

Knihovny současnosti

www.sdruk.cz

8—10 9 2015



15

SDRU_K

*Sdružení knihoven ČR
Ústřední knihovnická rada ČR*

Knihovny současnosti 2015

Prosinec 2015

Vydáno za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci dotačního programu Knihovny
21. století.

© Sdružení knihoven ČR, Praha 2015

SDRU K

Sborník z 23. ročníku konference pod záštitou Mgr. Daniela Hermana, ministra kultury ČR,
a Ing. Jiřího Rozbořila, hejtmána Olomouckého kraje, konané ve dnech 8.-10. září 2015
v areálu Univerzity Palackého v Olomouci



Obsah

Obsah.....	5
Úvodní slovo	8
Zahraniční příspěvky.....	9
Knud Schulz: Knihovny jako hnací síly inovací pro občany.....	10
Jakob Heide Petersen: Nové poslání knihoven ve 21. století.....	15
Lidé	21
Úvodní slovo k sekci „Lidé“	22
Mgr. Zlata Houšková: Nejdůležitější v knihovně jsou lidé aneb Jak si také usnadnit personální práci	25
Mgr. Jana Hrdličková: Kompetenční modely – moderní nástroj pro efektivní řízení lidských zdrojů v organizaci.....	43
PhDr. Libuše Foberová, Ph.D.: Mýty a skutečnost v řízení knihoven	47
PhDr. Radka Římanová, Ph.D.: Práce při studiu, studium při práci – Příspěvek k diskusi o průniku praxe a teorie	59
PhDr. Libuše Foberová, Ph.D., Mgr. Denisa Illíková: Práce při studiu, studium při práci – kvalitativní sonda do vysokoškolského vzdělávání knihovníků	68
PhDr. Martin Krčál: Práce při studiu, studium při práci – problémy kombinovaných bakalářských studentů na KISK FF MU	78
Mgr. Božena Děcká: Absolvent oboru knihovnictví – knihovník 2.0.....	81
PhDr. Helena Bouzková, Mgr. Zlata Houšková: Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků v ČR – její tvorba a aktuální stav	91
PhDr. Radka Římanová, Ph.D.: Výstupy z workshopů – Jak vybrat nejlepšího knihovníka	98
PhDr. Miloslava Faitová, PhDr. Zuzana Hájková: Typová pozice AKVIZITÉR – co všechno má umět a dělat?.....	101
PhDr. Martin Krčál: Spolupráce knihoven a knihovnických škol	102
Infobox.....	103
Úvodní slovo k sekci „Infobox“	104
PhDr. Ing. Tomáš Bartl: Po čem čtenáři touží – jaká jsou jejich očekávání od knihovních webů a jak tato očekávání naplnit.....	106
PhDr. Martin Krčál: Obohacený obsah (nejen) do katalogu knihoven	110
Ing. Jiří Nechvátal: Projekt Obálkyknih.cz.....	113
Mgr. Michal Denár: Devět měsíců s Kohou	118
Mgr. Alena Sahánková, Ing. Bohdan Šmilauer: Opensource SW napomáhá sdílení regionálních záznamů a rukopisů – Využití softwaru WellcomePlayer a Koha.....	124

Mgr. Eva Cerniňáková, Ing. Václav Jansa: Otevřený knihovní software Evergreen jako prostředek pro tvorbu společného katalogu	147
Mgr. Lenka Maixnerová, Bc. Michal Záviška: Katalogizační pravidla a jejich použití v praxi	157
PhDr. Mgr. Eva Novotná: TEMAP aneb Zpřístupnění a další hrátky s kartografickými dokumenty	168
Ing. Jiří Mika: Česká analytická bibliografie – od vize ke koncepci.....	182
PhDr. Iva Horová, Filip Šír, DiS.: Zachraňme naše zvukové dědictví aneb Co můžeme nabídnout našim uživatelům?.....	189
Bc. Vojtěch Vojtíšek, Bc. Alena Chodounská: Efektivní intranet – rozjezdy a pravidelné linky.....	197
Ing. Petr Žabička: Google aplikace ve službách knihovny	207
Služby v akci.....	211
Úvodní slovo k sekci „Služby v akci“	212
Mgr. Pavlína Lonská: Značka není jen logo: platí to i pro knihovny?	214
Mgr. Barbora Urbánková: „Bleskovka“ a „Všudevracení knih“ – nové nadstandardní služby Knihovny BBB	220
Lucie Romancová: Setkání dvou světů... Neslyšící v knihovně	225
Mgr. Ilona Salajková: Kniha do vlaku.....	230
Marcela Kořínková: Biblioterapie jako další služba knihoven	233
Mgr. Roman Dub: Městská knihovna Písek a komunitní plánování.....	237
Martina Bartáková, Mgr. Soňa Štoudková, Ph.D., Eva Vojtíšková: Lekotéka, muzikoterapie a arteterapie.....	241
Pavel Zajíc: Uživatelům k užítku, knihovníkům pro inspiraci.....	253
Jana Galášová: Péče o polskou minoritu v Městské knihovně Český Těšín	257
Mgr. Zuzana Konvičková: Více hlav více dokáže – komunitní spolupráce v Klimkovicích	264
Alena Chodounská: Libdesign: 35 metod pro lepší služby	269
Mgr. Andrea Karlovcová: Knihovna na cestách.....	273
Kreativní knihovny.....	275
Úvodní slovo k sekci „Kreativní knihovny“	276
Mgr. Kateřina Tomešková, Ph.D.: Jak... aktivně přistoupit ke vzdělávacímu potenciálu kulturních institucí a tvořivě ho využít	279
Ing. Libuše Nivnická: Kreativně přemýšlet – kreativně jednat: Knihovna v Kreativním centru Brno – káznice Cejl.....	283
Markéta Dubová, Olga Škochová: Případové studie mapování kulturních a kreativních průmyslů v Plzni a Pardubicích – odvětví literatura. Patří knihovny do kulturních průmyslů? Pokud ano, co to znamená z pohledu stakeholderů?	290
Mgr. Klára Smolíková: Hravá sebe prezentace knihoven.....	295

Mgr. Kateřina Tomešková, Ph.D.: Profesionální ohlédnutí za realizací workshopu Jak... aktivně přistoupit ke vzdělávacímu potenciálu kulturních institucí a tvořivě ho využít.....	298
Věra Ondřichová: Pracovat ve službách je dřina / Dobrá praxe z kurzů komunikačních dovedností	299
Koncepce rozvoje knihoven.....	301
Úvodní slovo k sekci „Koncepce rozvoje knihoven“	302
PhDr. Bohdana Stoklasová, Petr Žabička, Petra Žabičková: Centrální portál knihoven od počátků k pilotnímu provozu	303
Ing. Martin Lhoták:České digitalizační projekty, jejich výsledky a agregace.....	309
PhDr. Vít Richter: Připravujeme novou Koncepci rozvoje knihoven na léta 2016–2020 s výhledem do roku 2025	313
Partneři.....	326

Úvodní slovo

Milé kolegyně a kolegové, vážení návštěvníci konference Knihovny současnosti 2015, rád bych vám v první řadě poděkoval za účast na konferenci, za vaše názory a podněty, a hlavně za společně strávené chvíle. Vážím si toho času, kdy si my všichni můžeme, a věřím, že i chceme, uvědomit, že knihovny mají budoucnost.

Mé díky patří také Vědecké knihovně v Olomouci jako spolupořadateli konference, všem přednášejícím, partnerům akce, Ministerstvu kultury i Olomouckému kraji.

Jsem rád, že jsem se mohl podílet na organizaci tohoto každoročního setkání odborníků z celých Čech, Moravy i ze zahraničí.

Knihovny jsou organizace živé a moderní, které drží krok s dobou, s přáním svých uživatelů, s okolním světem – a to v kontextu nejenom střední Evropy. Jsou to místa setkávání tváří v tvář i virtuální prostor, místo pro soukromý čas, pro přátelská sezení, pro studium, zábavu, hru, odpočinek... Je to součást našich životů – s tradicí i s vizí.

S tím souvisí i moderní směřování našich knihoven: podpora čtenářství, moderních komunikačních technologií a kreativita. Snaha, aby se knihovna otevřela svým uživatelům, vyšla jim vstříc, sdílela jejich nápady, respektovala jejich potřeby a nabídla vždy něco nového, byla centrem jejich volnočasových aktivit, inovativní, živá a pulsující.

Letošní konferenci Knihovny současnosti navštívili představitelé dvou významných dánských knihoven, pan Knud Schulz z knihovny v dánském Aarhusu a pan Jakob Heide Petersen z Kodaňské knihovny – jejich přednášky vzbudily oprávněný zájem, a protože dánské knihovnictví je pokládáno za jakýsi vzor evropského knihovnického trendu, mohu se zadostiučiněním tvrdit, že české knihovnictví jde správným směrem – což dokázaly přednášky i ostatních hostů i večerní společné diskuse. Jsem tomu rád.

Děkuji všem, kterým záleží na knihovnách a jejich budoucnosti, a těším se na další setkání s vámi všemi v příštím roce na odborné konferenci Knihovny současnosti 2016.

*RNDr. Tomáš Řehák
Předseda Sdružení knihoven ČR*

Zahraníční příspěvky

Knud Schulz: Knihovny jako hnací síly inovací pro občany

DOKK 1, Dánsko

Všichni cítíme potřebu změny a inspirace novými poznatky, informacemi a zážitky. Knihovny jsou místa, kde může široká veřejnost takovou inspiraci najít a setkávat se s novými myšlenkami buď samostatně, nebo ve společnosti dalších lidí. Nabídkou inspirace, společenského kontaktu a komunitních činností dávají knihovny občanům možnost ovlivňovat vlastní životy, a následně i dění ve společnosti. Takže lze směle obhájit tvrzení, že knihovny jsou hnací síly inovace a změny pro občany.

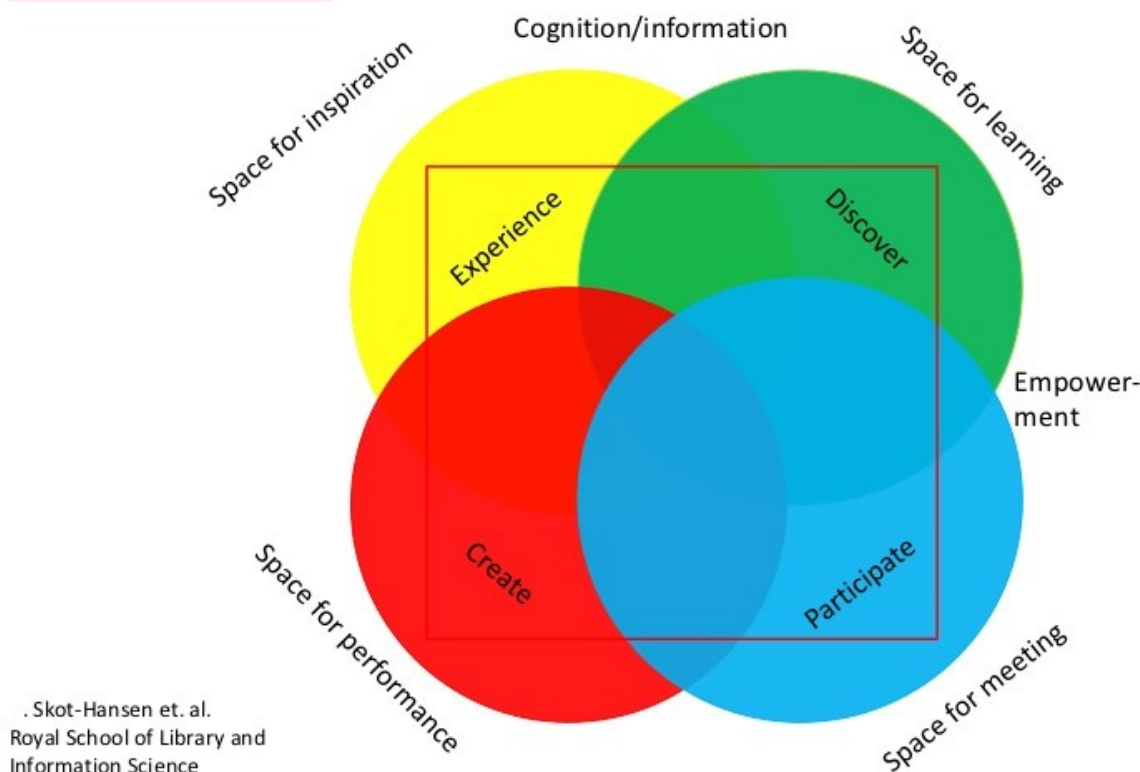
Změny knihovnických služeb odrážejí vývoj společenských potřeb

Od 90. let minulého století procházejí veřejné knihovny procesem průběžných změn. Knihovny kdysi měly něco jako monopol – byly to prostory, kde společnost ukládala a zpřístupňovala informace, jenže pak přišel internet a začal nabízet přístup k neomezeným zdrojům dat, a knihovny byly nucené vydat se na dlouhou cestu hledání nových důvodů své existence a společenské relevance ve světě, který směřuje do fáze postindustriální znalostní společnosti. Tyto nové základy nejsou zdaleka dokončené, nicméně už se objevují obrysy nových rolí, které by knihovny mohly hrát v životech občanů.

Knihovny otevírají jednotlivcům brány příležitostí

V minulosti byla existence knihoven většinou zdůvodňována potřebou ukládat fyzické zdroje informací a zpřístupňovat je široké veřejnosti. Takové odůvodnění ale už neplatí a knihovny přecházejí od role úložišť fyzických nosičů dat k roli míst pro setkávání – tato transformace nás nutí přemýšlet o tom, pro jaké aktivity by se prostory knihoven daly nejlépe využít. Argument pro zachování knihoven jako fyzických budov se změní a zaměří se na činnosti, které není vhodné provádět jinde v komunitě. Nechci se pouštět do diskuse na téma, jak a za jakých podmínek je „univerzální přístup“ k informacím a novým zážitkům ve skutečnosti poskytován digitálně, a předpokládám, že knihovny budou této výzvě i nadále čelit tak, že lidem zajistí neomezený a rovný přístup k potřebným zdrojům.

The modern library



Obr. 1 V souvislosti se zveřejněním nové strategie pro dánské veřejné knihovny (Role knihoven ve znalostní společnosti, 2010) tři vědci z Royal School of Library and Information Science v Kodani rozpracovali model moderní knihovny ve společnosti založené na znalostech a osobních zkušenostech. Tento model představuje platformu pro systémovou organizaci aktivit, které lze pořádat ve fyzických prostorách knihoven. Čtyři druhy „prostorů“ definovaných v modelu vycházejí z potřeb jednotlivce účastnit se dění, objevovat, bavit se a tvořit, a obecně můžeme tedy konstatovat, že zaměření činností probíhajících v budově knihovny se posouvá od fyzických médií k potřebám konkrétního klienta. *Zdroj: autor příspěvku*

Prostor knihovny naplňující individuální potřeby

V současnosti se mnoho knihoven nejen v Dánsku, ale po celém světě snaží lépe porozumět osobním a vztahovým potřebám lidí a osvojit si dovednosti nutné k jejich naplnění. Maker culture, Techlab and FABlab – to jsou jen některé projekty realizované knihovnami, jež se snaží zmapovat model čtyř prostorů. Pokud hovoříme o těchto aktivitách – knihovny samy nemají zdroje ani kapacity potřebné pro vytváření nových příležitostí, ale snaží se je vybudovat zapojením dalších organizací, vzdělávacích institucí a dobrovolníků z řad široké veřejnosti. Pokud dnes knihovny nechtějí zaostávat, musejí být schopné navazovat partnerství.

Dvacet pět let vývoje

Změny a trendy patrné v posledních 25 letech v ústřední knihovně dánského města Aarhus začaly koncem 80. let, kdy tato instituce musela překonat bariéry, vykročit ze zažitých mantinelů a rozšířit svoje aktivity do oblastí, kde mohli mít užitek z její nabídky i lidé nezvyklí využívat služeb knihovny. Činnosti knihovny se zaměřily na mládež, na pracoviště, na odborové organizace, na dyslektiky ve školách a tak dále. Začalo se pracovat s novými nápady na organizování práce knihovny a způsoby, jakými seznamuje veřejnost se svými aktivitami; navíc vznikl praktický rámec pro realizaci projektů, které mezitím vedly ke spuštění souběžných udržitelných procesů dlouhodobého vzdělávání.

Internet dorazil koncem 90. let a měl dopad na role, které knihovna sehrávala, což se týkalo zejména přístupu k informacím, a hlavně nás postavil před velmi náročný úkol: naučit jak knihovníky, tak širokou veřejnost vyhledávat informace pomocí nových komunikačních technologií.

Po roce 2000 již bylo zřejmé, že způsob, kterým lidé využívají tradiční prostor knihovny, se bude muset změnit. V tomto smyslu byla nedocentitelná spolupráce s okolím – s univerzitami, středními školami a dalšími vzdělávacími institucemi, kluby, sdruženími atd., protože knihovna tak dostala k dispozici neomezenou škálu dovedností potřebných k provedení změn, které by jinak postrádala. Zaměření se na inovace vycházející z přání uživatelů a jejich zapojení do projektů nás naučily hodně o tom, co vlastně lidé hledají, když se obrací na knihovnu, a také nám to dalo příležitost rozvíjet partnerství s externími subjekty.

V současnosti, v roce 2015, získávají tyto jedinečné zkušenosti a vytvořená partnerství fyzický tvar v podobě úplně nové budovy knihovny v Aarhusu: **Dokk1**. Do mnoha fází vývoje nové knihovny bylo možné promítnout zkušenosti z uplynulých 20 let projektových prací tak, aby bylo zajištěno, že budova bude skutečně ideální platformou pro pokračování partnerských akcí a prostorem, kde občané města budou moci uplatnit svoje představy o inovacích a seberealizaci. Pomocí Dokk1 knihovna úplně změnila svoje zaměření – od fyzických médií k lidem a společenské interakci.

Základní hodnoty a principy projektu Dokk1

Už na začátku městské zastupitelstvo formulovalo vizi projektu Dokk1 a základní hodnoty, které měl respektovat. Vize obsahovala tyto momenty:

- otevřený a neformální prostor k rozšiřování obzorů;
- místo, které dětem umožní hrát si, bavit se, zažít dobrodružství a učit se nové věci;
- budova vybavená nejmodernějšími informačními technologiemi;
- místo motivující k dialogu, osvětě, nápadům a inspiraci;
- ústřední knihovna pro kraj Aarhus, která nabídne neomezený a rovný přístup k vědění a kultuře.

Rámcový program a podrobné zadání pro tuto budovu se rodily dlouhou dobu – začalo se v roce 2008 a finále přišlo až se slavnostním otevřením v roce 2015. Celý proces se řídil několika zásadními principy:

- všechna rozhodnutí se budou dělat, co nejpozději to bude možné tak, aby bylo zaručeno zohlednění nejaktuálnějších poznatků a nejmodernějších technologií;
- do procesu přípravy projektu bude co nejvíce zapojena veřejnost, zaměstnanci a odborníci;
- architektonický návrh bude využívat synergií vyplývajících z partnerství.

Jako příklad lze uvést, že od roku 2001 se zde konalo osm mezinárodních konferencí na téma vývoje knihoven v rámci plánování aktivit v moderní knihovně.

Přístupné knihovny a veřejné vlastnictví

V současnosti je v Dánsku více než polovina veřejných knihoven každý týden mnoho hodin otevřená bez přítomnosti personálu. Během této rozšířené provozní doby mohou občané otevírat dveře pomocí členské kartičky nebo občanského průkazu, a uvnitř tak mohou využívat veškeré nabízené zdroje. Provozní doba je často od 7:00 do 22:00, sedm dní v týdnu. Toto lze vykládat jako výraz důvěry mezi občany a knihovny jako společenskými institucemi – v praxi se lidé k těmto zdrojům chovají velmi ohleduplně a vyskytlo se jen několik případů poškození nebo zneužití. Uživatelé jsou při odemčení vnějších dveří identifikováni podle čísla průkazu – kartičky – a pomocí průmyslové kamery. V rámci prodloužené provozní doby lidé také využívají knihovny jako místo pro setkávání při vzdělávacích akcích a v diskusních skupinách. Takto se vlastnictví veřejných zařízení přesouvá z personálu na uživatele. Podobný režim bude fungovat i na 12 000 m² nové budovy Dokk1 – ani tam v rozšířené provozní době nebude žádný odborný personál –; budova poskytne zázemí pro osobní potřeby svých uživatelů a mnoho akcí plánovaných klienty a partnerskými organizacemi bez oficiální záštity.

Knihovny a průběžné inovace

Společnost a uživatelé knihoven budou neustále volat po rozvíjení a obnovování obsahové nabídky knihoven a poskytovaných služeb. Je naprosto zásadní, aby knihovny budoucnosti byly schopné chápat a řídit proces trvalého inovativního rozvoje založeného na spolupráci; klíčem k získání potřebných schopností a kapacit je úspěšná interakce knihoven s uživateli a externími subjekty. Strategie a model rozvíjení partnerství se objevily jako součást vývojového procesu [viz <http://udafboksen.nu/english/>].

Nedávno vznikla na základě zkušeností se zapojením uživatelů a organizací do projektové přípravy společná iniciativa sítě veřejných knihoven v Chicagu a mezinárodní designérské organizace IDEO. Výstupem je sada nástrojů, které knihovny mohou používat při uvažování o nové podobě – cílem je podpořit knihovny po celém světě, jež se potýkají s rychlým tempem změn [viz <http://designthinkingforlibraries.com/>].

Knihovny jako modely osvědčených postupů a politických nástrojů pro vytváření společenských institucí budoucnosti

Příklady způsobů, jak se knihovny mění, jsou přínosné pro uživatele i společenské instituce a ukazují, jak lze fungovat ve znalostní společnosti. Knihovny jsou politické nástroje pro realizaci sociálních digitálních strategií, protože asimilují nové společenské potřeby, vytvářejí

mezi uživateli nový a silnější pocit vlastnictví veřejných zdrojů, poskytují zázemí pro komunitní činnosti a zapojují soukromé, veřejné a dobrovolnické organizace do přípravy nových aktivit. Využívání projektového myšlení vede k zaměření na osobní i skupinové potřeby uživatelů. Knihovny jsou vzorem při rozvíjení nových vazeb mezi občany a jejich společnostmi, protože jejich snahou je dát nový obsah pojmu otevřená demokratická instituce.

Projekt Urban Mediaspace Aarhus

Jde o rozsáhlý stavební projekt, realizovaný místní samosprávou v okolí přístavu města Aarhus.

Projekt zahrnuje:

- v budově Dokk1 (28 000 m²) se bude nacházet nová ústřední knihovna, poradenské centrum pro občany a kanceláře místní správy a soukromých organizací;
- nábrežní prostory;
- parkoviště s automatizovaným provozem pro 1 000 vozidel;
- otevření zbývající části řeky Aarhus;
- přesměrování dopravy kolem přístavu;
- klimatickou ochranu městského centra;
- stanice a koleje příměstské dopravy.

V budově Dokk1 se bude nacházet nová ústřední knihovna a poradenské centrum pro občany, zatímco prostory v přístavu vytvoří nové zázemí pro čilý a aktivní městský život. Parkoviště bylo otevřeno spolu s Dokk1 v červnu 2015 a přístavní prostory budou k dispozici během roku 2015. Chodníky a terénní úpravy kolem MHD budou hotové do konce roku 2016.

Celý projekt bude stát 300 milionů eur.

Od přístavu k městskému prostoru

Projekt Urban Mediaspace Aarhus promění vnitřní přístav na součást městského prostoru. Jedním z cílů projektu je propojit město s nábrežím. Projekt bude mít velký vliv na přístavní oblast a na život občanů. Území je poblíž centra města, katedrály, pěší zóny a nábreží. Díky tomu se Dokk1 a nová přístavní oblast stanou přirozeným místem setkávání a skvělým prostorem pro výlety.

Zkušenosti, základní hodnoty a principy projektu Dokk1

Informace o projektových aktivitách, které se staly inspirací pro konečnou podobu Dokk1, najdete zde: <http://www.urbanmediaspace.dk/en/mediaspace/library-future>.

Pokud vás zajímají základní hodnoty a principy projektu Dokk1, navštivte tuto stránku: <http://www.urbanmediaspace.dk/en/mediaspace/vision>.

Popis „nového modelu veřejné knihovny ve společnosti založené na znalostech a zkušenostech“:

http://www.kulturstyrelsen.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/bibliotek/indsatsom_raader/Udvalg_om_Folkebibliotekernes_rolle_i_videnssamfundet/A_new_model_for_the_public_library.pdf.

Jakob Heide Petersen: Nové poslání knihoven ve 21. století

Hlavní knihovna Kodaň

Úvod – výzvy a příležitosti

„S tím, jak se svět stává dvourozměrným,“ řekl Gates, „a stále více lidí se může připojit a hrát si na síti odkudkoli, přirozený talent vítězí nad geografickou vzdáleností. Dnes,“ uvedl dále, „bych byl raději géniem narozeným v Číně než průměrným klukem z Poughkeepsie.“

Thomas L. Friedman, *The World is flat*

Globalizace mění společnost, a jak naznačuje úvodní citát, přináší s sebou nové příležitosti pro rozvojové země a také nové výzvy pro země rozvinuté. V současné době si konkurujeme v globálním měřítku a globalizace vytváří tlak na každého z nás – musíme si osvojit příslušné dovednosti a znalosti, pokud v konkurenci chceme obstát. Tento tlak je dále vystupňován požadavky, které na nás klade znalostní společnost.

Znalostní společnost se vyznačuje tím, že základním zdrojem tvorby hodnot jsou znalosti (na rozdíl od tradičních činitelů, jako je půda, práce a kapitál). To v praxi znamená, že schopnost jednotlivce přetvářet informace na znalosti se rychle stává předpokladem pro udržení zaměstnání. Před padesáti lety bylo pro téměř negramotné lidi snadné najít si práci, ale to v současnosti už nejde.

To znamená, že znalosti a vzdělávání jsou důležitější než kdy předtím. Pokud jsou knihovny v podstatě instituce rozšiřující obzory, je to pro ně skvělá zpráva. Existují ovšem i jiné trendy, které představují nové výzvy a příležitosti pro knihovny a kvůli kterým by stálo za úvahu přehodnotit jejich poslání.

Nové potřeby uživatelů

Dánské děti ve věku 7 až 12 let tráví průměrně tři hodiny denně u různých médií. Nejvíce času věnují televizi (41 %), dále tabletu (22 %), PC (16 %) a chytrému telefonu (13 %).

Bohužel více času u médií není doprovázeno delší dobou strávenou u knihy ve volném čase. Studie zpracovaná v rámci programu PISA v roce 2009 ukázala, že zhruba jedna třetina dětí si dobrovolně každý den nečte. Další třetina čte méně než 30 minut denně a zbytek čte více než 30 minut. Analýza rovněž dospěla k závěru, že přestup dítěte z jedné do druhé skupiny je ekvivalentem jednoho roku čtení ve škole. Porovnání studií PISA z let 2000 a 2009 ukazuje, že téměř ve všech zemích OECD se zkracuje doba, kterou stráví děti čtením ve volném čase. OECD dochází k závěru:

„Shrnuto: V současné době si pro radost čte méně žáků, přestože četba jako koníček u dětí má jasnou souvislost s lepšími výsledky ve škole i s časem stráveným u knihy v dospělém věku.“

(PISA in Focus, OECD 2011)

Jestli platí, že knihovny jsou o vzdělání a čtení, mají v této oblasti evidentně důležitý úkol.

Existuje zde i potřeba pomáhat dospělým s osvojováním nových dovedností. OECD provedla studii PISA mezi dospělými pod názvem PIAAC, kde tazatelé navštěvovali domácnosti po celé Evropě a zkoumali dovednosti v matematice, čtení (gramotnost) a IT. Pro všechny zúčastněné země byly vytvořeny internetové stránky s výsledky.

Rozlišuje se pět úrovní gramotnosti:

- úroveň 1: Čtení krátkých textů, vyplňování krátkých formulářů;
- úroveň 2: Integrace jednotlivých kousků informací, vyvozování jednoduchých závěrů;
- úroveň 3: Porozumění složitějším textům, vyhodnocení a závěry;
- úroveň 4/5: Integrace a syntéza informací, vyvozování složitých závěrů.

Ve znalostní společnosti jsou to právě lidé na úrovni 4 a 5, kteří vytvářejí hodnoty.

V dokumentu OECD Skills Outlook 2013 stojí:

„Nejméně jeden z deseti dospělých je na úrovni 1 a níže v gramotnosti a početních schopnostech...

Jinými slovy: významný počet dospělých nemá ani tu nezákladnější schopnost zpracovávat informace, jež je v dnešním světě považována za naprostou nutnost.“

Zdá se, že je na knihovnách, aby ve znalostní společnosti pomáhaly některým dospělým občanům.

Rozvoj médií

Mezi dětmi i dospělými je velká potřeba učit se a pracovat na své informační gramotnosti.

Jak může knihovna tuto potřebu naplňovat? Stačí zpřístupnit knižní fond, posadit se za pult a čekat, až občané, kteří tuto potřebu pociťují, přijdou?

Vzhledem k rozvoji médií je evidentně nutné přijít s něčím jiným, protože knižní fondy ztrácejí pro občany význam. Knihy, filmy, časopisy, noviny a televize jsou nyní k dispozici on-line a ve velkém počtu. Průměrný dospělý občan Dánska stráví tři hodiny denně u televize a celková konzumace médií je až 6 hodin denně. Z knižního fondu se stala pouze periferní součást informačního světa moderního občana a knihovny se už nemohou spokojit s tím, že budou pasivně čekat, až lidé přijdou objevovat poklady skryté v jejich depozitářích a službách.

Tento vývoj nezasahuje pouze knihovny. Například i společnost Netflix při formulování svých strategií nedávno vzala tyto nové výzvy na vědomí. Internetový časopis Quartz to vyjádřil následovně:

„Netflix prostě uznává, že nekonkuruje jen ostatním TV sítím... Soutěží totiž o pozornost publika s téměř jakoukoli jinou aktivitou provozovanou ve volném čase... Pokud jste například knižní vydavatel, skutečnost je taková, že vám nebude stačit řešit jen přechod od papíru k tabletům. Musíte se zabývat i tím, jestli lidé budou svoje tablety používat ke čtení, nebo spíše k surfování na internetu, ke sledování filmů atd.“ [Internetový časopis Quartz: <http://qz.com/124899/in-a-year-netflixs-competition-shifted-from-hulu-to-hbo-to-everything/#>]!

Z pozornosti a času cílového uživatele se stala důležitá komodita a vzácný zdroj. A knihovny se tak dostaly do situace, kdy mají stále důležitější poslání: pomáhat lidem v době, kdy je stále složitější je oslovit.

Dobrá zpráva pro knihovny

Dobrou zprávou je, že se pro knihovny zároveň otevřely nové možnosti. Díky digitalizaci fondů, nabízení digitálních služeb a větší míře samoobslužnosti a aktivního zapojení občanů mohou knihovny uvolňovat svoje zdroje. Takto získané kapacity pak lze využívat při přípravě dětí a dospělých na život ve znalostní společnosti, při nabídce úplně nového katalogu činností a při vytvoření aktivnějšího modelu knihovny, jež jde za dětmi i dospělými, kteří potřebují její služby, ale zatím je nevyužívají.

To si vyžádá velkou míru cílevědomé a náročné práce na straně ředitelů knihoven a ode všech zaměstnanců pochopení faktu, že knihovny se musejí od základu změnit.

Knihovna 21. století

Globalizace a fenomén digitálních médií nemají dopad jen na mediální prostor a uživatelské návyky, ale mění i podobu knihoven. Digitální vývoj mění mnoho organizací a podle Johna Hagela III. a Marka Singera rozvolňuje jejich struktury.

Ve svém článku pro *Harvard Business Review* vysvětlují, jak k tomu dochází. Obecně platí, že náklady interakce určují způsob, kterým se firmy organizují a vytvářejí vztahy se svým okolím. Pokud interakční náklady na provozování nějaké činnosti interně jsou nižší než na provozování téhož externě, firmy začleňují tuto činnost do své organizace.

To znamená, že změny interakčních nákladů mohou vést k rychlým a dramatickým změnám ve všech oborech. Podle autorů jsme na počátku obecného a systémového snižování interakčních nákladů ve světovém hospodářství. Při pohledu pod svrchní slupku ve většině firem prý najdete jeden ze tří typů podnikání:

- zaměřený na vztahy se zákazníkem,
- zaměřený na inovace produktů,
- zaměřený na infrastrukturu.

Autoři také radí organizacím, aby se rozhodly, které podnikání je pro ně nejdůležitější, a na to se soustředily, protože digitalizace a snadný pohyb informací umožňují ostatní činnosti zajišťovat externě v rámci outsourcingu.

Podnikání zaměřené na vztahy se zákazníkem

Zde je klíčovým hlediskem velmi dobrá znalost zákazníka – jen tak lze uspokojovat jeho potřeby. Organizace se soustředí na lákání uživatelů a budování vztahů s nimi. Takové podnikání se orientuje na služby a těží z výhod souvisejících s úsporami z rozsahu. To znamená, že organizace konkuruje nižšími výrobními náklady na různorodé, ale vzájemně související produkty, které pokud možno prodává stejným zákazníkům.

Tato organizace se opírá o odborné znalosti využívané u různých produktů nebo služeb. Příkladem může být pedagogická odbornost používaná v mnoha různých kontextech a činnostech. Mezi další relevantní odbornosti patří design služeb, marketing a schopnost navazovat interakci s občany.

Podnikání zaměřené na inovace produktů

Vychází z výhody prvního na trhu, kdo nabízí nové nebo špičkové produkty, u nichž lze realizovat vyšší marži. Takové podnikání se opírá o schopnost inovovat, znalost potřeb zákazníka a rychlou implementaci. Jako příklady z knihovnického světa mohou posloužit programy book start, předčítající zvířátka, kluby posluchačů, řízené společné čtení nebo audioknihy na chytrých telefonech.

V tomto oboru je nutné soustředit se na inovační talenty a na organizaci, která podporuje neustálou změnu a odměňuje iniciativnost a flexibilitu.

Podnikání zaměřené na infrastrukturu

Tato součást činnosti knihovny bude nejčastěji předmětem outsourcingu nebo sdílení s další organizací. Opírá se o úspory z rozsahu, kdy organizace dosahuje nižších jednotkových nákladů díky vytváření velkého množství produktů. Taková produkce je založená na odborných znalostech, specializaci a optimalizaci a nejčastěji se vyznačuje rutinou a předvídatelností. Typické jsou v této souvislosti funkce back office, které poskytují zázemí např. logistice, půjčování nebo IT systémům.

Jádro knihovny

Možnosti nového uspořádání organizací a knihoven vyvolávají otázky na téma identity instituce. Tradiční knihovna vznikla na základě určitého knižního fondu a jádrem činnosti bylo zpřístupnit tento fond ve formě půjčování knih. Taková knihovna měla převážně charakter infrastrukturního poskytovatele. Nicméně v Dánsku mnoho knihoven už zajišťuje nákup, katalogizaci a přípravu materiálů externě. Úkoly na druhém konci hodnotového řetězce často provádějí sami uživatelé – on-line vyhledáváním v katalogu, rezervací, samostatným vypůjčením a vrácením.

R. David Lankes jednou řekl, že místnost plná knih je knižní fond, ale místnost s knihovníkem je knihovna. Takže to možná nejsou knihy, ale knihovníci a služby, které umějí poskytovat, co dělají knihovnu knihovnou. Možná knihovny opravdu patří spíše do sektoru služeb. A pokud je tedy knihovna subjektem, který poskytuje určité služby a provádí určité aktivity, jak určíme, jaké služby jsou ještě vhodné a jaké už by měl poskytovat někdo jiný?

Měly by se knihovny omezovat na oficiálně definovaný účel (tzv. „držet se svého poslání“)? Nebo by se měly vyvíjet na základě nového výkladu potřeb občanů (tzv. „transformované poslání“)?

Dánský zákon o knihovnických službách říká:

„§ 1. Cílem činnosti veřejných knihoven je šířit informace, podporovat vzdělanost a kulturní činnost zpřístupňováním knih, periodik, audioknih a dalších vhodných materiálů, např. hudebních nahrávek a elektronických zdrojů informací, včetně internetu a multimédií.“

První část tohoto paragrafu vymezuje poslání a druhá prostředky (zajištění knih atd.).

Definované poslání je zřejmě relevantní i v současnosti, 15 let po schválení zákona, ale prostředky už nestačí na realizaci v soudobé globalizované, digitalizované znalostní společnosti. Možná by bylo vhodné druhou část nahradit takto: „Zpřístupňováním činností,

příležitostí a míst vhodných pro vzdělávání a interakci občanů s využitím různých médií, jako je literatura, hudba a filmy, a relevantních technologií.“

Důraz se u veřejných knihoven přesouvá od pasivního zpřístupnění k aktivitám. To se děje proto, že internet změnil význam přístupu k materiálům, a také jelikož víme, že zaujmout občany znamená vyvíjet nějakou činnost.

Poslání kodaňských knihoven

Kodaňské knihovny realizují novou strategii a s ní související akční plán pod názvem „Nové možnosti pro občany“ [viz <https://bibliotek.kk.dk/About>]. Obecným záměrem plánu je zajistit občanům rovné příležitosti ve znalostní společnosti. Základním heslem je: „*Společně budeme chytrější.*“ Staré heslo kodaňských knihoven bylo: „*Vše, co si lze představit.*“ Internet si svým způsobem přivlastnil staré heslo a lze říci, že jak starý, tak nový slogan symbolizují posun od pouhého zpřístupnění k důrazu na aktivity.

Plán zahrnuje intenzivnější využívání samoobslužných aplikací, cílené služby, zapojení občanů a partnerství zaměřená na vytváření více činností a uvolnění kapacit personálu, který bude připravovat nové druhy služeb.

Konkrétně dojde ke snížení počtu knihovníků zabývajících se fondy (infrastrukturou), dále k naprosté proměně referenčních a informačních služeb (vztahy se zákazníky) a k akcentování tvorby nových formátů akcí pořádaných v knihovnách zapojením veřejnosti (inovace produktů).

Obecný princip služeb knihoven říká, že využívání knižního fondu a zařízení knihovny musí být víceméně samoobslužné, aneb „Pokud to dokážete, obslužte se sami“. Zůstane jen velmi omezený počet hodin denně vyčleněných pro tradiční osobní služby klientům u informační přepážky / výpůjčního pultu.

Výměnou za to občané získají od personálu knihovny širokou nabídku nových aktivit a možností, jak trávit volný čas. Budou mít příležitost kontaktovat personál knihovny od 8:00 do 22:00 prostřednictvím interaktivních obrazovek, telefonu nebo e-mailu. Pracovníci knihoven budou hrát aktivnější roli a zajišťovat činnosti na základních a středních školách a v domovech pro seniory. Takto mohou lépe obstát v soutěži o pozornost dětí a dospělých a propagovat literaturu, gramotnost a schopnost zpracovávat informace.

Plán definuje nové role zaměstnanců a velké investice do zvyšování odbornosti personálu v oblastech, jako je design služby, marketing, pedagogika, facilitace, získávání dat, inovační procesy nebo zapojení veřejnosti. Bude to skutečná výzva jak pro manažery, tak pro zaměstnance, která snad nakonec povede ke zvýšení atraktivity každodenní práce a k lepší seberealizaci.

Závěr

Mnoho knihoven v Kodani je přístupných i večer – bez personálu. Prostory sledují kamery a občan využívá ke vstupu občanský průkaz – kartičku plus PIN kód. Jak bylo uvedeno výše, lidé si mohou knihy předem vyhledat a rezervovat.

Kombinace přístupu do knihovny bez knihovníků a samoobsluhy inspirovala některé politiky a ekonomy k tvrzením, že tyto instituce se obejdou bez personálu. Pro ně práce

vykonávaná na informacích nebo u pultu není dostatečně viditelná a hodnotná ve srovnání s jinými způsoby utrácení veřejných peněz.

Plán pro kodaňské knihovny se snaží stavět na hodnotě samoobsluhy, jež umožní uvolnit ruce personálu, který tak bude mít možnost vytvářet přínosnější a viditelnější služby.

Výhodou je vyšší nákladová efektivita, rozsah a pružnost služeb knihoven, a cílem je dobře sloužit všem novým obyvatelům, kteří se do města stěhují. Další výhodou je to, že se politikům a ekonomům srozumitelně vysvětluje, jak důležitou roli může hrát personál knihoven při návštěvách škol, kde propaguje četbu jako koníček nebo zkoumá informační gramotnost studentů.

Více než kdy dříve potřebujeme, aby knihovny pomáhaly při rozšiřování obzorů, zvyšování kultivovanosti a zlepšování sounáležitosti komunity. Digitální vývoj mění roli, kterou knihovny sehrávají, navíc zostřuje konkurenční boj o pozornost zákazníků. Knihovny tak musejí ke svému poslání přistupovat aktivněji a vyvíjet nové služby, které osloví uživatele. Objevují se však také nové otazníky nad identitou knihoven a jejich relevantními službami. V Kodani jsme se rozhodli, že knihovna především poskytuje služby, ale jedinečným způsobem, který se snažíme definovat. Fyzická knihovna budoucnosti je místem, kde se všichni můžeme stát chytřejšími. Digitální knihovna je důležitá, nicméně pouze doplňuje knihovnu fyzickou. Občan je vnímán jako velmi důležitý spoluhráč, nikoli jen jako někdo, komu je potřeba pomoci.

Heslo „*Společně budeme chytřejší*“ má být signálem vyšší angažovanosti a také pokory na straně personálu knihoven. Chceme jasně vyjádřit myšlenku, že se i my můžeme učit od občanů a společně můžeme dokázat něco opravdu jedinečného. Tento způsob myšlení reflektuje to, co David Lankes označil za knihovnu jako platformu. Snad je vhodné na závěr navrhnout nové poslání knihoven pro 21. století:

„Knihovníci mohou měnit společnost k lepšímu tím, že budou přispívat k vytvoření znalostí ve svých komunitách.“

(R. David Lankes: *Atlas nového knihovnictví*)

Lidé

Úvodní slovo k sekci „Lidé“

Garantka sekce: Mgr. Eva Svobodová

Spolugaranti: PhDr. Radka Římanová, PhDr. Martin Krčál, DiS., Mgr. Zlata Houšková

Tento tematický blok se věnoval problematice českého knihovnického vzdělávání v návaznosti na řízení pracovních týmů a jednotlivců v knihovnách. Pro rozvoj škol jsou důležité podněty z praxe a knihovny potřebují ukotvení svých praktických postupů v teorii. Jsou nám školy schopny nabídnout odborníky, které potřebujeme, nebo je lepší vzdělávat pracovníky v knihovnách jinou cestou? Zamýšleli jsme se nad úlohou knihovnických škol, ale i nad způsoby získání knihovnické kvalifikace v procesu celoživotního vzdělávání. Také nás zajímaly standardy dobrého výkonu u jednotlivých knihovnických pozic. Ve workshopech měli účastníci jedinečnou možnost definovat způsoby spolupráce knihoven a knihovnických škol, hledat testovací úkoly pro výběrová řízení nových pracovníků a nahlédnout do dílny pracovní skupiny pro tvorbu typových pozic.

Přednáška **Nejdůležitější v knihovně jsou lidé aneb Jak si také usnadnit personální práci** Zlata Houškové připomněla výsledky několika projektů a splněné úkoly z Koncepce rozvoje knihoven. Autorka se věnovala problematice personální práce a návodům, jak si ji usnadnit. Vyzvala účastníky, aby se zamysleli nad katalogem prací, zda jej není třeba změnit. Knihovnicím a knihovníkům je nutné věnovat pozornost a péči. Jsou schopni kompenzovat téměř všechny bariéry, které v knihovnách máme, ale jsou schopni je i stavět. NSP a NSK je potřeba pravidelně revidovat, doplňovat a zapracovat do praxe. Krajské knihovny by se měly stát autorizovanými subjekty a začít ověřovat odborné kompetence.

Prezentace **Kompetenční modely – moderní nástroj pro efektivní řízení lidských zdrojů v organizaci** Jany Hrdličkové přinesla zkušenosti z definování kompetenčních profilů v Městské knihovně v Praze. Tato knihovna si dala za cíl zpracovat kompetenční profily jednotlivých pracovních pozic a komplexně je využívat v praxi. Příspěvek zmapoval cestu od přípravné fáze, počáteční analýzy dat, metodiky, specifikace až k začlenění kompetenčních profilů do dalších procesů řízení lidských zdrojů.

S tématem **Mýty a skutečnost v řízení knihoven vystoupila** Libuše Foberová. Shrнула dílčí výsledky získané kvalitativním šetřením v rámci ankety „Moderní manažerské metody.“ Na základě všech zjištění bylo zformulováno dvanáct mýtů v řízení knihoven, které byly podrobně představeny, vysvětleny a vyvráceny. Knihovna není stroj, ale živý organismus, zaměstnanci nejsou zdroje, ale jedinečné lidské bytosti. Vnímejme je tak, vyplatí se to!

Trí vysoké knihovnické školy byly představeny Martinem Krčálem, Radkou Římanovou a Libuší Foberovou v prezentacích pod společným názvem **Práce při studiu, studium při práci**. Spolu s nimi jsme hledali odpovědi na otázky, zda lze studovat knihovnictví v prezenční formě a přitom pracovat, jaké to má výhody a nevýhody, a zda tuto skutečnost reflektují studijní plány a programy. Také jsme nahlédli pod pokličku organizace studia pro

kombinovanou formu. Na UISK bylo průzkumem prokázáno, že většina studentů prezenčního studia pracuje, a nejčastěji v knihovnách. Studenti v kombinovaném studiu na KISK to mají hodně těžké, ale vyplatí se to jim i knihovnám. V Opavě požadují studenti zvýšit náročnost studia a více praxe.

Tematika knihovnického školství byla doplněna o středoškolské studium vystoupením Boženy Děcké v příspěvku **Absolvent oboru knihovnictví – Knihovník 2.0**. Středoškolský obor knihovnictví má v Brně dlouholetou tradici, neznámá to však, že by se dále nevyvíjel a nepřizpůsobil požadavkům a potřebám praxe. Studenti oboru Informační služby jsou po dobu celého studia systematicky vedeni k tomu, aby byli v praxi kreativní, schopní a potřebně odborně vzdělaní. Škola vychovává středoškolsky vzdělané knihovníky, kteří však bohužel hledají kvůli nízkému finančnímu ohodnocení v knihovnách práci jinde.

Přednáška **Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků v ČR – její tvorba a aktuální stav** Heleny Bouzkové, kterou připravila ve spolupráci se Zlatou Houškovou, poskytla základní informace o tvorbě a aktuálním stavu Koncepce celoživotního vzdělávání (CŽV) knihovníků v ČR, která je dílčím cílem Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015, resp. 2020. Prezentován byl také výsledek průzkumu Knihovnického institutu NK ČR k problematice CŽV knihovníků z ledna 2015. Přijetí koncepce a její prosazení v praxi se zavedením systému akreditovaného celoživotního vzdělávání profesionálních knihovníků a informačních specialistů umožní zvyšovat kvalifikační úroveň pracovníků knihoven a reagovat na odborné nároky jejich profese. Být dobrým knihovníkem znamená být v permanentním vzdělávacím procesu celou svou pracovní kariéru.

Workshop **Spolupráce knihovnických škol a knihoven** vedený Martinem Krčálem potvrdil, že pro rozvoj škol jsou podněty z praxe velmi důležité. Knihovnické školy a knihovny musí intenzivně spolupracovat na vzdělávání nové generace knihovníků, stejně jako na rozvoji celoživotního vzdělávání pro stávající zaměstnance knihoven. Na závěr byly definovány okruhy možné spolupráce. Výstup z workshopu bude použit pro metodiku praxí studentů v knihovnách.

Jak vybrat nejlepšího knihovníka bylo téma workshopu pod vedením Radky Římanové. Způsob hledání nového zaměstnance je výrazným rysem firemní kultury. Výběr pracovníka na uvolněnou nebo nově vytvořenou pracovní pozici patří mezi významné, a možná nejvýznamnější, úkoly personálního managementu. Prvním krokem by mělo být určení profilu vhodného adepta. Pracovní místo by nemělo být obsazováno vždy pouze pro tu činnost, která je aktuálně potřeba, ale tak, aby byl pracovník posilou zejména v rozvoji strategických priorit, a to zhruba v horizontu pěti let. Úkolem účastníků workshopu bylo navrhnout testové úlohy, které prověří kompetence požadované při konkrétních výběrových řízeních.

Pod názvem **Typová pozice AKVIZITÉR – co všechno má umět a dělat?** se skrýval zajímavý workshop Zuzany Hájkové a Miluše Faitové. Na úvod byly vysvětleny nejen základní termíny užívané v NSK a NSP, především však účastníci dostali možnost aktivně si

vyzkoušet, jak se typová pozice pro akvizitéra vytváří, jak by mohla vypadat jeho vzorová pracovní náplň, co vše musí akvizitér umět, jaký je standard dobrého výkonu pro tuto typovou pozici a jak lze dovednosti akvizitéra ověřit či prozkoušet.

Workshop **Práce a gender** se pro nemoc lektora Roberta Čapka neuskutečnil.

Vysoce odborný program zpestřily krátké **video příběhy**. Ukázaly, že kompetence knihovníků a knihovnic jsou v mnoha případech daleko širší, než jak doporučují NSK a NSP, ale zároveň nás ujistily, že skutečně dobré knihovnice a knihovníky musí jejich práce bavit.

Mnoho témat z oblasti řízení lidských zdrojů zaznělo jen okrajově. Většina z nich by si zasloužila rozpracovat do samostatných přednášek, prezentací nebo probrat v dalších workshopech.

Přednášky vyslechlo 120 účastníků, ve třech workshopech pracovalo celkem 34 lidí. Jednotlivé přednášky doprovázely bohaté diskuse, na které ovšem nebyl vyhrazen dostatečný čas. Čas na diskuse je tak trochu sázkou do loterie. Většinou, když čas je, posluchači mlčí. Když je naopak času málo, zajímavá diskuse nabourá pracně dodržovaný časový harmonogram.

Podle zájmu účastníků a z následných ohlasů se domnívám, že blok Lidé splnil své zadání, i když zdaleka nevyčerpal všechna témata personální práce v knihovnách.

Mgr. Zlata Houšková: Nejdůležitější v knihovně jsou lidé aneb Jak si také usnadnit personální práci

Národní knihovna ČR

Všechno v knihovně je výsledkem působení lidí, jejich kvalifikace, kompetencí a vlastností, a to bez ohledu na pozici, na níž působí. Lidé jsou nejsilnějším a zároveň nejrizikovějším faktorem knihovny; zdrojem vzniku i kompenzace téměř všech bariér. Personální management je proto nejnáročnější součástí řídicí práce, pokud se má dělat skutečně efektivně. Protože v drtivé většině knihoven chybí kvalifikovaní personalisté a veškerý personální management a související agendy leží na bedrech ředitelů, event. dalších vedoucích pracovníků, bývají vždy vítány vzorové dokumenty, komentáře a výklady směrnic a předpisů, event. další pomůcky zjednodušující tuto náročnou práci. Náš obor má připraveno (a zatím plně nevyužito) poměrně velké množství specifických pomůcek pro personální práci; o tyto informace se chceme v článku podělit se zájemci, zejména pak s vedoucími pracovníky. Jedná se především o výstupy z Národní soustavy povolání (dále NSP) a Národní soustavy kvalifikací (dále NSK) a také z projektů Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů (dále KZPS), resp. Unie zaměstnavatelských svazů (dále UZS) z posledních dvou let.

Národní soustava povolání (NSP), [viz www.nsp.cz]

O NSP, jejích přínosech pro obor i postupu prací byli účastníci konferencí Knihovny současnosti pravidelně informováni od r. 2011. NSP je otevřená, všeobecně dostupná databáze povolání, která má odrážet situaci na trhu práce. Její jedinou nevýhodou je, že dosud není úplná. Prostřednictvím Sektorových rad, které tvoří zástupci zaměstnavatelů ze stovek oborů, monitoruje a eviduje požadavky na výkon jednotlivých povolání. Sektorové rady a jejich pracovní skupiny tvoří popisy požadavků pro jednotlivá povolání či typové pozice pro všechny sektory národního hospodářství. NSP je tak zdrojem informací pro oblast lidských zdrojů i profesního vzdělávání ve všech stupních, základnou pro budoucí mobilitu a flexibilitu na trhu práce i v kontextu Evropské unie, a především významně posiluje roli zaměstnavatelů v těchto oblastech.

Jaký je praktický přínos NSP pro personální práci, kdy se stává onou „pomůckou“?

Především poskytuje odpovědi na řadu otázek managementu (ředitel, vedoucí, personalista) v situaci, kdy se mění koncept knihovny, tvoří nová strategie či koncepce, dělají organizační či personální změny, přijímá nový uchazeč o místo, vypisuje výběrové řízení, rozhoduje o zařazení či přeřazení pracovníka, vybírá vedoucí pracovník, tvoří, upravuje či mění pracovní náplň nebo popis pracovního místa, kdy se řeší kvalifikační problémy v knihovně, hodnotí výkony pracovníků. Pomůže však také při argumentaci pro jednání se zřizovatelem, se sociálním partnerem nebo při přípravách nového stylu personálního vedení (např. age-managementu apod.). Popisuje totiž zcela přesně, jak by měl vypadat ten který pracovník na té či oné pozici, co by měl znát, umět, jaké by měly být jeho další kompetence, co by měl běžně vykonávat, jak by měl být standardně vzdělán, jaké by měly být podmínky na pracovišti apod.

Pomáhá však i zaměstnanci samému, dává mu odpověď na otázky, co by měl umět, co od něj knihovna očekává, jaké jsou trendy jeho specializace či konkrétní pozice. Pomáhá mu také, když chce, aby nadřízení posuzovali jeho kompetence objektivně, když se domnívá, že není spravedlivě hodnocen jeho výkon, když se obává, zda např. z hlediska věku stačí na výkon své pozice, když si chce zjistit, zda má někde mezery či nedostatky, když si chce doplnit kvalifikaci nebo změnit místo.

NSP je pomůckou i pro provozovatele/zřizovatele knihovny, pokud se seznamuje s přímo řízenou organizací a jejími činnostmi, chce-li si udělat představu o konkrétní knihovně, o tom, je-li na dostatečné úrovni. Pomůže mu také ujasnit si, že v knihovně nemůže pracovat kdokoli, informuje ho jasně, přehledně o knihovnických profesích, struktuře, požadavcích na kvalifikaci, měkkých a obecných kompetencích a umožňuje mu porovnat standard s reálnou situací jím zřizované knihovny, včetně vazby na finanční otázky. A samozřejmě je ideálním pomocníkem, pokud se vypisuje výběrové řízení na vedoucího/ředitele knihovny, hledají noví pracovníci, připravují se odměny, mění systemizace apod.

Protože NSP odráží především stanoviska zaměstnavatelů, je zajímavá též pro celou oblast vzdělávání, ať už jde o školy, nebo jiné vzdělávací instituce. Pomáhá jim totiž sladit kurikula a obsahy vzdělávání s tím, co požaduje praxe. Dozvědí se zde, co požadují firmy od zaměstnanců na jednotlivých pozicích a v čem se tedy jejich konkrétní vzdělávací programy liší, co je (již) zbytečné, co naopak chybí, co by měly obsahovat konkrétní kurzy, ale také o jaké celé oblasti lze rozšířit portfolio vzdělávacích programů, neboť jsou pro praxi zajímavé, apod. Mohou si zde zároveň ujasnit, které instituce či organizace jsou dalšími potenciálními klienty, případně i to, jak posílit svou pozici na trhu vzdělávacích agentur a co pro to udělat.

Další skupinou, jíž NSP poskytuje důležité informace, jsou uchazeči o místo, event. studenti, absolventi. Pokud přemýšlejí o budoucím povolání či zaměstnání a chtějí si zkonfrontovat/potvrdit své představy a kompetence; pokud chtějí např. pracovat v konkrétním sektoru (kultura) a nevědí, jaká je nabídka; pokud se zajímají o práci v knihovně a chtějí si vybrat specializaci, která by je bavila..., zjistí, co vše po nich bude/může zaměstnavatel požadovat, co budou dělat, co si musí doplnit... NSP pomůže i s prvotními úvahami o odborném vzdělání (chci své vzdělání/zaměstnání spojit s knihami, s technologiemi, s prací s lidmi...).

NSP charakterizuje ve struktuře všech oborů na trhu práce jednotlivá povolání (soubor souvisejících pracovních činností, vyžadujících soubor kompetencí a vyjadřujících společný kvalifikační základ souvisejících typových pozic a menších jednotek práce – např. KNIHOVNÍK) a jejich typové pozice (TP), což je soubor pracovních činností, vycházejících z obvyklé dělby práce, vyžadujících soubor kompetencí a obsahujících např. pracovní činnosti, průměrné výděvky, kompetence, zastřešující povolání atd., (např. KNIHOVNÍK KATALOGIZÁTOR) či menší jednotky práce. Měl by být v tomto smyslu mnohem komplexnější než (nikomu nevyhovující, příkladový) Katalog prací, ale zejména by měl mnohem přesněji a flexibilněji odrážet požadavky zaměstnavatelské sféry. U všech (zpracovaných) TP je vždy uvedena:

- charakteristika pozice,
- vhodné a akceptovatelné vzdělání,

- stupeň vzdělání,
- měkké kompetence,
- obecné kompetence,
- odborné znalosti,
- odborné dovednosti,
- příklady činností, které se na pozici vykonávají,
- pracovní podmínky,
- zdravotní podmínky.

Náš obor byl v předchozích soustavách (Integrovaný systém typových pozic, kartotéka typových pozic...) definován ve třech povoláních: knihovník, samostatný knihovník a knihovník specialista. Dnes je připravena celková struktura 23 typových pozic knihovnických profesí, z nichž je publikováno 11, ostatní jsou v různém stádiu zpracování; předpokládá se jejich publikování v r. 2016. Jde o tato povolání a TP (tučně je uvedeno již publikované):

Knihovník

- **Knihovník akvizitér,**
- **knihovník katalogizátor,**
- **knihovník pracovník správy fondů,**
- **knihovník v přímých službách,**
- **referenční knihovník,**
- **knihovník v knihovně pro děti,**
- knihovník správce digitální knihovny.

Samostatný knihovník

- **Samostatný knihovník akvizitér,**
- **samostatný knihovník katalogizátor,**
- samostatný knihovník pracovník správy fondů,
- **samostatný referenční knihovník,**
- samostatný knihovník správce digitální knihovny,
- samostatný knihovník v knihovně pro děti,
- samostatný systémový knihovník,
- samostatný knihovník metodik.

Knihovník specialista

- Knihovník specialista akvizitér,
- **knihovník specialista katalogizátor,**
- knihovník specialista pracovník správy fondů,
- **referenční knihovník specialista,**

- knihovník specialista správce digitální knihovny,
- systémový knihovník specialista,
- knihovník specialista metodik,
- knihovník specialista v knihovně pro děti.

Přestože zde primárně hovoříme o knihovnických profesích, je dobré si uvědomit, že NSP přináší stejné informace i o všech dalších povoláních a pozicích, jež jsou nebo mohou být v knihovně rovněž uplatněny (různé pozice v oblasti IT, řidič, účetní, asistentka, lektor, produkční, truhlář atd.).

Národní soustava kvalifikací (NSK), [viz www.narodni-kvalifikace.cz]

NSK je informační základnou o soustavě v ČR celostátně uznávaných profesních kvalifikací (PK) a systémovým rámcem pro počáteční i další vzdělávání a uznávání výsledků učení. Zároveň umožňuje srovnávání kvalifikací uznávaných v ČR s kvalifikacemi uznávanými v jiných evropských státech. Legislativně je zakotvena zákonem č. 179/2006 o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání). Obsahuje:

- kvalifikační standardy profesních kompetencí (PK) dle jednotlivých úrovní (= přesný výčet toho, co musí pracovník na konkrétní TP umět);
- hodnotící standardy kompetencí každé PK (= pravidla, jak lze tyto kompetence standardně ověřit);
- podmínky pro autorizované osoby (= kdo a za jakých podmínek může tyto kompetence ověřovat a vydávat certifikáty).

Za připomenutí opět stojí, že tyto standardy se zdaleka netýkají jen „knihovnických“ profesí, a je tedy možné ověřovat kvalifikaci či vyžadovat certifikát i zaměstnanců jiných profesí v knihovně, pokud byla PK již zpracována. Pokud jde o knihovnické profese, je hotovo a publikováno 6 PK pro pozice na středoškolské úrovni (tučně):

- **knihovník katalogizátor,**
- **referenční knihovník,**
- **knihovník akvizitér,**
- **knihovník pracovník správy fondů,**
- **knihovník v přímých službách,**
- **knihovník v knihovně pro děti.**

Zároveň byla posouzena možnost dosáhnout tzv. Úplné profesní kvalifikace (ÚPK) „Knihovník“ ve středoškolské úrovni, při ověření všech *sedmi* PK na středoškolské úrovni. Je třeba dodat, že dosud nebyla definitivně schválena a publikována poslední PK z úrovně 4 (= středoškolské vzdělání s maturitou), a to „Knihovník správce digitální knihovny“. Zpracovány a v různých etapách velmi náročného schvalovacího procesu jsou PK pro pozice na úrovni vyššího odborného či bakalářského vzdělání, tedy: samostatný knihovník akvizitér, samostatný knihovník katalogizátor, samostatný referenční knihovník, samostatný knihovník správce fondu, samostatný knihovník v knihovně pro děti, samostatný knihovník

metodik, samostatný systémový knihovník, samostatný knihovník správce digitální knihovny.

Totéž platí pro PK pro pozice na úrovni magisterského stupně vysokoškolského vzdělání, tedy: knihovník specialista akvizitér, knihovník specialista katalogizátor, knihovník specialista správce fondů, referenční knihovník specialista, knihovník specialista v knihovně pro děti, knihovník specialista metodik, systémový knihovník specialista a knihovník specialista správce digitální knihovny.

V pracovním týmu, který jednotlivé PK tvořil, byla zastoupena Národní knihovna ČR, Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (dále SKIP, tedy zaměstnavatelský svaz), Národní technická knihovna, v letech 2011–2013 též Knihovna A. Švehly ÚZEI (obě za specializované knihovny), Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze (oborová vysoká škola), Univerzitní knihovna ZČU v Plzni (zástupce vysokoškolských knihoven), Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích (zástupce krajských knihoven), Knihovna Kroměřížska a Městská knihovna Kutná Hora, (tedy veřejné knihovny pověřené, resp. vykonávající regionální funkce). Mezi stvrzovateli, kteří jednotlivé PK posuzovali, byli např. zástupci profesních sdružení (Asociace knihoven vysokých škol, Sdružení knihoven, SKIP), největší veřejné knihovny v ČR (Městská knihovna Praha), krajských knihoven (Moravská zemská knihovna, Vědecká knihovna Olomouc), veřejných knihoven (Městská knihovna Třebíč) či oborových škol (Ústav bohemistiky a knihovnictví SU v Opavě). Pracovní tým i všichni stvrzovatelé si zaslouží díky za svou nelehkou několikaletou expertní práci.

V náročném schvalovacím procesu se ke každé PK samozřejmě nevyjadřovali pouze stvrzovatelé, tedy zástupci odborné veřejnosti, ale také odborný garant a oborový manažer z Národního ústavu pro vzdělávání (NÚV), který je garantem celého projektu, dále Ministerstvo kultury (MK), a to jak věcně příslušný útvar, tak právníci a další experti, a na závěr samozřejmě Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Pracovní tým tak musel vypořádávat (akceptovat či argumentovat odmítnutí) připomínky obsahové, ale také legislativní, systémové, formulační atd. Publikace prvních schválených PK po dvouletém schvalovacím procesu je velkým úspěchem, který dává naději na brzké schválení dalších PK. V současné době je ze zbývajících 17 PK již 13 ve fázi posuzování na MŠMT. Zbývajících 4 PK, které byly zpracovány v r. 2015, jsou k posouzení na MK.

Autorizujícím orgánem, tedy tím, kdo má právo rozhodnout, který subjekt bude oprávněn ověřovat kompetence zájemců o certifikaci konkrétní PK, je pro knihovnické profese Ministerstvo kultury. To koncem prosince 2014 nastavilo proces autorizace a jeho podmínky. Žádost o autorizaci podal dosud pouze jeden subjekt, Moravská zemská knihovna (MZK), a to pro 5 PK (všechny středoškolské PK s výjimkou PK „knihovník v knihovně pro děti“). Je třeba říci, že žádost byla vyřízena kladně, a MZK je tedy první autorizovanou osobou s právem ověřovat PK a udílet certifikáty. Žádost o autorizaci dále připravují Knihovna Jiřího Mahena, některé oborové školy, Národní knihovna ČR. Ideální by ovšem byl větší počet autorizovaných subjektů, aby uchazeči o certifikát nemuseli vážit cestu přes půl republiky, ale měli stejnou možnost např. v každém kraji. MZK a Krajská knihovna Vysočiny (KKV) již také pilotně testovaly jak zkušební proces (ověřování PK), tak realizaci potřebného přípravného kurzu pro tuto certifikaci. Jejich cenné zkušenosti lze při žádostech o autorizaci

i pro přípravu kurzů využít; přínos pro implementaci NSK v oboru je opravdu mimořádný a je za něj třeba poděkovat.

Pokud jde o NSP a NSK, připomeňme, že jeho využití v personální práci je mnohem širší než pouze ověřování kompetencí, což si některé knihovny velmi brzy uvědomily; sedm z nich již získalo ocenění za prokazatelné využívání těchto soustav v personální praxi.

Projekty s KZPS

Hovořit budeme o projektech Společným postupem sociálních partnerů k přípravě odvětví na změny důchodového systému a Sociální dialog v oblasti kultury a sociálních služeb. SKIP a jeho prostřednictvím veřejné knihovny v ČR byly v letech 2013–2015 účastníkem řady aktivit v rámci obou uvedených projektů. Jednalo se především o aktivity vzdělávací (semináře, konference) a výstupy z nich (publikace), dále o vedení a rozvoj sociálního dialogu a také o aktivity pracovní (jednání kulatých stolů, zpracování několika doporučení, standardů, podkladů k jednání s decizní sférou, ale i další kroky v našem oboru. Výstupy z těchto aktivit jsou:

- příspěvek k řešení problematiky age-managementu v knihovnách,
- výsledky pilotního šetření personální práce ve vybraných knihovnách,
- doporučené principy pro obsazování vedoucích míst v resortu kultury a sociálních služeb,
- standard pracovních činností pro 3 základní TP (referenční knihovnick, knihovnick katalogizátor, knihovnick v knihovně pro děti, vše na středoškolské úrovni),
- návrh kolektivní smlouvy vyššího stupně,
- poznatky v oblasti personální z některých zahraničních knihoven.

Pokud jde o projekt Společným postupem sociálních partnerů k přípravě odvětví na změny důchodového systému, bylo realizováno 30 seminářů a 3 konference pro management i zaměstnance (na jejich realizaci se rovnou měrou podílel SKIP a Odborový svaz pracovníků knihoven (OSPK)) a vedeno 20 řízených rozhovorů s manažery velkých knihoven, vše s hlavním tématem neustále se zvyšujícího věku odchodu do důchodu, stárnutí pracovních týmů a řešení této problematiky v knihovnách s využitím některých manažerských metod, např. age-managementu atd. O některých výstupech projektu, jako jsou např. názory manažerů na problematiku stárnoucích pracovních týmů, definování stávajících a očekávaných problémů a potřeb ve vazbě na age-management v knihovnách atd., byli informováni již účastníci konference Knihovny současnosti 2014, v tomto článku jim proto není věnována pozornost.

V rámci projektu byla Národním vzdělávacím fondem zpracována v optimistické a pesimistické variantě prognóza vývoje oboru a možný dopad na tři vybrané typové pozice (referenční knihovnick, knihovnick katalogizátor, knihovnick v knihovně pro děti, středoškolská úroveň). Seznámení s prognózami proběhlo na zmíněných konferencích, účastníkům byly předány i písemné výstupy na flash discích. Seznámení s prognózami je také možné (dle pokynů) na webu projektu [viz <http://spsds.monitorovani.eu/index.php?r=post/view&id=13>].

Bylo rovněž zahájeno pilotní hlubší šetření tohoto tématu v první organizaci (tou odvážnou se stala Knihovna města Ostravy), s využitím nástrojů LEA, CUTe atd., a to na úrovni managementu i zaměstnanců. Toto šetření končí v říjnu 2015. Zároveň se připravuje druhá etapa projektu, v níž by mělo proběhnout zkoumání problematiky v dalších 3 vybraných knihovnách. Současné dílčí výsledky, a zejména výstupy z následující druhé etapy, by měly být opět velmi dobrou pomůckou pro personální práci i sociální dialog v knihovnách.

Pokud jde o projekt Sociální dialog v oblasti kultury a sociálních služeb, zastavme se u některých aktivit. Proběhlo především poměrně rozsáhlé a náročné **šetření personální praxe ve 20 významných knihovnách** (6 krajských, 14 městských), kde jsou zastoupeny tři opakovaně zmiňované typové pozice (referenční knihovník, knihovník katalogizátor, knihovník v knihovně pro děti). Cílem bylo získat obraz personální práce v knihovnách, zjistit, co je písemně kodifikováno, jak je personální práce formalizována, jsou-li standardizovány či normovány některé činnosti, jak probíhá seznamování pracovníků se zásadními dokumenty a informacemi, zda a jak probíhá hodnocení pracovníků apod. Šetření přineslo zajímavé výsledky, z nichž některé zde velmi stručně prezentujeme:

- Všechny 20 knihoven se účastní benchmarkingu knihoven, standard „Pracovníci a jejich vzdělávání“ patří ke dvěma nejméně plněným (neplní jej 7 z 20 knihoven).
- Všechny 20 knihoven má písemně stanovenou organizační strukturu, téměř všechny také pravidla ochrany osobních údajů, nadpoloviční většina má stanovená pravidla pro užívání IT, zhruba polovina cíle a zásady organizace, méně než polovina pravidla jednání s klientem a pravidla pro přijímání darů; nejméně knihoven má etický kodex zaměstnance.
- Téměř všechny uvedené knihovny mají zpracována pravidla BOZP a PO, některé pak i další dokumenty stanovující pravidla práce v instituci.
- Ve většině knihoven jsou s těmito dokumenty pracovníci obeznámeni, převážně proti podpisu; dokumenty bývají k dispozici na intranetu i v papírové podobě, seznamování probíhá obvykle na poradách.
- 19 knihoven má definovaný systém výměny informací mezi pracovníky.
- Koncepti dalšího rozvoje má písemně stanovenou 75 % knihoven, koncepti personální však jen cca 30 % a další rozvoj pracovníků 35 % knihoven.
- Počet pracovních míst má písemně stanoven 90 % knihoven, kvalifikaci pracovníků písemně 70 % knihoven, požadavky na osobnostní charakteristiky pouze 10 % knihoven, pravidla přijímání nových pracovníků 60 % knihoven, pravidla pro zaškolování pracovníků 80 % knihoven, program morálního hodnocení 40 % knihoven, program finančního hodnocení 55 % knihoven.
- Personální strategie je tedy orientována spíše na vzdělávání než na analýzu současné situace, systém motivování a koncepční výhledy do budoucna.
- Sociální vyjednávání: kolektivní smlouvu má necelá polovina knihoven (závisí na existenci odborové organizace), obsazování vedoucích pozic projednává se sociálním partnerem pouze 20 % knihoven.

Knihovnický katalogizátor (KK)

- V 80 % knihoven mají KK odbornou kvalifikaci, ve 20 % knihoven nikoli; odborně se vzdělávají v průměru 42,4 hodin ročně (standard VKIS je 48 hodin).
- Popisy pracovních míst mají KK stanoveny v 70 % knihoven; hodnocení pracovního výkonu provádí nadřízený pracovník, většinou (80 % knihoven) pouze ústně, písemně hodnotí v různých intervalech výkon KK pouze 15 % knihoven.
- V 65 % knihoven je přímá vazba mezi výkonem a systémem odměn KK (blíže nebylo konkretizováno).
- Rozhodujícím parametrem hodnocení dobrého výkonu je práce a její kvalita, nejmenší význam pro hodnocení má praxe, obecné kompetence a měkké kompetence.
- Standardy pro výkon práce KK má 15 % knihoven; právě tyto knihovny také rozlišují mezi stažením záznamu a originálním záznamem.
- 45 % dotázaných ředitelů se domnívá, že by bylo vhodné normovat, resp. standardizovat některé činnosti KK.
- 60 % ale standardizování nepovažuje za vhodný způsob pro hodnocení dobrého výkonu KK (mělo by proto sloužit jen jako pomocný podklad, zejména však např. pro porovnávání v čase apod.).

Referenční knihovnický (RK)

- Odbornou kvalifikaci mají ve většině (65 %) knihoven, v 35 % knihoven je však jen 60 % kvalifikovaných RK.
- V průměru se RK vzdělávají méně než KK, k naplnění standardu jim chybí cca 10 hodin ročně. Mimořádně nízké hodnoty v několika knihovnách (5 hodin ročně) však zhoršují celkový výsledný průměr; ve většině knihoven je rozsah vzdělávání RK významně blíže standardu, někdy je to i téměř dvojnásobek (až 79 hodin).
- Popis pracovních míst RK má 65 % knihoven; jejich pracovní výkon hodnotí nadřízený v 19 knihovnách, většinou pouze ústně.
- 95 % knihoven zohledňuje v odměňování RK zpětnou vazbu od uživatelů; stejný počet vede evidenci jejich reakcí a 85 % knihoven má pravidla pro zjišťování spokojenosti uživatelů.
- Přímou vazbu kvality výkonu na systém odměňování RK uvádí 65 % knihoven, rovněž bez detailnějšího popisu.
- Rozhodujícím parametrem pro hodnocení dobrého výkonu RK je práce a její kvalita, nevýznamná je praxe a obecné kompetence, nižší hodnocení má také odborné vzdělání.
- V 90 % knihoven jsou některé činnosti RK kvantifikovány a sledovány ve statistikách, nikoli však všechny.
- Žádná knihovna nemá výkon činnosti RK standardizován či normován; jen 20 % ředitelů by některé činnosti RK normovalo či standardizovalo.
- Pro hodnocení dobrého výkonu však považuje standardizaci činností u této pozice za vhodnou pouze 15 % ředitelů, převažuje názor, že standardizace výkonu je možno využívat pouze jako pomocného motivačního prvku či pro porovnávání.

Knihovník v knihovně pro děti (KD)

- KD mají odbornou kvalifikaci téměř v 80 % knihoven, ve zbývajících 20 % je odborná kvalifikace na této pozici jen lehce nadpoloviční.
- KD se vzdělávají v průměru nepatrně méně než RK; často však i mnohem více, než je standard.
- Popisy pracovních míst KD má 74 % knihoven. Jejich pracovní výkon hodnotí nadřizený ve všech knihovnách, většinou ústně.
- Zpětná vazba uživatelů se nezohledňuje; pouze v 15 % knihoven se zohledňuje zpětná vazba kolektivních uživatelů (školy...) či partnerů. *Zpětná vazba od dětí jako hlavních klientů této skupiny knihovníků není tedy pro jejich odměňování nejen rozhodující, ale vlastně ani důležitá (!).* Pravidla pro zjišťování zpětné vazby uživatelů i evidenci reakcí na služby mají však nastavena všechny knihovny.
- Přímá vazba mezi pracovním výkonem a systémem odměňování KD je pouze ve 42 % knihoven, většinou městských; rozhodujícím parametrem pro hodnocení dobrého výkonu je práce a její kvalita a měkké dovednosti, nejmenší význam má praxe.
- Činnosti KD jsou sledovány a kvantifikovány ve statistikách 84 % knihoven.
- Standardy pro výkon činnosti KD má pouze 1 knihovna.
- 42 % ředitelů se ovšem domnívá, že by se některé činnosti KD standardizovat mohly.
- Jako vhodná pro hodnocení pracovního výkonu se však standardizace výkonu KD jeví pouze 15 % ředitelů.

Výsledky tohoto šetření nelze samozřejmě příliš široce zobecňovat, neboť zkoumaný vzorek byl velmi malý; některé skutečnosti však patrně zobecnitelné jsou. Dotazník je možné po menší úpravě využít k širšímu šetření, což by bylo jistě účelné, a bylo to doporučeno zaměstnavatelskému svazu (SKIP). Dále bylo doporučeno:

- SKIP či Knihovnickému institutu (KI) NK ČR připravit po konzultaci s právníkem metodickou příručku k tvorbě jednotlivých personálních dokumentů s příklady dobré praxe a event. „vzorovými“ materiály a doporučeními pro jednotlivé velikostní skupiny knihoven;
- profesním organizacím event. zahájení prací na kvantifikaci některých činností pro potřeby kontroly, porovnávání a též pro metodická doporučení. Pracím by měla předcházet širší odborná diskuse v oboru; bude se tedy jednat o dlouhodobější proces;
- používat takto vzniklé event. normativy či standardy pouze jako pomocné kritérium pro hodnocení pracovníků, vodítko pro obecní knihovny či orientaci pro zřizovatele (např. v závislosti na počtu pracovních sil, financí na nákup apod.);
- všem vzdělávacím centrům knihoven a profesním organizacím pořádat systematické vzdělávání v personální oblasti pro vrcholový i nižší management knihoven (popisy pracovních míst, hodnocení pracovníků, nekonfliktní jednání s pracovníky atd.);
- zainteresovaným subjektům usilovat o změnu katalogu prací.

Zejména navrhovaná metodická příručka, pravděpodobně v elektronické podobě, jež by garantovala flexibilitu, by mohla být významným pomocníkem pro personální i metodickou práci v knihovnách a mohla by pomoci s napravením některých nedostatků v personální dokumentaci atd.

Další významnou aktivitou projektu Sociální dialog v oblasti kultury a sociálních služeb byla příprava **doporučení pro obsazování vedoucích míst v resortu kultury a sociálních služeb**. Pro toto doporučení bylo osloveno několik desítek ředitelů knihoven s žádostí o stanoviska, názory a připomínky. Na vlastním doporučení pracovala skupina 8 manažerů krajských a velkých městských knihoven, jimž patří velký dík. Doporučování změn v oblasti obsazování vedoucích pozic nebylo řediteli knihoven chápáno jednoznačně jako pozitivní akt. Vše by měla podle převládajícího názoru dostatečně pokrýt legislativa; rozhodující role zřizovatele by neměla být zpochybňována, zřizovatel má právo činit jakékoli kroky v souladu s legislativou a je za výběr a obsazení pozice plně odpovědný. Principiálně také podle ředitelů knihoven nelze zpochybnit žádnou z běžných metod výběru; v obecné rovině se jako optimální jeví veřejné výběrové řízení. Konkrétně byly definovány tyto závěry:

- Požadavek oborové kvalifikace je považován za nezbytný pro vedení knihovny po úroveň okresu; pro knihovny větší není vnímán jako nutný; nutné je však dodržet stupeň vzdělání (VŠ na magisterské úrovni).
- Požadavek praxe nebo bližší pracovní zkušenosti z knihovny, nebo alespoň manažerská zkušenost z jiné příspěvkové organizace jsou doporučeny.
- Uplatňováno by mělo být pravidlo nepodřizovat výkon pozice nepolitického (odborného) manažera (= ředitele knihovny) politickým změnám, názorům či požadavkům. Na odvolání ředitele/vedoucího by tedy neměla mít vliv změna politické garnitury zřizovatele.
- Předkládání koncepce rozvoje knihovny by mělo být povinnou součástí výběrového řízení; u malých knihoven alespoň v podobě vize či rámcové představy.
- Doporučena byla úprava pravidel pro jmenování výběrových komisí tak, aby členem byl povinně oborový expert z metodicky nadřazené knihovny, event. další oborový/í expert/i; v případě knihoven základních pak vždy expert z knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí; počet expertů by měl být proporcionálně upraven podle velikosti komise, kterou určuje vždy zřizovatel.
- Byť není zcela jednotný názor na účast zástupce zaměstnanců knihovny ve výběrové komisi, lze tento princip doporučit.
- Zdůvodnění finálního výběru, případně jeho zveřejnění, je chápáno jako vítaný prvek transparentnosti výběru.
- Jmenování manažera knihovny by mělo být buď na dobu neurčitou, nebo na období 10 let, event. delší. Toto doporučení vychází z domácí praxe i ze zkušeností a doporučení zahraničních knihoven, kde se osvědčilo (např. Finsko). Zajištěna je pak stabilita působení knihovny, možnost prokázání manažerských a dalších schopností i dosažení cílů obsažených v předložené koncepci; není tím nijak dotčeno právo zřizovatele na odvolání ředitele z relevantních důvodů.

- Stabilní by měla být také pravidla výkonu vedoucí pozice. Měla by platit ta pravidla, která platila a byla sdělena v době jmenování. Nová pravidla mohou platit pro nově jmenované nebo po uplynutí doby určité pro nové jmenovací období, pokud je jmenování na dobu určitou.
- Ředitelé příspěvkových organizací jednoho zřizovatele by měli být zrovnoprávněni.
- Principiálním požadavkem je povinnost sdělovat odvolávanému důvody jeho odvolání. Odvolání by měly předcházet event. výtky či upozornění na nedostatky zjištěné při pravidelném hodnocení činnosti a hospodaření organizace apod.

Uvedená doporučení z knihoven byla sjednocena a propojena s požadavky a stanovisky z ostatních oblastí kultury a sociálních služeb a budou základem pro tripartitní vyjednávání, společenské deklaráce a možná i pro některé legislativní kroky. Praktický význam pro personální práci by měl být tedy jednak perspektivní, doporučené principy lze však již nyní aplikovat a modifikovat např. i pro výběrová řízení na nižší vedoucí pozice.

Jedním z výstupů projektu je také formulovaný **standard pracovních náplní tří typových pozic (referenční knihovník, knihovník v knihovně pro děti a knihovník katalogizátor)**. Tento standard zpracovala skupina účastníků kulatých stolů v rámci projektu a patří jí za to velké poděkování. Standard respektuje NSP a zároveň praxi řady relevantních veřejných knihoven v ČR. Kromě toho, že tímto standardem vznikl komplexní popis pracovních náplní nejčastějších TP v našich knihovnách, a je tedy možné jej přebírat pro tvorbu pracovních náplní, popis pracovních míst a další dokumenty ve většině knihoven, je možné využít jej rovněž jako metodický podklad (vzor) pro zpracování standardu pro další TP. To je rovněž jedno z doporučení vzešlých z projektu směrem k profesním sdružením i KI NK ČR. Prostřednictvím všech zmíněných nástrojů (NSP, NSK, standard pracovní náplně) jsou nyní komplexně zpracovány konkrétní pozice tak, že je lze kompletně přebírat, event. pouze upravit specifické drobnosti dle konkrétních podmínek, což by mělo být opět významnou pomůckou pro všechny knihovny. Na konci této stati uvádíme modelový příklad, více na stránkách SKIP [viz <http://www.skipcr.cz/aktuality>].

Velmi závažným výstupem projektu je také **návrh kolektivní smlouvy vyššího stupně (KSVS)**, vzniklý na základě četných jednání se sociálním partnerem; návrh je v současné době ve fázi před podpisem. Význam KSVS je zmíněn níže ve zkušenostech ze studijních cest v zahraničí, v ČR s tímto typem zastřešení sociálního dialogu knihovny zkušenosti dosud nemají. Problematice se v článku nevěnujeme, neboť znění smlouvy dosud nebylo zveřejněno v definitivním znění.

V rámci projektu se několik zástupců zaměstnavatelů i sociálního partnera, tedy zaměstnanců, mělo možnost zúčastnit **studijních cest do zahraničí** (městské knihovny v Německu, Švédsku a Dánsku), které byly zaměřeny na získání poznatků z personální práce. Přestože nemohl být ovlivněn výběr a počet navštívených institucí, a poznatky tedy **nelze v žádném případě zobecňovat**, některé stojí za zmínku i úvahu. Níže je uvádíme, a to formou pojmenování rozdílů mezi situací v konkrétní zemi a v ČR. Detailnější informace z cest lze nalézt na webu SKIP [viz <http://www.skipcr.cz/aktuality>].

Především je třeba vzít v úvahu odlišné historicko-kulturní východisko: dělicí linie vede v knihovnách v navštívených, ale i v dalších zemích mezi *knihovníky* (= vždy vysokoškoláci, povinně absolventi oborové školy, kariéerně odlišená pozice), *odbornými pracovníky nižší úrovně* (v Německu např. tzv. FAMI = maturita na libovolné střední škole + 3 roky knihovnické školy povinně) a „technickým“ personálem (bez knihovnické kvalifikace, nejnižší platové třídy). Jde o linii nepřekročitelnou a zásadní (viz např. v Městské knihovně Mnichov, kde je i oddělený pult pro FAMI a pro knihovníky; od každého se očekává jiná úroveň poskytované služby); v některých zemích jsou pracovníci s nižším než vysokoškolským vzděláním nazýváni „asistenti“ nebo „knihovničtí asistenti“. Takto striktní dělení by v současné době v ČR nebylo vzhledem k vzdělanostní struktuře zaměstnanců knihoven možné.

Zpracování fondu je v některých zemích zajišťováno centrálně nebo dodavatelsky; knihovny tedy nepotřebují, a tudíž nemají katalogizátory (např. Švédsko [Malmö, Hørsholm]); outsourcované jsou i některé další činnosti. V některých navštívených zemích tedy vůbec nemají některé naše typové pozice, pro zajištění služeb jim postačuje „univerzální“ knihovník. V některých knihovnách dokonce tito univerzální knihovníci cirkulují po všech pracovištích (občas, nikoli přehnaně razantně byl uveden tento nedostatek specializace jako nevýhoda), nebo jsou vybrané specializace centralizovány ve zvláštním útvaru (Mnichov, oblast akvizice a zpracování fondů, kde se to ovšem týká vysokoškolských pozic).

Ve všech navštívených zemích je mnohem větší ingerence dobrovolníků, kteří vykonávají řadu prací, jež jsou u nás doménou knihovníků, např. zakládání knih; některé knihovny by bez nich nebyly schopny zajistit plný rozsah činnosti (ve Švédsku jsou tito „dobrovolníci“ placeni).

Ve většině navštívených knihoven jsou mnohem striktnější požadavky na oborovou odbornost u nově přijímaných pracovníků na místa knihovníků, a to včetně vrcholových manažerů (výjimkou z navštívených byla Kodaň v Dánsku).

Ve všech navštívených knihovnách probíhá pravidelné hodnocení pracovníků dle předem daných a jasných kritérií v písemné formě, s přímou vazbou na finanční ohodnocení. Odměňování je např. podle platového předpisu pro pracovníky veřejné správy (Mnichov), který je výsledkem vyjednání kolektivní smlouvy vyššího stupně (KSVS) mezi odbory a zaměstnavateli (veřejná správa), a samozřejmě je tedy na velmi dobré úrovni (v mnichovské knihovně je např. průměrný plat významně vyšší než celostátní průměrný plat), jinde je plat výsledkem individuální dohody mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, která je ovšem také nastavena pravidly KSVS (Švédsko). Role odborů je ve všech navštívených zemích mnohem významnější a jejich pozice mnohem silnější (v Dánsku a Švédsku je velmi vysoká organizovanost v odborech), všude mají velmi významné místo KSVS; jsou základním dokumentem, který nastavuje pravidla pracovních vztahů a nahrazuje řadu dalších dílčích norem. Všichni účastníci cest shodně konstatovali pro nás nezvykle vysoké etické principy práce a také vysokou etiku pracovních vztahů mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci, což zároveň umožňuje např. minimalizaci pracovních předpisů apod. Přestože ve všech navštívených knihovnách je velmi silná vazba se zřizovatelem, ten do fungování knihovny téměř nezasahuje, zásadně pak nejsou žádné politické vlivy. Standardizace pracovních výkonů pro potřeby hodnocení není uplatňována v žádné z navštívených knihoven.

Ačkoli bylo navštíveno příliš málo knihoven a popsána byla pouze konkrétní lokální praxe, takže nelze výstupy příliš zobecňovat, a ačkoli se zdá, že neexistuje univerzální vhodný model personální práce k následování, několik zajímavých principů by pro personální praxi knihoven v ČR bylo možné akceptovat či alespoň vzít v potaz:

- prosazovat v českých knihovnách zavedení jasných, předem daných pravidel hodnocení pracovního výkonu zaměstnanců v písemné formě;
- prohloubit sociální dialog a usilovat o uzavření kolektivní smlouvy vyššího stupně pro knihovny;
- pokoušet se více zaměřit na změnu etiky práce a pracovních vztahů v knihovnách;
- začít se intenzivněji zabývat otázkou (definicí), kdo je vlastně knihovník.

A jistě by také stálo zato zahájit či prohloubit komunikaci se zahraničními partnery v oblasti personální. Získané poznatky by mohly vést ke zlepšení personální práce v našich knihovnách. I díky zmíněným projektům byla v posledních letech odbornou veřejností zahájena širší diskuse o personální problematice, budoucnosti jednotlivých profesí a sociálním dialogu v knihovnách; svědčí o tom koneckonců i vznik „personální“ sekce na konferenci Knihovny současnosti a naléhavý požadavek věnovat se vzdělávání managementu knihoven v oblasti personálního řízení, který vzešel z ankety SKIP, ale i ze zmíněných projektů. Problematice se věnuje do určité míry také stávající (a doufejme i budoucí) Koncepce rozvoje knihoven v ČR i dokončovaná Koncepce celoživotního vzdělávání, jež jsou obě tvořeny oborovou reprezentací a stvrzovány gesčním ministerstvem; jde tedy o oficiální strategický materiál se zárukou kvality.

Shrnutí možných kroků do budoucna

Z výše uvedeného vyplývá, že personální problematika je v knihovnách v současné době poměrně aktuálním a diskutovaným tématem. Navíc je možné stále častěji využít výhod synergického efektu řady podpůrných projektů a aktivit nadoborového rozsahu a dopadu. Jak se s problematikou i nabízenými možnostmi vyrovnáme, bude záležet hodně na nás samých. Využití připravených či dalších připravovaných pomůcek pro personální práci v knihovnách totiž předpokládá učinit některé další kroky:

- dopracovat NSP, NSK (popis TP) a pravidelně tyto soustavy revidovat, doplňovat, akceptovat a hlavně zapracovat do firemní praxe;
- dosáhnout žádoucích změn Katalogu prací na základě NSK, NSP;
- autorizovat další oborové subjekty a organizace, aby byla pokryta potřeba v krajích, začít ověřovat PK a certifikovat zájemce;
- přijmout a implementovat do praxe Koncepci CŽV knihovníků vycházející z nastíněné reality a dle výsledků průzkumu NK ČR;
- organizovat potřebné návazné celoživotní vzdělávání (role krajských knihoven!) s nutnými změnami v rekvalifikačních a specializačních knihovnických kurzech (standardizace, akreditace) a zajistit dostupnost potřebných kurzů;
- rozvinout a dokončit výstupy z projektů KZPS, např. dopracovat standardy pracovních náplní pro další TP, nastavit systémy hodnocení v knihovnách, zpracovat

metodickou příručku personální práce se vzorovými dokumenty, modelové kariérní řády atd.;

- zabývat se problematikou středoškolské kvalifikace v knihovnách (diskuse se školami, hledání možností, alternativ...);
- pokusit se prosadit dotační programy, pilotní projekty se školami (pro knihovníky možnosti získání pedagogického minima, ekonomického minima, právního minima atd.);
- zintenzivnit vzdělávání manažerů knihoven v oblasti personálního managementu;
- vzájemně spolupracovat a sdílet poznatky a zkušenosti.

Věříme, že bude náš obor a jeho představitelé k této práci mít dostatek sil.

Modelový příklad: Knihovník v knihovně pro děti (středoškolák)

NSP

Charakteristika

Zprostředkovává knihovnické a informační služby vlastní knihovny, knihoven oborově nebo regionálně příbuzných i národního systému knihovnických a informačních služeb jako celku dětským uživatelům ve smyslu podpory čtenářství, vzdělávacích aktivit, spolupráce s rodiči, pedagogy a dalšími zainteresovanými subjekty.

Doporučená kvalifikace

Nejvhodnější přípravu pro tuto pozici poskytuje střední vzdělání s maturitní zkouškou (bez vyučení) v oboru informační služby, knihovnictví.

Jinou alternativu představuje střední vzdělání s maturitní zkouškou v oboru gymnázium, střední vzdělání s maturitní zkouškou (bez vyučení) ve skupině oborů pedagogika, učitelství a sociální péče, střední vzdělání s maturitní zkouškou (bez vyučení) v oboru publicistika a střední vzdělání s maturitní zkouškou (bez vyučení) v oboru knihkupectví.

Měkké kompetence (na stupnici z 5):

- efektivní komunikace 4,
- kooperace 4,
- kreativita 3,
- flexibilita 4,
- uspokojování zákaznických potřeb 4,
- výkonnost 3,
- samostatnost 4,
- řešení problémů 4,
- plánování a organizace práce 4,
- celoživotní učení 3,
- aktivní přístup 4,
- zvládnutí zátěže 4,
- objevování a orientace v informacích 4,

- ovlivňování ostatních 4.

Obecné kompetence (na stupnici z 3):

- počítačová gramotnost 3,
- numerická způsobilost 2,
- právní povědomí 1,
- ekonomické povědomí 1,
- jazyková způsobilost v ČJ 3,
- jazyková způsobilost v AJ 1.

Teoretické znalosti:

- knihovnické a informační služby,
- literatura,
- státní informační a kulturní politika, informační procesy, instituce v informační oblasti,
- počítačové zpracování textů a tabulek,
- vývoj písemnictví, psacích látek a potřeb, dějiny knihy a knihovnictví,
- pravidla ochrany osobních údajů, autorské právo v ČR a zahraničí,
- metody zpracovávání rešerší,
- profilování, budování, zpracovávání a katalogizace informačních, knihovnických a archívních fondů,
- organizace a ochrana knihovního fondu,
- formy a metody individuální a kolektivní práce s uživatelem knihovnických a informačních služeb,
- informační potřeby a bariéry atd.

Výhodné:

- marketing a marketingová komunikace,
- principy digitalizace dokumentů a knihovních fondů.

Odborné dovednosti (viz NSK)

Zdravotní podmínky...

Pracovní podmínky...

Příklady činností...

NSK

Kvalifikační standard (nutné odborné kompetence)

- Orientace v základních elektronických informačních zdrojích,
- orientace v nakladatelské politice v ČR,
- orientace v aktuálně vydávaných titulech,
- poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách,
- poskytování výpůjčních služeb v knihovnách,
- evidence, adjustace a katalogizace v knihovnách,
- ovládání AKS v relevantních modulech,
- vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování,
- formální a obsahová analýza textu, rychlé čtení,
- odborná komunikace se čtenáři, uživateli a zákazníky v knihovnách,
- realizace aktivit k podpoře dětského čtenářství v knihovnách,
- realizace lekcí informační výchovy v knihovnách.

Ke každé kompetenci je uveden přesný návod, jak ověřovat, např.:

Kompetence: Vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování

- Určit selekční údaje v bibliografickém záznamu monografie a pokračujícího díla,
- vyhledat bibliografický záznam v OPAC Národní knihovny ČR dle titulních listů pěti monografií vydaných v různých etapách 20. a 21. stol.,
- vyhledat dílo českého autora a jeho překlady v katalogu *Library of Congress*,
- vyhledat v některé z digitálních knihoven Národní knihovny ČR digitalizované dílo, vydané v 19. století,
- vyhledat dostupnost monografického a pokračujícího díla české provenience dle titulního listu v centrálních knihovních portálech.

Kompetence: Odborná komunikace se čtenáři, uživateli a zákazníky v knihovnách

- Přizpůsobit styl vedení vstupního pohovoru vzdělanostní a sociální skupině klienta se soustředěním na podmínky poskytnutí konkrétní knihovnické služby,
- popsat komunikační nástroje a postupy používané uživateli s různým typem postižení,
- odpovědět na vágně/pregnantně formulovaný požadavek na poskytnutí knihovnické a informační služby.

Kompetence: Realizace aktivit k podpoře dětského čtenářství

- Vytvořit rámcový scénář akce k podpoře dětského čtenářství pro konkrétní věkovou skupinu dětí,
- vytvořit návrh čtenářské soutěže pro konkrétní věkovou skupinu dětí.

Kompetence: Realizace lekcí informační výchovy

- Vybrat vhodnou variantu lekce informační výchovy pro konkrétní předškolní či školní ročník a určené téma a výběr zdůvodnit,
- vysvětlit základní pojmy z oblasti informačních zdrojů a služeb způsobem adekvátním pro určenou věkovou skupinu dětí.

Projekt KZPS

Vzorová pracovní náplň (standard)

- Poskytuje knihovnické, informační, referenční a faktografické služby v knihovně pro děti se zvláštním zaměřením na oblast literatury pro děti a mládež.
- Vyhledává a formuluje odpovědi na informační požadavky uživatelů knihovny pro děti s využitím interních a externích informačních zdrojů; vede statistiku dotazů.
- Sleduje, shromažďuje a hodnotí informační potřeby a požadavky uživatelů v knihovně pro děti ve vazbě na profilaci a aktualizaci fondů; sleduje nakladatelskou produkci pro děti a mládež a spolupracuje s útvarem akvizice v knihovně.
- Sestavuje jednoduché rešerše s využitím databází a informačních zdrojů domácí a zahraniční provenience; doplňuje interní databáze.
- Komunikuje (osobně, písemně, telefonicky, elektronicky) s uživateli v knihovně pro děti včetně vstupních pohovorů.
- Informuje uživatele v knihovně pro děti a jejich rodiče o rozsahu a právních podmínkách poskytovaných knihovnických a informačních služeb a provádí instruktáže a školení uživatelů o těchto službách v knihovně pro děti.
- Poskytuje základní poradenské a konzultační služby z oblasti čtenářství a informační výchovy.
- Vede děti ke čtenářství, schopnosti samostatně se orientovat ve světě informací, vyhledávat je, hodnotit a samostatně s nimi pracovat.
- Poskytuje odbornou informační pomoc uživatelům při práci s ICT v knihovně pro děti (internet, multimediální aplikace, e-čtečky, play stationy...), při vyhledávání v databázích a práci s elektronickými katalogy; řeší problémy ICT pro uživatele knihovny pro děti ve spolupráci s příslušným útvarem knihovny.
- Provádí veškerou výpůjční činnost v knihovně pro děti v rozsahu stanoveném knihovním a výpůjčním řádem a veškeré činnosti spojené s automatizovaným/klasickým výpůjčním protokolem v knihovně pro děti včetně registrace a evidence čtenářů, výpůjček; rezervací, agendy vymáhání nesplněných závazků uživatelů, agendy tržeb oddělení atd.
- Vede denní, měsíční, celoroční statistiku knihovnických a informačních služeb knihovny pro děti.
- Podílí se na vypracovávání písemných rozborových podkladů za knihovnu pro děti.
- Buduje, řadí a udržuje knihovní fond knihovny pro děti ve volném výběru a prezenční fond pro děti a mládež, podílí se na jeho revizi a aktualizaci, navrhuje dokumenty k opravám a odpisu.

- Buduje a udržuje informačně bibliografický aparát budovaný v knihovně pro děti (např. katalogy a kartotéky) a seznamuje s ním uživatele.
- Spolupracuje v oblasti práce s dětmi a mládeží v rámci národního systému knihovnických a informačních služeb.
- Identifikuje, vyhledává, vybírá a připravuje předlohy pro reprografické služby uživatelům knihovny pro děti; zajišťuje pro ně kopírovací služby včetně elektronických; spravuje kopírky na mince v knihovně pro děti.
- Provádí základní činnosti v oblasti public relations a marketingu knihovny pro děti; prezentuje knihovnické a informační služby knihovny pro děti a podílí se na jejich propagaci.
- Podílí se na aktualizaci webových stránek knihovny pro děti.
- Spolupracuje s relevantními partnery knihovny pro děti, především s mateřskými, základními a speciálními školami a dalšími kulturními, vzdělávacími, výchovnými a sociálními zařízeními zaměřenými na děti a mládež.
- Zajišťuje exkurze v knihovně pro děti.
- Připravuje a realizuje lekce informační výchovy a vzdělávací akce pro děti, aktivity k podpoře čtenářství a další volnočasové aktivity v knihovně pro děti.
- Podílí se na získávání vhodných zdrojů spolufinancování oblasti práce s dětmi a mládeží v knihovně.
- Tvoří jednoduché výtvarné a propagační pomůcky a materiály.
- Zajišťuje fotodokumentaci aktivit knihovny pro děti.

***Metodická poznámka:** V řadě knihoven, zejména menších, může knihovník v knihovně pro děti vykonávat i některé práce dalších pozic; v nejmenších knihovnách je pak obvyklá kumulace většiny činností bez ohledu na konkrétní pozici. To vše je třeba zohlednit v konkrétní pracovní náplni v konkrétní knihovně.*

Mgr. Jana Hrdličková: Kompetenční modely – moderní nástroj pro efektivní řízení lidských zdrojů v organizaci

Městská knihovna v Praze

Úvod

Městská knihovna v Praze (dále MKP) se dlouhodobě zabývá systémovým řízením lidských zdrojů. Lidé jsou strategickou prioritou organizace. Přínosem komplexního přístupu k personálním procesům je jejich provázanost, srozumitelnost, efektivnost a motivace. Dobře nastavený kompetenční model se promítá téměř do všech personálních procesů (výběr zaměstnance, adaptace, hodnocení výkonu, rozvoj a vzdělávání, kariérní plánování, koučování).

Obecné základní charakteristiky kompetenčních modelů

- Jednoduché a strukturované zpracování kompetenčních modelů,
- výběr cca 14 nejdůležitějších kompetencí, se kterými se bude pracovat,
- vedoucí zaměstnanci musí být schopni na základě kompetenčního modelu hodnotit kompetence svých podřízených,
- aktualizace kompetenčního modelu je nutné provádět max. po dvou letech,
- výhoda pro každou organizaci je tvorba kompetenčních modelů na míru,
- na zpracování kompetenčních modelů se zpravidla podílí personální oddělení, vedoucí zaměstnanec a jemu podřízený zaměstnanec, který práci vykonává.

Hlavním impulsem zpracování kompetenčních modelů v MKP na míru MKP byla:

- nespokojenost vedení s úrovní znalostí a dovedností zaměstnanců především ve službách, (Kompetenční modely jsme v MKP tedy primárně pojali jako cestu k rozvoji osobních a profesních kompetencí zaměstnanců.);
- tvorba databáze povolání – typových pozic v Národní soustavě povolání (NSP) [viz <http://www.nsp.cz/>] a jejich možná platnost v budoucnu.

MKP se rozhodla jít vlastní cestou při zpracování kompetenčních modelů na míru. Zpracování kompetenčních modelů předcházela analýza, která vycházela z testování zaměstnanců na počítačové znalosti a dovednosti a na odborné znalosti a dovednosti. Jednalo se o velmi jednoduché testy s neuspokojivými hmatatelnými výsledky.

Plán zpracování kompetenčních modelů

- **I. fáze: zpracování kompetenčních modelů pro pracovní pozice ve službách.** Zásadní byla pozice „Samostatný referenční knihovník“ v 9. platové třídě (SRK v 9. PT), která se týká cca 220 zaměstnanců;
- **II. fáze: zpracovat kompetenční modely pro zbývající pracovní pozice.** V MKP je kolem 140 typových pracovních pozic.

Cesta ve zkratce ke kompetenčním modelům v MKP

- Sestavení základního šestičlenného týmu, který se dle potřeby rozšiřoval;
- tvorba a zavedení kompetenčních modelů v roce 2012–2015;
- ujasnění metodiky a vymezení pojmů;
- nejnáročnější bylo zpracování prvního kompetenčního modelu pro pozici SRK v 9. PT;
- ověřování úrovně kompetencí SRK v 9. PT přes vedoucí zaměstnance;
- ověřování úrovně kompetencí SRK v 9. PT zaměstnanci, kteří práci na této pozici vykonávají.

Metodika kompetenčních modelů

- Struktura kompetenčních modelů je jednotná pro všechny pozice v MKP, po stránce obsahové, stylistické i posloupnosti dle platové třídy v nastavení úrovní kompetencí.
- Priorita při zpracování kompetenčních modelů byla vycházet z již vytvořených kompetenčních modelů v NSP a doplnit je především o specifické odborné kompetence na jednotlivé pozice v MKP.
- Některé kompetence jsou nastavené na jednu úroveň, některé – především odborné znalosti a dovednosti – jsou nastavené na dvě úrovně, a to minimální úroveň (musí splňovat všichni) a optimální úroveň (ideální stav, kterého by bylo dobré časem dosáhnout).
- SRK v 9. PT je zpracován na míru MKP (v některých případech došlo ke snižování úrovně kompetencí oproti NSP, odborné znalosti a dovednosti byly vypracovány nově).
- SRK v 9. PT je v organizaci stěžejní pro všechny ostatní pozice – úrovně kompetencí.
- Skládání kompetencí dvou kompetenčních modelů dohromady, např. zaměstnanec na pozici SRK je současně i vedoucí pobočky.
- Nastavení a vytvoření jednotného kompetenčního modelu pro vedoucí zaměstnance (manažerské znalosti a dovednosti podle stupně řízení), liší se jen odbornými kompetencemi.

Vymezení pojmů

- Kompetence – co musím umět a znát, abych mohl/a vykonávat povolání (např. SRK v 9. PT).
- Kompetence mají většinou 1–8 úrovní náročnosti, počty úrovní jsou nastaveny dle NSP.
- Náležitosti kompetenčního modelu jsou: **název, pracovní činnosti, pracovní podmínky, kvalifikační požadavky** (odborná příprava a certifikáty, měkké kompetence, obecné kompetence, odborné znalosti a dovednosti nutné, odborné znalosti a dovednosti výhodné), **zdravotní podmínky**.
- **Minimální úroveň kompetencí** – minimální úroveň znalosti nebo dovednosti je **nejnižší možná** úroveň požadovaná pro konkrétní pracovní pozici v MKP. Je to úroveň, která je nutná pro výkon práce na této pracovní pozici. Je nutná pro efektivní fungování knihovny a její udržitelný rozvoj. Pokud zaměstnanec nedosáhne minimální úrovně, tak nemůže vykonávat práci na této pracovní pozici.
- **Optimální úroveň kompetencí** – optimální úroveň znalosti nebo dovednosti je **nejlépe vyhovující** úroveň požadovaná pro konkrétní pracovní pozici v MKP. Je to taková úroveň, jejíž dosažení je ještě pro zaměstnavatele přínosné.
- **Šablona KP** – připravený KP pro určité typové pozice dle PT bez odborných znalostí a dovedností. Tuto oblast doplňuje vedoucí zaměstnanec ve spolupráci se zaměstnancem na této pracovní pozici.

Postup zpracování kompetenčních modelů v MKP

- Vytvoření základního kompletního kompetenčního modelu – SRK v 9. PT;
- ověřování nastaveného rozsahu úrovní kompetencí SRK přes vedoucí zaměstnance (výsledek – většina podřízených na pozici SRK v 9. PT splňuje nastavený kompetenční model);
- tým se proto rozhodl pro dotazníkový průzkum na posouzení úrovně jednotlivých kompetencí mezi 220 zaměstnanci na této pozici SRK v 9. PT.

Hodnocení se týkalo čtyř oblastí kompetencí „Samostatného referenčního knihovníka ve službách v 9. PT“:

- měkké kompetence,
- obecné kompetence,
- odborné znalosti a dovednosti nutné,
- odborné znalosti a dovednosti výhodné.

Na výběr byly čtyři možné odpovědi:

- potřebuji základy;
- potřebuji zopakovat;
- potřebuji rozšířit;

- umím a nepotřebuji se vzdělávat.

Výsledek ověřování úrovně kompetencí zaměstnanců samotnými zaměstnanci na této pozici více odpovídal realitě. Měkké kompetence umělo 67 % zaměstnanců, obecné kompetence 75 %, odborné znalosti a dovednosti nutné 46 %, odborné znalosti a dovednosti výhodné 52 % zaměstnanců na pozici SRK v 9. PT. Tyto výsledky jsme zahrnuli do plánů vzdělávání a rozvoje, tak bychom měli dosáhnout toho, že všichni zaměstnanci naplňují kompetenční model alespoň na minimální úrovni.

Další postup zpracování kompetenčních modelů v MKP

- Nastavení úrovně měkkých kompetencí a obecných kompetencí týmem pro všechny ostatní pracovní pozice,
- zpracování druhého základního kompetenčního modelu – pro vedoucí zaměstnance na pozici vedoucí úseku a vedoucí oddělení,
- tvorba šablon nejrozšířenějších kompetenčních modelů,
- spolupráce s vedoucími zaměstnanci a zaměstnanci na doplnění těchto šablon o odborné znalosti a dovednosti,
- validizace kompetenčních modelů týmem a jejich zavedení v organizaci.

Závěr

Cíl zpracovat a zavést kompetenční modely v MKP jsme úspěšně splnili a doufáme, že budeme stejně úspěšní v práci s nimi. Podmínka úspěchu byla **nepřetržitá komunikace se zaměstnanci o kompetenčních modelech** (vysvětlování, zdůvodňování, připomínání...). Úhel pohledu: Kompetenční modely jsou zpracované na míru MKP, jsou však velmi obsáhlé (kompetenční modely mají 40–50 kompetencí). Má to své výhody i nevýhody. Výhodou je, že je zde přesně a podrobně popsáno, co se od každého zaměstnance na dané pozici očekává (jeden pojem si vysvětlují všichni stejně). Současně je tato obsáhlost (nejdelší KM má 30 stran) i nevýhodou pro práci s textem kompetenčního modelu.

Požadavky na úroveň kompetencí z kompetenčních modelů už běžně využíváme v dalších personálních procesech (výběr zaměstnanců, adaptace, vzdělávání a rozvoj, řízení pracovního výkonu – hodnocení...). Čas ukáže, jak dokážeme pracovat s kompetenčními modely i po stránce obsahové (průběžné úpravy stávajících kompetencí, včetně doplňování o nové kompetence...).

PhDr. Libuše Foberová, Ph.D.: Mýty a skutečnost v řízení knihoven

Ústav bohemistiky a knihovnictví, Slezská univerzita v Opavě

Úvodem

Veřejné knihovny hledají uplatnění v budoucnosti, chtějí být centry poznání ve 21. století. Budují své fondy i v digitální podobě, nabízejí rychlý a snadný přístup k poznání, profilují se jako vzdělávací a komunitní instituce.

Veřejné knihovny patří mezi neziskové organizace a jsou financovány z veřejných prostředků. Snaží se reagovat na permanentní změny ve společnosti, v komunitě, ve které žijí. Řízení a vedení knihoven má řadu specifik, se kterými se musí každý ředitel vyrovnat. Neexistuje žádná univerzální metoda, jak řídit a vést knihovnu. Záleží na osobě ředitele, na firemní kultuře, kterou vytváří, a celkově na vnitřních a vnějších podmínkách, ve kterých knihovna působí. Knihovny ztrácejí monopolní postavení, je nutné umět se vyrovnat s konkurencí a hledat mezery na trhu. Hledat svou novou skutečnou hodnotu a tu propagovat směrem k veřejnosti. Tři základní manažerské úkoly však zůstávají stejné: řídit knihovnu, vést lidi a řídit knihovnickou práci.

Kvalitativním šetřením chceme nabídnout tři současné pohledy na řízení knihoven. Taková zkoumání jsou důležitá pro hledání odpovědí v teorii managementu. V současnosti není u nás na toto téma zpracována komplexní studie. Jádrem ankety „Moderní manažerské metody“ je pomocí analýzy pojmu řízení knihoven a jeho asociací včetně subjektivních výpovědí vyslovených danou cílovou skupinou respondentů zjistit názory na řízení knihoven.

Jedním z hlavních předpokladů, ze kterých kvalitativní šetření vychází, je různost názorů na řízení a vedení knihoven. Proto se nezabýváme pouze názory vedoucích pracovníků knihoven, ale i knihovníků a studujících knihovníků. To souvisí se skutečností, že se nároky na řízení knihoven neustále zvyšují.

Hlavním cílem je sumarizovat komplexní vhled na problematiku řízení a vedení knihoven. Takto koncipovaný článek se snaží poznat myšlení a motivaci vedoucích pracovníků a knihovníků a dále zmapovat oblasti managementu z podnikatelského prostředí, které by bylo vhodné aplikovat v mírných úpravách do prostředí veřejných knihoven.

I. Kvalitativní šetření

Kvalitativní šetření je zaměřené na zjišťování, jak jedinci nahlízejí na řízení knihoven a fenomény v něm přítomné. Používáme induktivní postup, v němž na základě sebraných dat konstatujeme tvrzení, ze kterých se dají vyvodit obecné závěry. Hledáme motivy a důvody, které stojí za jednáním oslovených respondentů, a význam, který řešeným jevům přisuzují. Kvalitativní šetření nám umožní odhalit a porozumět tomu, co je podstatou řízení knihoven. Jsme si vědomi toho, že nenabízíme hluboký vhled do této oblasti. Pracujeme s poměrně malým vzorkem respondentů – 40 vybraných osob podle zvoleného klíče. Naším cílem není vytvořit nové teorie řízení, ale spíše poukázat na nová témata dalších možných výzkumů. Výstupy z tohoto kvalitativního šetření je možné dále ověřovat kvantitativně.

Výzkum probíhal od září do listopadu roku 2014 ve vybraných knihovnách a na půdě Slezské univerzity v Opavě. [HENDL, 2008]

Respondenti

První fáze kvalitativního šetření (anketa „Moderní manažerské metody“) byla orientována na ředitele a vedoucí pracovníky knihoven. Anketní otázka zněla: *Co trápí manažery knihoven?* Dále na knihovníky a studující knihovníky (studenti pracující v knihovnách, kteří studují na Slezské univerzitě v Opavě Filozoficko-přírodovědecké fakultě Ústavu bohemistiky a knihovnictví studijní program Informační studia a knihovnictví – magisterský obor a Knihovnictví se zaměřením na veřejné knihovny komunitního typu – kombinovaná forma studia). Této skupině respondentů byla položena otázka: *Co trápí zaměstnance knihoven?* Osloveno bylo celkem pět ředitelů různých veřejných knihoven a deset vedoucích pracovníků knihoven. Ode všech se podařilo získat odpověď. Knihovníků bylo osloveno dvacet a odpovědělo patnáct, studujících knihovníků bylo osloveno patnáct, odpovědělo deset. Celkem se podařilo získat čtyřicet odpovědí. V článku citujeme jen vybrané odpovědi, které jsou zajímavé z hlediska zkoumané problematiky. Pro hloubkové rozhovory jsme vybrali ze skupiny respondentů „vedoucí pracovníci knihoven“ šest manažerů, se kterými proběhla individuální interview.

Tab. 1 Shody a rozdíly v odpovědích respondentů na položenou anketní otázku: „Co trápí...?“

Ředitelé/vedoucí knihoven (15)	Knihovníci (15)	Studující knihovníci (10)
Nejvíce je trápí nedostatek financí.	Nejvíce je sužuje neodbornost a nekvalifikovanost vedoucích/ředitelů.	Nejvíce jim vadí zaměstnávání nekvalifikovaných knihovníků.
Nepochopení ze strany zřizovatele.	Špatné rozdělování úkolů, nedostatečná kontrola.	Trápí je slabá propagace knihoven i profese knihovník.
Neochota knihovníků pro změny.	Postrádají vizi, strategii, nechápou, kam knihovna směřuje a proč.	Vadí jim špatný mediální obraz knihovníka.
Nedocení potenciálu knihoven v oblasti CŽU, IG.	Špatná a neefektivní komunikace, nenaslouchání.	Postrádají vizi, strategii, nechápou, kam knihovna směřuje a proč.
Vadí jim nepružnost a nespravedlnost v odměňování zaměstnanců.	Vysoká vytíženost manažerů, nejsou v knihovně pro zaměstnance.	Špatná a neefektivní komunikace, nenaslouchání.
Schází jim konkrétní profese: fundraiser, marketér, právník atd.	Nezájem šéfů o jejich názor na řešení problémů.	Neochota kolegů sdílet znalosti.

Nedostatečný počet zaměstnanců.	Nedostatek lidskosti.	Jako jediní mají jasnou představu o osobnosti šéfa.
Špatný „time management“.	Řevnivost mezi odděleními a neochota spolupracovat.	
Neochota spolupracovat ze strany nadřízených i podřízených.	Nesvoboda, nemožnost se realizovat.	
Chybějící či nevhodná legislativa.	Autoritativní styl vedení.	
Nálada ve společnosti, která není pro knihovny příznivá.	Pokles dětských čtenářů.	
Nevhodné prostory.	Špatné finanční ohodnocení.	
Netrápí je nic , cítí velkou podporu ze strany zřizovatele.	Nevhodné prostory.	
	Nevhodné či žádné zázemí pro zaměstnance.	
	Netrápí je nic.	

Zdroj: autorka příspěvku

II. Kvalitativní šetření – individuální hloubkové rozhovory

Hloubkový rozhovor

Cíl: Nabídnout podrobnosti o zkušenostech jednotlivých oslovených vedoucích pracovníků knihoven s řízením a vedením.

Šesti vybraných vedoucích knihoven jsme se ptali na tyto otázky:

- Jaký je podle vás rozdíl mezi řízením a vedením?
- Jakou roli přisuzujete střednímu managementu?
- Dokážete definovat strategické cíle knihovny?
- Máte zpracovanou strategii a do jaké míry z ní vycházíte?
- Je podle vás motivace zaměstnanců důležitá?
- Pracujete týmově?
- Jakými metodami zjišťujete, zda nabízíte kvalitní služby a zda jsou uživatelé spokojeni s nabídkou?
- Kolik procent lidí z komunity využívá knihovnu (uved'te procento registrovaných uživatelů)?
- Jaký máte názor na využívání marketingu v knihovnách?
- Využíváte dobrovolníky?
- Co soudíte o prestiži naší profese (profese knihovník)?

- Přežije podle vás knihovna i v budoucnu?

Interpretace takto získaných dat probíhá pomocí popisu zkušeností vybraných respondentů. Základní analytické nástroje nestojí na kvantifikaci, ale především na vytváření významových kategorií (v našem případě mýtů) a na jejich deskripci. Účelem je pojmenovat dané jevy a určit jejich strukturu. Získaná data jsme kódovali – rozložili získané textové odpovědi, hledali jsme shodu či rozdíly mezi výpověďmi a parafrázovali tyto zjištěné skutečnosti formou mýtů. [HENDL, 2008]

Diskuse k výsledkům získaných z hloubkových rozhovorů

Mýty a skutečnost v řízení knihoven

MÝTUS Č. 1

***Knihovny se nevedou, ale řídí!** Dostaneme rozpočet, a s tím musíme vyjít, rozdělíme finance a každý knihovník ví, co má dělat. Strategický rámec (vize, poslání, hodnota knihovny) je zbytečný. Všechno je dané. Moderní metody řízení je možné aplikovat jen v soukromé sféře.*

Reakce: Ředitel (TOP management) je nositelem vize, kterou motivuje zaměstnance, vede k cíli. Pokud ředitel nemá vizi, ocitá se v roli kapitána, který nezná cíl a neví, kam loď pluje. Někteří ředitelé chybují v tom, že se nechají zavalit operativou a na vedení knihovny jim moc času nezůstává. Je nutné si uvědomit, že každý stupeň řízení má své úkoly. Management první linie (vedoucí oddělení, směny) by měl mít znalosti z oboru a měl by ovládat operativu. Střední management (vedoucí úseků, útvarů, náměstci) by měl vidět knihovnu jako komplexní celek a měl by uvažovat koncepčně. Jedná se o umění přenášet vize TOP managementu na management první linie a následně na všechny zaměstnance. Ředitel je ten, kdo knihovnu reprezentuje, zastupuje navenek, vymýšlí vize a strategie, jak učinit knihovnu úspěšnou. Všichni manažeři by měli spolupracovat a umět ovládat práci s lidmi, jak je motivovat a získat pro věc. Motivace se ukazuje jako klíčová. Motivací pro zaměstnance může být i samotná skutečnost, že pracují v úspěšné knihovně. Že znají vizi a ví, kam knihovna směřuje a proč a jak se oni samotní mohou podílet na úspěchu knihovny. Bez definování strategického rámce není možné zaměstnance efektivně motivovat. Strategické řízení se osvědčilo v řadě komerčních institucí, zvláště v dnešní době turbulentních změn. Sahá po něm i řada neziskových organizací, které chtějí stavět na zkušenosti a uvědomují si, že bez vize, poslání a ocenění hodnoty nelze uspět. Zaměstnanci se chtějí cítit v práci dobře. Rozdělení knihovny na MY (zaměstnanci) a ONI (vedení knihovny) je velmi zničující. Ředitel, střední management a management první linie by měli usilovat o to, aby se všichni zaměstnanci v knihovně spojili a směřovali ke stejnému cíli. Manažer by měl mít morální charakter, vizi (vize je jako olej do motoru, ale pozor na uměle vykonstruovanou vizi), trpělivost, ochotu sloužit lidem – být prospěšný společnosti, mít silné komunikační schopnosti, zachovávat soulad mezi slovy a činy.

Posláním věříte v úspěch. V komerční firmě je posláním tvorba zisku. O co jde v knihovně? Co má být obsahem poslání? Jednak by mělo definovat, co nabízíme a co děláme. Dále pro koho vše děláme, kdo je náš zákazník/uživatel a okruh naší působnosti. Každý knihovník

(zaměstnanec knihovny) by měl být schopen velmi jasně a přesně formulovat, o co se snažíme, pro koho a v jaké oblasti. Vedoucí, který toto nedokáže, nemůže řídit zdroje. M. Kaiser doporučuje, aby bylo poslání stručné, kompletní, jasně formulované, srozumitelné všem a koherentní (aby dávalo smysl). Správné poslání je základem pro dobré plánování, pro tvorbu sponzorského programu a plánování je rovněž ústředním prvkem vytváření zdrojů. Ukazuje se, že co stačilo dříve, dnes nestačí. Je potřeba začít tím, že definujeme pojem úspěšná knihovna a jak úspěchu dosáhnout. Musíme si dodat odvahy a podívat se na knihovnu kritickým zrakem. Hledat, v čem vynikáme a v čem bychom se měli zlepšit. Kde vidíme příležitosti, kde možné hrozby. Vtáhnout do „hry na pravdu“ i zaměstnance. Většinou ředitel ani netuší, co si jeho zaměstnanci doopravdy myslí, a platí to i naopak. Cílem je hledat takový komunikační kanál, abychom rozpoutali dialog a naučili se naslouchat druhým. Měli bychom se učit přijímat i konstruktivní kritiku a zamýšlet se nad svým jednáním. Stačila by mně odpověď, kterou jsem dal svému nadřízenému?

MÝTUS Č. 2

Role středního managementu se přeceňuje. Knihovníci vědí, co mají dělat. Jedná se o zbytečný mezičlánek.

Reakce: Každý ředitel ví, že pokud v knihovně pracuje schopný střední management, má snazší pozici. Ploché organizační struktury (případně týmové) mají své nesporné výhody, nezkrusuje se tok informací v žádném směru a vedení se ukazuje jako jednodušší. Ušetří se i finance vynakládané na střední management. Je nutné podotknout, že pokud střední management funguje jako „tlumič“ mezi zaměstnanci a vedením a obráceně, má svůj velký význam zvláště v případě velkých knihoven. Na osobnost „středního“ šéfa je vyvíjen velký tlak, který ustojí jen nejsilnější. Pokud svou roli střední management nezvládá, je většinou brzdou v komunikaci, zkrusuje informace shora dolů i obráceně, což může knihovnu velmi poškozovat. Průzkumy dokazují, že získat zaměstnance na svou stranu není snadné. Až 80 % zaměstnanců celosvětově je v práci pasivních až nespokojených. Globální ekonomika tedy stojí na 20 % zaměstnanců. Jen 50 % zaměstnanců je schopno přesně popsat, co se od nich v práci očekává a jaké přesné výstupy mají dodávat. Až 80 % zmetků a špatně odvedené práce pramení z faktu, že pracovníkům byla práce špatně zadána a oni improvizovali při řešení [viz Gallupův ústav]. Knihovníci, kteří v knihovně pracují řadu let a jsou odborníky (znalostní pracovník), potřebují cítit podporu a očekávají kvalitní podmínky pro práci. Začínající zaměstnance je nutné vychovávat a dbát na to, aby vše správně chápali a vykonali. V podstatě je každý zaměstnanec individualita a potřebuje ze strany šéfa individuální přístup. Všichni zaměstnanci potřebují cítit, že je šéf uznává a jedná s nimi jako s rovnocennými partnery. Že má zájem nejen o výsledky jejich práce, ale že ho zajímají i jako lidské bytosti. Není nic horšího, než když vám šéf řekne, že na vaše místo čeká deset dalších a schopnějších, a jestli nejste spokojeni, můžete klidně odejít. Co se asi honí hlavou takového šéfa? Nemůže přece očekávat, že se takto nařčený zaměstnanec zamyslí a bude lépe pracovat.

MÝTUS Č. 3

Nepotřebujeme definovat knihovní či strategické cíle. Naším cílem jsou kvalitní služby a výsledkem spokojený uživatel.

Reakce: Úspěšná knihovna versus průměrná knihovna. Jak měřit kvalitu v knihovnách?
Identita knihovny – Michael M. Kaiser. Klíč k úspěšnému fungování kulturních organizací spatřuje M. Kaiser (světový fundraiser) především v kombinaci špičkového uměleckého programu (v případě knihoven špičkových služeb), kvalitního a cíleného marketingu, a na ně navazujícího propracovaného fundraisingu. Strategické plánování organizace vychází z vymezení a přesné formulace jejího poslání a vypracování externí a interní analýzy prostředí. Bez identity nemá marketing a fundraising šanci uspět. Je nutné se vymezit vůči konkurenci, být výjimeční. Organizovat méně aktivit, ale takových, které knihovnu zviditelní (M. Kaiser hovoří o zážitkových aktivitách). Rozvíjet cíleně vztahy s novináři a médií. Obrátit se na slavné osobnosti komunity, zapojit je do propagace knihovny a do aktivit. Slavné osobnosti přitahují pozornost. Je nutné inovovat propagaci, žádný mediální hit netrvá věčně. Zdůrazňuje, že většina činností přispívajících k dobrému obrazu knihovny je zadarmo. Jedná se především o knihovníky, kteří svou kvalitní prací propagují knihovnu nejlépe. Lidé nejvíce preferují osobní doporučení. Je vhodné zaměřit svou pozornost na vybrané skupiny uživatelů – seniory, maminky na mateřské dovolené, nezaměstnané, mládež apod. Chybou je málo využívaná spolupráce s ostatními organizacemi v místě. Konkurenci nejlépe porazíme, když se s ní spojíme. Vzájemně si můžeme prospět a posílit své pozice. [Viz <http://am.artsmanager.org/kcblogs/default.aspx>.]

MÝTUS Č. 4

Máme strategii, ale jen na papíře. Jedeme setrvačností stejně jako dříve, nikdo se těmito písemnostmi neřídí.

Reakce: Úspěšnost strategie je v její pečlivě promyšlené realizaci. **Zásadní kroky v okamžiku realizace zásadních změn v knihovně:**

- vytvořit kvalitní tým a získat jeho komitment ke změně. Správně motivovat a informovat zaměstnance. Zajistit fungování dialogu (interní komunikace – otevřené dveře k řediteli). Použít interní ambasadory, přirozené lídry (nemusí být vedoucími) z řad zaměstnanců, kteří změny podporují. Každý zaměstnanec musí rozumět tomu, co změna znamená nejen pro celou knihovnu, ale také jak se týká jeho oddělení a jeho konkrétní práce. Získat pro změnu klíčové osoby v knihovně, které pak fungují jako „agenti změny“, podporují její provedení a interní komunikaci a tlumí případné negativní emoce. Zásadní význam má také dostatečná interní komunikace před realizací změny, během ní i po ní;
- vytvořit precizní analýzu dopadů změny a přípravu na její provedení;
- změnu dobře naplánovat, a to jak z pohledu její realizace (proces, jednotlivé kroky, zodpovědnost konkrétních osob), tak načasování/spuštění. [Vztah mezi strategií a její realizací, *Moderní řízení*, srpen 2011, s. 20–21.]

Brilantní strategii může pokazit její špatná realizace. Strategie, která nedokáže generovat pozitivní výsledky, je neúspěšná. Management nutně potřebuje informace od zaměstnanců, kteří jsou ve styku s uživateli, aby pochopil, co se v knihovně děje. Problémem je vtáhnout zaměstnance do realizace strategie, přimět je, aby na každé úrovni rozhodovali tak, aby docílili žádoucího výsledku. Nabízí se zlaté pravidlo, na jehož základě zaměstnanci rozhodují sami: Každý má „jednat s každým v knihovně – partnery, uživateli, spolupracovníky – tak, jak by chtěl, aby oni jednali s ním.“

Statistiky dokazují, že více než 75 % lidí nedůvěřuje svým vedoucím. [Viz Gallupův ústav.] Nemůžeme tedy očekávat nějakou zásadní změnu v chování lidí. Ptejte se lidí na jejich názory, když chodíte po knihovně. Jedna stará pravda říká, že lidi stejně nezajímá, co říkáte, pokud nevěří, že se o ně zajímáte. Ruku na srdce, zajímáte se o ně, nebo jen o výsledky jejich práce?

MÝTUS Č. 5

Není potřeba motivovat knihovníky. Už od dob antiky mají velmi silnou vnitřní motivaci uspět v očích uživatele. Ani nejhorší vedoucí jim v tom nezabrání, ani jim to nenařídí.

Reakce: Personální politiku v knihovnách většinou provádí ředitel, tedy někdo, kdo není personalista. Motivaci potřebuje každý. Lidé se chtějí cítit v práci svobodní, kompetentní a hrát roli partnerů. Motivačním faktorem je už samotná pověst knihovny. Mít kam růst, možnost rozvíjet se. Spravedlivá odměna je nutností, ne motivací atd. Hlavním zdrojem motivace se ukazuje spokojenost. Motivace zaměstnanců ve veřejném sektoru je nízká. Často se brání navrhovaným změnám, tvrdí, že moderní metody řízení je možné aplikovat jen v soukromé sféře. Překážkou bývá i pocit, že současná pravidla fungují a jsou tudíž v pořádku, aniž by byly zohledněny efektivita a reálný užitek.

Vnitřní motivaci zaměstnanců zvýšíte, když budete zadávat jasné úkoly, poskytnete zpětnou vazbu k vykonanému úkolu, delegujete na zaměstnance i odpovědnost, nastavíte otevřenou komunikaci a podpoříte důvěru mezi zaměstnanci. Zaměstnanci by měli spolupracovat a pomáhat si navzájem. Lidé potřebují mít možnost profesního růstu a vlastního rozvoje. Vnitřní motivace je radost/spokojenost s prací. Vnější motivace představuje finanční ohodnocení. Řada vedoucích pracovníků pracuje jen s vnější motivací. Každý člověk je individualita a motivují ho různé věci, zjednodušení motivace na finanční odměnu je chybou. Z kvalitativního šetření vyplynulo, že vnější motivace u knihovníků není snadná. Výše platu není dostatečná a ředitelé si vesměs stěžují, že nemají možnost své zaměstnance individuálně odměňovat. Zaměstnancům nevádí jen výše platu, ale nejvíce se jich dotýká, když jsou zařazeni v nižší platové třídě, než která odpovídá jejich pracovní náplni. Cítí to jako nespravedlivost.

MÝTUS Č. 6

V knihovnách pracujeme týmově. Knihovna má oddělení/týmy, a tyto vzájemně spolupracují.

Reakce: Pravda je taková, že některé knihovny nevědí, co vlastně týmová práce znamená, neznají týmovou organizační strukturu a jednotlivá oddělení nespolečně spolupracují, jak by mohla a měla. Mnohdy schází tzv. „tah na branku.“

Organizační struktura jako nástroj řízení: Způsob, jakým je knihovna uspořádána, ovlivňuje její chování i chování jejích členů, tvorbu a používání komunikačních kanálů, charakter kultury a prostředí. Organizační struktury dělíme do tří velkých skupin: organizační struktury shora dolů, organizační struktury zdola nahoru a kombinované organizační struktury (ze středu nahoru a potom dolů). Model zdola nahoru je založen na autonomii a týmové práci [viz Chemnitz]. Kombinovaná organizační struktura vychází z předpokladu, že všichni pracovníci knihovny jsou důležití aktéři, kteří by měli spolupracovat jak horizontálně, tak vertikálně.

Optimální je, když jsou v týmu zastoupeny různé typy osobností. Vizionářský typ, má intuici a umí předvídat. Analytický typ, je realista, dokáže rozebrat situaci a porozumět možným důsledkům. Akční typ, který preferuje rychlé efekty a udržuje tým v pohybu.

Administrativní typ, má smysl pro pořádek a dodržování pravidel hry. Meredith Belbin hovoří o těchto rolích: inovátor, vyhledávač zdrojů, koordinátor, usměrňovač, vyhodnocovač, týmový pracovník – vhodný vedoucí týmu, realizátor, finišer a specialista. [Viz [http://www.belbin.cz/.](http://www.belbin.cz/)]

MÝTUS Č. 7

Produkujeme kvalitní služby a spokojené uživatele. O tom není pochyb. Každý zaměstnanec ví, co jsou to kvalitní služby a spokojený uživatel.

Reakce: Každý zaměstnanec má svou vlastní představu, existuje tady roztříštěnost. P. Kotler definuje kvalitní službu jako službu, která předčila očekávání uživatele. [KOTLER, 2000] Zjistíte v knihovnách, zda uživatel odchází s tím, proč do knihovny přišel, a jak se cítil během služby? Jedině uživatel může říci, zda jsou naše služby kvalitní. Je nutné mít propracovanou účinnou zpětnou vazbu. S uživateli musíme hovořit, najít si k nim cestu, usilovat o zpětnou vazbu. Jedině tak se dozvíme, co je trápí, co se jim líbí, nebo nelíbí. Co potřebují, co od nás očekávají a co je zlobí. Nabízejme uživatelům jedinečné zážitky. Odlišme se od konkurence, buďme jiní. Budujme s uživateli osobní vztahy. Hledejme mezery na trhu, nové příležitosti. Dokažme uživatelům, že naše služba je tak dobrá, že ji využíváme i my sami. Knihovny na celém světě řeší stejné problémy: trpí nedostatkem finančních prostředků, nedostatkem uznání ze strany zřizovatelů a nedostatkem porozumění ze strany uživatelů, kterým slouží. Cokoli můžeme udělat, abychom tuto situaci změnili – implementovat marketing do řízení knihoven, propagovat sami sebe a další – může být přínosné pro knihovny, knihovníky i lidi, kteří spoléhají na naše profesionální služby. Klient říká: „V krásné, přívětivé, pohodlné knihovně rychle obsloužen příjemným, kvalifikovaným, očividně spokojeným a motivovaným personálem nebo z pohodlí domova bez ohledu na národnost či handicap, v kteroukoliv denní či noční dobu získám bezplatně požadovanou kvalitní službu.“ [Vize „Koncepte rozvoje knihoven v ČR na léta 2011–2015“]

MÝTUS Č. 8

Nepotřebujeme více registrovaných čtenářů, 14 % je akorát. Kdyby k nám začalo chodit jednou tolik lidí, nezoládlí bychom ten nápor. Nejsme na to připraveni. Vlastně si to nepřejeme. Věrnostní programy nejsou potřeba.

Reakce: Věrnostní programy jsou důležité. Měli bychom si vážit stálých a věrných klientů. Je pravdou, že na nárůst registrovaných čtenářů bychom se měli připravovat postupně, ale cílevědomě a vytrvale. Jediné, co zajímá zřizovatele při rozdělování financí, je právě využitelnost knihovny veřejností. Snížit rozpočet knihovně, ve které je registrováno 50 % lidí z města, je pro politika nemyslitelné.

MÝTUS Č. 9

Knihovny léta vystačily bez marketingu, tak proč by měly pořádat marketingové kampaně, na které navíc nemají peníze.

Reakce: Knihovny dnes nabízejí nové služby, ví o nich veřejnost? Nepodceňujme ovlivnitelnost lidí reklamou. Jsme vidět a slyšet? Knihovny využívají řadu marketingových nástrojů, ale s vyhodnocením úspěšnosti mívají potíže. Marketingovou koncepci má velmi málo knihoven. Knihovny jsou propracovanými informačními systémy a v poskytování informačních služeb a produktů nejsou na trhu jediné. Při plánování, projektování a zprostředkování nabídky se neobejdou bez kvalitní marketingové koncepce. Jaké cíle a pilíře si knihovny zvolí pro svou marketingovou koncepci, závisí na znalosti komunity a lokálních podmínkách, kde působí. Není možné převzít marketingovou koncepci z jiné knihovny, případně vytvořit univerzální, která by se dala aplikovat na všechny knihovny. Marketingová koncepce je jedinečná a vždy musí vycházet ze znalosti místa a knihovny, pro kterou má být vytvořena. [FOBEROVÁ, 2014]

Nepoužívejte stejný marketing na všechno! Chybou je, že některé knihovny používají stejný marketing bez ohledu na situaci. M. Kaiser uvádí různé druhy marketingu. Pokud řeší návštěvnost, používá programový marketing. Když chce nadchnout lidi, přilákat je, používá institucionální marketing. Pokud má v knihovně vystoupit známá osobnost, vystačíme s informačním marketingem – zveřejníme datum, čas a jméno účinkujícího, např. Michal Viewegh. Není důvod plýtvat prostředky a časem, když se jedná o slavnou osobnost. V případě méně známé tváře použijeme obsáhlejší misionářský marketing. Nastíníme dobré stránky naší práce a aktér nabídne výhodné využití naší činnosti všem zúčastněným. Samozřejmě poukáže na svůj osobní přínos. Zákon marketingu zní, že nikdy nevyhovíte všem. Pokud je zaměřený na všechny, ve skutečnosti zasáhne menšinu. Proto bychom ho měli zacílit na určitou konkrétní skupinu lidí. Trik spočívá v tom, že jej neustále opakujete, a tím zesílíte jeho účinek. Jedná se o tzv. remarketing, opakovaný marketing. Spolu s kvalitními službami je marketing tím nejdůležitějším, co rozhoduje o úspěšnosti knihovny. Osobní marketing by měli používat zaměstnanci.

Institucionální marketing znamená, že prezentujeme knihovnu zevně. Je vhodné sepsat strategický plán, uspořádat např. „koktejl párty“ nebo „číši vína“ a pozvat všechny významné osobnosti komunity. Stručně (max. 15 minut) jim představit strategický plán (výhled na 3–4 roky). Ještě vhodnější je, když získáte slavnou osobnost, aby vás představila ona. **Je nutné, aby vedoucí a všichni zaměstnanci dokázali mluvit o budoucnosti knihovny a věděli, co chtějí.** [Viz <http://am.artsmanager.org/kcblogs/default.aspx>.]

MÝTUS Č. 10

Dobrovolníci nemusejí knihovně vždy prospět. Nepotřebovali jsme je dříve, nepotřebujeme je ani dnes.

Reakce: Knihovníci si stěžují, že organizují tři až čtyři akce v týdnu, kdy pracují po večerech, nad rámec své běžné práce, což je neskutečně zatěžuje. Není možné dělat aktivity pro veřejnost a nezapojit do hry dobrovolníky. Vyplatí se vyškolit solidní dobrovolníky. Představa, že nám zřizovatel přidá na mzdy, je nereálná. Obavy, že nás dobrovolníci připraví o práci, jsou liché.

MÝTUS Č. 11

Prestiž naší profese je nulová, jsme mizerně placeni a knihoven si nikdo neváží.

Reakce: Knihovníci musejí změnit rétoriku sami mezi sebou, před rodinou a přáteli. Začneme tak, že se budeme o knihovně i knihovnicích pozitivně vyjadřovat sami před sebou. Jak si nás má veřejnost vážit, když si nevážíme sami sebe. Rovněž je nutné promyslet propagaci naší profese a cíleně pracovat na nové generaci knihovníků. Propagace knihoven by se měla soustředit na tři základní hodnoty knihoven. Na hodnotu knihovny jako nepostradatelné instituce pro společnost a demokracii. Na hodnotu informačních služeb. Knihovny nabízejí kvalitní informace, vzdělávají uživatele, upozorňují na skutečnost, že vygooglená informace nemusí být vždy relevantní, vysvětlují význam informací, učí je vyhledávat, hodnotit a používat v praxi. Není informace jako informace. Třetí často opomíjenou hodnotou knihovny jsou její zaměstnanci, knihovníci. Osobnost knihovníka hraje ve službách knihoven významnou roli, knihovník je pro knihovny nejlepší propagací. Prestiž knihovnické profese není u nás vysoká a je potřeba v očích veřejnosti změnit obraz knihovníka. Už všichni nenosí na nose brýle, nemají „klotové“ rukávy a nepůjčují jen knihy, změnil se v moderní průvodce světem informací. Jsou učitelé v pravém slova smyslu. Učí veřejnost orientaci v knihách, v informačních databázích, jsou vynikající rešeršéři a spolehliví rádci. Dokážou poradit jak laikům, tak odborníkům, vědcům, studentům, pedagogům, fyzikům, žákům, a tak bychom mohli pokračovat. Knihovníci identifikují dokumenty a budují sofistikované informační systémy, učí uživatele, jak se v spleti nejrůznějších informací, databází a publikací vyznat. Slouží napříč všem oborům lidské dovednosti. Knihovník je strážcem brány k poznání. Trefně poznamenal Robert Iannello: „Prodávajme knihovnu jako zdravou alternativou k rychlé (vygooglené) informaci.“ [GROSS, 2013]

MÝTUS Č. 12

Otázky typu, zda přežije knihovna i v budoucnu, jsou nesmyslné. Samozřejmě, že přežijeme. Knihovny existují už od 6. st. př. n. l. (Aššurbanipalova knihovna v Ninive) a není důvod se domnívat, že by někdo vymyslel něco lepšího.

Reakce: Hudební knihovny se ruší [FOBEROVÁ, 2010], telefonní budky se ruší, čtečky jsou „mrtvou“ technologií, mění se knižní průmysl atd. Pokud knihovny přijdou o významnou

část služeb a nahradí je v mnohém konkurence, i když nebudou zrušeny, budou bojovat o přežití.

Výzvou pro knihovny se ukazuje Silver Economy (stříbrná ekonomika). Cílem stříbrné ekonomiky je zvyšování kvality života seniorů. Z něj vychází vývoj nových produktů a služeb. Objevují se nové tržní segmenty, společnosti a firmy se stále více zaměřují na specifické skupiny klientů. Senioři se stávají jednou z nich a nabývají na významu. Odhaduje se, že procento lidí ve věku 65 a více let u nás a v celé Evropě strmě poroste. Knihovny mají s touto cílovou skupinou velmi dobré a pozitivní zkušenosti. Práci s ní je nutné inovovat, rozšiřovat a zkvalitňovat.

Neméně důležitou cílovou skupinou jsou děti, budoucí klienti veřejných knihoven. Problematice dětského čtenářství se v loňském roce věnovalo několik významných průzkumů, které potvrdily trend klesajícího zájmu o čtení a ukázaly ho v nových souvislostech. Na otázku *Kolik knih přečteš za měsíc?* odpovědělo loni 29 % dětí, že žádnou. Přitom v roce 2003 to bylo o tři procenta méně. Během stejných deseti let také ubylo dětí, které přečtou dvě a víc knih, o sedm procent – v roce 2003 jich bylo 30 %, zatímco v roce 2013 jen 23 %. Projekty a programy na získání dětí pro čtení je nutné precizovat a inovovat tak, aby uspěly. [Viz <http://www.nuv.cz/vystupy/stale-mene-deti-bavi-cteni>.]

Jak tedy nejlépe knihovny řídit?

„Jestliže se chováme k lidem podle toho, kdo jsou, škodíme jim. Jestliže se k nim chováme podle toho, jací by mohli být, pomáháme jim dosáhnout na limity.“

J. W. Goethe

Rozpočty stagnují nebo klesají, změny jsou překotné a od manažerů knihoven se očekává, že povedou knihovny co nejefektivněji. Vedle tvrdých dovedností, jako je znalost řízení financí, rizik či strategie, je dnes pro vedoucího klíčové umět spolupracovat s ostatními, čerpat z jejich energie a zkušeností a motivovat je navzdory ekonomické realitě. Vedoucí vytváří klima, které je velmi důležité pro motivaci zaměstnanců a jejich výkonnost. Měl by umět rozumět svým pocitům i pocitům ostatních, měl by ovládat sebe a zvládat ostatní. Ředitel by měl být motorem a srdcem knihovny, rozhoduje přece o jejím osudu. Schopný manažer by měl v první řadě zůstat člověkem. Měl by mít rád lidi a věřit jim. Měl by být pozitivní a šířit kolem sebe pohodu. Manažeři se často domnívají, že se žádných chyb nedopouštějí a vše dělají jako ostatní podle pravidel. Přitom nevidí skutečnost, že knihovna vykazuje průměrné výsledky. Potom jsou tací, kteří se hroučí, nemají motivaci, bojí se změny, aby nepřišli o práci. Někteří manažeři se jen vezou s proudem. Nejčastějším selháním manažerů je neschopnost vést tým. Věnují svým zaměstnancům málo času a domnívají se, že není potřeba jim vše vysvětlovat. Naopak jsou manažeři, kteří chválí své podřízené, i když jsou průměrní. Bojí se zaměstnanců, aby se neobrátili proti nim. Případně jsou arogantní a velmi přísní. [VOSOBA, 2008]

Vedoucí by si měl být vědom toho, že nemá patent na rozum, a pokud se knihovně daří, neměl by nikdy usnout na vavřínech. Každý manažer by si měl uvědomit, jaký vlastně chce být. Zda chce být podobný byrokratickému úředníkovi a nad ničím příliš do hloubky nepřemýšlet. Nebo preferuje dlouhodobý pohled, vidí věci z nadhledu, zaměřuje se na

budování vztahu se zaměstnanci a hledá příležitosti. Zaměstnanci chtějí být vtaženi do rozhodování o knihovně, chtějí být partnery a touží po profesionální svobodě. Nechtějí šéfy, kteří jim „hází klacky pod nohy“ a ztěžují jim plnění úkolů. Chtějí, aby byl šéf v knihovně pro ně a podporoval je. Knihovna není stroj, ale živý organismus, zaměstnanci nejsou zdroje, ale jedinečné lidské bytosti.

Příspěvek byl publikován v časopise IITLib. [FOBEROVÁ, Libuše. Kvalitativní sonda do současného řízení knihoven. *IITLib Informačné technológie a knižnice*: 2015, roč. 19, č. 1, s. 26–34. ISSN 1335–793X.]

Pro sborník Knihovny současnosti 2015 je publikován v upraveném znění.

Literatura a informační zdroje:

Artsmanager.org. [online]. DeVos Institute of Arts management at the Kennedy Center. [vid. 31. 8. 2015]. Dostupný z: <http://am.artsmanager.org/pages/welcome.aspx>. Videá

s Michaelem Kaiserem – světový fundraiser a vynikající manažer pro kulturu.

FOBEROVÁ, Libuše. Metodika tvorby marketingové koncepce pro prostředí veřejných knihoven. Duha [online]. 2014, roč. 28, č. 3 [cit. 2015-01-29]. Dostupný z WWW:

<http://duha.mzk.cz/clanky/metodika-tvorby-marketingove-koncepce-pro-prostredi-verejnych-knihoven>. ISSN 1804–4255.

FOBEROVÁ, Libuše. Zkušenosti s managementem hudebních knihoven v českých knihovnách. In: LECHNER, Dušan (ed.). *Hudobné knihovníctvo na polceste?* (Hudba a knihovníctvo v informačnom prostredí 21. storočia). 28.–29. septembra 2010. Žilina: Žilinská univerzita v Žilíně, 2010, s. 50–59. ISBN 978–80–89303–32–8. EAN 9788089303328.

FOBEROVÁ, Libuše. Kvalitativní sonda do současného řízení knihoven. *IITLib Informačné technológie a knižnice*: 2015, roč. 19, č. 1, s. 26–34. ISSN 1335–793X.

GROSS, Valerie J. Transforming our Image, Building Our Brand: The Education Advantage (Přeměna naší image, tvorba naší značky: Přednost vzdělávání). Libraries Unlimited/ABC-CLIO, 2013. Vlastní webové stránky: <http://valeriegross.com/About.html>.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978–80–7367–485–4.

KOTLER, Philip. *Marketing podle Kotlera*. Přel. Pavel Medek. 1. vyd. Praha: Management Press, 2000, 258 s. ISBN: 80–7261–010–4.

VOSOBA, Pavel. *Dokonalá manažerská selhání: neobyčejná řešení obyčejných problémů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 160 s. ISBN 978–80–247–2461–4.

Vztah mezi strategií a její realizací. *Moderní řízení*, (č. 8) srpen 2011, roč. XLVI, s. 20–21. ISSN 0026–8720.

PhDr. Radka Římanová, Ph.D.: Práce při studiu, studium při práci – Příspěvek k diskusi o průniku praxe a teorie

Ústav informačních studií a knihovnictví Univerzity Karlovy v Praze

Význam odborného vzdělání knihovníků patří mezi trvalá témata oboru. Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011–2015 (dále Koncepce) uvádí v prioritě F, cíli 20: „*Stav, kterého má být dosaženo (pozn. v hraničním roce 2020): V knihovnách působí odborně vzdělaní a motivovaní pracovníci s vysokou úrovní počítačové a informační gramotnosti, kteří jsou schopni být aktivním spojovacím článkem mezi uživatelem, knihovními fondy a informačními zdroji.*“

Otázka výkladu slova v „*odborný*“ patří mezi další evergreeny českého knihovnictví, kde působí mnoho významných odborníků, kteří nejsou absolventy knihovnických škol.

Nicméně pokud necháme stranou tuto diskusi, pak lze tedy předpokládat, že kompetence potřebné pro provoz kvalitních knihovnických služeb lze získat vzděláním se v oblasti informačních studií a knihovnictví. V úvodní části Koncepce, v jejím motu, se hovoří o tom, že v ideálním případě se klient knihovny potkává se spokojeným a motivovaným personálem. Jestliže se podíváme na základní principy motivace, např. principem Maslowovy pyramidy, pak mezi principy motivace rozhodně patří i uspokojení základních fyziologických potřeb a bezpečí, a na vrcholu této pyramidy leží uspokojení potřeb seberealizace. Jeden z nástrojů, jak dosáhnout těchto milníků, je profesionální postavení zaměstnance. Pohybujeme-li se v principech legislativních norem platících pro státní zaměstnance, kam většina knihovníků patří, pak nesmíme opominout *Katalog prací* a k němu příslušné nařízení o platových tarifech.

Povolání knihovník je zařazeno mezi 6. a 14. platovou třídou. Vedle detailních popisů činností pro stanovení tarifu platí i vazba mezi dosaženým formálním vzděláním pracovníka a možností vykonávat tu nebo jinou práci.

Právě tento důraz na formální vzdělání je jednou z okolností, která vnáší do systémů celoživotního vzdělání další aspekt. Pracovník je – mimo kompetence, které potřebuje pro výkon svého povolání – povinen dosáhnout ještě potřebného stupně školního vzdělání. Konkrétně pro knihovníky platí, že práce vyhrazené pro 10. a vyšší platovou třídu může vykonávat pouze ten, který dosáhl minimálně bakalářského stupně studia. Tarifní rozpětí, podle dosažené praxe, je v této třídě v roce 2015 stanoveno na 14 100–21 230 Kč. Současná průměrná mzda v ČR je cca 21 400 Kč¹. Chce-li tedy zaměstnanec dosáhnout, alespoň v závěru své pracovní kariéry, průměrné mzdy, pak je nezbytné, aby měl minimálně bakalářské vzdělání. Bohužel žádný jiný způsob dosažení oprávnění k ocenění práce není v ČR zatím zaveden.

Knihovnictví je často profesí druhé volby. Je pravdou, že na Ústavu informačních studií a knihovnictví v Praze (dále ÚISK) se setkávám se studenty, kteří se, často pod vlivem dobře fungující místní knihovny, rozhodli stát knihovníky a mají velmi přesnou představu o výkonu tohoto povolání. Nicméně v knihovnách samotných se často setkáváme

¹ Podle Českého statistického úřadu průměrná hrubá měsíční nominální mzda ve 2. čtvrtletí roku 2015 činila 26 287 Kč. Srv. Průměrné mzdy - 2. čtvrtletí 2015. Český statistický úřad [online]. Praha: Český statistický úřad, 2015, 04.09.2015 [cit. 2015-12-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz> – Pozn. red.

s pracovníky, kteří rozhodně své povolání ctí a milují, ale studovali něco jiného a do knihovny se dostali, pro obor často šťastnou, náhodou. To, že knihovnictví patří mezi odvětví s nízkou úrovní fluktuace, svědčí o tom, že je to povolání, které dokáže splnit představy o dobré práci.

Pokud se někdo rozhodne být knihovníkem a vystudovat odbornou vysokou školu, pak ho to rozhodně bude stát nějaký čas. Pro srovnání uvádím: tříleté studium bakalářského stupně informačních studií a knihovnictví předpokládá celkem 1 001 hodin výuky v prezenční formě a 175 hodin výuky v kombinované formě. Při požadavku stejného výkonu u všech zkoušek, včetně závěrečných, je nutné si uvědomit, že student studující v kombinované formě, dříve nazývané dálkové nebo večerní, musí počítat s tím, že po úspěšném složení přijímacích zkoušek ho čeká minimálně 340 hodin ročně, které odevzdá svému studiu.

Pokud má zaměstnanec štěstí, pak na jeho vzdělání může mít zájem i zaměstnavatel, a dokonce mu je může i nařídít. *Zákoník práce, Hlava II.: Odborný růst zaměstnanců* se vzdělání při práci věnuje v § 227–235. Konkrétně § 232 *Zvýšení kvalifikace a kvalifikační dohoda* uvádí podmínky, za kterých může zaměstnavatel uzavřít se zaměstnancem smlouvu o poskytnutí pracovního volna na studium, za podmínky setrvání v pracovním poměru po určitou lhůtu i po ukončení studia.

Zaměstnavatel získává kontrolu nad studiem svého zaměstnance a zaměstnanec má nárok na studium v pracovní době nikoli o dovolené nebo ve volném čase. Význam takové smlouvy stoupá, pokud má zaměstnanec kromě pracovních povinností také závazky v rodinném životě. Typicky se jedná o péči o děti, ale stále častěji to může být i péče o jiné příbuzné.

Otázky způsobu vzdělávání byly i náplní části mezinárodní konference IFLA 2015. Judy Brooker hovořila o systému akreditovaných kurzů, zastřešovaných Australskou knihovnickou asociací. Jedná se o roční kurzy, v našem pojetí bychom řekli rekvalifikační. V diskusi po přednesení příspěvku padl i dotaz na to, jakou pozici mohou absolventi těchto kurzů v knihovně zastávat. Judy Brooker posluchače informovala, že se jedná o tzv. „*technicians*“, do češtiny těžko přeložitelný pojem, tedy knihovníky, kteří se věnují každodenní praxi – akvizici, katalogizaci, správě fondů nebo samostatné práci v menších knihovnách (např. školních knihovnách). Poměrně často se stává, že po té, co se s profesí knihovníci seznámí, rozhodnou se pro doplnění bakalářského nebo magisterského studia knihovnictví a informační vědy.

Podmínky pro studium při zaměstnání jsou však výrazně jiné než v České republice. Studenti v režimu tzv. „*part-time study*“ mohou studovat déle a mají snížený povinný počet kreditů, tj. bodů za jednotlivé ročníky, oproti „*full-time*“ studentům. Podmínky pro získání možnosti „*studia na zkrácenou dobu*“ jsou přesně dané a patří mezi ně např. práce na více než 30 hodin týdně nebo péče o blízkou osobu.

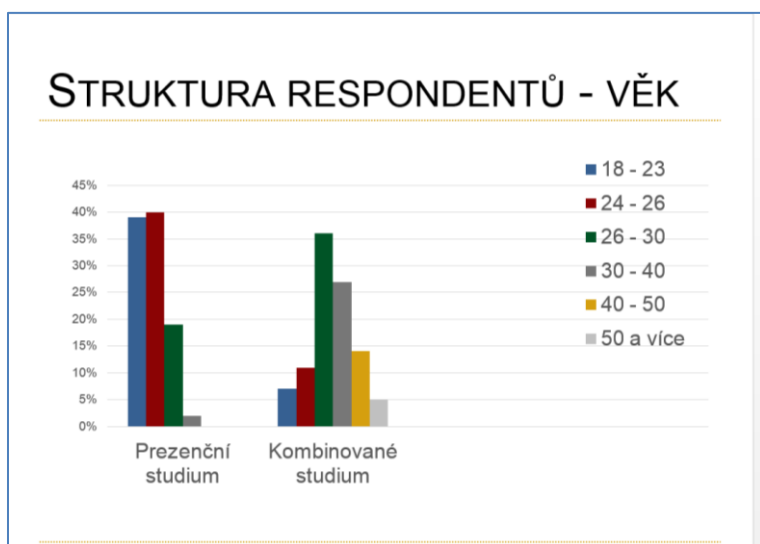
Nutno podotknout, že je nutné zmínit i to, že v např. v Austrálii se nejedná o bezplatné studium, ale studium zatížené poměrně vysokými poplatky. Ty se pouze pro „*part-time*“ studenty adekvátně snižují, podle počtu předmětů, který v daný rok absolvují. Tato bariéra se v současném návrhu novely českého vysokoškolského zákona neobjevuje. I studenti studující více méně pro zábavu, s cílem smysluplného trávení volného času, mají studium zadarmo.

Pokud se podíváme do připravované novely vysokoškolského zákona, pak zjistíme, že ani po jeho přijetí se situace studujících při zaměstnání nijak nezlepší. Návrh zákona sice umožňuje studium prezenční, distanční nebo kombinované, ale nijak nezohledňuje, např. v povolené délce studia, situaci toho, kdo mimo studium má i jiné povinnosti. Kolik studentů by takové úlevy využilo? Jsou opravdu mezi studenty kombinované formy a prezenčního studia rozdíly? I to byl motiv spuštění průzkumu mezi studenty ÚISK v červnu 2015. Průzkum sledoval tyto hlavní hypotézy:

- Většina studentů ÚISK FF UK pracuje.
- Vazba mezi praxí a výukou je úzce propojena, protože studenti pracují v oborově orientovaných institucích.
- Práce je důvod pro nezájem o nestudijní program (bez hodnocení kredity).
- Práce je důvodem prodlužování studia.
- Zaměstnavatelé studenty podporují a poskytují jim placené studijní volno.

Šetření proběhlo formou volného dotazníku, přístupného studentům bakalářského i navazujícího magisterského studia, obou forem, prezenční i absenční. Bylo získáno celkem 144 odpovědí, což je při počtu 278 studentů poměrně dobrý vzorek. Tento vzorek byl odladěn na principu náhodného výběru podle jednotlivých ročníků a forem studia. Celkově bylo hodnoceno 101 odpovědí.

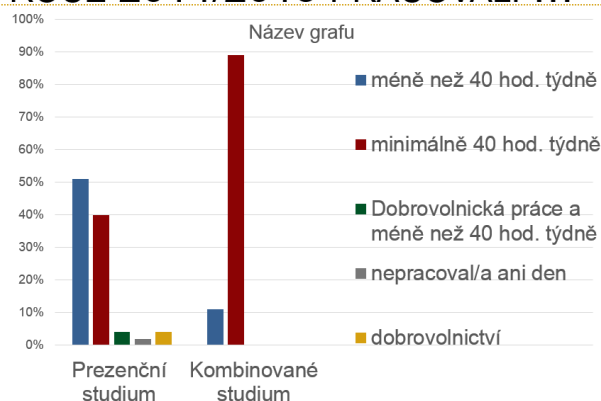
Všechny odpovědi se vztahovaly k situaci studenta v končícím školním roce 2014/2015. Pro účely prezentace výsledků byly vždy vyhodnoceny samostatně odpovědi od studentů prezenčního studia (58 % respondentů) a kombinovaného studia (44 % respondentů).



Obr. 1 Struktura respondentů – věk. Zdroj: autorka příspěvku

Již první otázka na věk studentů ukázala poměrně překvapivou skutečnost, že kombinované studium nejčastěji studují osoby do 30 let věku, nikoli tedy lidé s dlouholetou praxí.

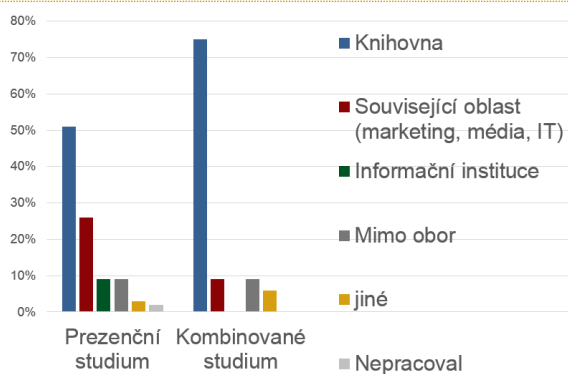
STUDENTI UISK FF UK VE ŠKOLNÍM ROCE 2014/2015 PRACOVALI ...



Obr. 2 Studenti UISK FF UK ve školním roce 2014/2015 pracovali... *Zdroj: autorka příspěvku*

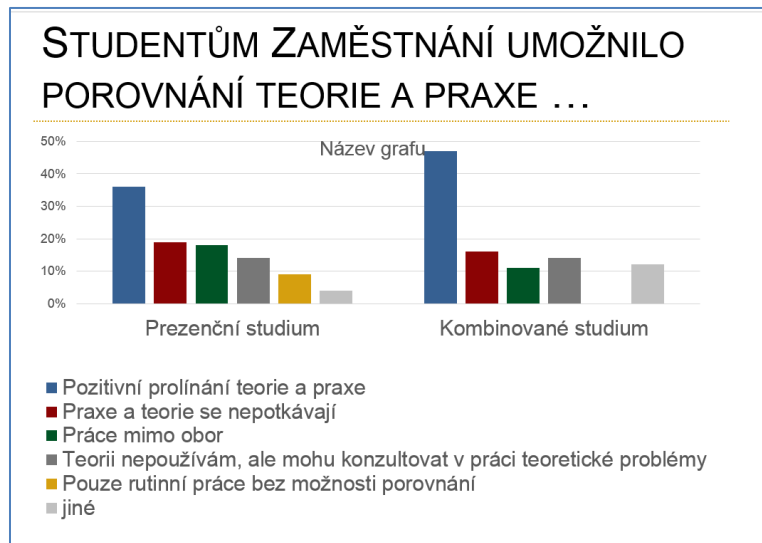
V další otázce došlo k potvrzení předpokladu, že pracují v podstatě všichni studenti ÚISKu, zarážející je vysoké procento (40 %) studentů prezenčního studia, kteří pracují minimálně 40 hodin týdně. Z komentářů vyplynulo, že často se jedná o více zaměstnání, která student kombinuje. Nejčastěji se jedná o studenty 2. a 3. ročníků, shodně rozloženo mezi magisterské i bakalářské studium. Pozitivním faktorem je to, že se nejedná o studenty vyšších ročníků, tj. těch, kteří by studium prodlužovali.

NEJČASTĚJŠÍ TYPY PRACOVÍŠŤ



Obr. 3 Nejčastější typy pracovišť. *Zdroj: autorka příspěvku*

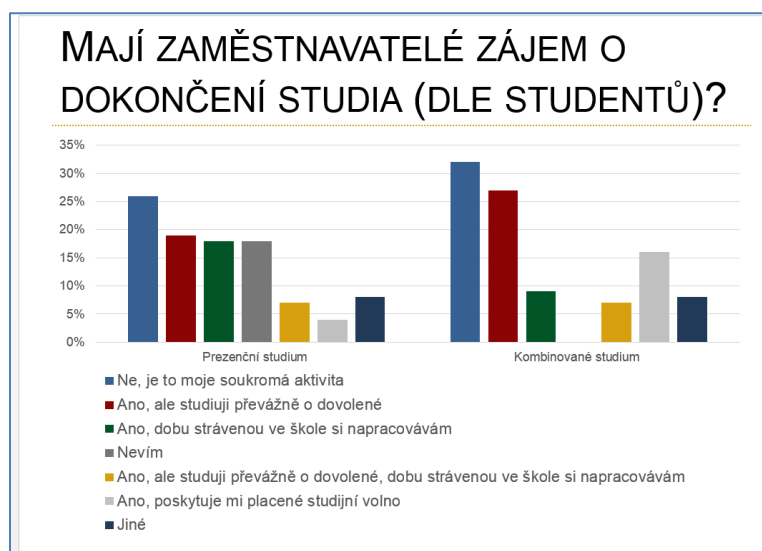
Další otázka ukázala, že více než 50 % studentů ÚISK pracuje v knihovnách. Toto potvrzení dává jasný signál, že během pregraduální přípravy neovlivňuje studenta pouze teorie, ale má bezprostřední možnost porovnávat ji s realitou knihovnické práce. Je tedy i na knihovnách, zda dokážou potenciál studentů využít a zda jim představí knihovnu jako místo zajímavé seberealizace.



Obr. 4 Studentům zaměstnání umožnilo porovnání teorie a praxe... Zdroj: autorka příspěvku

K ověření předpokladu prolínání praxe a teorie směřovala další otázka: „Alespoň v jednom z mých zaměstnání jsem měl/a možnost porovnat teorii ze studia UISK a praxi?“

Pro ÚISK je velmi pozitivní zprávou, že studenti kombinované formy studia výrazně oceňují možnost porovnání teorie a praxe a nevybrali si odpověď: „Ano, bohužel, teorie vyučovaná na ÚISK a praxe jsou velmi vzdálené vrcholky hor, aspoň podle mých pracovních zkušeností.“ Tu si vybralo téměř 20 % studentů prezenčního studia.

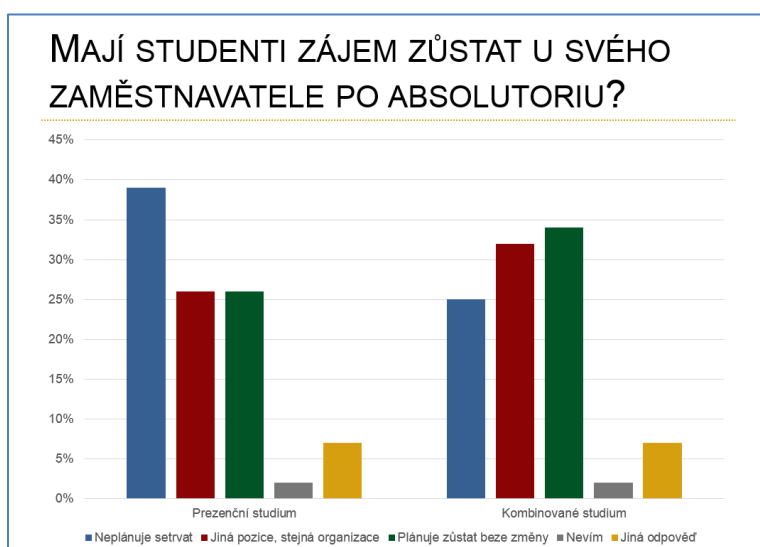


Obr. 5 Mají zaměstnavatelé zájem o dokončení studia (dle studentů)? Zdroj: autorka příspěvku

Jedna z nejvýznamnějších otázek pro výzkum zjišťovala, jaký zájem mají zaměstnavatelé na studiu svých zaměstnanců. Z odpovědí vyplynulo, že pracovní volno na studium čerpá pouze méně než 20 % studentů kombinovaného studia.

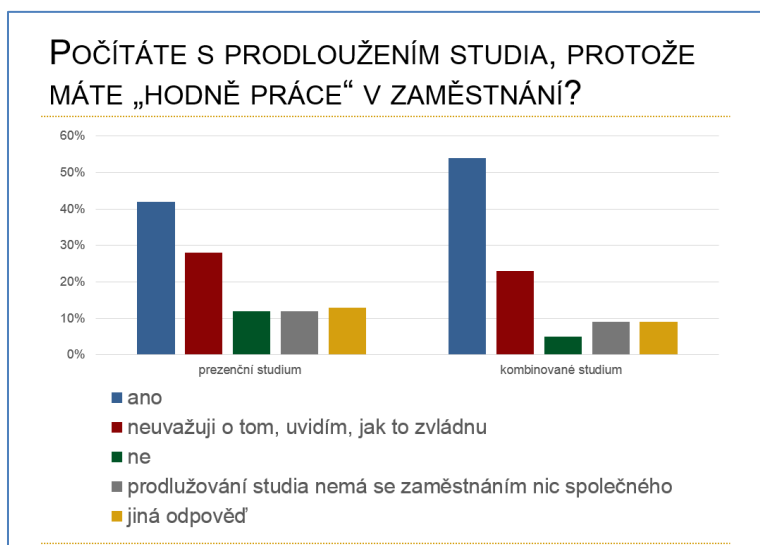
Jiné úlevy, které studentovi pomohou vyřešit náročné životní období, snad poskytuje vysoké procento zaměstnavatelů, kteří mají podle studentů zájem o jejich studium (více než 25 %).

Trvalý život bez možnosti čerpání dovolené na zotavenou a pěstování sociálních vazeb může být pro osobnost studenta velmi frustrující. Mnoho studentů ÚISK ukončilo studium nikoli z důvodu náročnosti studia, ale nemožnosti skloubení s péčí o rodinu. Bohužel i studenti kombinovaného studia, kteří často pracují v knihovnách, uvedli, že zaměstnavatel nemá zájem o jejich studium a jedná se o jejich soukromou aktivitu. Vzhledem k tomu, že se často jedná o zaměstnance knihoven (více než 70 % respondentů), je tato odpověď zarážející a vybízející k dalšímu výzkumu.



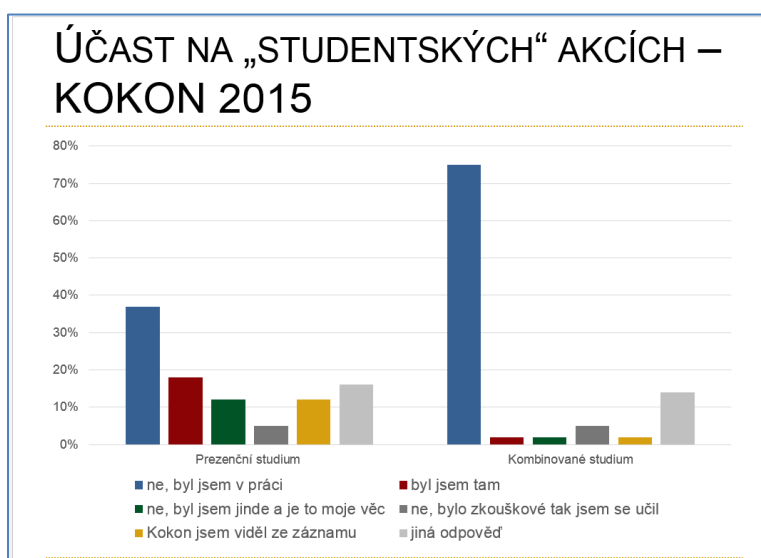
Obr. 6 Mají studenti zájem zůstat u svého zaměstnavatele po absolutoriu? *Zdroj: autorka příspěvku*

Uzavření smlouvy o studiu však sebou nese závazek setrvání u zaměstnavatele po absolutoriu. Možná, že to je odpověď, proč studenti raději volí studium o dovolené. 25 % studentů kombinovaného studia neplánuje zůstat u současného zaměstnavatele. Bohužel mezi studenty prezenčního studia je tento trend ještě výraznější, zvolilo jej téměř 40 % respondentů.



Obr. 7 Počítáte s prodloužením studia, protože máte „hodně práce“ v zaměstnání? Zdroj: autorka příspěvku

Další otázka zjišťovala, zda studenti již v roce 2015 plánují prodloužení studia z důvodu pracovního nasazení. Tento faktor považuje ÚISK za velmi riskantní, protože po ukončení výuky ztrácí často student kontakt se školou a aktuálním směrem teorie. Navíc dochází ke ztrátě kontinuity studijních návyků a často je např. uvažované přerušování studia nástupní stanicí k jeho ukončení bez diplomu nebo ukončování ve velkém stresu. Navíc se student vystavuje nebezpečí placení poplatků za prodloužení studia, které mohou být poměrně vysoké (v řádech desetitisíců korun).



Obr. 8 Účast na studentských akcích – KOKON 2015. Zdroj: autorka příspěvku

Život studenta je tedy rozdělen mezi studium, práci a samozřejmě osobní život. Trochu se však ztrácí představa veselých studentů, mladých lidí, kteří dělají pro obor více, než musí, nejsou zatíženi minulostí ani návyky a ochotně udělají něco jen tak, pro radost.

Možná nebyl vybrán dobrý příklad, ale druhý ročník studentské konference KOKON 2015 byl akcí, kterou připravila skupina studentského spolku Librain a byl sestaven z příspěvků studentů. I když účast studentů byla uspokojivá, ve světle statistiky jednoznačně vyplývá, že studenti kombinovaného studia se takové akce neúčastní, a dokonce nevěnují čas ani zhlédnutí záznamu z akce. Někteří respondenti zmiňovali, že sice nebyli na konferenci KOKON, ale navštěvují jiné odborné akce, kam je vysílá zaměstnavatel.

Závěr

Potvrdilo se, že většina studentů ÚISK, nikoli dílčí procento, ale v podstatě všichni, pracují na minimálně poloviční pracovní úvazek. Studenti pracují převážně v oborově spřízněných institucích a mají možnost porovnat praxi a teorii.

V tom je výrazný rozdíl oproti zahraničním průzkumům studentů, kdy se zmiňují zejména práce v obchodních centrech a kavárnách.

Práce má pro studenta vyšší prioritu než oborové akce, které nejsou započítány do studijního skóre. Hypotéza o tom, že důvodem prodloužení studia je pracovní vytížení, se nepotvrdila,

ani nevyvrátila. Sice více než 50 % studentů kombinovaného studia tuto možnost vybralo, ale stejný počet studentů ji vylučuje nebo zpochybňuje.

Nepotvrdila se hypotéza o podpoře zaměstnavatelů poskytováním pracovního volna, navíc výrazné procento studentů se domnívá, že jejich zaměstnavatel nemá zvláštní zájem, aby studium dokončili.

Místo závěru si dovolím ocitovat jednu z respondentek výzkumu, která na otázku „*Napadá vás ještě něco k problému překryv u studia a zaměstnání?*“ odpověděla:

„Napadá... Škola je fajn, člověk se naučí určité disciplíně, naučí se učit, dozví se leccos nového, ale práce (pokud je to práce v oboru či příbuzná s oborem) teprve naučí člověka reálně vnímat život a uplatnit to, co se naučil ve škole. I když se při práci škola zvládá poměrně těžko, nikdy jsem neudělala lepší rozhodnutí, než využít možnosti výborné praxe (navíc placené).“

Literatura a informační zdroje:

BROOKER, Judy. *To LT or not to LT, that is the question: The Australian Library and Information Association accreditation of library technician courses*. Paper presented at: IFLA WLIC 2015 – Cape Town, South Africa in Session 169 – Education and Training with LIS Education in Developing Countries SIG and Library Theory and Research. Dostupné z:

<http://library.ifla.org/1206/>.

ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákoník práce: novela zákona č. 303/2013 Sb.* (účinnost od 1. ledna 2014).

In: 262/2006 Sb. Dostupné také z:

<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakonik-prace/uvod.aspx>.

ČESKÁ REPUBLIKA. *NAŘÍZENÍ VLÁDY č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě*. Praha, 2010. Dostupné také z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/8980/Katalog_praci_UZ_1_10_2010.pdf.

ČESKÁ REPUBLIKA. *NAŘÍZENÍ VLÁDY č. 564/2006 Sb. ze dne 6. prosince 2006 o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě*. Dostupné také z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/3273/NV_plat.pdf. Vláda nařizuje podle § 123 odst.

6 písm. c) až g), § 128 odst. 2 a § 129 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

DOČKAL, Jakub. *Platové tabulky a třídy státních zaměstnanců 2015*. Zdroj:

<http://flek.cz/clanky/dalsi-tipy-a-informace/nove-platove-tabulky-a-tridy-statnich-zamestnancu-2015>. Flek.cz [online]. 2014 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z:

<http://flek.cz/clanky/dalsi-tipy-a-informace/nove-platove-tabulky-a-tridy-statnich-zamestnancu-2015>.

KOKON 2015: Studentská komunitní konference ÚISK – záznam. Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy V Praze. YouTube.cz [online]. 2015 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=kswiuIF4koU>.

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015. Ústřední knihovnická rada. Ústřední knihovnická rada [online]. 2011 [cit. 2015-01-31]. Dostupné z:

<http://www.ukr.knihovna.cz/koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2011-2015-/>.

Průměrné mzdy – 1. čtvrtletí 2015. Český statistický úřad [online]. 2015 [cit. 2015-09-30].

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-1-ctvrtleti-2015>.

Sněmovní tisk 464/0, část č. 1/6 Novela zákona o vysokých školách. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Parlament České republiky [online]. 15. dubna 2015 v 16:41.

2015 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=464&CT1=0>.

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Abraham Maslow [online]. ©2015 [cit. 2015-09-30].

Dostupný z WWW:

<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Abraham_Maslow&oldid=12822884

PhDr. Libuše Foberová, Ph.D., Mgr. Denisa Illíková: Práce při studiu, studium při práci – kvalitativní sonda do vysokoškolského vzdělávání knihovníků

Ústav bohemistiky a knihovnictví, Slezská univerzita v Opavě; Univerzitní knihovna Ostravské univerzity

Úvodem – představení výuky studijního programu Informační studia a knihovnictví v Opavě

Oddělení knihovnictví vzniklo v roce 1994. Dvacet let se věnujeme vzdělávání knihovníků, a za tu dobu jsme vzdělali **953 absolventů** bakalářského studia oboru Knihovnictví (absolventi od r. 1996 do r. 2014) a **122 absolventů** magisterského studia oboru Knihovnictví se zaměřením na veřejné knihovny komunitního typu (absolventi od r. 2010 do r. 2014).

Celkem jsme vzdělali 1075 absolventů. Sečtení jsou absolventi prezenčního i kombinovaného studia. Průzkum ukázal, že naši absolventi nekončí na Úřadu práce, ale 99 % z nich pracuje převážně v knihovnách, ale i v jiných typech institucí. Studenti prezenčního studia nepracují v knihovnách jako například studenti Karlovy univerzity v Praze. Příležitostně si přivydělávají na různých brigádách, protože o místa v knihovnách je nouze. Tam spíše pracují v roli dobrovolníka. Bylo by zajímavé zjišťovat, proč tomu tak je. V ak. roce 2015/2016 máme v bakalářském studiu 79 a v magisterském 64 studentů (prezenční i kombinovaná forma). Celkem se jedná o **111 studentů**, na jednoho pedagoga připadá 14 studentů. Zaměstnanců máme **7,75 úvazku** – jednoho profesora, dva docenty a pět odborných asistentů s vědeckou hodností. Praktické předměty zajišťuje devět odborníků z praxe. [Viz adresa Ústavu bohemistiky a knihovnictví:

<http://www.slu.cz/fpf/cz/ustav-bohemistiky-a-knihovnictvi>].

Studijní program Informační studia a knihovnictví se od roku 2003 realizuje i na Ústavu informatiky se zaměřením na specializované knihovny. V České republice jsme jediní, kteří realizují magisterský studijní obor Knihovnictví se zaměřením na veřejné knihovny komunitního typu. Výuku knihovnictví nabízíme dále v těchto oborech: Knihovnictví a Knihovnictví v kombinaci s jiným oborem. Výuka bakalářského oboru Knihovnictví běží jak v prezenční, tak v kombinované formě a akreditace máme do roku 2019. Bakalářský obor Knihovnictví v kombinaci s jiným oborem (nejčastěji se jedná o kombinaci s angličtinou, němčinou, muzeologií, archeologií, historií, ale i s českým jazykem či literaturou) je realizován pouze v prezenční formě a platnost akreditace je do roku 2018. Magisterský studijní obor Knihovnictví se zaměřením na knihovny komunitního typu je realizován v prezenční i kombinované formě a akreditace platí do roku 2018. Kombinovaná forma studia probíhá vždy ve středu, kdy je většina veřejných knihoven zavřena pro veřejnost a studující tak neschází ve službách. Středy se nám osvědčily, i když s přibýváním studentů z jiných oborů se ozývají hlasy, aby výuka probíhala během víkendu. Budeme uvažovat i o této variantě. Povinná praxe platí i pro studenty kombinované formy a pro bakalářský i magisterský stupeň trvá dva týdny, výběr knihovny i zahraniční je plně v režii studenta. Bohužel se univerzita nepodílí finančně na zahraniční praxi, avšak nabízí studentům možnost vycestovat v rámci programu Erasmus Plus. V rámci vybraných odborných

předmětů se realizují exkurze do vybraných knihoven a na digitalizační pracoviště u nás. Výuka pro studenty v kombinované formě je bloková a vyučujícími jsou z poloviny odborníci z praxe, vesměs se jedná o vedoucí pracovníky významných knihoven. Režim pro studenty kombinované formy je shovívavější v množství seminárních prací. Další požadavky jsou stejné jako u studentů prezenční formy studia.

Podarilo se nám doplnit pedagogický sbor o dva docenty a profesora, proto jsme podali žádost o doktorskou akreditaci (Ph.D.) – obor Knihovnictví. Další dva zaměstnanci na docentuře pracují a dá se očekávat, že budou v blízké době habilitováni a doplní tak oborovou radu.

Vize

„Budujeme oddělení knihovnictví, které připraví studenty pro uplatnění se v praktickém i běžném životě a do kterého studenti i učitelé chodí rádi.“

Poslání

Oddělení knihovnictví Ústavu bohemistiky a knihovnictví je integrální součástí Filozoficko-přírodovědecké fakulty v Opavě zabezpečující vzdělávání a výzkum v oblasti knihovnictví na špičkové evropské úrovni. Cílem v oblasti vzdělávání je zejména podporovat a rozvíjet schopnosti a dovednosti studentů, učit je projevovat se jako demokratický občan a jednat v souladu s uznávanými životními a mravními hodnotami. V oblasti výzkumu je cílem řešit otázky spojené s digitalizací papírových dokumentů a zpracováním digitálních dokumentů, a to jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. V oblasti mezinárodní spolupráce je cílem stát se uznávaným hráčem v evropské komunitě knihovnicko-informačních profesionálů.

Ústav bohemistiky a knihovnictví tvoří tato oddělení: oddělení literatury, knihovnictví, lingvistiky a nově oddělení kulturní dramaturgie a audiovizuální tvorby.

Portál studentů knihovnictví [viz adresa: <http://portal.fpf.slu.cz>].

Kurikulum – obor Knihovnictví se zaměřením na veřejné knihovny komunitního typu

Funkce a úkoly komunitní knihovny chápeme jako naplnění vzdělávacích, informačních, čtenářských, kulturních, zájmových a občanských potřeb a zájmů všech příslušníků komunity. Pěstujeme u studentů občanskou odpovědnost a pochopení pro sociální spravedlnost.

Komunity usilují o kvalitnější život a veřejné knihovny a samotní knihovníci by měli být hlavními aktéry tohoto procesu.

Jádro kurikula tvoří praxe, zdroje (tištěné/elektronické) a služby. Klademe důraz na schopnosti interpersonální, technologické (online vyhledávají zdrojů) a tradiční (zpracování a znalost zdrojů tištěných i elektronických). Předměty Organizace veřejných knihoven komunitního typu, Služby pro specifické kategorie uživatelů, Komunitní informatika a další sledují zejména sdílení znalostí a podporu rozvoje občanské společnosti.

Naší snahou je vést dialog s knihovnami, což se nám daří díky tradici pořádání konferencí pod názvem Kniha ve 21. století. Konference organizujeme od roku 1994 ve spolupráci se SKIP 10. [Viz adresa: [http://k21.fpf.slu.cz/.](http://k21.fpf.slu.cz/)]

Metodologie kvalitativního šetření

V rámci kvalitativní sondy jsme dotazníkem oslovili knihovníky, kteří si u nás dálkově zvyšovali kvalifikaci. Stejný postup jsme volili i v případě zaměstnavatelů (dotazovali jsme se ředitelů a vedoucích knihoven napříč Českou republikou) a třetí skupinu respondentů tvořili vyučující na oddělení knihovnictví. I jejich názor na vzdělávání knihovníků nás zajímal.

Studentů jsme se ptali, jak vnímají praxi během studia, zda je dostatečná a co jim přinesla. Zda jim vyhovovaly studijní plány a organizace dálkového studia. Co si myslí o kvalitě vzdělávání a jak je podle nich studium náročné.

Zaměstnavatelů jsme se dotazovali, zda upřednostňují v případě uchazečů knihovníky s vysokoškolským vzděláním. Zda by podle nich měli mít knihovníci povinně vysokoškolské vzdělání. Dále zda se domnívají, že mezi akademickou půdou a knihovnami existuje dialog. Zda jsou absolventi zorientovaní v oboru a zda se domnívají, že jsou dostatečně připraveni pro praxi. Další otázky směřovaly k prestiži knihovnické profese, zvláště co by ji mohlo podpořit. Zda mají zájem o další vzdělávání zaměstnanců na univerzitách, jako např. možnost postgraduálního studia, veřejných blokových přednášek, kurzů a dalšího celoživotního učení. A poslední otázka byla zaměřena na inovaci obsahu a názvu knihovnického studia na vysokých školách.

U pedagogů nás zajímalo, zda by měli mít knihovníci povinně vysokoškolské vzdělání. Jak vnímají praxi ve výuce, zda je podle nich dostatečná. Co by knihovníci měli udělat, aby zvýšili prestiž knihovnické profese. Co očekávají od zaměstnavatelů a zda by se měl inovovat obsah a název knihovnického studia na vysokých školách.

Osloveno bylo celkem 150 respondentů. Studentů odpovědělo 36, zaměstnavatelů 26 a pedagogů 10, podařilo se nám tedy získat celkem 72 odpovědí.

Dostalo se nám mnoha zajímavých odpovědí, ze kterých vybíráme nejpodnětnější, a na základě nich jsme se pokusili formulovat otázky, na které je nutné hledat odpovědi.

Každopádně jde o velmi zajímavou sondu do zkoumané problematiky, ve které chceme pokračovat tak, abychom získali co nejvíce odpovědí a podnětů. Každopádně je nutné navázat dialog se zaměstnavateli, a v tom směru korigovat knihovnické vzdělávání na vysokých školách.

Citujeme (odpovědělo 36 respondentů – kategorie studující knihovník – absolvent):

Až na jednu výjimku se respondenti vyslovili, že **studovat dálkově obor, ve kterém pracují, je jednoznačně výhodné**. Polovina respondentů zdůraznila, že studovat při práci je velmi náročné. Někteří (6) si stěžovali na malou či žádnou podporu zaměstnavatele, a proto studium v osobním volnu bylo pro ně problematické. Většinou se setkávají s nepochopením, jejich snahu o doplnění kvalifikace neocení mnohdy ani kolegové, nedočkají se uznání a o lepším platovém zařazení si mohou nechat jen zdát.

Všichni respondenti se shodli, že by uvítali více praxe. Výuku přímo v knihovnách, v reálném prostředí, práci v automatizovaných knihovních systémech, v databázích apod. Chtěli by se učit zpracovávat fond přímo v praxi, realizovat besedy a jiné knihovnické akce. Praxi v zahraničí v magisterském studijním programu by uvítali delší s tím, že by se univerzita podílela na spolufinancování. Zejména je nutná systematictější a delší praxe pro studenty, kteří nepracují v knihovnách. Praxe by neměla probíhat jen v jednom roce studia, ale během celého studia v každém ročníku.

Studijní plány všem osloveným vyhovovaly. Doplnili by předměty z psychologie, pedagogiky a rešeršní strategie. Volili by méně předmětů za více kreditů. Uvítali by více praktických předmětů zaměřených např. na zpracování informačního fondu atd.

Organizace výuky kombinovaného studia (sudé/liché středy) všem osloveným rovněž vyhovovala. Doplnili by více e-learningových kurzů, avšak jen jako doplněk studia. Někteří by rozšířili kontaktní výuku podle obsahu předmětu. Uvítali by studentský portál, který by nabízel skripta, ebooky, e-learningové kurzy atd. Studentský portál máme už delší dobu, ale je pravdou, že na něm scházejí opory ke studiu.

Prezenční studium by lépe vyhovovalo polovině respondentů, pokud by si ho mohli dovolit. Zbylí odpovídali v tom směru, že jim kombinovaná výuka velmi vyhovuje a neumějí si představit, že by se věnovali denně jen studiu.

Všichni respondenti se vyslovili, že nabyté vědomosti uplatili v praxi. Někteří (4) se vyslovili, že jim studiem vzrostlo sebevědomí a dostali odvahu podnikat v knihovně něco nového.

Na adresu vyučujících se vyslovili vesměs kladně. Přesto by uvítali, aby odborné předměty učili knihovníci z praxe. Nejvíce jim vadilo, když se vyučující bez omluvy nedostavil na výuku. V tomto směru jsme podnikli opatření a v současné době se to nestává.

Osmadvacet respondentů považuje úroveň vysokoškolského vzdělávání knihovníků za dobrou, pouze osm respondentů se vyslovilo, že je průměrná. (Škála: dobrá, průměrná, špatná.) Velmi záleží na osobnosti studenta, zda chce jen získat diplom, nebo má skutečný zájem o obor a chce se učit. Většina knihovníků z praxe jde studovat, protože je obor zajímavá. Někteří studenti se vyslovili velmi negativně ke srovnávání studentů zejména mezi opavskou a brněnskou univerzitou. Jedna studentka uvedla, že absolvovala střední knihovnickou školu a studium na vysoké škole pro ni bylo méně přínosné. Více ze základu knihovnictví se naučila na střední škole, studium na vysoké škole považovala za snazší. K náročnosti studia se vyslovilo i šest studentů. Požadovali vyšší náročnost. Někteří se vyslovili, že knihovnictví není „in“, chtělo by více propagovat a zdůrazňovat, co knihovník umí a v čem je tato profese specifická a přínosná.

Formulace otázek

- Jak zvýšit praktickou výuku studentů ve vzdělávání?
- Jak zařadit do výuky více odborných předmětů a zajistit více odborníků z praxe, kteří by je vyučovali?
- Jak správně motivovat studenty, aby se nadchli pro obor a zůstali pracovat v knihovnách?
- Jak zvýšit náročnost studia, aby vyhovovala většině studentů?

Příběh studentky – absolventky

„Jsem absolventkou bakalářského studia Knihovnictví v kombinaci s angličtinou a navazujícího magisterského studia Knihovnictví se zaměřením na veřejné knihovny komunitního typu SU v Opavě. V současné době pracuji v univerzitní knihovně Ostravské univerzity. Zároveň jsem studentkou 3. ročníku doktorandského studia oboru Knižnično-informační veda na Komenského univerzitě v Bratislavě a zároveň externě vedu cvičení na oddělení knihovnictví SU v Opavě. Původně jsem vůbec neuvažovala o tom, že bych pracovala v knihovně. Chtěla jsem se věnovat tlumočení. Někteří vyučující na univerzitě na mě zapůsobili tak silně, že jsem o profesi knihovník začala usilovat. Vybraní vyučující jsou pro obor zapálení a knihovnictví v jejich podání se jeví jako něco velmi prestižního. Dnes vidím, že někteří knihovníci uvažují o profesi jako o podřadné, a bylo by vhodné, aby začali o profesi uvažovat i oni jinak.

Práce v knihovně mě baví a naplňuje. Osobně si velice cením toho, že mě vedení univerzitní knihovny, kde momentálně pracuji, podporuje jak ve studijních záležitostech, tak mně umožňuje účastnit se nejrůznějších knihovnických seminářů, akcí a konferencí, kde se navíc naskýtá možnost aktivní účasti formou přednesení příspěvku. V minulém měsíci jsem navštívila překrásný pobaltský stát Lotyšsko v rámci Erasmus+ Staff Mobility a přesně takto si představuji podporu zaměstnanců ze strany zaměstnavatele.

Avšak mým úkolem je zhodnotit své roky strávené na ÚBK FPF SU, a proto bych ráda zmínila pozitiva a negativa, které po absolvování magisterského stupně vnímám nejsilněji.

Plusy: studium dvou oborů. Dále erudovaní, příjemní a vstřícní vyučující. První charakteristika by měla být samozřejmostí, zbývající dvě závisí na osobnosti vyučujícího a jeho individuálním přístupu ke studentům. Během studia se může přihodit mnoho situací, které studentovi nějakým způsobem naruší hladký průběh studia (zdravotní, osobní, pracovní problémy) a záleží jen na vůli každého vyučujícího, zda mu s problémem vypomůže, či se bude držet zaběhnutých pravidel. Vyučující na SU rozhodně svým studentům vycházejí vstříc. Slezská univerzita by se dala označit jako domácká univerzita, na tom se shodlo více studentů. Lidský přístup pedagogů a partnerský přístup studenti oceňují. Můžu se sem vracet dnes jako lektorka a univerzita mi nabízí kvalitní zázemí i po absolvování studia.

Minusy: praxe obecně – je potřeba, aby student strávil v provozu více času a seznámil se tak s provozem v knihovnách. Mít teoretické znalosti je sice fajn, ale později zjistíme, že ne vše funguje tak, jak nás na škole učili. A bylo by dobré toto zjistit dříve, tedy na školní praxi, než až v plném pracovním procesu.

Praxe v zahraničí – pokud ji univerzita vyžaduje, je nutná finanční spoluúčast. Je potřeba více mluvit se studenty o možnosti vycestování do zahraničí v rámci programů, jako je např. Erasmus či Sokrates a ukázat studentům podporu v této záležitosti. Ale stojí o to studenti vůbec? Každý zapálený student, ať studuje cokoliv, má zájem poznávat nové, dříve nepoznané věci. Z vlastní zkušenosti vím, jak přínosný takový pobyt v jiné knihovně, v odlišném prostředí, v jiné kultuře, v jiné mentalitě je. A pokud má student navíc možnost se o své zkušenosti podělit, ať už v rámci třídy, univerzity, nebo na podobných konferencích, pak jistě mluvíme o silně motivovaném studentovi, který bude svým oborem žít. Bude pyšný na to, co viděl, co ho k další práci inspirovalo a někam posunulo, co dokázal... A pokud ho

nakonec po vystudování v samotné praxi bude podporovat v těchto aktivitách i zaměstnavatel, bude pracovat v příjemném prostředí, v dobrém kolektivu, bude do práce chodit nadšený, tak potom je vše v nejlepším pořádku. A o to by mělo jít především. Již na škole jsou přece vyučující schopni rozeznat, který ze studentů je TEN nadšenec a který se naopak jen tak rádoby veze. Podpora tvořivých lidí s novými nápady by měla být podstatou vzdělávání. Ostatní se, pevně doufám, oddělí během studia či u státních závěrečných zkoušek.

Velké minus vidím rovněž ve webové prezentaci oddělení knihovnictví. Existuje sice studentský portál, ale ten nefunguje, jak by měl. Do jeho tvorby by se měli zapojit všichni vyučující. Měli by dát k dispozici veškeré potřebné materiály ke studiu svých předmětů – potřebnou literaturu s odkazy k full textům a pravidelně vše aktualizovat. V univerzitní knihovně by měl být dostatečný počet kusů tištěných učebnic, publikací, a pokud ne, mělo by být zajištěno jejich zpřístupnění online. Mnohokrát jsem se při svém studiu setkala se situací, že dané učebnice již nejsou nikde v prodeji a ani v univerzitní knihovně nikdy k dispozici nebyly... Pak nastal maratón vyjednávání se studenty vyšších ročníků či absolventy. Je však pravdou, že tento nedostatek existuje i na jiných oborech studia. Toto jsou obecně věci, o kterých víme, že nefungují buďto vůbec, nebo jen tak napůl. Víme, že je potřeba na nich pracovat. Možná by nebylo od věci požadovat po studentech v prvním ročníku, aby napsali krátkou esej/úvahu o tom, co od studia knihovnictví očekávají. Následně v posledním ročníku tuto esej zpracovat nanovo a porovnat, co vše se v myslích studentů změnilo, co se z jejich očekávání naplnilo a co je naopak zklamalo. Proto vidím v tomto průzkumu velký přínos. Je však nutné zjištěné skutečnosti dostatečně analyzovat, a hlavně je začít řešit.“

Citujeme (26 respondentů – kategorie zaměstnavatel):

Jednadvacet vedoucích odpovědělo, že mají-li možnost vybrat si knihovníka s vysokoškolským vzděláním a pokud splňuje i ostatní podmínky pro přijetí, dávají mu přednost. Pět respondentů uvedlo, že neupřednostňují vysokoškoláka knihovníka. Absolventa jiné vysoké školy volí v případě speciálních pracovních pozic, jako marketéra, PR pracovníka, ekonoma, grafika, systémového knihovníka, správce digitální knihovny atd. U otázky, zda **má mít knihovník vysokoškolské vzdělání**, se názory respondentů různí. Sedm se domnívá, že není potřeba, deset, že rozhodně ano. Ostatní se domnívají, že vysokou školu by měl mít knihovník na speciální pracovní pozici, jako je katalogizátor, ředitel, vedoucí, metodik, akviziční pracovník, referenční a rešeršní pracovník apod. Pro praxi v knihovně jsou absolventi vysokých škol studijního programu Informační studia a knihovnictví připraveni vesměs dobře (10), osm respondentů odpovědělo, že průměrně, čtyři uvedli, že nedovedou posoudit, a ostatní napsali, že záleží na osobnosti studenta. **Na otázku, co by uvítali od vysokých škol, vesměs odpověděli, že diskusi.** Bližší spolupráci, konzultaci ohledně praxe a studijních plánů. Bylo by vhodné, kdyby přibýly předměty z psychologie, pedagogiky, apod. Uvítali by dobře připravené absolventy. Ale rovněž by uvítali, kdyby pedagogové vysokých škol více publikovali, vydávali odborné monografie, psali články do odborného tisku o novinkách v knihovnictví atd. Jedna ředitelka uvedla, že by knihovny mohly být objevným pískovištěm pro studentské projekty. Vysokoškoláci by mohli mít půlroční praxi v knihovnách, aby se jejich schopnosti

a dovednosti zřetelně prokázaly. Vesměs si vedoucí stěžovali na nízkou propojenost vzdělávání s praxí.

O další vzdělávání zaměstnanců na univerzitě mají zájem všichni oslovení. Uvítali by postgraduální studium, e-learningové kurzy, blokové přednášky, speciální kurzy atd.

Co by pomohlo zvýšit prestiž knihovnické profese?

Citujeme doslova:

„Aby se zaměstnavatelé (knihovny) chovali tak, že knihovnická profese existuje. Zaměstnávání neknihovníků jen proto, že jsou „šikovní“, profesi degraduje.“

„Kdyby se uzákonilo (jako ve školství), že v knihovnách nemůže pracovat každý, ale jen odborník s patřičným vysokoškolským knihovnickým vzděláním. Velmi by to pozvedlo úroveň knihovnictví, a tím i image knihovnické profese. Zatím to vypadá, že v knihovně může pracovat každý (mnohdy i bez maturity, s jiným vystudovaným oborem apod.), a to poškozuje všechny ostatní profesionální knihovníky. Dnes není možné se vymlouvat, že nejsou vzdělaní lidé, jde spíše o šetření mzdových prostředků, případně, a to je mnohem horší, o umístění známých...“

Většina respondentů odpověděla, že prestiž knihovnické profese pozvednou finance, lepší platy, větší uznání ze strany zřizovatele apod., vzdělaní knihovníci, certifikáty kvality, PROPAGACE, vzorné chování knihovníků, vštěpování úcty k profesi už na vysoké škole. Jedna paní ředitelka napsala, že když si budeme vážit sami sebe, své profese, budou si nás vážit i druzí. Medializace, medializace a zase medializace. Dostat se do oficiálních vládních dokumentů jako vzdělávací instituce. Cílená práce na legislativních předpisech. Patřičné sebevědomí knihovníků atd. Byli i tací, kteří odpověděli, že skutečně netuší, co by pomohlo zvýšit prestiž knihovnické profese.

Měly by vysoké školy inovovat obsah a název knihovnického studia? Nebo se mají držet tématu: získávání, zpracování, uchovávání a zprostředkování fondů a informačních zdrojů? Odpovědi se rozdělily na dvě poloviny. Jedna se domnívá, že rozhodně ano, a druhá, že rozhodně ne. Ševče, drž se svého kopyta, tvrdí respondenti, kteří se přiklání k názoru, že inovace oboru není potřeba. Objevil se i názor, abychom zavedli nové profese Knihovník specialista pro vzdělávání dospělých nebo že by se mohly zavést půlobory knihovník–ekonom, knihovník–psycholog, knihovník–pedagog atd. Ozvaly se i hlasy, že bychom měli více předmětů zaměřit na výchovu ke čtení, na práci s literaturou, na komunikaci s klienty apod. Vedoucí volají po možnosti ovlivnit kurikulum vysokých škol tak, aby předměty lépe vyhovovaly praxi.

Formulace otázek

- Jak zvýšit praktickou výuku studentů ve vzdělávání? (Stejná otázka zazněla od absolventů.)
- Mají mít knihovníci vysokoškolské vzdělání?
- Jak definovat profesionálního knihovníka?

- Jak rozdělit kompetence profesionálního knihovníka a neprofesionálního (pomocného) knihovníka?
- Měly by univerzity inovovat název a obsah studia?
- Jak rozvinout plodnou diskusi mezi univerzitami a zaměstnavateli?
- Jakou roli by mohly univerzity hrát v celoživotním vzdělávání knihovníků?

Citujeme (10 respondentů – kategorie pedagog):

Pedagogové se domnívají, že by všichni knihovníci měli mít vysokoškolské vzdělání, i když kategorizace prací rozlišuje pro knihovníky středoškolské i vysokoškolské vzdělání.

V případech vyšších kategorií s požadavkem vysokoškolského vzdělání by se neměl tento požadavek promíjet nebo obcházet. Již více než století se hovoří **o knihovnictví jako vědním oboru** (Bibliothekswissenschaft), a to je bez vysoké školy nemyslitelné. Snad by stačilo, kdyby nejméně polovina systemizovaných míst v knihovně byla obsazena zaměstnanci s vysokoškolským knihovnickým vzděláním. **Otázka praxe** je podle tří pedagogů vyřešena dostatečně. Studenti mohou pracovat jako dobrovolníci v různých knihovnách, které se na univerzitu obracejí, ale zájem ze strany studentů je mizivý. Čtrnáctidenní praxe je skutečně nedostatečná, je nutné navýšit délku povinné praxe. Po dostavbě ústřední univerzitní knihovny plánujeme pro studenty „ostrý provoz.“ Bylo by vhodné vymyslet požadavky, co by měl student na praxi zvládnout a tzv. si osahat. Někteří zaměstnavatelé nemají o studenty praktikanty valný zájem a nemají pro ně mentory, kteří by se jim věnovali. Stává se, že je nechají vykonávat podřadné práce a řeší tak spíše personální nedostatečnost. Pravdou je, že ve škole dostanou studenti nutný základ praxe, ale zbytek nabývají až v zaměstnání. Je tedy nutné, aby v knihovnách byl k dispozici mentor, který v počátcích pomůže absolventovi zvládnout požadavky praxe, zvláště pokud jde o zpracování fondu a další speciální činnosti. Od zaměstnavatelů očekávají pedagogové něco jako „pracovní burzu“, nabídku zaměstnání a praxe pro studenty a absolventy, hlášení volných míst v knihovnách. Učitelé očekávají zejména zpětnou vazbu, např. hodnocení absolventa po půl roce, abychom na školách věděli, jak se absolvent v praxi osvědčil. Zaměstnavatelé by mohli zadávat studentům témata pro seminární práce, diplomové práce apod. Zpětnou vazbu se snažíme získat prostřednictvím externích vyučujících z praxe a na knihovnických konferencích, zjevně to nestačí. Jedna vyučující uvedla, že je otázkou, zda je nutné vycházet vstříc zaměstnavatelům, kteří většinou mají jen základní „mantru“, že škola je teorie a praxe je naprosto jiná. Toto tvrzení rozhodně neplatí, ale je ve většině populace zažraná až do morku kostí.

Prestíž knihovnické profese podle pedagogů zvýší zejména vzdělaný a kultivovaný knihovník, knihovník vysokoškolák. Padl i názor, že by pomohla orientace na západní knihovny. Nebo povinná pracovní pozice ve všech knihovnách – tiskový mluvčí, který by uměl pracovat s médií. Pomohla by jistě i cílená medializace, změna mediálního obrazu knihovníka. Možná bychom mohli lépe propagovat, že jsme od pradávna strážci písemného kulturního dědictví. Rozhodně by prospěla i vyšší náročnost studia, takto nabytého studia by si knihovník více vážil a byl na něj i více hrdý. Image knihovníků by jistě ovlivnilo i lepší platové ohodnocení, kterého spíše dosáhneme, když budou knihovníci vysokoškoláci.

Zda **inovovat výuku knihovnictví na vysokých školách** je sporné. Polovina pedagogů se domnívá, že jen obsahově, a druhá polovina je pro celkovou modernizaci oboru ve smyslu: multikulturní gramotnost, digitální knihovnictví, multimediální knihovnictví a další.

Formulace otázek

- Jak rozvinout plodnou diskusi mezi univerzitami a zaměstnavateli? (Stejná otázka zazněla i od zaměstnavatelů.)
- Jak změnit kategorizaci prací v knihovnách, aby byla alespoň polovina systematizovaných míst v knihovně obsazena knihovníky s vysokoškolským vzděláním?
- Co uděláme proto, aby se stalo knihovnictví vědním oborem?

Závěrem

Pokusili jsme se podívat na vysokoškolské vzdělávání knihovníků ze tří úhlů pohledu. Co si o vzdělávání myslí absolventi studijního programu Informační studia a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě, co si myslí zaměstnavatelé (ředitelé/vedoucí knihoven), a do třetice, jak o celé věci uvažují vyučující. Vyhodnotili jsme celkem 72 velmi zajímavých a podnětných odpovědí. Kvalitativní šetření nám ukázalo, jak připravit otázky pro kvantitativní šetření, které by vneslo do celé problematiky více světla. Chceme v těchto výzkumech pokračovat, záleží nám na kvalitních podkladech pro přípravu strategie oddělení knihovnictví.

Studenti a zaměstnavatelé se shodli v otázce praktické výuky. Obě skupiny respondentů ji považují za nedostatečnou. Shodli se dále v otázkách studijních plánů, které by bylo vhodné doplnit o předměty z pedagogiky a psychologie. Překvapily nás odpovědi studentů na otázku, jak vidí úroveň vzdělávání na univerzitě. Vybírali mezi možnostmi dobrá, průměrná nebo špatná. Většinou odpověděli, že je dobrá nebo průměrná. Domnívají se, že kdo se chce dobře vzdělat, má k tomu podmínky, ale že záleží na motivaci studenta. Pokud chce jen získat diplom a o obor nemá skutečný zájem, nepomůže mu ani ta nejlepší univerzita u nás. Rovněž nás mile překvapil názor, aby se studium ztížilo. Jedná se o obecný problém tzv. „snižování laťky“ při výuce na univerzitách. Univerzity jsou financovány podle počtu studentů, a to je velmi zrádné. Demografický pokles populace a další okolnosti nutí univerzity přijímat i studenty, kteří nemají předpoklady pro studium na vysoké škole. To má za následek snižování náročnosti při výuce. Přesto se domníváme, že je možné dalšímu snižování alespoň zabránit, když už se nepodaří úroveň výuky zvýšit. Paradoxně nízké počty studentů, které byly dříve na vysokých školách běžné, podporují individuální přístup ke studentům, což vyhovuje oběma stranám. Je to jedna z cest, jak zvyšovat kvalitu výuky. Musel by se ovšem změnit systém hodnocení vysokých škol, a zejména systém jejich financování.

Na příběhu naší absolventky jsme se pokusili o pohled z druhé strany katedry. Jak nás vidí studenti? Jak vnímají kvalitu výuky či onu tolik skloňovanou praxi? Z příběhu studentky je zřejmé, že ne všechno děláme správně, ale je na čem stavět. Zejména je nutné navázat dialog se studenty a pokusit se jim naslouchat. Mají zcela jasnou představu o studiu a je nutné, aby chápali i kroky univerzity.

Zaměstnavatelé nejsou zajedno v otázce, zda by měl mít knihovník vysokoškolské vzdělání. Dokonce někteří psali, že středoškolák knihovnického vzdělání je v knihovně větším přínosem než vysokoškolák. Je více využitelný v praxi. Vidíme problém v něčem jiném. Samozřejmě není absolvent jako absolvent. Každý absolvent je jedinečná a mimořádná osobnost a záleží na výběrovém řízení, koho si knihovna vybere. Diplom z univerzity dnes nedokáže zaručit, že se jedná o prvotřídního odborníka. V knihovnách nefunguje personalistika, jak by měla. Když to hodně zjednodušíme, tak v knihovně každý dělá všechno, je to jednodušší na řízení a vedení lidí. Je nutné rozdělovat úkoly podle dovedností, schopností a kvalifikace každého knihovníka. Rozdělit práci na pomocnou a odbornou a podle toho obsazovat pracovní pozice a vytvářet systematizace pracovních míst. Větší knihovny tak většinou postupují, ale menší knihovny to mají těžké. Je potřeba hledat kompromisy a vhodná řešení. Dobrou zprávou je, že zaměstnavatelé chtějí diskutovat s univerzitami. Uvědomují si, že je to jejich prioritou. Není jim jedno, jací absolventi k nim do knihoven přicházejí. Dnes se situace proti dřívější době zlepšila, počet vysokoškoláků knihovníků v knihovnách roste. Co je výzvou pro univerzity, je zájem zaměstnavatelů o další vzdělávání zaměstnanců na univerzitách. Rozhodně by univerzity měly usilovat o větší podíl na koncepci celoživotního vzdělávání knihovníků. Jediní, kdo se domnívají, že praktická výuka studentů je dostatečná, jsou pedagogové. Hledají spíše chyby v zaměstnavatelích, kteří mnohdy zneužívají praktikanty k podřadným pracím a neumožní jim praxi v pravém slova smyslu. Otázkou je, zda praktikanti dokážou v praxi pracovat tak, aby jejich práce byla pro knihovnu přínosná. Pozitivní je, že i oni chtějí diskutovat s lidmi z praxe. Přemýšlejí spíše v tom směru, jak změnit kategorizaci prací (katalog prací) v knihovnách nebo jak docílit toho, aby polovina systematizovaných míst v knihovně byla obsazena absolventy knihovnických vysokých škol. Nejvíce je trápí, jak udělat z knihovnictví vědní obor a jak docílit toho, aby na univerzitách pracovalo více docentů a profesorů knihovnictví. Mimo jiné by to výrazně mohlo zvýšit prestiž naší knihovnické profese. Ale to by bylo na úplně jiný průzkum.

PhDr. Martin Krčál: Práce při studiu, studium při práci – problémy kombinovaných bakalářských studentů na KISK FF MU

Kabinet informačních studií a knihovnictví, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Ve svém příspěvku bych rád představil Kabinet informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity (dále jen KISK) a jeho studijní programy. Ve druhé části se pak zaměřím na kombinované bakalářské studenty a jejich problémy, které je při studiu provází.

KISK nabízí studium v bakalářském a magisterském programu v obou případech ve formě prezenční i kombinované. Bakalářské studium je navrženo na 3 roky, během nichž musí student získat alespoň 180 kreditů, z toho 112 kreditů za povinné předměty, 50 kreditů za volitelné předměty a 8 z předmětů nabízených mimo KISK (Průběh studia a povinnosti [Bc.], 2015). Zaměřeno je na informační vědu a knihovnictví. Naši absolventi by měli být uplatnitelní zejména v různých typech knihoven, ale také v jiných paměťových institucích, ve vzdělávacích institucích, v organizacích státní správy a samosprávy, stejně jako v komerčním sektoru. Bakalářské studium klade důraz na praxi, o čemž svědčí zařazení praktických předmětů jako Praxe a stáže, které jsou realizovány v partnerských institucích (knihovny, firmy apod.) nebo Terénní projekt, v němž studenti řeší praktické problémy z praxe a využívají při tom teoretických znalostí získaných při studiu. Zapomenout nelze ani na Knihovnu Na Křižovatce, která je experimentálním pracovištěm KISK a Knihovny Jiřího Mahena v Brně. Knihovnu provozují studenti a kromě výpůjčního procesu zde vznikají i různé kulturní a vzdělávací akce a zkouší se zde netradiční věci, jež by nešlo v běžném provozu realizovat. Za zmínku stojí např. experimenty s knihovním systémem KOHA nebo testování využití QR kódů na knihách. Bakalářské studium máme akreditováno do roku 2017, ale již nyní probíhá příprava nového kurikula ve spolupráci s odborníky z praxe. Magisterské studium je dvouleté a student musí získat alespoň 120 kreditů, z toho 79 kreditů za povinné předměty, 35 kreditů za volitelné předměty a 6 z předmětů mimo KISK (Průběh studia a povinnosti [NMgr.], 2015). Přibližně třetina studentů k nám přichází z jiných škol, obvykle z jiných humanitních oborů (např. pedagogika, sociální studia a žurnalistika, jiné obory na Filozofické fakultě MU apod.), ale také z technických oborů (např. Fakulta informatiky MU). Hlásí se k nám i někteří absolventi bakalářských oborů ostatních knihovnických škol. V letošním roce jsme zaznamenali větší zájem bakalářů ze slovenských univerzit. Akreditaci k navazujícímu magisterskému studiu jsme získali v letošním roce a nabízíme tři profílance:

- **Design informačních služeb** – profílance je zaměřena na základní principy řízení inovací a pochopení procesu návrhu informačních služeb, velký důraz se klade na využití technologií a digitální služby, garantkou je PhDr. Ladislava Suchá, Ph.D.;
- **Informační a datový management** – profílance klade zvýšený důraz na problematiku data managementu a data science, čímž se odlišuje od jiných podobných oborů, garantem je Mgr. Jan Martinek;
- **Technologie ve vzdělání** – cílem této profílance je vychovávat lídry v oblasti vzdělávání, kteří disponují hlubokými znalostmi a praktickými dovednostmi

v oblasti technologií, informační vědy a edukačních věd, garantkou je PhDr. Pavla Kovářová, Ph.D.

KISK klade velký důraz na spolupráci s praxí, proto jsou našimi partnery velké knihovny jako Moravská zemská knihovna v Brně, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, ale také Městská knihovna Polička, Městská knihovna Chodov, Městská knihovna Česká Třebová a další. Spolupracujeme i s jinými institucemi jako Nesehnutí nebo s komerčními firmami (např. ACONTE, WEPS, Someone, Kurzor.net aj.).

Jak jsem uvedl v úvodu, rád bych se v tomto textu věnoval zejména kombinovaným bakalářským studentům. Důvodem je fakt, že vyučuji zejména na bakalářském stupni a jako garant Knihovny Na Křižovatce jsem více v kontaktu právě s touto cílovou skupinou. Do bakalářského studia se letos zapsalo 85 studentů, což je oproti loňskému roku mírný nárůst. Na druhou stranu musíme konstatovat, že se počet uchazečů výrazně snížil. Zatímco v roce 2014 se hlásilo 210 uchazečů do prezenčního studia a 145 do kombinovaného, v letošním roce to bylo jen 171 do prezenčního a 117 do kombinovaného, což je pokles o 19 %. Důvody mohou být z části demografické. V následující tabulce uvádím počty studentů, kteří nastoupili do prvního ročníku v letech 2013–2015.

Tab. 1 Vývoj počtu studentů prvního ročníku bakalářského studia v letech 2013–2015

	2013	2014	2015
Prezenční	62	51	56
Kombinovaní	36	32	29
Celkem	98	83	85

Zdroj: autor příspěvku

Zajímavý je také pohled na to, kolik studentů neprojde do druhého ročníku a ukončí studium. Do druhého ročníku v roce 2014 prošlo pouze 44 studentů (53 %), z toho 29 prezenčních (57 %) a 15 kombinovaných (47 %). Bohužel v současnosti nemáme k dispozici starší data pro porovnání, ale dle zkušeností se počet neúspěšných spíše zvyšuje. Mnozí se také trend, kdy studenti nejdou k postupové zkoušce, ani ke zkouškám z povinných předmětů. Obvykle je důvodem nenaplněné očekávání, příliš velká náročnost zkoušek a kombinace studia se zaměstnáním.

Zajímalo mě, jaké problémy mají studenti kombinovaného studia. V současnosti k tomu nemáme vyhodnocený žádný výzkum, proto jsem vycházel alespoň ze dvou dokumentů, které v roce 2014 vytvořili kombinovaní studenti pro studenty prvních ročníků a potenciální uchazeče. V prvním *Objektivní pohled na studium* [2014] popisují možné problémy, které na ně při studiu mohou čekat. Na základě toho pak vznikl i dopis *Kombinovaní studenti, aneb „Kdyby sem to býval věděl, tak bysem sem nechodil“* [2014].

Z těchto dokumentů vyplývá, že kromě výše uvedených problémů řeší kombinovaní studenti docházku na nepovinné předměty. V tomto ohledu jim vyhovuje odpolední a sobotní výuka, jelikož si absenci na svém pracovišti nemusejí napracovávat. Důležitá je vazba na prezenční studenty. Bez nich ztrácí kontakt a postupně také motivaci ke studiu.

Problémem se jeví malé množství studijních materiálů, které se v některých předmětech omezuje pouze na prezentaci. Chybí skripta a více studijních materiálů dostupných online. S tím souvisí také malá podpora od vyučujících. Zejména externisté málo komunikují se studenty, nejsou jasné zadání úkolů, výstupy kurzů pro kombinované, a často jsou vyžadovány týmové projekty, které jsou časově a organizačně náročné. Problémem je také náročnost některých předmětů jako Úvod do informační vědy nebo Metody knihovnické práce, kde je nutné si během jednoho semestru osvojit poměrně hodně znalostí. Nejen u kombinovaných studentů se dále objevuje obava z povinného cizího jazyka. Pro většinu studentů prvního ročníku je pak „strašákem“ postupová zkouška.

Dle mého názoru lze nalézt řešení v komunikaci se studenty. Dávat jim včas a v dostatečné míře informace. Mít je také přehledně na webu a v informačním systému univerzity. Zajímat se o to, proč nemají studenti ukončené předměty a v případě osobních důvodů jim zkusit vyjít vstříc a nabídnout řešení, které nebude snižovat hodnotu výuky a znalosti studentů. Návštěvnosti kurzů by mohla pomoci odpolední výuka, případně zařazení online technologií do výuky (webináře, streamování přednášek, e-learning, MOOC apod.). Sobotní výuka je spíše cestou zpět, protože nedojde k propojení prezenčních a kombinovaných studentů, což je pro motivaci také důležité. Je otázkou, zda zrušit postupovou zkoušku, jelikož je vlastně první přípravou na státnice. Nesmí chybět ani podpora ze strany zaměstnavatele. Smlouva o studiu může být zajímavým řešením, které ale z provozních důvodů není vždy možné nabídnout všem zaměstnancům. Nicméně mnohdy by stačila větší benevolence při uvolňování na přednášky nebo možnost napracování chybějících hodin, což není všude samozřejmostí.

Na KISKu se již delší dobu snažíme zejména o komunikaci se studenty, abychom znali jejich potřeby a problémy. V podzimním semestru zrealizujeme výzkum, který bude inspirován výzkumem Radky Římanové z ÚISK FF UK. Smyslem je porovnat podmínky studia našich a pražských studentů. Zároveň bychom rádi získali i další data důležitá pro KISK. Dílčí výzkumy zaměřené na uchazeče a naše studenty provádí také Michal Lorenc a Ladislava Suchá. Kromě zlepšené komunikace jsme vytvořili nové webové stránky zaměřené na naše studenty a potenciální uchazeče, kde se snažíme dostatečně jasně prezentovat náš obor a profil absolventa. Doplněny byly informace k jednotlivým předmětům o možnostech ukončení pro kombinované studenty. Diskutujeme také o podobě postupové zkoušky. Naším cílem by mělo být umožnit kvalitní vzdělání i lidem z praxe, kteří si chtějí rozšířit své obzory studiem na vysoké škole při zaměstnání.

Literatura a informační zdroje

Kombinovaní studenti, aneb „Kdyby sem to býval věděl, tak bysem sem nechodil“. Brno, 2014.

Dokument není veřejně dostupný.

Objektivní pohled na studium. Brno, 2014. Dokument není veřejně dostupný.

Průběh studia a povinnosti (Bc., IR2014). [2015]. KISK [online]. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Kabinet informačních studií a knihovnictví [cit. 2015-09-18]. Dostupné z: <http://kisk.phil.muni.cz/cs/povinnosti/2014/bc>

Průběh studia a povinnosti (NMgr., IR2014). [2015]. KISK [online]. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Kabinet informačních studií a knihovnictví [cit. 2015-09-18]. Dostupné z: <http://kisk.phil.muni.cz/cs/povinnosti/2014/nmgr>

Mgr. Božena Děcká: Absolvent oboru knihovnictví – knihovník 2.0

Obchodní akademie, Střední odborná škola knihovnická a Vyšší odborná škola Brno

Stručná historie školy

Kořeny středního knihovnického vzdělávání v Brně sahají zhruba do roku 1952, kdy se vzdělávání uskutečňovalo jako knihovnická větev pedagogického gymnázia. Následně se vzdělávání realizovalo jako osvětová škola a od roku 1961 můžeme mluvit o samostatné Střední knihovnické škole. Škola se v rámci Brna několikrát stěhovala, sídlila v budově dnešního gymnázia na ulici Koněvova (dnes Vídeňská ulice), poté přesídlila do budov na ulicích Klášterského a Opuštěné, odtud se přesunula na ulici Filipínského a nakonec na ulici Hapalova.

V roce 1996 je škola nově přejmenovaná na Vyšší odbornou školu a Střední odbornou školu informačních a knihovnických služeb. Tento název používá až do roku 2007, kdy je v rámci optimalizace škol sloučena s Obchodní akademií a opět mění svůj název na Obchodní akademie, Střední odborná škola knihovnická a Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb, Brno, Kotlářská 9. Od školního roku 2014/2015 dochází k dalšímu sloučení škol, a s tím souvisí i změna názvu školy na Obchodní akademie, Střední odborná škola knihovnická a Vyšší odborná škola Brno. Od září 2015 má škola název Obchodní akademie, Střední odborná škola knihovnická a Vyšší odborná škola Brno, příspěvková organizace.

Informace ke vzdělávání

V roce 2010 vstupuje v platnost Rámcový vzdělávací program (RVP), který mimo jiné vznáší požadavek na citelné navýšení všeobecně vzdělávacích předmětů na úkor výuky odborných předmětů. Na základě RVP bylo nutné vytvořit Školní vzdělávací program (ŠVP), do nějž se tvůrcům – vyučujícím naší školy – podařilo zařadit odborné předměty již od 1. ročníku. Oproti původnímu vzdělávacímu programu došlo ke změně v předmětu Učební praxe, který je nyní vyučován od 2. do 4. ročníku. Původně měli žáci Učební praxi ve 3. a 4. ročníku. Celková hodinová dotace v rozsahu osmi šedesátiminutových hodin byla zachována.

Kategorie a názvy vyučovacích předmětů	ZKR	Počet týdenních vyučovacích hodin v ročníku				Celkem
		1.	2.	3.	4.	
Základní všeobecné		23	22	17	16	78
Cesky jazyk a literatura	CJL	4	4(1)	4/(1)	4/(1)	16/(3)
První cizí jazyk	PCJ	4/4	4/4	4/4	4/4	16/16
Druhý cizí jazyk	DCJ	4/4	3/3	3/3	2/2	12/12
Společenskovědní základ	SPZ	-	2	2	2	6
Společenská kultura	SPK	-	1	-	-	1
Dějepis	DEJ	3	2	-	-	5
Matematika	MAT	2	2	2	2	8
Fyzika	FYZ	1	-	-	-	1
Chemie	CHE	1	-	-	-	1
Biologie	BIO	-	2	-	-	2
Zeměpis	ZEM	2	-	-	-	2
Tělesná výchova	TEV	2/2	2/2	2/2	2/2	8/8
Základní odborné		4	4	8	11	27
Informační a komunikační technologie	IKT	2/2	2/2	2/2	-	6/6
Ekonomika	EKO	-	-	2	2	4
Informační systém	INS	-	-	2	2	4
Informační management	IMN	-	-	-	2	2
Učební praxe	PRA	-	2/2	2/2	4/4	8/8
Písemná a elektronická komunikace	PEK	2	-	-	1	3
Odborné specializace		8	7	5	2	19
Knihovnictví	KNI	2	3	-	-	5
Knihovní fond	KNF	3	2	3	2	10
Knihovní a informační služby	KIS	-	2	2	-	4
Výběrové *				2	2	4
Anglická konverzace	ANK	-	-	2/2	2/2	4/4
Dějiny umění	DEU	-	-	2/2	2/2	4/4
Německá konverzace	NEK	-	-	2/2	2/2	4/4
Ruský jazyk	RUJ	-	-	2/2	2/2	4/4
Zpracování dat	ZPD	-	-	2/2	2/2	4/4
Matematický seminář	MAS	-	-	-	2	2
Výběrové – volitelné **						
Dějepisný seminář	DES	-	-	2	2	4
Latina	LAT	-	2	2	-	4
Celkem		32	33	32	31	128

Obr. 1 Ukázka školního vzdělávacího programu. Zdroj: autorka příspěvku

Odborné předměty, které se nyní dle nového ŠVP vyučují, jsou rozděleny na **základní odborné** předměty a předměty **odborné specializace**. Mezi základní odborné předměty patří Informační a komunikační technologie, Ekonomika, Informační systém, Informační management, Učební praxe a Písemná a elektronická komunikace. Mezi předměty odborné specializace jsou zařazeny Knihovnictví, Knihovní fond, Knihovní a informační služby. Předměty odborné specializace a Učební praxe jsou také maturitními předměty.

Ve výuce odborných předmětů se snaží učitelé připravovat žáky tak, aby se dobře uplatnili na trhu práce. To je také důvod, proč se rozhodli využít ve vzdělávání požadavky potencionálních zaměstnavatelů, jež jsou zachyceny v nově vytvářených **profesních kvalifikacích**.

Vzdělávání žáků a požadavky profesní kvalifikace

Jelikož požadavky pro jednotlivé kvalifikace jsou rozsáhlé, bude následně pouze nastíněno, do jaké míry odpovídá námi vzdělávaný žák jejich podmínkám. Rozbor bude opravdu jen rámcový.

Prozatím bylo vytvořeno osm profesních kvalifikací a na dalších se ještě pracuje. Sedm z nich se týká středoškolského vzdělávání. Poslední profesní kvalifikace s názvem Správce báze znalostí se týká terciárního vzdělávání a na SOŠ se mu tedy nevěnujeme. Mezi sedm v současné době schválených profesních kvalifikací patří **Knihovník akvizitér**, **Knihovník katalogizátor**, **Knihovník pracovník správy fondů**, **Knihovník v knihovně pro děti**, **Knihovník v přímých službách**, **Pracovník monitoringu médií** a **Referenční knihovník**.

Jelikož podmínky pro splnění jednotlivých profesních kvalifikací jsou poměrně náročné, bude ke každé kvalifikaci připojen obrázek a červeně označena bude ta část, kterou se nám prozatím nedaří naplnit.

Knihovník akvizitér

Název odborné způsobilosti
+ Orientace v nakladatelské politice v ČR
+ Orientace v aktuálně vydávaných titulech
+ Orientace v základních elektronických informačních zdrojích
+ Formální a obsahová analýza textu, rychlé čtení
+ Vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování
+ Evidence, katalogizace a adjustace v knihovnách s lokální působností
+ Ovládání automatizovaného knihovního systému v relevantních modulech
+ Zpracování jmenného katalogizačního záznamu dle platných standardů

**Knihovní fond
a učební praxe**

Obr. 2 Požadavky pro knihovníka akvizitéra. Zdroj: autorka příspěvku

Co se týče *formální a obsahové analýzy textu, rychlého čtení*, není rychlé čtení součástí ŠVP, ale v rámci předvánočních workshopů a workshopů v závěru školního roku se této problematice částečně věnujeme. Obsahové analýze se věnujeme jak ve výuce odborných předmětů, tak ve výuce dalších všeobecně vzdělávacích předmětů, především v českém jazyce a literatuře a ve výuce cizích jazyků. Tato část kvalifikace je pro vyučující náročná, neboť jak vyplývá ze statistik, žáci čtou méně, než tomu bylo dříve.

To, co by měl akviziterní pracovník znát, vyučujeme především v předmětu **Knihovní fond a dále procvičujeme v Učební praxi**. V rámci praxe na pracovištích smluvních partnerů si žáci dále prohlubují své znalosti z oblasti akvizice.

Knihovnický katalogizátor

Název odborné způsobilosti
+ Orientace v nakladatelské politice v ČR
+ Orientace v aktuálně vydávaných titulech
+ Evidence, katalogizace a adjustace v knihovnách s lokální působností
+ Zpracování jmenného katalogizačního záznamu dle platných standardů
+ Zpracování věcného katalogizačního záznamu dle platných standardů
+ Ovládání automatizovaného knihovního systému v relevantních modulech
+ Vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování
+ Formální a obsahová analýza textu, rychlé čtení

Obr. 3 Požadavky pro knihovníka katalogizátora. Zdroj: autorka příspěvku

U problematiky *zpracování jmenného katalogizačního záznamu dle platných standardů* je třeba upozornit pouze na to, že škola bude od tohoto školního roku učit jmenný popis v souladu s pravidly RDA. V minulém školním roce to nebylo možné, jelikož učební látka byla probírána dle tematického plánu dříve, než pravidla RDA vešla definitivně v platnost. U *vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování* je třeba zmínit, že škole by velmi prospělo, kdyby měla přístup alespoň k některým licencovaným EIZ. Finančně na ně ale nedosáhneme, a tak navštěvujeme brněnské knihovny, abychom žáky s placenými zdroji seznámili. Příkladem navštěvovaných institucí mohou být např. MZK, KUK, FSS, případně i další.

To, co by měl znát katalogizátor, vyučujeme v **Knihovním fondu a procvičujeme v Učební praxi a upevňujeme v praxi mimo školu.**

Pracovník správy fondů

+ Fyzická péče o knihovní fond
+ Revize knihovního fondu v knihovnách s lokální a regionální působností
+ Ochrana a aktualizace knihovního fondu v knihovnách s lokální a regionální působností
+ Pořádání knihovních fondů
+ Orientace v základních elektronických informačních zdrojích
+ Orientace v nakladatelské politice v ČR
+ Orientace v aktuálně vydávaných titulech
+ Evidence, katalogizace a adjustace v knihovnách s lokální působností
+ Ovládání automatizovaného knihovního systému v relevantních modulech

Obr. 4 Požadavky pro pracovníka správy fondů. Zdroj: autorka příspěvku

Ochrana a aktualizace knihovního fondu v knihovnách s lokální a regionální působností je součástí teoretické výuky v předmětu knihovní fond, avšak prakticky se mohou žáci seznámit pouze s revizí uskutečňovanou v jedné instituci, a to v naší školní knihovně. Pokud si žáci jako praxi mimo školu vyberou knihovnu s regionální působností, mohou si chybějící praktické dovednosti doplnit.

Ovládání AKS v relevantních modulech je umožněno pouze v ostré verzi revizního modulu ve školní knihovně. Žáci jsou s ním podrobně seznámeni. Jedná se o revizní modul AKS Clavius.

Správu fondu vyučujeme v **Knihovním fondu a procvičujeme v Učební praxi a prohlubujeme v praxi mimo školu.**

Knihovnick v knihovně pro děti

+ Orientace v základních elektronických informačních zdrojích	Učební praxe, Knihovní a informační služby
+ Orientace v nakladatelské politice v ČR	
+ Orientace v aktuálně vydávaných titulech	
+ Poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách s lokální a regionální působností	
+ Poskytování výpůjčních služeb v knihovnách s lokální a regionální působností (včetně meziknihovních)	
+ Evidence, katalogizace a adjustace v knihovnách s lokální působností	
+ Ovládání automatizovaného knihovního systému v relevantních modulech	
+ Vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování	
+ Formální a obsahová analýza textu, rychlé čtení	
+ Odborná komunikace se čtenáři, uživateli a zákazníky v knihovnách	
+ Realizace aktivit k podpoře dětského čtenářství	

Obr. 5 Požadavky pro knihovníka v knihovně pro děti. Zdroj: autorka příspěvku

Této oblasti věnujeme velkou pozornost nejen proto, že v blízkosti naší školy je ZŠ i MŠ, ale i proto, že jsme si vědomi, že pokud naučíme naše žáky ovlivňovat malé čtenáře, mohou si z nich vychovat čtenáře na celý život, a to každá knihovna potřebuje.

Orientací v základních elektronických informačních zdrojích se prozatím nezabýváme v takové míře, jak by bylo třeba. ŠVP nám to momentálně neumožňuje.

Odborné komunikaci se čtenáři, uživateli a zákazníky v knihovnách věnujeme pozornost prostřednictvím celé řady akcí, ale uvědomujeme si, že je v této oblasti stále co vylepšovat.

Z pořádaných akcí může být uveden Den otevřených dveří, Pasování prvňáčků na čtenáře nebo Den s Andersenem.

Knihovník v přímých službách

➤ Revize knihovního fondu v knihovnách s lokální a regionální působností	
➤ Ovládání automatizovaného knihovního systému v relevantních modulech	
➤ Orientace v nakladatelské politice v ČR	Knihovní fond , Učební praxe, Knihovní a informační služby
➤ Evidence, katalogizace a adjustace v knihovně	
➤ Odborná komunikace se čtenáři, uživateli a zákazníky v knihovnách	
➤ Orientace v aktuálně vydávaných titulech	
➤ Zpracování jmenného katalogizačního záznamu dle platných standardů	
➤ Formální a obsahová analýza textu, rychlé čtení	
➤ Orientace v základních elektronických informačních zdrojích	
➤ Poskytování výpůjčních služeb v knihovnách s lokální a regionální působností (včetně meziknihovních)	
➤ Pořádání knihovních fondů	

Obr. 6 Požadavky pro knihovníka v přímých službách. Zdroj: autorka příspěvku

Problematika *revize knihovního fondu v knihovnách s lokální a regionální působností* byla vysvětlena u předchozích kvalifikací.

Orientaci v aktuálně vydávaných titulech se věnujeme v rámci **Učební praxe**, avšak potřebovali bychom mnohem více času, než nám ŠVP dovoluje.

To, co by měl znát knihovník v přímých službách, vyučujeme v **Knihovním fondu, Učební praxi a Knihovních a informačních službách**.

Pracovník monitoringu médií

+ Výběr médií pro provedení monitoringu na základě zadání zadavatele
+ Zpracování dat, analýz a informací pro monitoring médií dle zadání zadavatele
+ Zpracování výstupů monitoringu médií dle zadání zadavatele
+ Orientace v médiích a odborném mediálním názvosloví
+ Prezentace výstupů monitoringu médií zadavateli

Obr. 7 Požadavky pro pracovníka monitoringu médií. Zdroj: autorka příspěvku

Problematikou zpracování dat, analýz a informací pro monitoring médií dle zadání zadavatele bychom se rádi zabývali více, ale současné ŠVP nám to nedovoluje.

Orientaci v médiích a odborném mediálním názvosloví není zatím věnována dostatečná pozornost. Předpokládáme však, že bychom ji mohli zařadit do Učební praxe ve 4. ročníku.

Referenční knihovník

+ Orientace v nakladatelské politice v ČR	Knihovní fond, Knihovní a informační služby a Učební praxe
+ Orientace v aktuálně vydávaných titulech	
+ Orientace v základních elektronických informačních zdrojích	
+ Poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách s lokální a regionální působností	
+ Poskytování výpůjčních služeb v knihovnách s lokální a regionální působností (včetně meziknihovních)	
+ Evidence, katalogizace a adjustace v knihovnách s lokální působností	
+ Ovládání automatizovaného knihovního systému v relevantních modulech	
+ Vyhledávání bibliografických a faktografických informací a jejich ověřování	
+ Formální a obsahová analýza textu, rychlé čtení	

Obr. 8 Požadavky pro referenčního knihovníka. Zdroj: autorka příspěvku

Poskytování výpůjčních služeb v knihovnách s lokální a regionální působností (včetně MVS) je procvičováno, avšak jen fiktivně. Žáci si vyplní žádanku MVS, dokážou doplnit chybějící bibliografické údaje a posoudit, ze které knihovny je možno knihu vypůjčit. Za tímto účelem využívají dostupné souborné katalogy. Informace o rychlém čtení již byly zmíněny.

Autorizovaná osoba

Obchodní akademie, Střední odborná škola knihovnická a Vyšší odborná škola Brno, p. o., sice připravuje středoškolsky vzdělané pracovníky, ale ti často pokračují v dalším studiu na VOŠ nebo VŠ, což znamená, že jich do praxe odchází velmi málo a na trhu práce jich není dostatek. Dalším důvodem jejich absence v knihovnách je nízké finanční ohodnocení, proto pracují spíše v knihovnách s vyšším ohodnocením nebo v příbuzných oborech (např. v knihovnách bank, v nakladatelstvích, průvodci na zámcích aj.), kde jsou lépe placeni. Právě z důvodu nedostatečného počtu kvalifikovaných knihovníků bylo rozhodnuto, že pracovníkům v knihovnách bez knihovnického vzdělání a s dlouholetou praxí bude umožněno získat potřebnou kvalifikaci složením kvalifikační zkoušky před komisařem. Za tímto účelem je nutné vytvořit institut autorizované osoby, tj. osoby, která by měla právo ověřit zkouškou, zda si žadatel o kvalifikační osvědčení osvojil všechny požadavky vyplývající ze standardů. Naše škola se v současnosti připravuje na podání žádosti o autorizaci.

Projekt Pospolu

Jestliže mají být žáci dobře připraveni do praxe, je nutné, aby škola znala konkrétní požadavky, které zaměstnavatelé kladou na své budoucí pracovníky. Proto je důležité větší sepětí školy a knihoven. K naplnění potřeby úzké spolupráce školy a potencionálních zaměstnavatelů má napomoci projekt **Pospolu**. Do tohoto projektu se za Obchodní akademii, Střední odbornou školu knihovnickou a Vyšší odbornou školu Brno, p. o., zapojily Mgr. Božena Děcká a PhDr. Bohumila Sedláková. Je totiž pravda, že když někdo dlouho učí ve škole, je tak trochu odtržen od reálného dění v knihovnách. A roky prověřenou pravdou je, že nejlepším učitelem je vždy praxe sama. Je tedy nutné, aby se informace z praxe dostávaly do školy a potažmo i obráceně.

Projekt obsahuje 4 moduly:

- praktické vyučování – odborná praxe,
- využití odborníků z praxe,
- profilové maturitní zkoušky,
- stáže a jiné formy praxe učitelů odborných předmětů a učitelů vybraných všeobecně vzdělávacích předmětů.

Praktické vyučování – odborná praxe

Dle tohoto modulu by žáci měli vykonávat odbornou praxi v reálném prostředí, tj. v knihovnách. Škola modul naplňuje, neboť žáci chodí na praxi mimo školu na 10 pracovních dní ve 3. a 4. ročníku. Praxi si může vybrat každý žák sám, ale konečné slovo k umístění žáka má vyučující odborných předmětů. Ve 3. ročníku jdou všichni do knihoven, ve 4. ročníku jsou jim nabízeny i archivy a informační centra (turistická IC, kulturní IC apod.). Na praxi si žáci vytváří portfolio, do kterého uvádějí informace o sobě, o instituci a zejména o činnostech, které na pracovišti vykonávali, a také o kompetencích, které získali nebo si přáli získat. Pracoviště, které žáci navštěvují, si vždy zvolí osobu, která se stará o praktickou náplň praxe žáků. Učitel má možnost zadat žákům úkol, který na praxi splní. Může se jednat např. o vytvoření prezentace o AKS, který knihovna používá apod. Po ukončení praxe žáci vyplňují hodnocení praxe a pracovník pověřený vedením žákovy praxe v knihovně či na jiném pracovišti vyplňuje hodnocení žáka.

Využití odborníků z praxe

I tento modul je ve škole plněn. Externě u nás vyučuje pracovnice MZK; dříve u nás učila pracovnice z Městské knihovny v Kuřimi, která je v současné době na MD, nebo zaměstnankyně Brněnského kulturního centra.

V rámci exkurzí navštěvujeme s žáky knihovny v Brně i mimo Brno. Z mimobrněnských nejčastěji jezdíme do Městské knihovny Kuřim, Národní knihovny ČR, Národní technické knihovny, Městské knihovny Praha, do knihovny Benediktinského opatství Rajhrad v Rajhradě, do knihovny Arcidiecézního muzea v Kroměříži apod. Exkurze vždy vede odborník z dané knihovny (žáci i učitelé mohou vznášet dotazy související s knihovnou). V rámci návštěv odborníků ve škole se nám podařilo mimo jiné navázat spolupráci s Uníí neslyšících, která pro žáky zajišťuje kurzy znakového jazyka přímo v budově naší školy. S žáky navštěvujeme akce pořádané KJM, například trénování paměti, naučte se naučit se – mnemotechnické pomůcky apod. Také se zúčastňujeme vybraných školení v MZK, nejčastěji jsou to školení zaměřená na vyhledávání patentové a normativní literatury či vyhledávání v licencovaných databázích a kurzů „Jak správně citovat?“.

Profilová maturitní zkouška

Dle tohoto modulu si mohou vybrat školy v oblasti profilové maturitní zkoušky jednu ze dvou možností. Jedná se o ústní, písemnou či praktickou maturitní zkoušku nebo o maturitní práci a její obhájení před maturitní zkušební komisí.

Střední odborná škola knihovnická realizuje praktickou maturitní zkoušku, jelikož u maturitní práce žáci obvykle pouze přeberou informace z několika stránek internetu, a to nevypovídá nic o tom, co se opravdu naučili.

Praktická maturitní zkouška se realizuje ve školní knihovně a trvá maximálně 6 hodin.

Učitelé každý rok obměňují její zadání. Někdy se jedná o splnění úkolu, jako je vytvoření rešerše nebo informační lekce, jindy je to velké množství dílčích úkolů, kterými žák projeví své znalosti z oblasti katalogizace, akvizice, práce se čtenářem apod.

Stáže a jiné formy praxe učitelů odborných předmětů a učitelů vybraných všeobecně vzdělávacích předmětů

Tento modul je na naší škole – v souvislosti s legislativou a časem – hůře naplnitelný. Učitelé sice mají předem vymezený čas na své další vzdělávání, ale tento čas je rozdělen do několika dní. Tyto dny jsou značně roztržité (např. 1 den pololetních prázdnin) nebo bývají v době, kdy i v knihovnách může být omezen provoz (např. období Vánoc, Velikonoc, letních prázdnin), a je jich ve školním roce málo na to, aby stáže měly pro učitele skutečný přínos.

PhDr. Helena Bouzková, Mgr. Zlata Houšková: Koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků v ČR – její tvorba a aktuální stav

Národní lékařská knihovna

V prioritě 20 „Zvyšovat kvalifikační úroveň pracovníků knihoven“ ukládá Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015 mimo jiné také zpracování *koncepce celoživotního vzdělávání knihovníků* (dále jen Koncepce CŽV). Seznámení odborné veřejnosti s návrhem principů Koncepce CŽV (cíle, východiska, principy, postup prací), jehož zpracování se poměrně intenzivně věnovala pracovní skupina (PS) Sekce vzdělávání Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) v průběhu roků 2012 a 2013, proběhlo vícekrát – mimo jiné také na konferencích Knihovny současnosti (KKS) 2013 a 2014, proto následující rekapitulace bude velmi stručná.

Nejprve byly zpracovány teze, resp. principy Koncepce CŽV na základě výsledků Analýzy věkové vzdělanosti a mzdové situace v knihovnách ČR z r. 2012 a dalších drobnějších analýz; ty byly zaslány k posouzení jednotlivým členům PS sekce vzdělávání SKIP (= zpracovatelský tým), kteří je většinou projednali s managementem v domovských knihovnách; poté byly shromážděny veškeré komentáře, stanoviska osobní nebo knihovny, resp. jejího vedení, a byl zpracován podkladový materiál, který obdržela Ústřední knihovnická rada (ÚKR) v 1. pololetí 2014. Diskuse k tématu na jednání ÚKR na jaře 2014 bohužel nezodpověděla zásadní otázky pro další postup prací. Právě na KKS 2014 byly účastníkům předloženy některé otázky a zde zazněl návrh na jejich předložení k diskusi širší odborné veřejnosti. Otázky byly v září reformulovány a zaslány předsedovi ÚKR k dalšímu postupu. Následovalo zpracování rozsáhlého dotazníku pro management knihoven, který byl pilotně ověřován na malém vzorku relevantních respondentů a poté, vzhledem k jejich připomínkám, výrazně zjednodušen. V lednu 2015 byl Knihovnickým institutem Národní knihovny (NK ČR) proveden a vyhodnocen průzkum k problematice CŽV knihovníků s cílem zjistit názory vedoucích pracovníků větších knihoven (management veřejných knihoven v městech nad 10 000 obyvatel, včetně knihoven krajských a některých specializovaných) na stanovení určitých povinností, pravidel či závazků vedení knihoven v oblasti získávání, inovace a prohlubování kvalifikace nových i stávajících pracovníků knihoven.

Průzkumu se zúčastnilo celkem **105 relevantních knihoven**, přesněji řečeno jejich ředitelů; byly to knihovny městské, krajské včetně Moravské zemské knihovny, NK ČR, některé vysokoškolské knihovny, specializované knihovny a také několik knihoven, které neuvedly kompletní identifikační údaje. Celkově byly poskytnuty údaje za **2 791 pracovních míst**. Podrobné výsledky průzkumu lze prostudovat na portálu Informace pro knihovny Knihovnického institutu NK ČR [viz <http://ipk.nkp.cz/akce/celozivotni-vzdelavani-knihovniku>]. V této stati se výsledkům průzkumu nevěnujeme detailně, rekapitulujeme pouze stanoviska, která rozhodla o dalším postupu prací na Koncepci CŽV.

První z tematických okruhů Koncepce CŽV je oborová kvalifikace pracovníků knihoven na místech odborných knihovníků. Tuto kvalifikaci poskytují oborové střední, vyšší a vysoké školy. Jeden okruh otázek se týkal pracovníků, kteří oborovou kvalifikaci ze školy nemají,

resp. jejich event. *rekvalifikace*. Na otázku „Měl by se zaměstnanec povinně rekvalifikovat, tj. absolvovat akreditovanou oborovou rekvalifikaci a získat certifikát, pokud nemá odpovídající vzdělání?“ odpověděli ředitelé relevantních knihoven takto:

Tab. 1 Měl by se zaměstnanec povinně rekvalifikovat, tj. absolvovat akreditovanou oborovou rekvalifikaci a získat certifikát, pokud nemá odpovídající vzdělání?

Ano	80	76 %
Ne	18	17 %
Neodpovědělo	7	7 %

Zdroj: autorky příspěvku

Většina respondentů (76 %) se domnívá, že pracovníci bez oborové kvalifikace by se měli *povinně rekvalifikovat*; pouze 17 % s povinnou rekvalifikací nesouhlasí, 7 % neodpovědělo. Z řady komentářů vyplývá, že některé knihovny zaměstnávají pouze absolventy oborových škol, neboť jejich počet na trhu práce a zájem o uplatnění v knihovnách je dostatečný; jiní si povzdechli nad současným stavem legislativy ve vztahu k oboru kvalifikace. („Pokud nedojde ke změnám ve způsobu zařazování zaměstnanců do platových tříd, propojení Katalogu prací a NSK a v legislativě v oblasti odměňování, nelze rekvalifikaci nařídit. Stávající legislativa vyžaduje pouze odpovídající stupeň vzdělání, nikoliv vzdělání oborové.“)

Na dotaz „Pro které pracovní pozice má být rekvalifikace povinná?“ odpověděli manažeři, že povinně by se měli rekvalifikovat především systémoví knihovníci s vysokoškolským vzděláním, katalogizátoři a akvizitěři se středoškolským vzděláním a též s vyšším a bakalářským vzděláním, metodici a také knihovníci ve službách se středoškolským vzděláním. Většina dotázaných však požadovala rekvalifikaci u drtivé většiny ostatních pozic; výjimku tvoří pozice knihovníků ve správě fondu (bez ohledu na vzdělání), tam rekvalifikaci požadovalo méně než 50 % manažerů. Podrobnější údaje pro ilustraci uvádíme v tomto případě v následující tabulce.

Tab. 2 Pro které pracovní pozice má být rekvalifikace povinná?

Pozice	Relevantní knihovny*	Souhlasí	%
Katalogizátoři, akvizitěři SŠ	100	71	71 %
Katalogizátoři, akvizitěři VOŠ, Bc.	100	67	67 %
Katalogizátoři, akvizitěři VŠ	100	66	66 %
Knihovníci ve správě fondů SŠ	52	25	48 %
Knihovníci ve správě fondů VOŠ, Bc.	52	23	44 %
Knihovníci ve správě fondů VŠ	52	20	38 %
Knihovníci ve službách SŠ	96	63	66 %
Knihovníci ve službách VOŠ, Bc.	96	59	61 %
Knihovníci ve službách VŠ	96	53	55 %

Knihovníci v přímých službách SŠ	46	29	63 %
Knihovníci dětské oddělení SŠ	66	43	65 %
Knihovníci dětské oddělení VOŠ, Bc.	66	34	52 %
Knihovníci dětské oddělení VŠ	66	33	50 %
Metodici VOŠ, Bc.	63	42	67 %
Metodici VŠ	63	40	65 %
Správci digitálních knihoven SŠ	23	0	0 %
Správci digitálních knihoven VOŠ, Bc.	23	12	52 %
Správci digitálních knihoven VŠ	23	13	57 %
Systémoví knihovníci VOŠ, Bc.	47	31	66 %
Systémoví knihovníci VŠ	47	35	74 %

Zdroj: autorky příspěvku

„Pokud rekvalifikaci není třeba řešit oficiální cestou, co podle Vás stačí k získání konkrétní potřebné oborové kvalifikace?“ V odpovědích bylo uváděno jednak „postupné“ vzdělávání prostřednictvím různých kurzů (47 %), jednak víceletá praxe (28 %). Variantu „jiná možnost“ uvedlo 25 % manažerů, většinou se jednalo o kombinaci dvou předchozích možností.

Dotaz, zda se „má rekvalifikace/její prokázání týkat i vedoucích manažerů velkých knihoven“, byl formulován nedostatečně jasně. Nadpoloviční počet respondentů se sice domnívá i zde, že ano (56 %), někteří však své odpovědi relativizovali, např.: „Pokud se vedoucími manažery myslí ředitelé, tak ne. Pokud se jedná o vedoucí odborných útvarů, tam bych odbornou kvalifikaci i získanou rekvalifikaci vyžadovala.“ 32 % respondentů se naopak domnívá, že vedoucí manažeři se rekvalifikovat nemusí, viz např.: „Vedoucí manažeři prokazují svoji kvalifikaci při výběrovém řízení.“

Odpovědi de facto potvrdily původně navrhovaných princip Koncepce CZV, tedy **povinnou oborovou rekvalifikaci pro pracovníky na odborných knihovnických místech**, s výjimkou pracovníků ve správě fondů.

Za problém ovšem část manažerů považuje **úhradu nákladů** na rekvalifikaci. Na otázku „Bude knihovna schopna nést náklady na úhradu rekvalifikace svých pracovníků, resp. na prokázání/certifikaci oborové kvalifikace?“ odpovědělo **46 % respondentů**, že knihovna **nebude schopna tyto náklady nést**. Nejčastěji mají obavy vedoucí městských a specializovaných knihoven, v obou případech jde o mírně nadpoloviční většinu (55 %). Naopak 39 % knihoven se domnívá, že s náklady na rekvalifikaci pracovníků nebudou problémy. Oba názory mají samozřejmě jádro reflektující konkrétní realitu knihovny; půjde o celou řadu aspektů, jako je rozložení takové rekvalifikace v čase, počet zaměstnanců, jichž by se rekvalifikace týkala, ceny kurzů či certifikátů apod. Někteří manažeři se domnívají, že by se zaměstnanec měl na nákladech za rekvalifikaci podílet, nebo ji celou sám hradit („... je to především v jeho zájmu, organizace by mohla vyjít ostríc maximálně určitými úlevami.“); v některých knihovnách již tato praxe existuje. 14 % respondentů na otázku neodpovědělo především proto, že zatím není známa cena kurzů, event. certifikátů, a není tedy možné odpovědět kvalifikovaně.

Nejjednotnější je názor na *inovaci vzdělávání* pracovníků na odborných místech. Dotaz „Mají se pracovníci na odborných knihovnických pozicích účastnit inovačních kurzů?“ zodpovědělo *kladně 91 % manažerů knihoven*, záporně se nevyjádřil nikdo. Dotaz po doporučené frekvenci inovačních kurzů zachycuje následující tabulka.

**Tab. 3 Mají se pracovníci na odborných knihovnických pozicích účastnit inovačních kurzů?
Doporučená frekvence**

	Méně než 5 let	5 let	7 let	10 let	Není nutná	Neodpovědělo
Akvizitěři, katalogizátoři	42 %	35 %	8 %	3 %	0 %	12 %
Knihovníci ve správě fondů	12 %	38 %	19 %	13 %	6 %	12 %
Knihovníci ve službách	22 %	47 %	10 %	6 %	1 %	14 %
Knihovníci v přímých službách	22 %	39 %	9 %	9 %	2 %	20 %
Knihovníci dětské oddělení	38 %	33 %	8 %	8 %	0 %	14 %
Metodici	48 %	30 %	10 %	3 %	0 %	10 %
Správci digitálních knihoven	61 %	17 %	4 %	0 %	4 %	13 %
Systémoví knihovníci	62 %	19 %	4 %	0 %	0 %	15 %

Zdroj: autorky příspěvku

Většina relevantních respondentů (tzn. knihovny, které na těchto místech vykazují úvazky), se přiklání k **frekvenci** inovačních kurzů **kratší než 5 let** v případě systémových knihovníků (62 %) a správců digitálních knihoven (61 %). U metodiků, akvizitérů a katalogizátorů, knihovníků ve službách, resp. v přímých službách, a knihovníků v knihovnách pro děti je potřebná inovace alespoň jednou za **5 let** a polovina respondentů se domnívá, že by to mělo platit i pro pracovníky ve správě fondů. Jen malé procento manažerů by inovovalo kvalifikaci v delším časovém horizontu, jednou byla vyjádřena i obava z přílišného množství vzdělávání. V souvislosti s frekvencí inovací se objevily i rasantní názory, např. že: „Frekvence 7 či 10 let jsou zcela mimo rámec odpovědného uvažování. Ani by v tabulce neměly být uvedeny.“ Věříme, že všechny odpovědi byly učiněny s plným vědomím toho, co znamená pro instituci každých 5 let vyslat na inovační kurz všechny pracovníky na místech odborných knihovníků.

Dotaz na to, zda knihovna bude schopna nést **náklady na inovační kurzy** svých pracovníků, zodpověděla **téměř polovina** respondentů (47 %) **kladně**, záporně se naopak vyjádřilo 37 % dotázaných. 16 % manažerů otázku nezodpovědělo vzhledem k dosud neznámé ceně takových kurzů.

Odpovědi opět potvrdily původně navrhovaný princip Koncepce CŽV, tedy **povinnou inovaci kvalifikace pro pracovníky na odborných knihovnických místech**, a to **s převažující frekvencí 5 let**.

Vzhledem k tomu, že prohlubování či rozšiřování kvalifikace bylo v první verzi Koncepce CŽV navrhováno jako nepovinné, nebyl názor na tento fakt zkoumán. Naopak byla ověřována spokojenost s nabídkou specializačních kurzů otázkou „Je podle Vás **nabídka specializačních kurzů** dostatečná?“. **61 %** manažerů knihoven se domnívá, že nabídka specializačních kurzů je **dostatečná**, téměř třetina má však názor opačný. Nespokojeno je

především vedení téměř 46 % vysokoškolských a 36 % krajských (!) knihoven. Postrádány jsou především kurzy komunikačních dovedností, jednání se zákazníkem, kurzy z oblasti psychologie, sociologie, kurzy prezentačních dovedností, vzdělávání v problematice digitalizace („např. *standardy metadatového popisu*“), kurzy z oblasti literatury a knižního trhu. Je vnímán *nedostatek oborových kurzů akreditovaných* a oborových kurzů formou *e-learningu*. Blíže nespecifikovaný je také požadavek kurzů „pro manažery“, „pro systémové knihovníky“, event. pro další skupiny – akvizitery, katalogizátory či pracovníky ve službách. Některá vyjádření v této oblasti podle nás přesněji charakterizují relativně velké procento nespokojenosti s kurzy, několik z nich zde proto uvádíme:

- „Nabídka kurzů je nesystematická a nahodilá.“
- „Ocenili bychom dlouhodobější kurzy.“
- „V současnosti chybí systém ve vzdělávání. Kurzů je mnoho a není možné vše postihnout. Ale to platí spíše obecně, méně kurzů, přesně cílených.“
- „Systematické a ucelené cyklické vzdělávání prakticky u všech pozic. Mít možnost po určité době a intenzivně absolvovat ucelené vzdělávání o délce 1 trimestru/semestru na odborné škole.“
- „Pro některé knihovny, většinou v menších knihovnách, je problémem dostupnost kurzů.“

Za připomenutí stojí ještě jedna oblast zkoumání, a tou je *zvyšování kvalifikace* pracovníků. Otázku „Pokud zjistíte, že pozice konkrétního pracovníka již vyžaduje vyšší stupeň vzdělání v oboru, přikázete zaměstnanci v takovém případě další studium?“ zodpovědělo 59 % manažerů kladně. Nejprísnejší v tomto směru byly městské a krajské knihovny (65 % a 67 %). Naopak 37 % manažerů zaměstnanci doplnění (potřebného!) vzdělání nepřikáže. Odpovědi na následnou otázku po řešení vzniklého problému, tj. rozporu mezi potřebnou kvalifikací pro pozici a úrovní kvalifikace pracovníka zastávajícího pozici, nepřinesly žádnou uspokojivou informaci. „Pokud si (*tento pracovník*) kvalifikaci nedoplní, přijmete/zaměstnáte na tuto pozici jiného zaměstnance s odpovídající kvalifikací?“ Manažeři 35 % knihoven by přijali na pozici jiného adekvátně kvalifikovaného zaměstnance, 37 % manažerů by to však neudělalo a téměř třetina manažerů (29 %) se k dotazu nevyjádřila. Tento dotaz byl komentován rozmanitě a poměrně široce, protože však na tvorbu Koncepce ČŽV navazuje pouze volněji, komentáře zde neuvádíme, doporučujeme však jejich pročetění ve zveřejněné zprávě (viz výše), rozhodně jde o velmi zajímavé čtení svědčící o mnoha aspektech personálně manažerské práce v knihovnách. Průzkum tedy potvrdil základní principy a teze, které první návrh Koncepce ČŽV reflektoval, zpřesnil některá kritéria a poukázal na některé neuralgické body (např. úhrada systematického vzdělávání většího množství pracovníků v instituci, širší a úroveň nabídky vzdělávacích aktivit aj.).

Co lze tedy očekávat v nejbližší budoucnosti? Na základě principů potvrzených v průzkumu probíhají závěrečné práce na Konceptu ČŽV a důvodové zprávy; celý návrh bude předložen Ústřední knihovnické radě (ÚKR) k posouzení a připomínkám a po zapracování připomínek (snad ještě do konce letošního roku) odborné veřejnosti. V r. 2016 by pak mělo začít postupné a dlouhodobé naplňování Koncepce ČŽV, pokud se podaří najít pro ni obecný konsensus a prosadit ji v praxi.

Na úplný závěr této stručné informace předkládáme některé z hlavních principů Koncepce CŽV jako „ochutnávku“:

- povinná rekvalifikace, není-li splněna oborová kvalifikace, nebo její prokázání certifikátem v rámci Národní soustavy kvalifikací (NSK),
- povinná inovace kvalifikace,
- nepovinné specializační vzdělávání,
- akceptování profesních kompetencí NSK jako kvalifikačního standardu,
- podpora tvorby a „zrovnoprávnění“ e-learningu,
- zvýšení zodpovědnosti krajských knihoven za možnosti zlepšení kvalifikovanosti knihovníků v kraji.

Literatura a informační zdroje

PILLEROVÁ, Vladana a Zlata HOUŠKOVÁ. Průzkum názorů vedoucích pracovníků na celoživotní vzdělávání knihovníků. *Čtenář*. 2015, roč. 67, č. 6, s. 230–233. ISSN 0011–232. Názory vedoucích pracovníků knihoven na celoživotní vzdělávání knihovníků – výsledky průzkumu, únor 2015. Zpráva z průzkumu. Národní knihovna ČR, Knihovnický institut [online]. 2015 [cit. 2015–09–22]. Dostupné z: <http://ipk.nkp.cz/akce/celozivotni-vzdelavani-knihovniku/nazory-vedoucich-pracovniku-knihoven-na-celozivotni-vzdelavani-knihovniku-vysledky-pruzkumu-unor-2015>.

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015. Ústřední knihovnická rada ČR [online]. 2012 [cit. 2015–09–22]. Dostupné z: <http://www.ukr.knihovna.cz/koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2011-2015-/>.

PhDr. Radka Římanová, Ph.D.: Výstupy z workshopů – Jak vybrat nejlepšího knihovníka

Ústav informačních studií a knihovnictví Univerzity Karlovy v Praze

Výběr pracovníka na uvolněnou nebo nově vytvořenou pracovní pozici patří mezi významné, a možná nejvýznamnější úkoly personálního managementu. Prvním krokem by mělo být nikoli hektické shánění volných osob na trhu práce, ale určení profilu vhodného adepta.

Pracovní místo by nemělo být obsazováno vždy pouze pro tu činnost, která je aktuálně potřeba, ale tak, aby byl pracovník posilou zejména v rozvoji strategických priorit, a to zhruba v horizontu pěti let.

Práce v knihovně je prací kontinuální a změny, které navazují na tradiční jádro, mají větší šanci na úspěch než revoluční a zcela nová řešení. Např. pokud je jasným trendem posílení služeb souvisejících s poskytováním přístupu k elektronickým informačním zdrojům, pak je nutné vybírat takového pracovníka, který má předpoklady zabývat se i těmito novými trendy, a to bez ohledu na to, zda se tak stane okamžitě po jeho nástupu nebo později. Totéž např. platí o jazykových kompetencích budoucího zaměstnance.

Každé výběrové řízení by mělo být vždy dokumentováno. Dokumentace může být i zdrojem případného poučení pro případ, kdy došlo k chybě, a na pracovní pozici byl vybrán nevhodný kandidát. Dokumentace pomůže také předejít případnému zmatečnému argumentování při dotazech uchazečů, kteří nebyli na pracovní pozici vybráni. Tuto odpověď pak může dát každý, kdo dokumentaci rozumí.

V personální práci nikdy neplatí úsloví, že každý je nahraditelný. Nikdy nelze najít zcela totožnou repliku osobnosti. Pracovník nepřináší pouze výkon, ale je součástí živého organismu. V knihovnictví se vždy počítá se zaujetím a kreativitou, a právě tyto rysy a jejich projevy výrazně odlišují jednotlivé osobnosti.

Při hledání vhodného kandidáta by se měl zaměstnavatel také zamyslet nad důvody odchodu současného zaměstnance; Hroník upozorňuje na to, že správný postup při hledání nového pracovníka je podobný transplantaci. [HRONÍK, 2007] Nehledáme ideálního pracovníka, ale hledáme někoho, kdo posílí a ozdraví současný pracovní tým a nezpůsobí jeho rozvrat či disfunkčnost.

Způsob hledání nového zaměstnance je výrazným rysem firemní kultury. I to, zda dáváme možnost stávajícím zaměstnancům se o místo přihlásit nebo doporučit kandidáta, je nástrojem komunikace uvnitř firmy. Také vše, co bude v souvislosti s hledáním nového kandidáta zveřejňováno, patří mezi významné nástroje budování značky společnosti. Odpovědnost za výběr nového kandidáta patří vždy manažerovi, je vhodné, aby se výběru účastnilo více osob, které posuzují různé záležitosti a např. připravují podklady k testům, ale volba nového zaměstnance hlasováním komise není správná. Akce je vysoce riziková a náklady na zmařené výběrové řízení v případě špatného výběru nenese komise, ale manažer, a proto by tato odpovědnost měla být zcela v jeho moci.

Hroník [2007] doporučuje výběrové řízení postavit na čtyřech pilířích a neměnit jejich posloupnost:

1. Zhodnocení personálních dokumentů (personální anamnéza)
2. Testy
3. Výběrové interview
4. Získání a zhodnocení referencí

Jakkoli se zdá lákavé zjišťovat si reference o zaměstnanci ještě před jeho testováním, je lépe posečkat. Reference mají mít spíše suplementární váhu, rozhodující jsou předcházející kroky. Vzhledem k doporučení dokumentace a přesného hodnocení parametrů výběru je zajímavým vstupním cvičením pro workshop analýza 30 nabídek práce uveřejněných v roce 2014 v elektronické konferenci knihovna@cesnet.cz. Analýzu zpracovala Alexandra Dobošovičová, studentka 1. roč. ÚISK.

Úkolem účastníků workshopu bylo navrhnout testové úlohy, které prověří kompetence, které byly výslovně požadovány v inzerátech.

V první řadě byly analyzovány odborné kompetence, které knihovny požadují (procento vyjadřuje podíl nabídek, které uvedly):

• Zkušenosti s knihovnickým systémem	54 %
• IT kompetence – pokročilá práce s MS Office	45 %
• Vyhledávání v databázích, práce s EIZ, rešerše	24 %
• Znalost standardů – AACR2, MARC 21	21 %
• Jmenná a věcná katalogizace	18 %
• Práce s knihovnickými katalogy a informačními zdroji	12 %
• Řidičský průkaz	9 %

Testování těchto kompetencí není obtížné a s úspěchem lze pro ně využít např.

kompetenčních standardů Národní soustavy kvalifikací pro knihovnické specializace.

Při druhém cvičení bylo nutné se zamyslet, jak změřit a zdokumentovat osobnostní kompetence, které knihovny po adeptech na pracovní místa požadují. Není jich málo, jejich význam je zřejmý, ovšem lze je změřit a jak?

• Komunikativnost	48 %
• Samostatnost	39 %
• Systematičnost a důslednost	24 %
• Pečlivost	21 %
• Organizační schopnosti	18 %
• Přátelskost	15 %
• Týmový duch	9 %
• Ochota se vzdělávat	6 %

V rámci workshopu se ukázalo, že např. *organizační schopnosti* lze otestovat touto úlohou:

„Jak byste přestěhoval, co nejrychleji a nejbezpečněji, sto knih z pobočky A na pobočku B?“

Účastníci se shodli, že pokud by navíc dostali účastníci možnost akci předvést, např.

s hračkami, pak dojde k odlehčení výběrového řízení a uchazeči mají šanci se lépe projevit

než při pouhém pohovoru u stolu. Účastníci se také shodli, že je možné zadat úkol třem

uchazečům zároveň, a tak otestovat jejich schopnost týmové spolupráce.

Literatura a informační zdroje

HRONÍK, F. *Jak se nespálit podruhé*. Brno: MotivPress, 2007. 376 s.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁNÍ. Národní soustava kvalifikací [online]. [cit. 2015-09-03]. Dostupné z: <http://www.narodnikvalifikace.cz/>

PhDr. Miloslava Faitová, PhDr. Zuzana Hájková: Typová pozice AKVIZITÉR – co všechno má umět a dělat?

Univerzitní knihovna Západočeské univerzity v Plzni, Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích

Workshop vycházel z práce expertní pracovní skupiny, zabývající se strukturou typových pozic (NSP) a popisem profesních kvalifikací (NSK) v oboru knihovnictví. Zúčastnilo se 17 osob, které reprezentovaly nejrůznější typy knihoven – od těch nejmenších veřejných (např. Městská knihovna Svitavy), přes vědecké knihovny (SVK v Hradci Králové nebo SVK Plzeňského kraje), až po velké ústřední knihovny (Národní knihovna, Národní technická knihovna). Jak bývá u workshopu zvykem, účastníci byli rozděleni do (čtyřech) pracovních skupin, přičemž snahou bylo, aby složení každé skupiny bylo dostatečně různorodé a aby všichni zúčastnění mohli přispět názory a zkušenostmi ze své konkrétní knihovny.

Cílem workshopu bylo prodiskutovat, co všechno dělá nebo má dělat akvizitér, co má umět a případně, jak to správně vyzkoušet. Toto jsou všechno otázky, které si museli zodpovědět členové expertní skupiny, a nešlo tedy o to, vytvořit něco podobného znovu, jako spíše o to, přinutit participanty k zamyšlení a porovnat výsledky práce jednotlivých skupin s tím, co vytvořila expertní skupina. Při té příležitosti byly představeny také webové stránky Národní soustavy kvalifikací [<http://www.narodnikvalifikace.cz/>] a Národní soustavy povolání [<http://www.nsp.cz/>], jejich struktura a orientace v jednotlivých sekcích, a shrnuty dosavadní výsledky práce v této oblasti. Co se týče výsledků práce účastníků workshopu, lze konstatovat, že výstupy byly velmi podobné návrhům expertní skupiny. Důležité při plnění zadání bylo jednak soustředit se na hodnocení dovedností (nikoliv znalostí), a dále pokusit se nadefinovat vhodnou formu zkoušení konkrétní dovednosti (například ústní ověření, případová studie apod.).

V závěrečném hodnocení měli účastníci výhrady k organizačně-technickému zajištění workshopu (nedostatečná délka, bezprostřední návaznost na předchozí workshop, což způsobilo dvacetiminutové zpoždění; malá místnost s lavicemi komplikovala práci ve skupinách). Naopak kladně hodnotili obsah a hlavně existenci vznikající soustavy kvalifikací, která přispěje mj. ke zvýšení prestiže našeho povolání.

PhDr. Martin Krčál: Spolupráce knihoven a knihovnických škol

Kabinet informačních studií a knihovnictví, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Na knihovnických konferencích a seminářích se v poslední době diskutuje o kvalitě a znalostech absolventů vysokých knihovnických škol. Často zaznívá názor, že studenti nemají dostatek odborných znalostí a nejsou bez náročného zaškolení schopni vykonávat odborné knihovnické práce. Obvykle je kritika směřována zejména na absenci předmětů zaměřených na katalogizaci, správu knihovních systémů a řízení organizací. Vyčítáno je také malé povědomí o současné beletrii i literatuře. Do jisté míry tato kritika vychází z neznalosti stávajících kurikul škol. Na druhou stranu je třeba si položit otázku, zda je výše uvedená problematika vyučována dle potřeb praxe. V tomto směru je nutné začít spolupráci mezi školami a knihovnami, zjišťovat požadované kompetence a znalosti absolventů od jejich budoucích zaměstnavatelů a zohledňovat to do průběhu studia. Školy by však také měly knihovnám prezentovat budoucí trendy a připravovat na ně své studenty. Je tedy žádoucí, aby se knihovníci se zástupci škol pravidelně scházeli na různých fórech a diskutovali o tom, jak připravit studenta co nejlépe na výkon jeho povolání. Podobná setkání proběhla již dříve např. v Moravské zemské knihovně v Brně za podpory projektu ERNIE nebo na společné akci ÚISK FF UK a KISK FF MU s názvem Infodays. [Více na <http://www.inflow.cz/podzimni-informacni-dny-prvni-informace-o-konferenci-infodays>.]

V rámci konference Knihovny současnosti 2015 jsem vedl workshop zaměřený na spolupráci knihoven a knihovnických škol. Jeho hlavním cílem bylo diskutovat o možnostech zapojení studentů do činnosti knihoven prostřednictvím praxí a terénních projektů. V úvodním brainstormingu jsme si definovali aktuální problémy knihoven. Ty se týkaly zejména organizace fondu, úpravy vnitřních prostor knihoven tak, aby splňovaly aktuální potřeby různých komunit působících v knihovnách, propagace a v neposlední řadě designu služeb. V následné diskusi jsme podrobně rozebrali jednotlivé problémy a pokusili jsme se navrhnout možná zapojení studentů do jejich řešení. Bavili jsme se i o potřebných znalostech a kompetencích studentů. Výsledkem bylo zjištění, že se knihovny mohou stát důležitým místem pro odborný růst studentů, jelikož kromě praktických zkušeností získají také povědomí o fungování tak složitého systému, jakým knihovna bezesporu je.

Infobox

Úvodní slovo k sekci „Infobox“

Garant bloku: Ing. Aleš Brožek

Spolugaranti: PhDr. Zuzana Kopencová, Ing. Jan Kaňka

Stalo se již pravidlem, že se na konferenci Knihovny současnosti jedna sekce věnuje novým technologiím a moderním trendům, které se dají využít v knihovnictví. Přítomní v ní neslyší jen vystoupení, která na tyto trendy upozorňují, v sekci zaznívají i informace o tom, jak se knihovnám daří tyto technologie využívat, zda mají s nimi dobré či špatné zkušenosti. V dřívějších letech se tato sekce jmenovala Internet pomáhá knihovnám. V letošním roce dostala název Infobox, inspirovaný možná zařízením Bibliobox, které slouží k vracení knih a v němž se občas najdou předměty i jiné povahy a určení než knihy. Garantem byl jmenován autor těchto řádků patrně proto, že měl zkušenosti s moderováním už zmíněné dřívější sekce. K ruce dostal dva zkušené knihovníky, PhDr. Zuzanu Kopencovou a Ing. Jana Kaňku. Prvně jmenovaná se zabývala procesy kolem získávání a zpracování knihovního fondu, v současné době působí jako náměstek ředitele Městské knihovny v Praze. Ing. Jan Kaňka vede od roku 2008 oddělení informačních technologií a pracuje jako systémový knihovník Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně, kde zastupuje ředitelku. Knihovnická veřejnost ho poznala z moderování konference Elektronické služby knihoven, která se konala ve Zlíně již potřetí. Tato trojčlenná skupina přímo oslovila několik osob, o nichž věděla, že řeší nové projekty. Další řečníci se přihlásili po vyhlášení výzvy v konferenci Knihovna. Podařilo se tak sestavit pestrý program tvořený 16 přednáškami a panelovou diskusí.

O úvodní vystoupení se postaral Tomáš Bartl, který zorganizoval několik desítek empatických rozhovorů s různými typy uživatelů knihovních služeb. Pokusil se formulovat očekávání uživatelů od knihovních webů a navrhl, jak tato očekávání naplnit. Do jaké míry se to daří u webového informačního systému Tritius, to se dozvěděli přítomní následovně od zástupce společnosti LANius, která systém vyvinula. Další dvě přednášky se zabývaly databázemi přidaného obsahu ke knihám a projektem Obalkyknih.cz, který krátce po skončení konference dosáhl mety 1 milion obálek.

Po přestávce byly na pořadu další sponzorované přednášky, a to o systému Verbis a Portaro společnosti KP-SYS, a o nových modelech v akvizici elektronických a tištěných knih od společnosti EBSCO Information Services. Mezi ně se vklínil příspěvek přinášející zkušenosti s otevřeným knihovním systémem KOHA a před obědem je doplnila vystoupení o volně užívaném SW Wellcome Player a o otevřeném knihovním systému Evergreen.

Pestrost programu potvrdila i vystoupení po obědě. Nejprve se dozvěděli přítomní o katalogizaci v Národní lékařské knihovně, kde se rozhodli, že nebudou používat pravidla RDA. Následovala informace o výsledcích řešení projektu TEMAP a uživatelé článkových bibliografií netrpělivě očekávaná informace o práci na koncepci rozvoje databáze ANL.

Po přestávce byl představen nový elektronický informační zdroj – Virtuální národní fonotéka. Doufejme, že bude umožněno, aby se do projektu zapojily především ty knihovny,

kteře mají cenné fondy zvukových nosičů. Následovala informace o projektu Virtuální depozitní knihovny, který by měl vést k tomu, že se do Národního konzervačního fondu, uloženého v Národní knihovně, dostanou chybějící tituly.

Dvojice přednášek pak ukázala možnosti, jak zlepšit komunikaci knihovníků ve velkých knihovnách. Pracovníci Městské knihovny v Praze a Národní technické knihovny se podělili o své zkušenosti se spravováním intranetu. Ve druhé přednášce ukázal pracovník Moravské zemské knihovny, jak se Google aplikace dají využít na korporátní úrovni.

Tečku za průběhem úspěšné sekce udělala panelová diskuse nazvaná Pro koho je FRBR a jak ho naservírovat. Pozvaní odborníci diskutovali o tom, pro které uživatele má FRBR smysl, co chce nebo potřebuje uživatel vidět v katalogu a jak to zjistit. Hovořilo se i o „problémových situacích“, které způsobují vícesvazková díla, a o problémech s poskytováním nových služeb.

PhDr. Ing. Tomáš Bartl: Po čem čtenáři touží – jaká jsou jejich očekávání od knihovních webů a jak tato očekávání naplnit

Direct People

V rámci přípravy návrhu uživatelské zkušenosti s Centrálním portálem českých knihoven Knihovny.cz proběhlo na podzim roku 2014 a také v létě v roce 2015 několik desítek empatických rozhovorů se čtenáři po celé České republice. Respondenti byli vybráni tak, aby pokrývali typické uživatele knihoven (klíčové osoby) – od čtenářů beletrie, přes studenty, až po akademické pracovníky.

Tento článek je výběrem hlavních potřeb a očekávání čtenářů, které se podařilo odkrýt v průběhu projektu. Při výběru byla snaha uvést primárně ta poznání, která jdou napříč jednotlivými typy uživatelů knihoven. S určitou nadsázkou je tak možné tvrdit, že toto by měl ideálně svým uživatelům nabídnout knihovní web.

Pocit procházení mezi regály s knihami

Čtenáři v knihovnách rádi jenom tak „bloumají“ a dívají se, co by je mohlo zaujmout. Hlavně čtenáři beletrie jsou hodně vizuální a kniha je zaujme často jen díky obálce. Jsou rádi, když je něco inspiruje půjčit si knížku, kterou by třeba normálně ani nehledali. Na webech knihoven proto často mají pocit, že se od nich očekává, že budou vědět, co vlastně hledají. Pokud chtějí jen tak procházet mezi knihami, musí do fyzické knihovny.

Velké množství čtenářů má zároveň nastavena svá vlastní kritéria, která ulehčují rychlé zhodnocení atraktivity publikace. Ať už se jedná o hledání množství uvozovek na stránce, které mají spojeny s přímou řečí, a tedy z jejich pohledu „akčnějším“ dějem. Nebo naopak je od půjčení knížky odradí obálka knížky. Někteří čtenáři se například snaží vyhybat knihám, které mají na obálce scény z filmů. Pro toto rychlé zhodnocení jim většinou stačí letmý pohled na obálku a prolístování několika stran. Což je něco, co je online často relativně zdlouhavé a vyžaduje soustředění.

Redukce rizika volby špatné knížky

I přesto, že půjčení je většinou zdarma, cítí čtenáři určitý stres z toho, že udělají špatnou volbu. Uvědomují si, že když rozečtou „špatnou“ knížku, může trvat dlouhou dobu, než přijdou na to, že kniha není pro ně. Zároveň někteří uživatelé mají špatný pocit z toho, že knížku nedočtou.

Čtenáři tak hledají způsoby, jak snížit pravděpodobnost špatného výběru. Často se snaží odpovědnost přenést na někoho jiného. V případě fyzických knihoven je ten odpovědný často knihovník, který na základě kritérií čtenáře doporučuje vhodné tituly. Podobnou funkci plní i boxy s čerstvě vrácenými knihami, u kterých převažuje vnímání, že když je položka půjčovaná, tak s největší pravděpodobností bude i určitým způsobem zajímavá. V online prostředí toto filtrování nabídky neočekávají od knihovních webů, ale mají k tomu jiné zdroje. Knihovní web berou až jako místo, kde zjistí dostupnost konkrétní položky. Zdrojem pro hledání doporučení tak většinou bývají sociální sítě, kde se čtenáři sdružují do

komunit s podobným vkusem. Popřípadě navštěvují weby s recenzemi knih (různé databáze knih, Goodreads apod.).

Autor jako záchytný bod

Jedním z převažujících způsobů, jak omezit riziko výběru „špatné“ knížky, je výběr titulu od známého autora. Autor tak přebírá funkci někoho, kdo snižuje množství možností, a zároveň je garantem kvality. Proto nepřekvapí, že čtenáři často po knihovníkovi chtějí poradit další knížky od oblíbeného autora nebo od někoho, kdo je mu svým stylem psaní podobný. S tím, jak se čtenář pohybuje v rámci díla konkrétního autora, má často zájem dozvědět se další relevantní informace. Ať už se jedná o zajímavosti ze života autora, místa vztahující se k ději jeho knih, nebo například plánovaná autorská čtení. Chtějí být součástí reálného i fiktivního světa, který se k autorovi vztahuje.

Sledování a objevování navazujících podtémat

Většina čtenářů má dvě až tři hlavní tematické oblasti, o které se převážně zajímá. Jedná se často o kombinaci témat pro zábavu (například historické romány nebo třeba komiks) a témat naučných, která se týkají aktuálně řešené situace (například rekonstrukce domu) nebo akademického zájmu (například právo Evropské unie).

V rámci těchto oblastí se pak většina čtenářů snaží objevovat navazující podtémata, která by jim rozšířila přehled. Je samotné tato podtémata ale často nenapadnou a uvítají, že je někdo navede. Například jeden respondent měl v oblíbě četbu komiksů a až náhodou narazil na specifickou kategorii „urban komiks“, kterou nikdy předtím nehledal.

Jeden účet, ale aby se ostatní knihovny nedozvěděly...

Čtenáři nevidí příliš důvodů, proč by se měli na knihovních webech přihlašovat. Pokud se přihlašují, pak hlavně z důvodu prodloužení výpůjčky. Pokud si chtějí něco vypůjčit, tak si na webu knihovny často pouze najdou informace o dostupnosti. Knihu si následně půjčují nebo rezervují až osobně ve fyzické knihovně. Kromě absence důvodů pro přihlášení je častou bariérou přihlášení i zapomínání přihlašovacích údajů a hlavně hesel. Než aby si heslo například obnovili, volí čtenáři raději z jejich pohledu jednodušší cestu provedení požadované aktivity osobně v knihovně.

Specifickým případem čtenářů jsou ti, kteří mají členství ve více knihovnách. Jedná se jak o akademické pracovníky, kteří většinou mají kombinaci knihoven pro zábavu (většinou městské knihovny) a knihoven vztahujících se k jejich odborné činnosti. Často se jedná také o čtenáře z menších měst, kteří mají členství ve více městech v okolí svého bydliště. Pro tyto čtenáře je atraktivní mít možnost přihlásit se jedním přihlašovacím údajem do všech knihoven. Na druhou stranu se u několika respondentů objevila obava z toho, že by knihovny měly vědět o případných restech (pozdě vrácených knihách) v jiných knihovnách.

Hledání bez přemýšlení

Čtenáři jsou z internetových vyhledávačů zvyklí, že stačí do vyhledávacího pole zadat dotaz. Na knihovních webech tak nechtějí přemýšlet nad tím, v jakém katalogu by například chtěli

vyhledávat. Zároveň čekají, že vyhledávání si poradí s případnými překlepy a nepřesnostmi v zadání. Pokud jim knihovní systém toto neumožní, pak raději první informace o knížce hledají v oblíbeném internetovém vyhledávači, a až poté jdou s přesným názvem knížky nebo se jménem autora do online katalogu knihovny.

Výsledky se základními informacemi

Bez ohledu na typ čtenáře je vidět preference mít ve výsledku vyhledávání pouze ty nejdůležitější informace o položkách. Těmi základními údaji je autor, název položky, rok vydání, nakladatel a hlavně v případě čtenářů beletrie obálka. Veškeré ostatní údaje očekávají až na detailu položky.

Knížka v kontextu

Pro čtenáře je oblíbená knížka často vstupem do světa, o kterém se následně chce dozvědět co nejvíce informací. Ať už se jedná o další zpracování stejného obsahu – filmy, audioknihy – , nebo třeba stolní hry. Nejedná se ale pouze o zmíněné položky. Čtenář se často zajímá například i o fyzická místa spojená s dějem knihy či o akce spojené s knihou – setkání s autorem apod. To vše by rád měl na dosah, když si prochází detailní informace o knize.

Neobjednávat, jít se seznamem položek

Pro čtenáře není většinou zásadní problém, pokud jedna z vybraných položek není v knihovně nakonec k dispozici. Z tohoto důvodu jim připadá zbytečné se přihlašovat na web své knihovny a procházet procesem objednávky. Místo toho si, většinou ručně, sepíše seznam položek, které by si chtěli půjčit – dílo, autor a popřípadě signaturu. Tento seznam případně doplní krátkými komentáři ohledně toho, proč je daná kniha zajímavá. Výjimkou z tohoto chování jsou bestsellery nebo knihy, které jsou potřeba ke konkrétnímu termínu – zkouškové období nebo pro vědeckou činnost. V těchto případech uživatel položky raději objednává.

Čtenářsky deník je železná košile

Pro čtenáře je důležité si udržovat přehled o přečtených knihách. Klíčové důvody jsou dva. Za prvé chtějí mít možnost jednoduše dohledat knížky, které přečetli. Ať už aby si je znovu půjčili, nebo je mohli doporučit někomu jinému. Za druhé se jedná o určitou hrdost na statistiku, kolik člověk přečetl knih za určité období.

Z těchto důvodů si překvapivé množství čtenářů vede období čtenářského deníku, přičemž forma je různá. Někteří čtenáři pokračují v sešitech ze střední školy, jiní si vedou statistiku v počítači (ve formě tabulky nebo textového souboru) nebo používají některé z online služeb (například Goodreads).

Ne všichni čtenáři jsou stejní

Jak bylo zmíněno na začátku, byla snaha zmiňovat potřeby a očekávání od knihovních webů, které jsou společné pro velkou část čtenářů.

Na druhou stranu existuje velké množství dalších požadavků na web, které jsou specifické pro jednotlivé typy čtenářů (persony) a často jsou ve vzájemném rozporu. Příkladem může být požadavek na rychlé zkontrolování co největšího počtu výsledků vyhledávání u akademických pracovníků a studentů. A to i na úkor čitelnosti výsledků a viditelnosti některých informací – konkrétně přebalů knih. To je ovšem zase požadavek běžných čtenářů, kteří se často právě podle přebalů knih orientují.

Podobně se čtenáři neshodnou, pokud jde o možnosti filtrování výsledků. Pro čtenáře beletrie jsou filtry často pouze rušivým prvkem na stránce, který využívá minimálně, naopak pro akademického pracovníka nebo náročnějšího studenta je alespoň základní možnost filtrování klíčovou funkcionalitou.

Ne vždy je možné se zavděčit všem.

PhDr. Martin Krčál: Obohacený obsah (nejen) do katalogu knihoven

Kabinet informačních studií a knihovnictví FF MU

Knihovnu lze definovat jako instituci nebo její část, která cíleně získává dokumenty do svého knihovního fondu, kde je organizuje a uchovává. Dokumenty jsou pak zpřístupňovány prostřednictvím služeb knihovny uživatelům, jež je využívají k uspokojování svých informačních, vědeckých, vzdělávacích nebo rekreačních potřeb. [SODOMKOVÁ, 2003–] V současnosti knihovny nabízejí další služby jako vzdělávací a kulturní akce, stávají se místem pro podporu místních komunit, pro práci i odpočinek apod. Hlavní úkol knihovníka ale zůstává. Měl by pomáhat uživatelům nacházet kvalitní obsah, který potřebuje ke svému obohacení a rozvoji nebo oddechu.

Zejména v malých knihovnách je knihovník rádcem uživatele. Obvykle je zde dlouhodobější vztah. Dobrý knihovník zná svůj fond a ví, co si jeho uživatelé půjčují. Dokáže je tak lépe nasměrovat na dokumenty, které by je mohly zajímat. Důležitá je také propagace knihy. V prostorách knihoven obvykle najdeme polici s novinkami, setkat se můžeme s výstavkami dokumentů k nějaké tematice nebo k výročí autora, případně se prezentují tituly, které se zdají knihovníkovi v dané chvíli zajímavé. Ve velkých institucích nastává problém s množstvím knihovních jednotek. Uživatel využívá katalog a snaží se nalézt vhodné tituly nebo bloudí po studovněch a hledá přímo na regálech, co by si půjčil. Často zde chybí osobní vztah, protože počet knihovníků na uživatele je daleko větší než v malé obecní knihovně. Podíváme-li se na katalogy, obsahují bibliografické údaje o dokumentu a tematické rozdělení. To obvykle stačí pro odbornou literaturu, horší je to však s beletrií, kde je důležité prezentovat příběh. Katalogy dnes kromě názvu, autora, vydavatelských údajů a žánru obsahují i obohacený obsah jako obálky knih, obsahy a krátké anotace. Domnívám se, že o výběru titulu rozhoduje kvalita autora, zajímavý název, poutavá obálka a zejména kvalitní anotace. Bohužel ty bývají velmi krátké a nerozhodné osoby mohou mít při výběru problém. Dle mého názoru by pomohlo hodnocení a uživatelské recenze přímo u katalogizačního záznamu. Naneštěstí komunita čtenářů kolem knihoven bývá malá a málo aktivní, což dokázal svým pokusem Zdeněk Kadlec z Ústřední knihovny Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, který vytvořil sociální katalog s názvem Beth jako nadstavbu univerzitou používaného Alephu. Jeho využívanost však byla malá, proto byl celý projekt po několika letech ukončen. Chceme-li tedy dostat hodnocení a recenze do katalogu, je potřeba hledat jiné zdroje, za nimiž stojí velké a aktivní komunity. Jednou z nich je v českém prostředí služba Databazeknih.cz. V zahraničí jsou to pak portály velkých prodejců jako Amazon nebo služby typu Goodreads.com. Na webu ale najdeme i další možnosti. Nevidomí již dlouhou dobu používají audioknihy. Jejich popularita je dnes na vzestupu a poměrně často se setkáváme s lidmi, kteří po cestě do školy nebo do práce poslouchají namluvené knihy přímo z mobilu nebo MP3 zařízení. Prodejci obvykle nabízejí audiokázky na svých webech. Proč je tedy nezařadit do katalogu? Tuto službu najdeme např. u prodejce knih eBux. Na Youtube se můžeme setkat i s videorecenzemi a booktrailery. Jejich kvalita bývá různá a zejména u booktrailerů záleží, zda je vytvořil fanoušek knihy vlastními silami, nebo renomované vydavatelství. Mnohé knihy byly i zfilmovány, naskýtá se tedy možnost umístit do katalogu i trailer filmu. Nesmíme zapomenout ani na databáze s informacemi o autorech.

Do názvu svého příspěvku jsem do závorky umístil slovo nejen, protože za pomocí moderních technologií můžeme umístit obohacený obsah přímo do knih na policích. V Knihovně Na Křižovatce jsme začali experimentovat s QR kódy, které jsme nalepili na vybrané tituly a prostřednictvím námi vyvinuté aplikace jsme do QR kódu umístili URL adresu vedoucí na rozcestník, jenž obsahoval další informace o knihách. Prozatím jsme linkovali do katalogu KJM a do Databazeknih.cz. Postupně chceme odkazovat i na další služby. Propojení s externími službami probíhá prostřednictvím URL, ve které přenášíme identifikátor ISBN. Díky tomu se po kliknutí na odkaz otevře záznam v příslušné externí službě. A jak to funguje z pohledu uživatele? Ten musí mít smartphone s nainstalovanou čtečkou QR kódů. Po načtení kódu se na displeji mobilu zobrazí dostupné odkazy. Pokud na ně uživatel klikne, načte se příslušná stránka s dalšími údaji o knize, např. záznam v Databazeknih.cz. Tento systém jsem poprvé prezentoval na semináři Elektronické služby knihoven ve Zlíně v květnu 2015 [KRČÁL, 2015]. Z následné diskuse vyplynulo, že by bylo možné místo lepení QR kódů využít stávající čárový kód ISBN, jenž je dnes již standardně na obalech knih. V off-line prostředí si ještě dovedu představit využití technologie augmented reality, známou např. z brýlí od Googlu, kdy lze načíst třeba obálku knihy a poté se zobrazí doplňkový obsah přímo na displeji mobilu. Lze takto spouštět třeba animace nebo videa. [Ukázky použití jsou v mé prezentaci:

[http://kfbz.cz/sites/default/files/souboryredakce/prezentace-krcaj.pdf.](http://kfbz.cz/sites/default/files/souboryredakce/prezentace-krcaj.pdf)]

Získat obohacený obsah do katalogu vypadá na první pohled velmi zajímavě, je však třeba si říci, že to obnáší poměrně hodně práce. V první řadě je nutné definovat, co vlastně chceme v katalogu mít. Dále musíme vytipovat vhodné zdroje a domluvit podmínky přebírání záznamů. Je také možné tvořit vlastní obsah, což nepůjde bez spolupráce více knihoven (včetně těch velkých) a knihovnických škol. Asi nejdůležitější je zvolit vhodnou platformu pro správu záznamů a obohaceného obsahu. Bude totiž nutné vytvořit nebo vybrat již existující službu, přes kterou se bude obsah agregovat a posílat do různých katalogů. Bude také nutné na tuto službu připravit katalogy, což se neobejde bez úprav na straně provozovatelů knihovních systémů. Nejsem zastáncem budování úplně nové služby, ale dle mého názoru je vhodnější využít již existujících platform. Asi nejvíce se nabízí Obálkyknih.cz, které již oficiálně poskytují obálky a obsahy. Údajně připravují i další druhy obsahu. Zde je zrealizováno propojení s katalogy, čímž odpadne spousta práce. Další možností je budovaný Centrální portál knihoven, kde by mohlo jít o globální službu a těžit by z ní mohly i malé knihovny.

Před realizací je důležité položit si několik otázek. První směřují k samotným uživatelům. Potřebují to? Nezahltneme je ještě více? Nebude jim rozhodování trvat delší dobu? Na to by bylo vhodné provést výzkum mezi čtenáři, abychom detailně poznali jejich potřeby a modely jejich rozhodování. Pak jsou zde otázky použití technologií. Jakou platformu využijeme a jak budeme záznamy dostávat do katalogů? Bude tato služba plošná nebo jen pro knihovny, které o to projeví zájem? A poslední je otázka finanční. Potřebujeme nějaký grant nebo to pojmeme jako komunitní projekt, do něhož se knihovny zapojí a budou na budování databáze spolupracovat? Cesta spolupráce je možná a věřím, že by posílila povědomí o knihovnách a jejich sebevědomí.

Nemyslím si, že jakákoliv technologie nahradí fundovaného knihovníka, ale podobné služby mohou pomoci i jim, aby se lépe zorientovali ve svém knihovním fondu a nabízeli ještě

kvalitnější služby. Výsledkem by měl být spokojený uživatel, který se do knihovny pravidelně vrací.

Literatura a informační zdroje

SODOMKOVÁ, Jana. 2003-. Knihovna. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR [cit. 2015-09-17]. Dostupné z:

http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001990&local_base=KTD

KRČÁL, Martin. 2015. Využití QR kódů v Knihovně Na Křižovatce In: Elektronické služby knihoven III [online]. Zlín: Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně, Knihovna Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně [cit. 2015-09-17]. Dostupné z: <http://kfbz.cz/elektronicke-sluzby-knihoven-iii-0>

Ing. Jiří Nechvátal: Projekt Obálkyknih.cz

Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích

Služeb projektu obálkyknih.cz využívá většina knihoven v České republice. Přednáška představí nové funkce a možnosti, které projekt nabízí a jaké nové cíle projekt řeší v letošním roce.

Na začátku trochu historie... Obálkyknih.cz se „narodily“ v roce 2008 v Moravské zemské knihovně (MZK) a v roce 2013 správu projektu převzala naše knihovna – Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích (JVK). Prvním cílem projektu bylo stát se centrálním repozitářem obrázků obálek knih určených pro integraci do katalogů knihoven.

V posledních letech projekt prošel intenzivním vývojem, který umožnil rozšíření služeb poskytování nejen obálek knih, ale také dalších prvků. V současnosti se jedná o:

- **obálky knih a periodik** – uložit obálku je však možno i u speciálních dokumentů – map, hudebnin, CD, DVD, ...;
- **obsahy knih a periodik** – naskenované obsahy zpřístupněné v podobě PDF souborů;
- **fulltexty obsahů** – převedené obsahy na text pomocí technologie OCR a zpřístupněné pro indexaci knihovním systémem;
- **anotace** – nakladatelské, autorské i knihovnické anotace získané z různých zdrojů;
- **komentáře a hodnocení** – možnost stažení dostupných komentářů a zároveň i možnost exportu komentářů z jiných systémů na obálkyknih.cz, a tím zpřístupnění ostatním knihovnám.

To všechno dostupné v podobě jedné snadno použitelné služby pro automatizované knihovní systémy.

Pár čísel pro zajímavost:

- databáze aktuálně obsahuje **983 022 obálek, 148 682 obsahů** českých a zahraničních publikací, **248 462 anotací, 4 322 hodnocení a 13 214 komentářů**;
- hlavní servery jsou provozovány v Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích, záložní server je umístěn v Moravské zemské knihovně v Brně;
- měsíčně hlavní server odbaví průměrně 55 milionů požadavků, cca 2 miliony denně, průměrně 20 dotazů za vteřinu;
- ve špičkách (9:00–15:00) odbavují servery 40–80 požadavků za vteřinu;
- denně je do databáze nově nahráno nebo upraveno průměrně 250 dokumentů;
- denní přírůstek dat činí 3 GB, z nich se následně generují náhledy obálek v různých rozlišeních, PDF dokumenty s obsahy a rozpoznává se text pomocí OCR;
- 20 Mbitů za vteřinu je datový tok ven ze serveru a na server, což představuje cca 85 % všech dat, které projdou internetovým připojením JVK.

Co nového bylo v projektu vyvinuto v roce 2014:

System komentářů a hodnocení

Interně na stránkách projektu fungovalo vkládání komentářů již dříve. Nicméně teď je možné pro knihovní systémy stahovat hodnocení a komentáře přímo ze serveru k jednotlivým titulům. Pokud knihovna provozuje i vlastní systém komentářů a hodnocení, je možné data nahrát na server Obálkyknih.cz a zpřístupnit je ostatním knihovnám. API rozhraní zvládá vytvoření, načtení, update komentářů a případně i jejich zpětné smazání (pokud jsou nevhodné). Každá knihovna může provozovat vlastní systém komentářů a hodnocení a náš server použít pouze jako zdroj dat. V JVK například mají právo ukládat hodnocení a komentáře pouze přihlášení uživatelé. Platí pravidlo, že jeden uživatel může přidat pouze jeden komentář ke konkrétnímu titulu. Do konce dne jej může upravovat. V noci je komentář odeslán na server Obálkyknih.cz, a tím čtenář právo změny ztrácí. Samozřejmostí je možnost správce uložené příspěvky kontrolovat a v případě nevhodnosti skrýt v katalogu.

Na server Obálkyknih.cz se posílá s komentářem pouze název a sigla zdrojové knihovny, žádná osobní data čtenáře.

Příklad komentáře viz na stránkách projektu:

<http://www.obalkyknih.cz/view?isbn=9788072266357>.

Odolnost proti výpadkům - failover

V JVK považujeme projekt Obálkyknih.cz za klíčovou službu a využíváme ji nejen v katalogu, ale i v našich dalších systémech. Služba Failover zajišťuje dostupnost služby Obálkyknih.cz v případě výpadku primárního serveru – jeden server je umístěn v JVK a druhý v MZK. Služba je řešena aplikačně – aplikace kontroluje dostupnost primárního serveru a v případě jeho výpadku přepne stahování ze záložního serveru. V JVK je test dostupnosti serveru součástí každého dotazu do katalogu libovolným čtenářem. Pokud primární obálkový server neodpoví do deseti vteřin, je prohlášen za nedostupný a obálky se stahují ze serveru záložního. Po jedné hodině se testuje dostupnost původního zdroje, a pokud je v pořádku, obálky se opět stahují z primárního serveru. Výpadek tak čtenáři takřka nezaznamenají.

Tuto službu lze nasadit v jakémkoliv systému. Zatím ji však využívá jen cca 5 % knihoven. Pro zájemce je dostupná dokumentace a praktické příklady použití na stránkách projektu.

Obálky periodik a vícesvazkových děl

Ukládání obálek a obsahů periodik pomocí identifikátoru ISSN fungovalo již od počátku projektu Obálkyknih.cz. V databázi ale zůstala pouze poslední nahraná obálka a obsah, záznamy se přemazávaly, stejně tak i u vícesvazkových děl. Současné API serveru a skenovací klient umožňuje nahrát jednotlivé části monografie/ číslo periodika pomocí parametrů:

- **part_no** – číslo části v případě monografie (podpole 245n), číslo vydání v případě periodika,
- **part_name** – název části v případě monografie (podpole 245p), nepoužívá se u periodika,

- **part_year** – rok vydání periodika, nepoužívá se u monografie,
- **part_volume** – ročník vydání periodika, nepoužívá se u monografie,
- **part_note** – textová identifikace části monografie, nebo periodika pro knihovní systémy, které nemají odděleně uložený rok/ročník/ číslo.

Knihovní systém si pomocí parametrů dokáže stáhnout obálku a obsah konkrétního čísla periodika, a to podle vlastních požadavků. Při zobrazení souborného záznamu se načte poslední dostupné vydání periodika. U svázaného ročníku se zobrazí první dostupné číslo, avšak zobrazit lze i všechna čísla.

JVK v současnosti testuje zobrazení obálek a obsahů periodik v systému ARL. Zároveň začala přispívat skenováním periodik do projektu Obálkyknih.cz. Zveme všechny knihovny, přidejte se také...

Příklad zobrazení na stránkách projektu:

periodikum: 100+1: <http://www.obalkyknih.cz/view?isbn=0322-9629>

vícetvázkové dílo: *Ottův slovník naučný nové doby*:

<http://obalkyknih.cz/view?nbn=cnb000602512>

Fulltextové prohledávání obsahů dokumentů

Velký dosah pro čtenáře bude mít poslední novinka projektu. Tituly, u kterých bylo provedeno naskenování obsahu, Obálkyknih.cz poskytují knihovním systémům obsah převedený pomocí OCR do textu.

V JVK se fulltext stahuje společně s obálkami. Indexuje se lokálně do SOLR databáze a je zpřístupněn ve vyhledávání v katalogu pro čtenáře. K indexaci je použit tzv. stemming – snaží se indexovat základní tvar slova, například při zadání slov *tónovaná malba*, *tónované malby*, *tónování malby* najde to samé. Čtenář, který hledá pojem *Jan Žižka*, dříve mohl hledat pouze v názvu či popisu knihy. S touto funkcionalitou vyhledá i knihu *České země v letech 1378–1437*, která obsahuje kapitolu o Žižkovi, případně článek v historickém časopisu.

V současnosti v JVK pracujeme na těsnějším zapojení do vyhledávání, aby bylo maximálně dostupné našim čtenářům.

Co plánujeme v roce 2015

V letošním roce chceme obohatit funkcionalitu Obálkyknih.cz o několik nových funkcí:

- obohatit záznamy autorit v knihovních katalozích o obrazové a jiné materiály, například fotografie osob, GPS souřadnice míst, www odkazy, ...;
- podpora obálek zvukových dokumentů a hudebnin včetně návrhu jednotné identifikace zvukových dokumentů (MC, CD, LP) a hudebnin, naimportujeme i cca 15 000 obálek zvukových dokumentů získaných od vydavatelství Supraphon;
- automatizované sklizení obsahů a obálek ze systému Kramerius včetně obohacování datového modelu obalkyknih.cz o URL na fulltext titulu v systému Kramerius navázaný na siglu knihovny (pro možný výběr zdroje), funkce umožní vytěžování dokumentů pořízených v rámci projektu NDK a projektů krajských digitalizací;

- automatická deduplikace záznamů podle identifikátorů, aby nedocházelo k ukládání shodných titulů získaných z různých zdrojů do více rozdílných záznamů, dotazy knihovních systémů budou přesnější;
- převzetí komentářů z jiných systémů nebo sklizení dalších zdrojů dat (dle individuálních dohod s provozovateli).

Dále pokračuje podpora a rozvoj interního programu projektu – skenovacího klienta –, který umožňuje vkládání obálek a obsahů přímo na server. Knihovny touto cestou nahrály na server obálkyknih.cz již přes 240 000 obálek a obsahů.

Tab. 1 Největší přispěvatelé do projektu Obálkyknih.cz pomocí skenovacího klienta k 1. 5. 2015

Knihovna	sigla	počet zaslaných obálek
Jihočeská vědecká knihovna	CBA001	45 285
Národní knihovna	ABA001	29 596
Vědecká knihovna v Olomouci	OLA001	25 599
Masarykova univerzita – Filozofická fakulta	BOD001	22 560
Slovanská knihovna	ABA004	17 057
Moravská zemská knihovna	BOA001	14 275
Teologická fakulta Jihočeské univerzity	CBD005	8 220
Knihovna Akademie věd ČR	ABA007	6 446
Jihočeská univerzita – Akademická knihovna	CBD007	6 138
Národní lékařská knihovna	ABA008	4 673
Krajská vědecká knihovna Liberec	LIA001	2 016
Vysoká škola ekonomická	ABA006	1 667
Středočeská vědecká knihovna v Kladně	KLG001	1 331
Univerzita Karlova v Praze – Fakulta sociálních věd	ABD103	1 095
Krajská knihovna Vysočiny, Havlíčkův Brod	HBG001	989
Masarykova univerzita – Fakulta informatiky, Brno	BOD018	942
Univerzita J. E. Purkyně – Pedagogická fakulta, Ústí nad Labem	ULD001	887
Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně	ZLG001	614
Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem	ULG001	572
Městská knihovna Tábor	TAG001	560
Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě	OSA001	469
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze	ABD001	313
Moravská galerie v Brně	BOE303	252

Zdroj: autor příspěvku

Poděkování

Děkujeme všem zapojeným knihovnám za jejich práci a zveme ostatní knihovny ke spolupráci na skenování vašich fondů.

Odkazy na projekt, technická dokumentace:

<http://www.obalkyknih.cz>

<https://github.com/cbvk/obalkyknih/wiki>

Dotazy a připomínky prosím pošlete na mail info@obalkyknih.cz.

Mgr. Michal Denár: Devět měsíců s Kohou

Městská knihovna Česká Třebová

Otevřený integrovaný knihovní systém Koha

Knihovní systém Koha vznikl na Novém Zélandě v roce 1999 a je považován za první otevřený knihovní systém na světě. U jeho zrodu stálo konsorcium knihoven Horowhenua Library Trust. Vznikl jako náhrada za stávající systém, který trpěl chybou Y2K. Konsorcium se rozhodlo neinvestovat do nákupu hotového produktu, ale vydalo se cestou vývoje vlastního systému. Od počátku vývoje je kód licencovaný pod svobodnou licenci, aktuálně pod GNU GPLv3. První použitelná verze vyšla v lednu 2000. Od té doby roste počet instalací i vývojářů, kteří na projektu pracují. Část z nich jsou zaměstnanci knihoven, další pracují pro firmy, které nabízejí placenou podporu.

Systém respektuje knihovnické standardy a protokoly, které jsou relevantní při jeho nasazení ve většině typů knihoven. Jmenujme například podporu bibliografických formátů MARC 21 a UNIMARC nebo komunikační protokoly Z39.50, SRU a OAI-PMH. Díky volně dostupné dokumentaci kódu i databáze je možné systém téměř libovolně rozšiřovat a upravovat.

Za první aktivní krok k implementaci Koha v ČR lze považovat zahájení prací na českém překladu na podzim roku 2012. Na překladu se podíleli i studenti Kabinetu informačních studií a knihovnictví na Masarykově univerzitě (KISK). První verze produkčně použitelného překladu byla zveřejněna v polovině roku 2013. Od té doby se tým překladatelů věnuje rozšiřování překladu při vydávání nových verzí a pracuje na zvyšování kvality překladu. Otevřený knihovní systém Koha u nás aktuálně používá 8 knihoven (stav ke konci srpna 2015) různých velikostí i zaměření:

- městské knihovny (univerzální): Česká Třebová, Ústí nad Orlicí, Litvínov a Frenštát pod Radhoštěm
- akademická knihovna: Policejní akademie ČR
- malé a obecní knihovny: na Křižovatce (pobočka knihovny Jiřího Mahena, kterou provozuje KISK) a obecní knihovna Včelná
- speciální knihovna: Centrum pro současné umění

Příprava na migraci

Krátce potom, co jsme v naší knihovně zvolili za budoucí systém Koha, započala přípravná fáze přechodu. Je dobré předeslat, že množství úkonů a zkoumání, které bylo v rámci této fáze provedeno, se nebude týkat dalších knihoven. Protože jsme se připravovali na první ostré nasazení a zároveň první přenos dat ze systému Clavius, bylo nutné zjistit množství detailů, především v oblasti provádění procesů. Výsledky byly publikovány nebo jsou k dispozici všem knihovnám na dotaz.

Již v rámci výběru systému jsme zkoumali míru proveditelnosti stávajících knihovnických workflow. V době předmigrační jsme se zaměřovali především na jejich detailní průběh. Vždy jsme si vybrali konkrétní proces, například rezervaci jednotky nebo titulu, a provedli

tuto činnosti v systému Koha. Postupně jsme získávali přehled o dopadu přechodu na stávající nastavení procesů. Zjistili jsme, že většina běžných úkonů zůstane zachována téměř v nezměněné podobě. Některé procesy se rozšíří díky novým možnostem, které Koha nabízí, například provádění rezervací. Odlišně se naopak pracuje při katalogizaci, akvizici nebo platbách. Některé detaily úkonů jsme odhalili až v prvních dnech a týdnech, protože testování v neprodukčním systému neposkytuje dostatečné rozlišení. Po devíti měsících provozu a nasazením v dalších knihovnách je k dispozici dostatek detailních informací, které dalším knihovnám rozhodování a přechod výrazně usnadní.

Paralelně s testováním procesů jsme se věnovali přípravě bibliografických a autoritních záznamů. Ta spočívala především ve zjištění stavu záznamů po jejich konverzi z UNIMARC do MARC 21, která probíhala v původním systému. Protože konvertované soubory obsahovaly množství chyb, bylo nutné opravit některé záznamy ještě před exportem v Claviu. Šlo především o historické záznamy z počátků automatizace v naší knihovně. Druhá skupina chyb byla způsobena samotnou konverzí. Bylo to několik skupin vad, které šlo řešit dávkovou opravou v exportovaných záznamech v MARC 21. K této činnosti jsme využili nástroj MarcEdit, díky kterému bylo možné uvést záznamy do validního stavu za několik málo hodin. Podobné to bylo i s autoritními záznamy, které díky jejich stahování z Národní knihovny vykazovaly výrazně vyšší kvalitu, a jejich validace byla tedy výrazně snazší.

Bylo nutné také otestovat možnosti přenesení záznamů o čtenářích, včetně historie výpůjček a plateb. Z původního systému nebylo možné tyto údaje exportovat přímo, ale bylo nutné je získat z databáze a následně je upravit do formátu, který vyžadovala Koha. Zároveň jsme připravili několik kontrolních seznamů, které nám pomohly s ověřováním správnosti a kompletnosti přenesených údajů při migraci samotné.

Migrace

Na podzim roku 2014 jsme dokončili testování a stanovili datum přechodu. Na sklonku roku byl připraven produkční server s čistou instalací Koha. Následně došlo k jeho úplnému nastavení a uvedení do stavu, kdy byl připravený na import dat. Na konci prosince došlo na finální přenos bibliografických a autoritních záznamů završený automatizovaným vytvořením vzájemných vazeb. Nakonec jsme v jediném zavíracím dni převedli veškeré transakční údaje, což představovalo přes milion záznamů o výpůjčkách a platbách. Dále bylo nutné připravit počítače zaměstnanců, nastavit čtečky čárových kódů a tiskárny.

Zkušební provoz

Prvním dnem použití Koha v naší knihovně ve skutečném provozu byl 5. leden 2015. Přesto je nutné nazvat následující období jako zkušební. V té době jsme ještě upřesňovali způsoby vykonávání všech procedur a ladili detaily v nastavení. Leden bývá poměrně náročným měsícem, protože mnoho uživatelů vrací dokumenty půjčené před koncem roku a zároveň se prodlužují registrace. Rozjezd nového systému v tak exponovaném období kladl tedy vysoké nároky na knihovníky, ale i na trpělivost čtenářů. Přestože jsme získávali jistotu pozvolna a rychlost vyřizování nebyla vždy ideální, nezaznamenali jsme výrazné stížnosti ze strany uživatelů. Věříme, že k tomu dílem přispěla naše vstřícná komunikace a odpouštění

upomínek. Konkrétní připomínky, týkající se především některých funkcionalit katalogu, jsme postupně zapracovali a většina z nich je dnes uzavřena. Velmi aktivní v návrzích na vylepšení jsou samotní knihovníci. Ti svými postřehy z každodenní praxe pomáhají výrazným způsobem posunovat vývoj systému. Většinou přicházejí s návrhy na změny a rozšíření rozhraní systému. Správci systému tyto návrhy zpracují a předávají našim vývojářům, kteří je postupně implementují. Velmi často jsou to detaily, které měníme, ale ve výsledku mají význam ve zrychlení provádění operací, zpřehlednění zobrazovaných informací nebo minimalizace chyb při práci.

Plnohodnotný provoz

Do plného provozu jsme přepnuli od 1. dubna. Od té doby účtujeme i zpozdně v plné výši a poskytujeme všechny služby bez omezení. Měsíc před tímto datem jsme spustili zaslání upozornění formou SMS. Využíváme k tomu službu poskytovatele, která je odbavovaná skrze API přímo ze systému. Díky tomuto přímému napojení máme přehled nejen o stavu doručení, ale k dispozici jsou také statistiky. Odesílání zpráv uživatelům nabízí nadstavba Koha Centrum, které vyvíjí česká komunita. Za pomoci jednoduše ovladatelného rozhraní je možné zaslat text jednomu nebo několika čtenářům přímo z prostředí systému. Podobně funguje také odesílání tzv. hybridní pošty, kdy se vygenerovaný dopis ve formátu PDF odešle opět skrze rozhraní API na službu České pošty. Ta jej vytiskne, zabalí a doručí. Vše bez nutnosti navštívit pobočku, přímo z knihovního systému.

Někteří knihovníci si velmi pochvalují používání Koha ve spojení s dotykovým monitorem. Rozhraní systému ovládání dotykem podporuje, většina potřebných ovládacích prvků je dostatečně velkých. Kliknutí přímo na monitor je často výrazně rychlejší než práce s myší. Výborně se hodí například na registrování anonymních návštěvníků nebo uživatelů internetu. K tomu účelu máme dvojici tlačítek na spodní liště Koha. Protože je proces zaznamenání návštěvy velmi rychlý a naprosto jednoduchý, nečiní používání obtíže a knihovníci nezapomínají tuto agendu provádět.

Hodně jsme si dali záležet při tvorbě textů e-mailových a SMS upozornění. Koha umožňuje elektronicky potvrdovat vrácení a vypůjčení dokumentů, upozorňovat na dostupnost rezervovaného titulu nebo blížící se datum vrácení. Ke tvorbě textů jsme přizvali profesionálního copywritera. Cílem bylo vytvořit texty co nejstručnější, ale zároveň nesoucí konkrétní informace. To vše podané čtivou a vstřícnou formou. Uživatelům dáváme samozřejmě možnost některá z upozornění vypnout, nicméně valná část z nich neustále připomínání vítá, protože je nijak dramaticky neobtěžuje, ale rozhodně znamená méně pozdních vrácení, a tím i pokut. Odezva čtenářů je velmi pozitivní. Spuštění upozorňování krátkou textovou zprávou na připravenou rezervaci přineslo znatelné zkrácení doby vyzvednutí. Zaslání potvrzení o vrácení hodnotí kladně i uživatelé našeho Biblioboxu. Dozvědí se o tom, že jejich vrácení bylo zpracováno a dostanou potvrzení.

Zavedení některých služeb, jako je například možnost vrácení dokumentů na libovolném oddělení, zvýšilo pracovní zatížení knihovníků. Benefit je na straně uživatelů, kteří mohou své výpůjčky vracet na jednom místě. To jim šetří čas, protože nemusí složitě rozlišovat, která kniha patří na jaké oddělení. I tato zdánlivá maličkost přispívá k tomu, že čtenáři navštěvují knihovnu častěji. Roste také využívání možnosti rezervovat dostupné dokumenty. Uživatelé pak mají jistotu, že takto „objednané“ tituly si skutečně odnesou. Protože této

služby využívají většinou lidé, kteří si odnáší několik titulů najednou, přináší to jistou výhodu i knihovně. Knihovníci mohou využívat k vyhledávání a přípravě objednaných dokumentů čas, kdy mají volněji, případně si tuto činnost mohou rozložit do delšího časového úseku.

Od května 2015 jsme přešli na katalogizační pravidla RDA. Technicky to byla relativně jednoduchá operace. Bylo nutné připravit sadu nových katalogizačních šablon. O poznání déle trvalo, než se našim katalogizátorům podařilo vstřebat všechny změny, které nová pravidla přinesla. Nejasnosti se vysvětlují především s nárůstem počtu zveřejněných metodických materiálů, které připravuje Národní knihovna.

Vzdělávání

Zatím nepadla zmínka o vzdělávání, které si totiž zaslouží vlastní prostor. A to především proto, že nešlo a nejde o jednorázové události, ale o neustálý proces. Prvním školením, které mělo přímou spojitost s přechodem, bylo školení MARC 21. To proběhlo již na podzim 2014 v naší knihovně. Sestávalo se z teoretické části pod vedením odborného lektora, ale i z praktických ukázek přímo v systému. Na něj na jaře 2015 navázal podobně koncipovaný seminář o RDA.

Přibližně měsíc před přechodem jsme uskutečnili dvouhodinový kurz obsluhy systému. Zároveň dostali všichni zaměstnanci přístup do testovací instalace systému, aby si mohli získané informace ověřit prakticky. První týden byl knihovníkům přímo na jednotlivých pultech k dispozici správce systému. Později jsme vytvořili sérii dokumentů, které popisují některé procesy formou manuálu. Ty se věnují především činnostem, které někteří zaměstnanci neprovádějí pravidelně. Pomáhají jim tedy se rychle orientovat v situacích, kdy si nejsou zcela jisti správným postupem. Ve spolupráci s komunitou a Kabinetem informačních studií na Masarykově univerzitě vznikla také pilotní série video-návodů, které názornou formou popisují provádění nejdůležitějších činností. Každý den se učíme nové věci, vzděláváme se tedy neustále. Činíme to společně, navzájem, ale i každý sám.

Po aktualizacích systému nebo zpřístupnění nových funkcionalit dostávají všichni zaměstnanci e-mail, který shrnuje novinky. V případě, že se jedná o zásadnější změny, snažíme se je představit na ranních poradách. Tam zatím však narážíme na problém, kdy se jen velmi zřídka sejdeme všichni. Stává se tak někdy, že se všechny informace nedostanou vždy všem včas a v dostatečně jasné formě. Připravujeme proto spuštění vlastního intranetu, kde budou dostupné všechny potřebné informace i detailní popisy k provádění procesů. Vše potřebné by tedy mělo být v přehledné formě, aktuální a především na jednom místě.

Co nás ještě čeká

Největší objem práce nás čeká v oblasti metadat. Ještě nějaký čas budeme muset věnovat přeskupování dokumentů do nově vzniklých kategorií, jako jsou například komiksy nebo turistické průvodce. Myslíme si, že jemnější dělení pomáhá při orientaci nejen v katalogu, ale i přímo v knihovně. Takové přesuny však vyžadují často ruční práci se záznamy a jejich dokončení zabere čas. Pokračujeme v práci na opravách autoritních záznamů, které čistíme od duplicit a multiplicit a obohacujeme je identifikátory národních autorit.

Čeká nás také přechod vesnických knihoven, které spravujeme v rámci regionálních funkcí, do systému Koha. Technicky je jejich přechod připravený, zbývá jen proškolit dobrovolné knihovníky a stanovit harmonogram. Akce bude náročná na organizaci, protože těchto knihoven je relativně hodně, a bude ji nutné provést v krátkém časovém úseku. Přesto věříme, že ve spolupráci s knihovníky tento úkol úspěšně zvládneme.

Ve střednědobém horizontu chceme svou pozornost zaměřit na aktivní práci se statistickými daty, která bychom rádi využívali jako nástroje k ověřování efektivity procesů, případně jako podklady pro marketing a komunikaci s veřejností.

Stručné zhodnocení přechodu na otevřený systém

Od počátku roku jsme si prošli náročným obdobím přechodu, dětskými nemocemi a nezkušeností. Dnes je každodenní provoz hladký a nepostrádáme žádnou zásadní funkcionalitu. Jsou však funkce, které nefungují podle našich představ, ovšem žádný systém není ideální a dokonalý. Především rozhraní modulu pro platby je poněkud neintuitivní a úkony vyžadují zbytečně mnoho potvrzení. Přechod na webovou aplikaci znamenal také zpomalení provádění některých úkonů. Tento problém by měla pomoci řešit technologie Plack, která se postupně implementuje a testuje. Je vysoce pravděpodobné, že ji bude možné nasadit v produkčním prostředí již v příští verzi, která bude uvolněna na podzim. Postupně se budeme snažit slabá místa vylepšit spoluprací s globální komunitou, případně vlastními silami.

Přejít na otevřený systém nebylo jednoduché, především přenesení dat z původního systému. Provozování zvládne IT pracovník, který má alespoň průměrné znalosti se správou systémů na bázi Linuxu. Značnou výhodou je přítomnost systémového knihovníka, nebo alespoň pracovníka, který rozumí knihovním procesům a umí komunikovat. Každodenní provoz je snazší, pokud někdo dokáže pomáhat řešit nejasnosti v místě jejich vzniku.

Případně zvládne upravovat nastavení systému podle aktuálních potřeb praxe. Pokud takový člověk v knihovně chybí, musí se této funkce ujmout některý z knihovníků. Dnes je také možné nechat si systém spravovat formou služby. V takovém případě knihovna nemá většinou procesní záležitosti tak dokonale pod kontrolou jako v případě vlastní správy, ale menším knihovnám může i tato forma vyhovovat.

Dosavadní praxe však dokazuje, že systém Koha je stabilní a prakticky využitelný v české knihovnické praxi. Hodně jsme se toho všichni naučili. O systému, katalogizaci, standardech. Ale hlavně sami o sobě, našem týmu a knihovně. Poměrně hodně nových poznatků jsme se dozvěděli také o našich uživateli. Kolem systému Koha se vytvořila početná a aktivní komunita, která vykonala za poslední 3 roky obdivuhodný kus práce. A co je ještě důležitější – knihovny, které Koha připravují nasadit nebo ji již používají, našly společnou řeč a objevily sílu skutečné vzájemné spolupráce. Stojí to za to!

Poděkování

Chtěl bych na tomto místě poděkovat především kolegům Josefu Moravcovi, Radku Šimanovi, Martinu Kravcovi, Jiřímu Kozlovskému, Bohdanu Šmilauerovi a Karlu Matějkovi, kolegyním Báře Lichanové a Aleně Paulusové za jejich práci, bez které by nemohla Koha fungovat v žádné z našich knihoven. Velký dík patří také vedení a zaměstnancům za to, že měli dostatek odvahy vydat se neprošlapanou cestou a změnu zvládli bez větších komplikací.

Literatura a informační zdroje

EYLER, Pat. Koha: a Gift to Libraries from New Zealand. In: Linux Journal [online]. 2003 [cit. 2015-08-29].
Dostupné z: <http://www.linuxjournal.com/article/6350>

Mgr. Alena Sahánková, Ing. Bohdan Šmilauer: Opensource SW napomáhá sdílení regionálních záznamů a rukopisů – Využití softwaru WellcomePlayer a Koha

Všenorská knihovna a Informační centrum Berounka, Všenory

Co nás vedlo k použití otevřeného softwaru

Regionální literaturou a regionálními informacemi se Všenorská knihovna a Informační centrum Berounka (dále Všenorská knihovna) zabývají od roku 1995. Zaměření je nejen na Všenory a okolí, ale např. na Dolní Poberouní, Berounsko, Křivoklátsko, Brdy, Mníšecko, Zbraslavsko a okolí Chuchle atd.

Do roku 2012 se o této činnosti mimo Všenory moc nevědělo. Zásadní změnu způsobil online katalog Portaro (KP win), který tím, že mimo jiné zviditelnil speciální fond regionální literatury (kolem 600 knih z 13tisícového knižního fondu), otevřel dveře Všenorské knihovny dalším uživatelům, mezi nimi i odborníkům (např. průvodcům, autorům odborné literatury, studentům, kronikářům, archivářům). Nově je zavedeno – hlavně u dokumentů z archivu Všenorské knihovny a digitálního archivu knihovny – doplnění záznamů o plné texty nebo odkazem na plný text nebo fotografie v digitálním archivu. Výběrově jsou zpracovávány regionální články, zaměřené např. na historii, zajímavosti, osobnosti a mimořádné události regionu.

Všenorská knihovna využívá rovněž FOSS Koha [<http://koha.knihovnavsenory.cz>].

Se stoupajícím zájmem o regionální dokumenty a informace roste úloha digitalizace. Jedná se hlavně o kroniky, pamětní knihy a další tištěné dokumenty, dále o fotografie, audiodokumenty, filmy... Originál kronik a pamětních knih je po digitalizaci odevzdán do Státního oblastního archivu Praha-západ v Dobřichovicích. Knihovna pak pracuje s tištěnými kopiemi a digitálními dokumenty. O tom, zda budou plné texty kronik a pamětních knih přístupné odkazem z online katalogu, není zatím rozhodnuto. Přístupný je již nyní např. zápis sehraných zápasů sportovního klubu A.F.K. Horní Mokropsy ze záznamu v online katalogu na adrese:

http://www.knihovnavsenory.cz/archiv/Mokropesky_fotbalovy_denik.pdf.

V devadesátých letech byla natáčena videokronika Všenor a zachráněna byla řada starých filmů, mnohdy ve špatném technickém stavu. Všenorská knihovna má nyní k dispozici téměř 20 digitalizovaných filmů o Všenorech, které je možné shlédnout prezenčně nebo při veřejné projekci v rámci cyklu Všenory ve filmu. Zatím jsou přes online katalog přístupné podrobné obsahy filmů. O odkazech ze záznamů na filmy se uvažuje.

Společně s kulturní – letopiseckou komisí jsou organizovány semináře k historickým událostem. Fotografie [Obr. 1] je ze semináře k výročí vypuknutí I. světové války, kde byla poprvé představena prezentace **Vzpomínky na I. světovou válku v otevřeném softwaru Wellcome Player**.



Obr. 1 Seminář s prezentací Vzpomínky na I. světovou válku v otevřeném softwaru Wellcome Player.
Foto archiv Všenorské knihovny

Základem výše uvedené prezentace byla pamětní kniha obsahující osobní příběhy legionářů, které byly sepsány díky řídícímu učiteli Obecní školy v Horních Mokropsích, Františkovi Svatkovi. Kniha byla desítky let uložena v archivu obce a téměř zapomenuta. Vznikem prezentace a jejím vystavením na webu Všenorské knihovny ožily dávno zapomenuté příběhy hornomokropských a všenorských vojáků. Řada se jich však již nikdy nevrátila. Také o nich je možné se dozvědět v závěru prezentace.

V době přípravy prezentace byl do rodin vojáků předán dopis s prosbou o zapůjčení případných fotografií nebo o poskytnutí dalších informací o vojácích. Prezentace byla tak obohacena. Rodiny legionářů byly pozvány na vzpomínkovou slavnost, doplněnou o výstavu předmětů, fotografií a písemností. Někteří přítomní viděli sepsané vzpomínky svého příbuzného poprvé v životě. [Odkaz na prezentaci viz <http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/>.]

Kromě uvedené prezentace je na webu Všenorské knihovny [<http://www.vsenory.cz/knihovna/>] řada digitalizovaných dokumentů, které např. obsahují: Archiv starých pohlednic, Archiv Všenorského zpravodaje, Významné osobnosti, Prezentace Osvobození 1945 ve Všenorech, prezentace Ohrožené místní památky a REGIONÁLNÍ INFORMACE VŠENORSKÉ KNIHOVNY A INFORMAČNÍHO CENTRA BEROUNKA – elektronický občasník Všenorské knihovny.

Podle statistiky bylo v roce 2014 realizováno 5 tisíc přístupů na stránky Všenorské knihovny a 1 tisíc přístupů do online katalogu Portaro.

Stávající online katalog Portaro, Koha i software Wellcome Player znamenají zviditelnění regionálních dokumentů, shromážděných ve Všenorské knihovně i pro ty, kteří by jinak toto malé pracoviště nehledali a o zde shromážděných dokumentech a informacích se nedozvěděli.

Prohlížeč Wellcome Player

Tento prohlížeč byl vyvinut v knihovně Wellcome Library ve Velké Británii. Knihovna byla zřízena při Wellcome Collection Museum, což je muzeum v centru Londýna. Sbírá exponáty z vědy o životě, medicíny a z historie medicíny z celého světa. Název pochází od zakladatele sira Henryho Solomona Wellcoma (1853–1936), což byl cestovatel a sběratel. Muzeum navštíví ročně asi půl milionu návštěvníků. Knihovna Wellcome provádí digitalizaci podle přání zákazníka (DDS – Digital Document Supply) ve formátu METS (Metadata Encoding and Transmission Standard) [<http://www.loc.gov/standards/mets/>].

Knihovna Wellcome dále digitalizuje staré knihy a rukopisy, aby je po internetu zpřístupnila čtenářům v co nejkomfortnější podobě. K tomu nechala vyvinout od firmy Digirati speciální SW, který nevyžaduje od čtenáře na jeho počítači nic jiného než běžný prohlížeč (novější verze).

SW se jmenuje Wellcome Player a je založen na JavaScriptu a technologii Ajax. Knihovna Wellcome uvolnila tento SW pod licencí GPL pro knihovny na celém světě, takže je volně použitelný [<http://www.wellcome.ac.uk/News/Media-office/Press-releases/2014/WTP055613.htm>].

Tento Wellcome Player si stáhne prohlížeč (MSIE, Firefox, Chrome...) u klienta z web serveru do jeho PC jako program v JavaScriptu a dále formát digitalizovaného dokumentu v souboru packageXXX.js, kde je uložen v syntaxi JSON. Podle této syntaxe JSON zobrazí Wellcome Player náhledy stránek v miniaturách (thumbs) na levé liště a na hlavní ploše vybranou stránku, kde je možné krokování jako v běžných fotogaleriích, ale navíc i zoomování a posunování každé stránky do podrobných detailů. Viz např. rukopis (o alchymii a hledání dlouhověkosti) [<http://blog.wellcomelibrary.org/2015/06/alchemy-and-the-quest-for-long-life-wellcome-ms-446/>]. Knihovna Wellcome využila svých zkušeností s METS, který je v XML, a navrhla podobný – ale zjednodušený – formát JSON, se kterým JavaScript umí pracovat. Tento soubor (obvykle nazvaný packageXXX.js) se musí ručně zeditovat v textovém editoru, ve shodě s požadovanou strukturou zobrazování dokumentu, která se zapíše ve formátu JSON. Aby se dosáhlo zoomovatelnosti, je třeba každý obrázek digitalizovat co nejjemněji (600 dpi) a na server uložit ve speciálním hierarchickém formátu (celá adresářová struktura s metadaty v XML a hierarchickém rozkladu obrázku – jako mozaika dlaždiček – pro zobrazení detailů). Tento formát se nazývá Deep Zoom Composer, od SW tohoto jména, který uvolnila firma Microsoft volně k použití pro vytváření zoomovatelných obrázků v rámci MS Silverlight.

Miniatury (obrázky Thumbnails) je třeba připravit zvlášť, nejlépe programem Irfanview (též Opensource), který má na toto batch program.

V případě Všenorské knihovny byly ještě snímky originálu předem upraveny v programu Irfanview (vyvážení barev, oříznutí a narovnání), Adobe InDesign (vkládání popisek, textů, členění) a některé ve Photoshop (retuše a zvýraznění starých fotografií). Podrobné informace o tomto SW jsou na stránkách <http://player.digirati.co.uk/>.

Instalace programu Wellcome Player

Lze stáhnout z <https://github.com/welcomelibrary/player/releases>. Stáhneme wellcomeplayer-1.0.0.zip. Po rozbalení se vytvoří struktura:

Název	Příp	Velikost	Datum	Atribut
[.]		<DIR>	12.03.2014 03:40	—
[css]		<DIR>	03.02.2014 10:47	—
[img]		<DIR>	03.02.2014 10:47	—
[js]		<DIR>	03.02.2014 10:47	—
app	html	1 826	03.02.2014 10:47	—

Obr. 2 Zdroj: autoři příspěvku

Adresář [img] obsahuje služební grafické symboly pro Wellcome Player (jako jsou šipky, popisky, značky, logo...), adresář [css] obsahuje css úpravu html stránky, [js] je knihovna javascriptů, které interpretují pokyny myši uživatele Wellcome Playeru a natahování detailů obrázku Ajaxem (XHR asynchronní XMLHttpRequest).

Aby Wellcome Player fungoval, je nutno tuto strukturu přesunout do RootDocument na web serveru.

Dále na serveru je nutno doplnit startovací soubor **index.html**, z kterého celá aplikace startuje, a dále souborem **packageXXX.js**. **Oba tyto soubory musí vytvořit a dodat tvůrce aplikace** (nejsou součástí downloadu).

Mímoto je ještě nutno doplnit adresáře **dz** a **thumbs** digitalizovanými obrázky, jak je popsáno níže v odstavci „Stručný návod na digitalizaci, příprava obrázků pro Wellcome Player, praktický postup“.

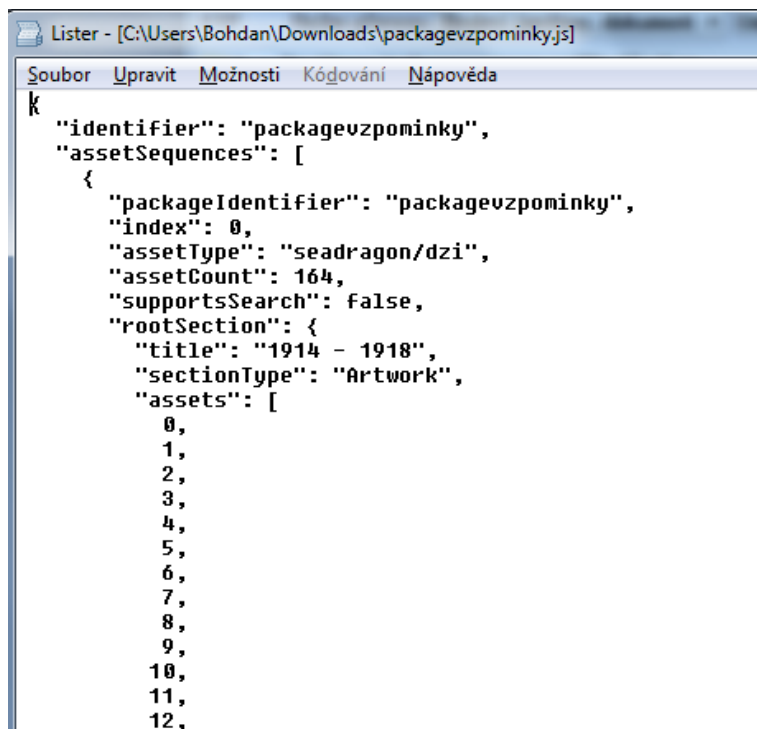
Soubor index.html určuje umístění souboru packagevzpomiky.js, kde je již struktura obrázků.

```
D:\index.html
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 1
1 <!DOCTYPE html>
2 <html>
3 <head>
4 <title>Wellcome Player: Embedded</title>
5 </head>
6 <body>
7
8 <h2>Vzpomínky na 1. světovou válku</h2>
9
10 <div class="wellcomePlayer" data-uri="http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/packagevzpominky.js" style="wid
11
12 <script src="http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/js/embed.js"></script>
13
14 </body>
15 </html>
```

Obr. 3 Příklad index.html. Zdroj: autoři příspěvku

V tomto souboru index.html jsou důležité odkazy na soubor **packagevzpominky.js** a **embed.js**. Soubor **packagevzpominky.js** (název není podstatný) určuje strukturu dokumentu (seznam obrázků a jejich strukturu a uložení ve formátu JSON). Formát JSON slouží k serializaci (vyjádření struktury jako lineární text) komplexní struktury objektů. Symboly pro zápis struktury jsou:

- hranaté závorky: posloupnost objektů [object,object,object] , to je série objektů;
- složené závorky: asociativní pole {key:value,key:value, ...}, to je série objektů a jejich hodnot.



```
k
{"identifier": "packagevzpominky",
 "assetSequences": [
  {
    "packageIdentifier": "packagevzpominky",
    "index": 0,
    "assetType": "seadragon/dzi",
    "assetCount": 164,
    "supportsSearch": false,
    "rootSection": {
      "title": "1914 - 1918",
      "sectionType": "Artwork",
      "assets": [
        0,
        1,
        2,
        3,
        4,
        5,
        6,
        7,
        8,
        9,
        10,
        11,
        12,
```

Obr. 4 Úvodní část package.js ve formátu JSON. Zdroj: autoři příspěvku


```

Lister - [C:\Users\Bohdan\Downloads\packagevzpominky.js]
Soubor Upravit Možnosti Kódování nápověda
160,
161,
162,
163

]

},
"assets": [
  {
    "identifier": "001",
    "order": 1,
    "orderLabel": " - ",
    "width": 2271,
    "height": 3036,
    "dziUri":
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/dz/001/dzc_output.xml",
    "fileUri": "",
    "navigatorPath": "",
    "thumbnailPath":
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/thumbs/001.jpg"
  },
  {
    "identifier": "002",
    "order": 2,
    "orderLabel": " - ",
    "width": 2271,
    "height": 3036,
    "dziUri":
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/dz/002/dzc_output.xml",
    "fileUri": "",
    "navigatorPath": "",
    "thumbnailPath":
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/thumbs/002.jpg"
  },
  {
    "identifier": "003",

```

Obr. 5 Údaje pro jednotlivé snímky str. 1 až 2, ... 3... Zdroj: autoři příspěvku

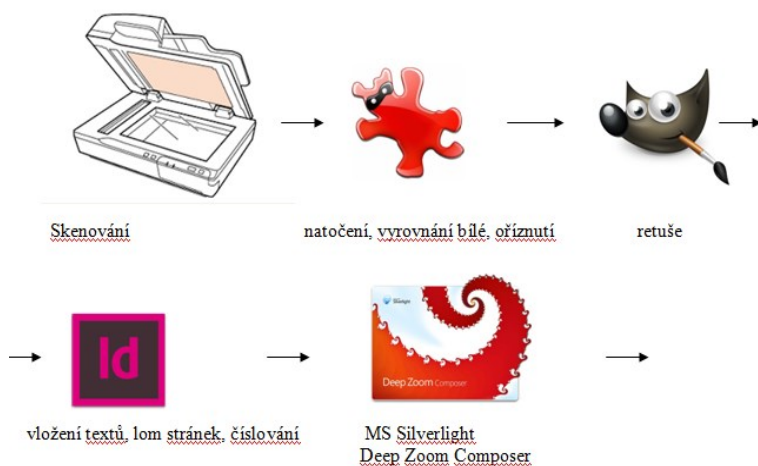
```

Lister - [C:\Users\Bohdan\Downloads\packagevzpominky.js]
Soubor Upravit Možnosti Kódování nápověda
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/thumbs/161.jpg"
  },
  {
    "identifier": "162",
    "order": 162,
    "orderLabel": " - ",
    "width": 2271,
    "height": 3036,
    "dziUri":
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/dz/162/dzc_output.xml",
    "fileUri": "",
    "navigatorPath": "",
    "thumbnailPath":
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/thumbs/162.jpg"
  },
  {
    "identifier": "163",
    "order": 163,
    "orderLabel": " - ",
    "width": 2271,
    "height": 3036,
    "dziUri":
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/dz/163/dzc_output.xml",
    "fileUri": "",
    "navigatorPath": "",
    "thumbnailPath":
"http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky/thumbs/163.jpg"
  }
]
}
}

```

Obr. 6 Poslední snímky str. 162, 163. Zdroj: autoři příspěvku

Stručný návod na digitalizaci, příprava obrázků pro Wellcome Player, praktický postup:

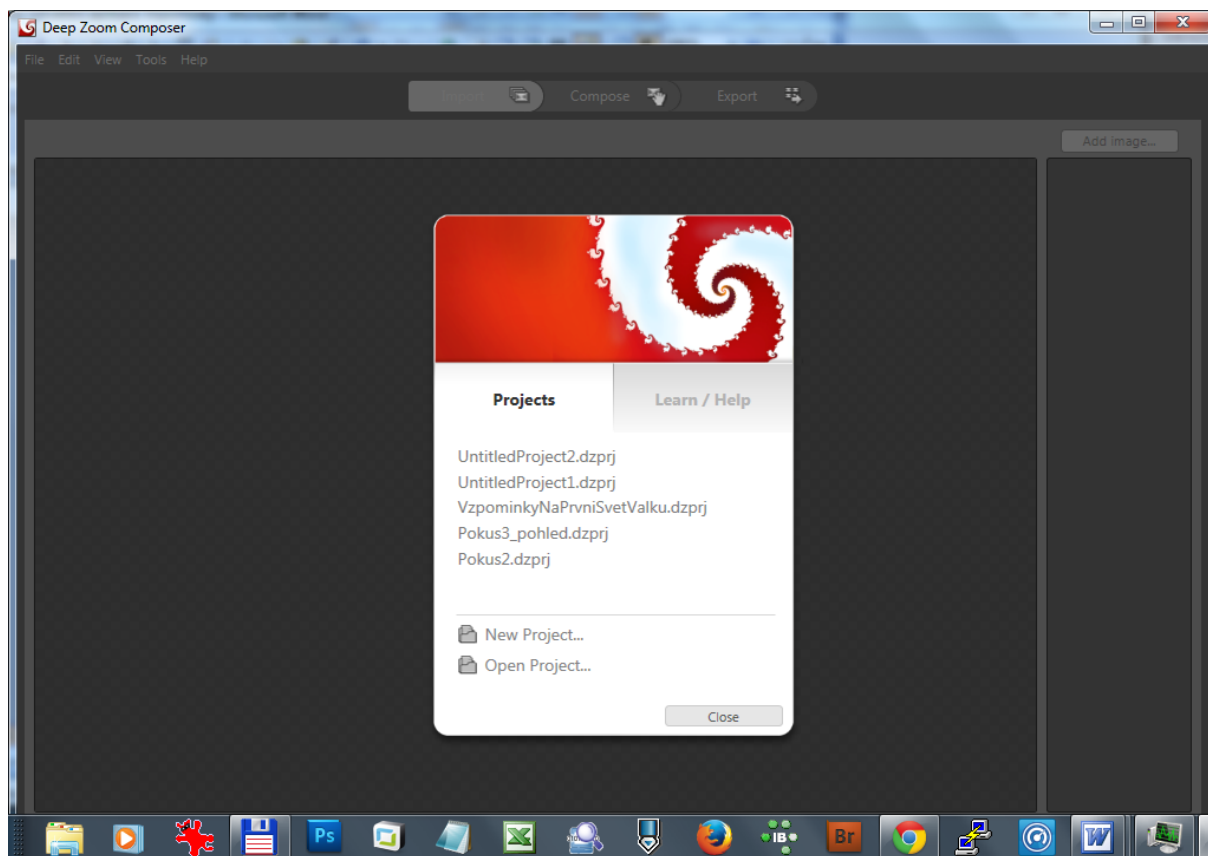


Obr. 7 Workflow přípravy snímků. Zdroj: autoři příspěvku

- Digitalizace 164 str. originálu kroniky Vzpomínky na světovou válku samoobslužně v provozovnách CopyGeneral v Praze, (cena 1,44 Kč/snímek na flashku), 600 × 600 tiff, barevně.
- Pomocí Irfanview pro každý snímek: natočení, vyvážení barev, ořez na rozměr „portrét A4“ a uložení jako obr_1.jpg až obr_163.jpg, předtím bylo třeba do Irfanview instalovat RIOT plugin, kvůli omezení velikosti výsledku .jpeg na 1 MB, jinak to bylo i 8MB, což je již zbytečné.
- V Adobe InDesign postupně umisťovat tyto obrázky do stránek (do rámečků) jako při přípravě tištěné publikace, a tak sestavit celý dokument, doplnit texty pod každou stránku rukopisu, nebo celostránkové texty a fotografie (předem upravené ve Photopshopu). Pak exportovat stránky jako jednotlivé .jpg. V tomto případě Vzpominky001.jpg, Vzpominky002.jpg, ..., Vzpominky163.jpg.

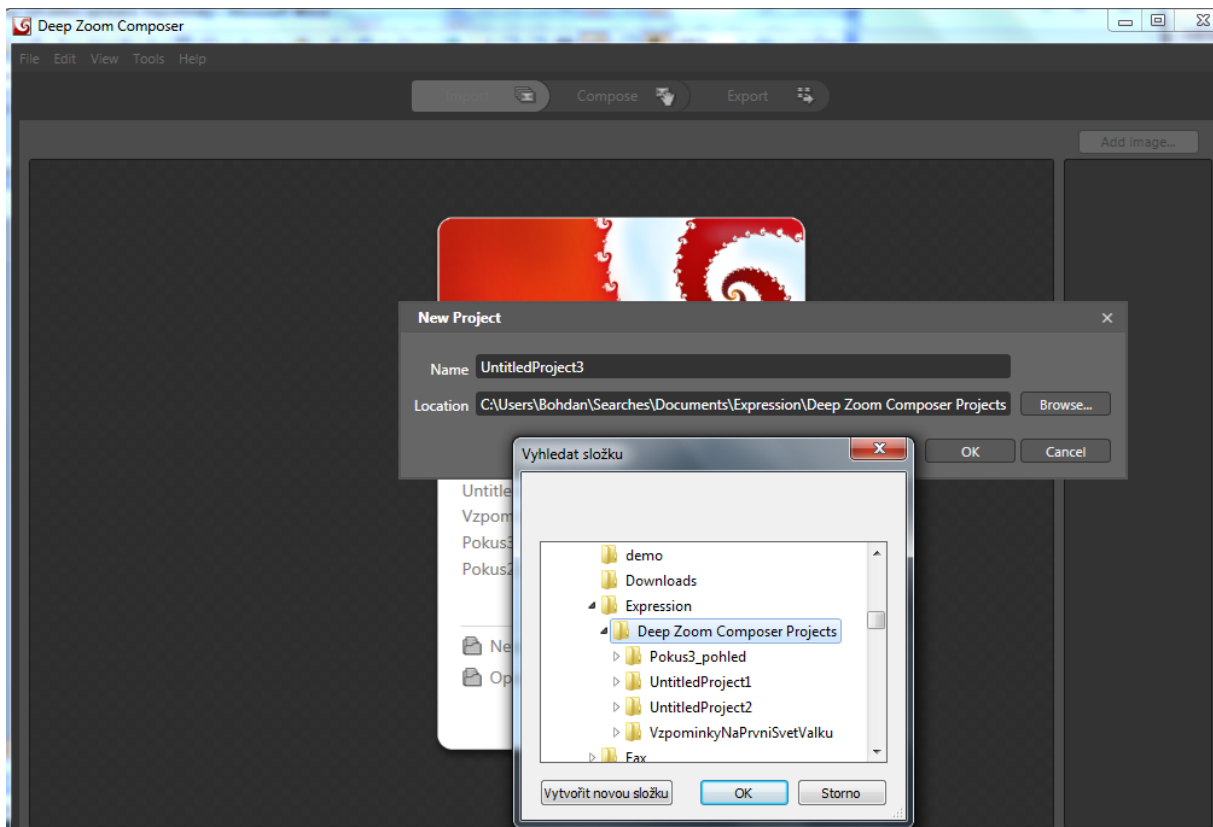
Další zpracování stránek probíhá programem Deep_Zoom_Composer, který lze stáhnout z <http://www.microsoft.com/en-us/download/details.aspx?id=24819>, a instalovat.

Po instalaci a spuštění DZC založit nový projekt.



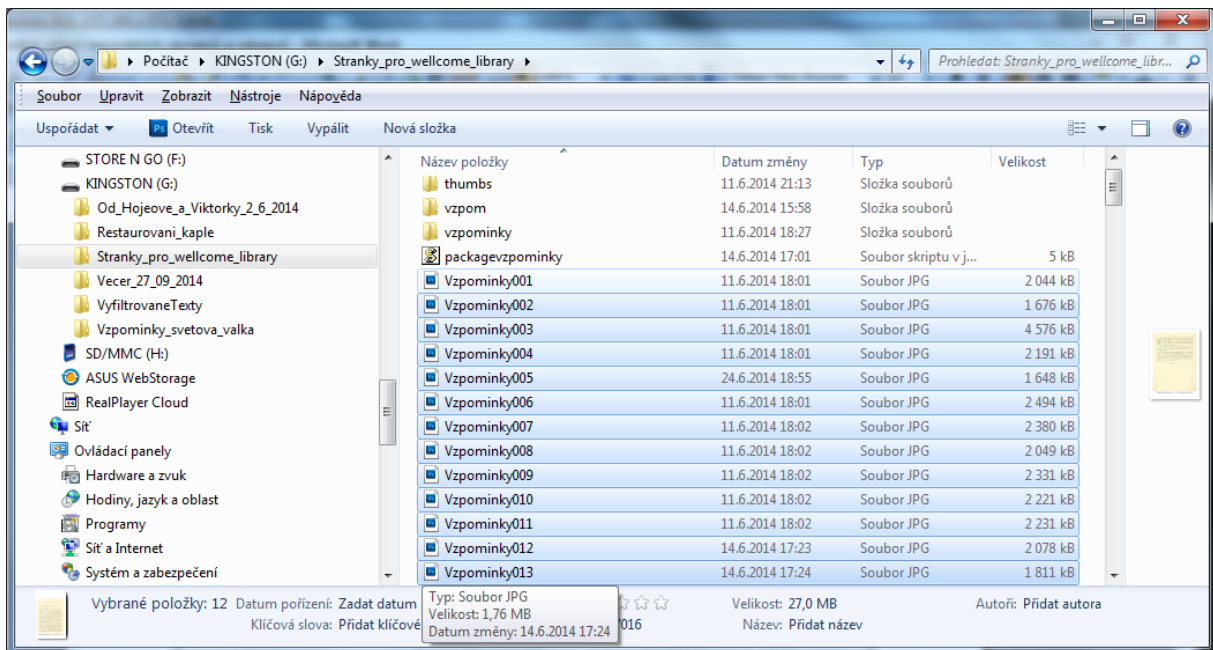
Obr. 8 Zdroj: autoři příspěvku

Dát New Project a znovu provést import sady obrázků,



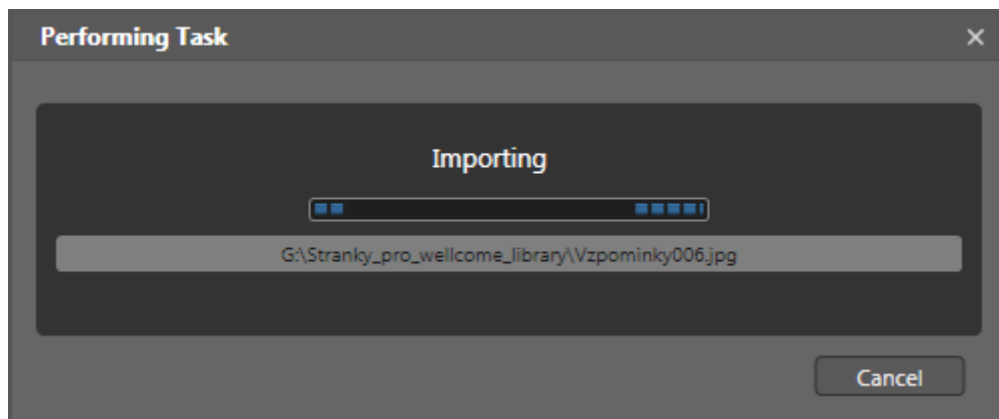
Obr. 9 Zdroj: autoři příspěvku

pak přepnout na záložku Import,



Obr. 10 Zdroj: autoři příspěvku

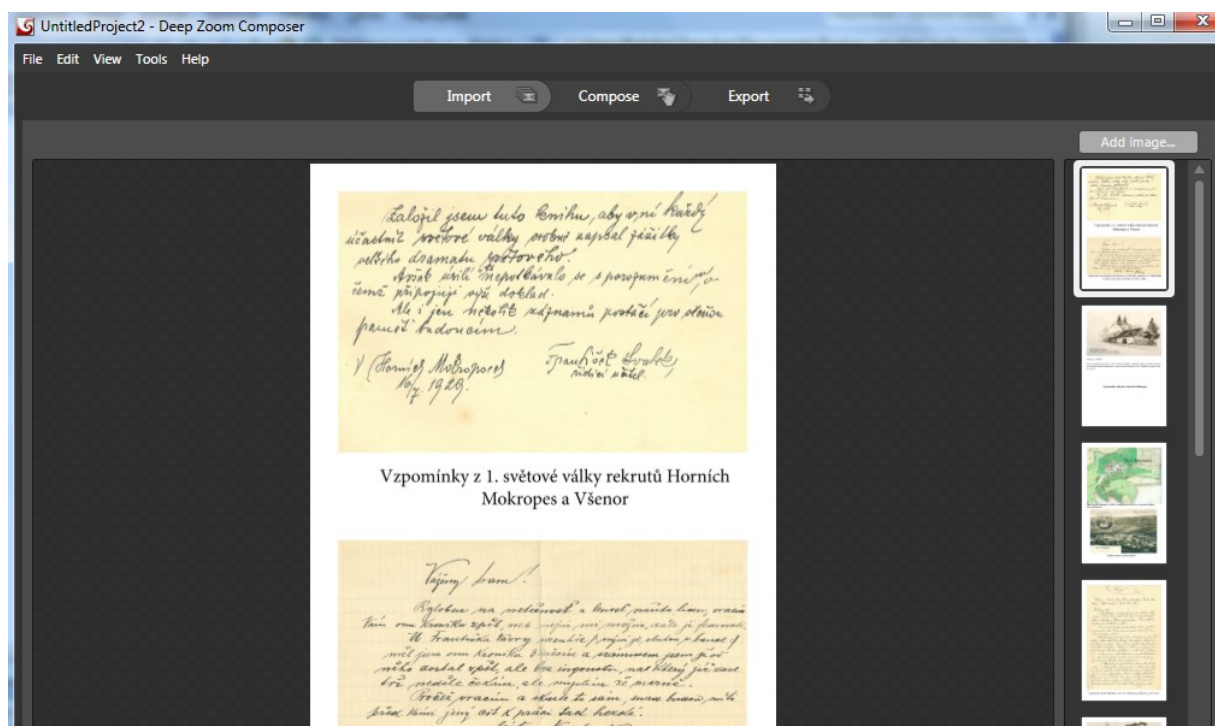
objeví se výběrací nabídka, a vybrat kolekci obrázků, které chceme zpracovat do detailních zoomovatelných snímků. Vybrat obrázky Vzpominky001.jpg, Vzpominky002.jpg, ..., a vpravo nahoře stisknout Add image.



Obr. 11 Zdroj: autoři příspěvku

Snímky .jpg se hromadně načtou a zobrazí v pravé liště.

Anebo otevřít již založený projekt, kde již jsou snímky načtené (již dříve naimportované).



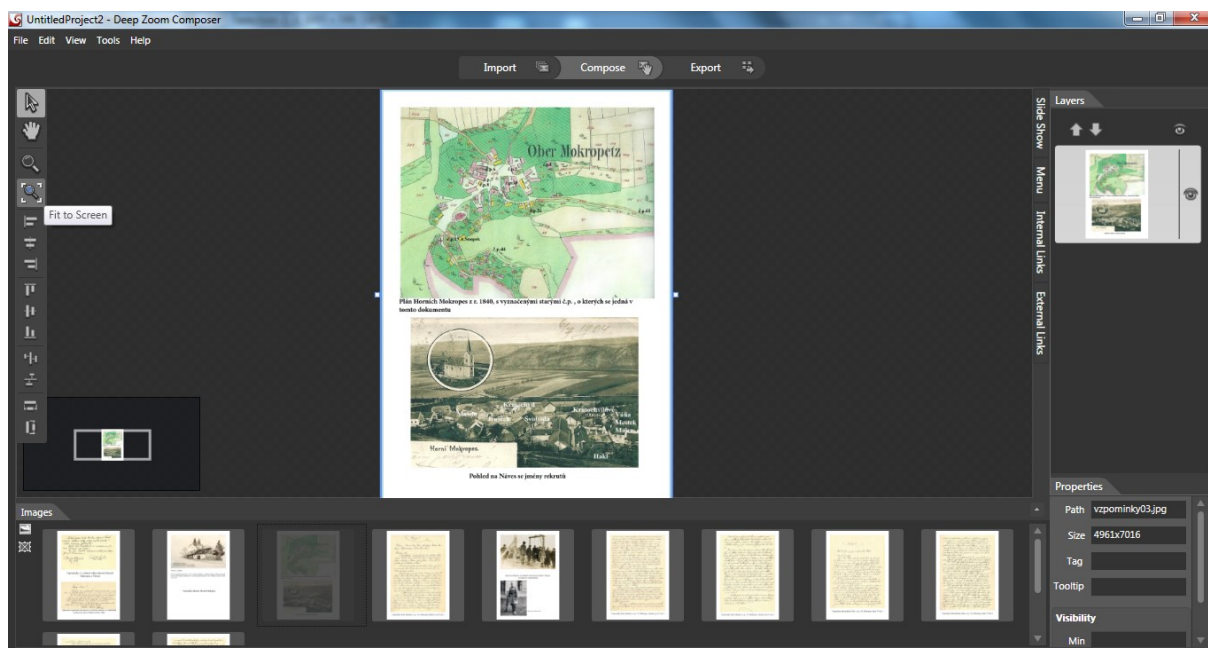
Obr. 12 Zdroj: autoři příspěvku

Dalším krokem je přejítí na prostřední záložku Compose a ze spodní nabídky lišty vybíráme přetažením myši do hlavního okna vždy jeden obrázek (stránku).



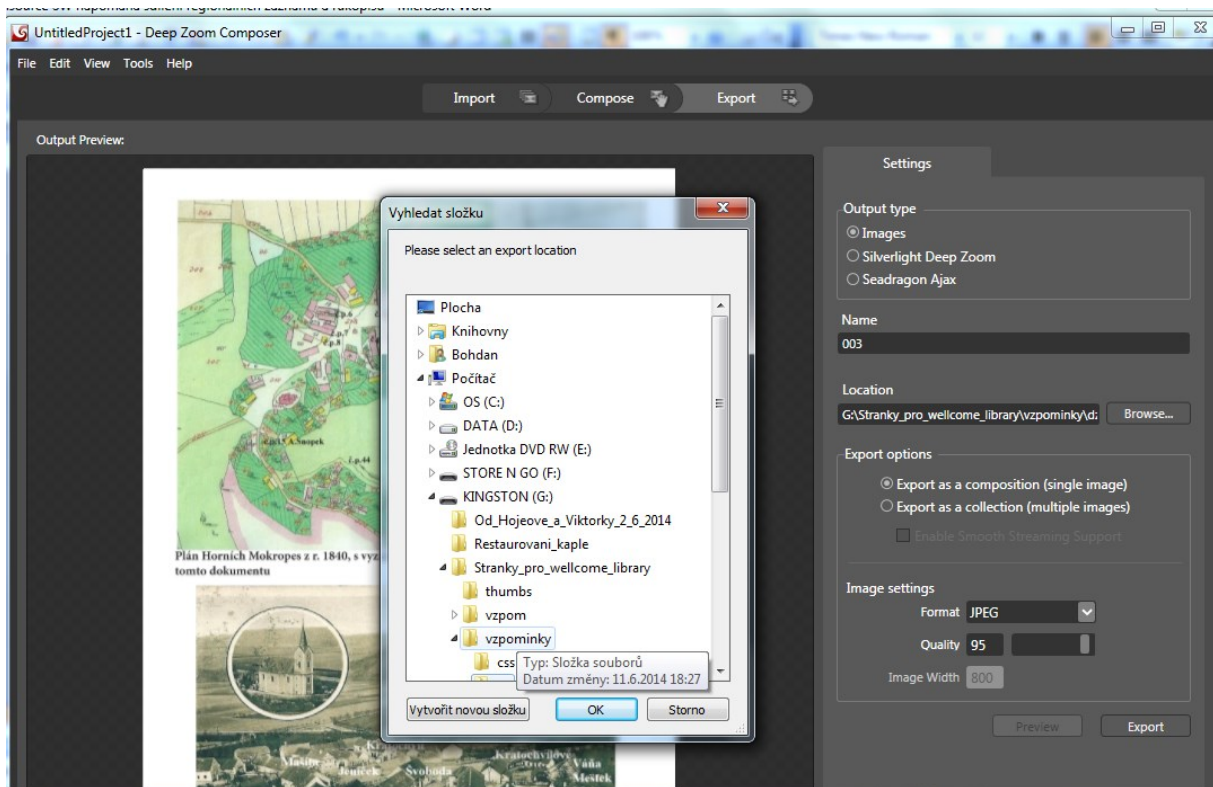
Obr. 13 Zdroj: autoři příspěvku

Pomocí klávesy DEL lze snímek vrátit do spodní galerie importovaných stránek.



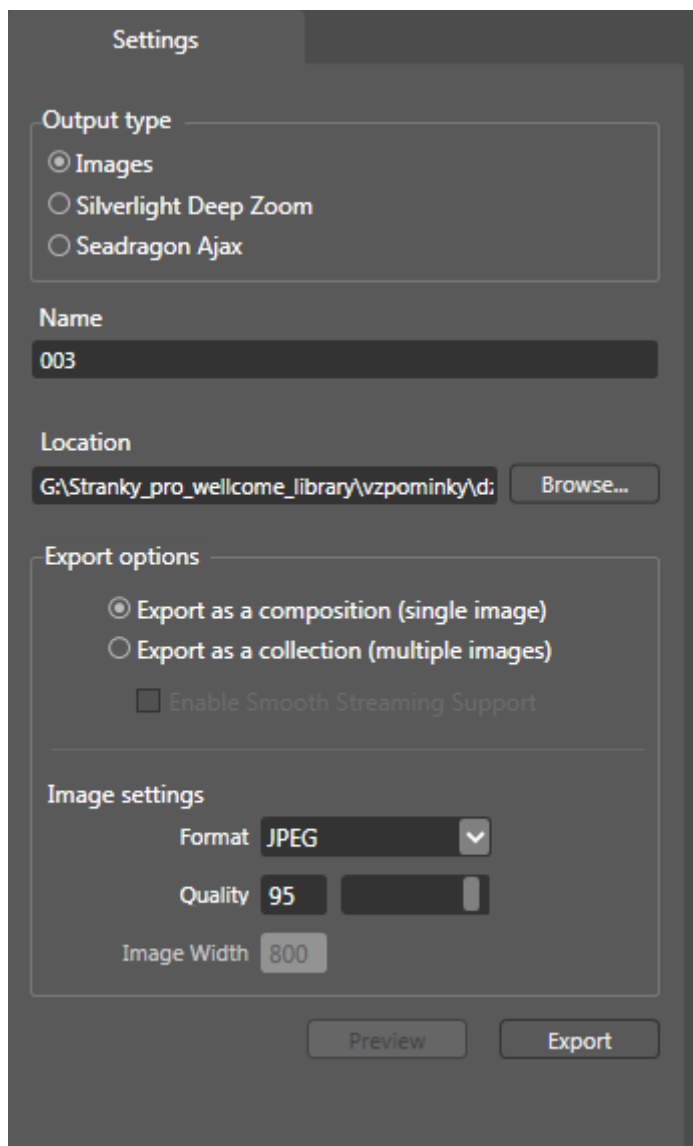
Obr. 14 Zdroj: autoři příspěvku

Po přetažení do hlavního panelu dát Fit to Screen , tím se to zvětší na celý hlavní panel, teprve pak zvolit pravou záložku Export.



Obr. 15 Zdroj: autoři příspěvku

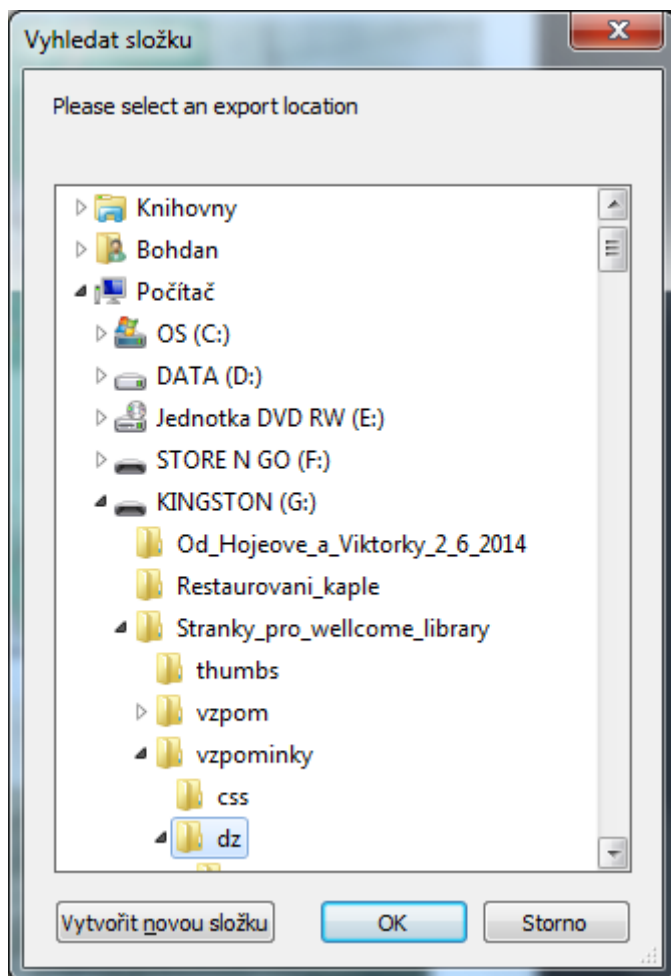
Vpravo volit Output type: Images, Name: nutno lineárně ručně číslovat, je to pracné, udržovat koherenci s číslem stránek v názvu .jpg v celé knize.



Obr. 16 Zdroj: autoři příspěvku

Vybrat adresář, kam se bude snímek komponovat (rozloží se do metadat a podobrázků) = Location.

G:\Stranky_pro_welcome_library\vzpominky\dz
Browse

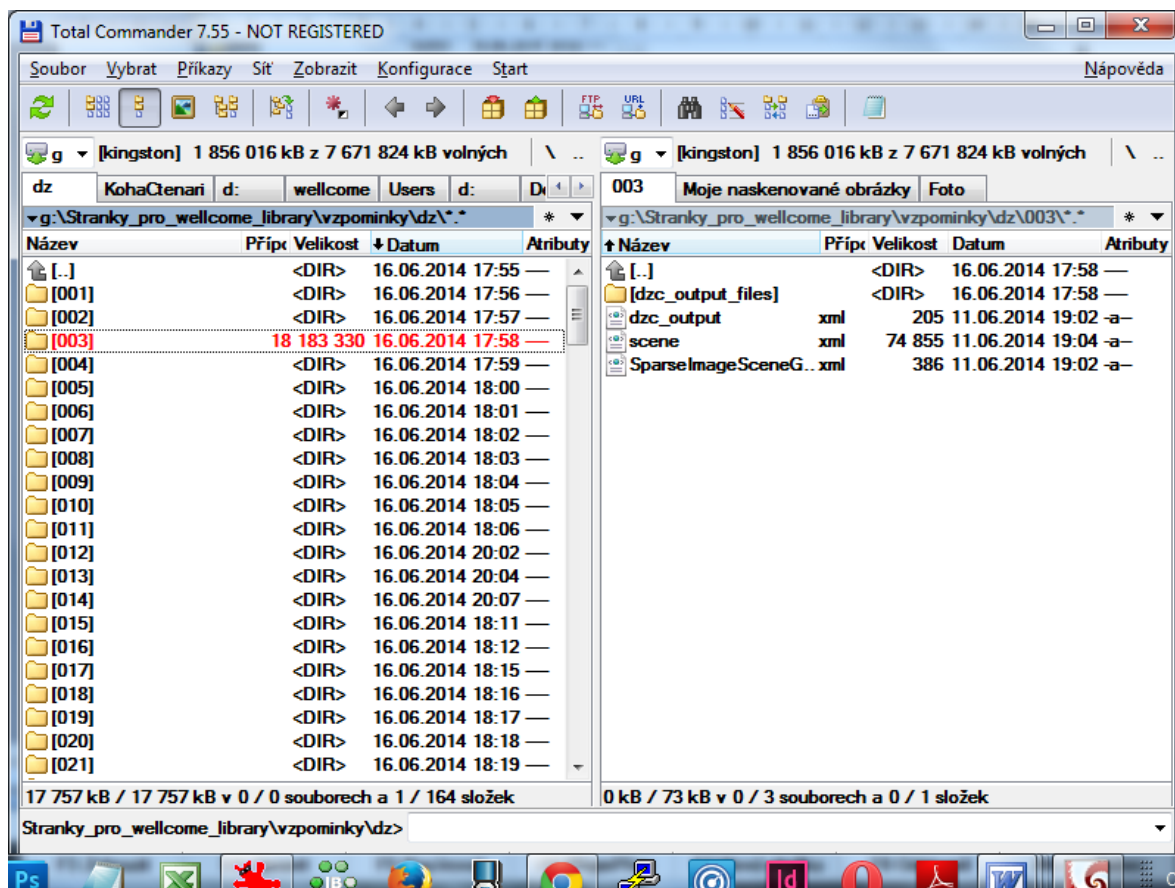


Obr. 17 Zdroj: autoři příspěvku

Volba Export options: Export as composition (single image).

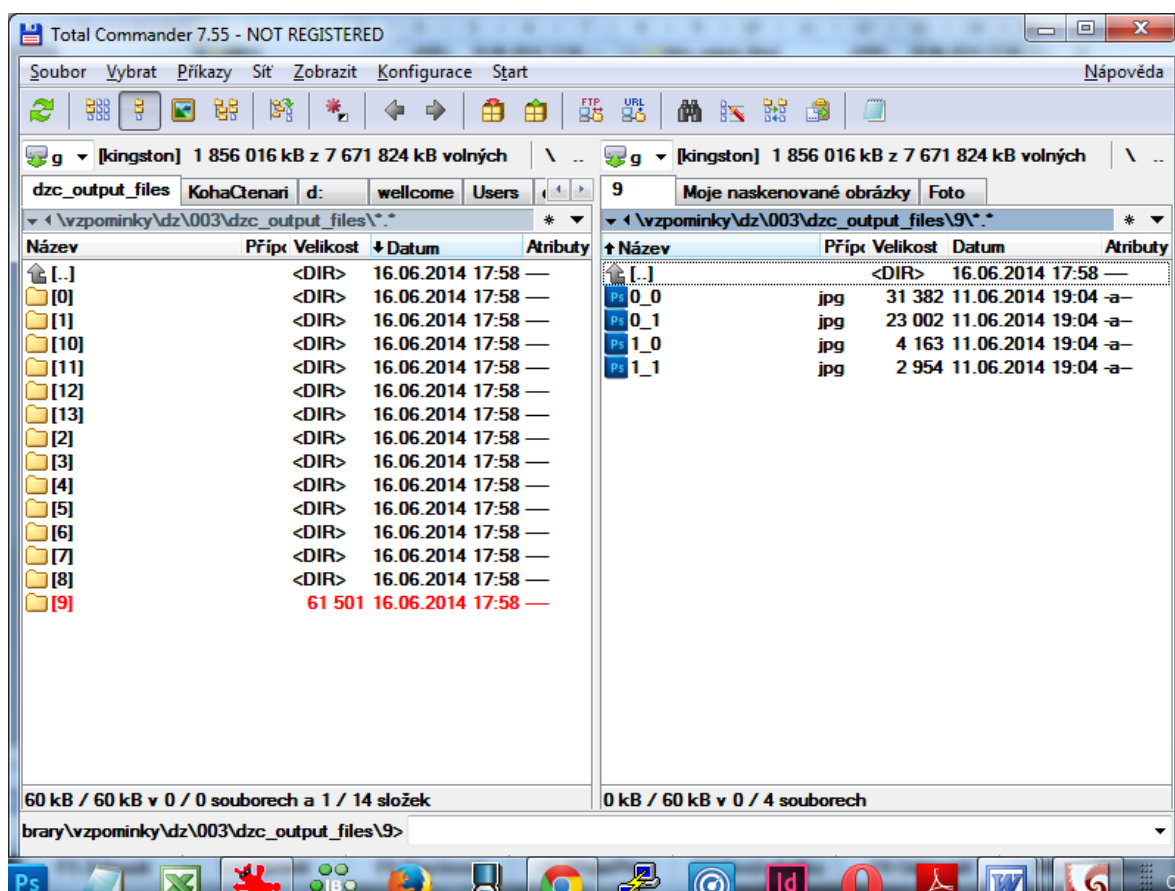
Pak dát tlačítko Export, vpravo dole, tím se spustí generace rozkladu obrázku do adresářové struktury dzc_output_files a metadat v souborech .xml.

Zpracování je pomalé, jeden obrázek přibližně minutu, pro každý obrázek se vytvářejí podadresáře dzc_output_files mozaiky v adresáři [003] (jak bylo zadáno name 003).



Obr. 18 Zdroj: autoři příspěvku

V adresáři [003] je podadresář [dzc_output_files], a v něm další podadresáře podle řezů např. podadresář [9],



Obr. 19 Zdroj: autoři příspěvku

nejprve sloupec zleva 2 dolů 0_0 a 0_1, pak vlevo nahoru a zase 2 dolů, 0-0.jpg vypadá takto (levý horní kvadrant).



Obr. 20 Zdroj: autoři příspěvku

Nejpodrobněji je to v podadresáři 13, 20 sloupců a 28 řádků, tj. 560 částečných snímků (dlaždiček mozaiky).

Název	Příp	Velikost	Datum	Atrib
[.]	<DIR>		16.06.2014 17:58	
0_0	.jpg	1 783	11.06.2014 19:02	-a-
0_1	.jpg	1 783	11.06.2014 19:02	-a-
0_10	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_11	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_12	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_13	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_14	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_15	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_16	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_17	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_18	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_19	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_2	.jpg	1 783	11.06.2014 19:02	-a-
0_20	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_21	.jpg	1 783	11.06.2014 19:03	-a-
0_22	.jpg	1 783	11.06.2014 19:04	-a-
0_23	.jpg	1 783	11.06.2014 19:04	-a-
0_24	.jpg	1 783	11.06.2014 19:04	-a-
0_25	.jpg	1 783	11.06.2014 19:04	-a-
0_26	.jpg	1 783	11.06.2014 19:04	-a-
0_27	.jpg	1 103	11.06.2014 19:04	-a-

0 kB / 12 822 kB v 0 / 560 souborech

rary\vpominky\dz\003\dzc_output_files\13>

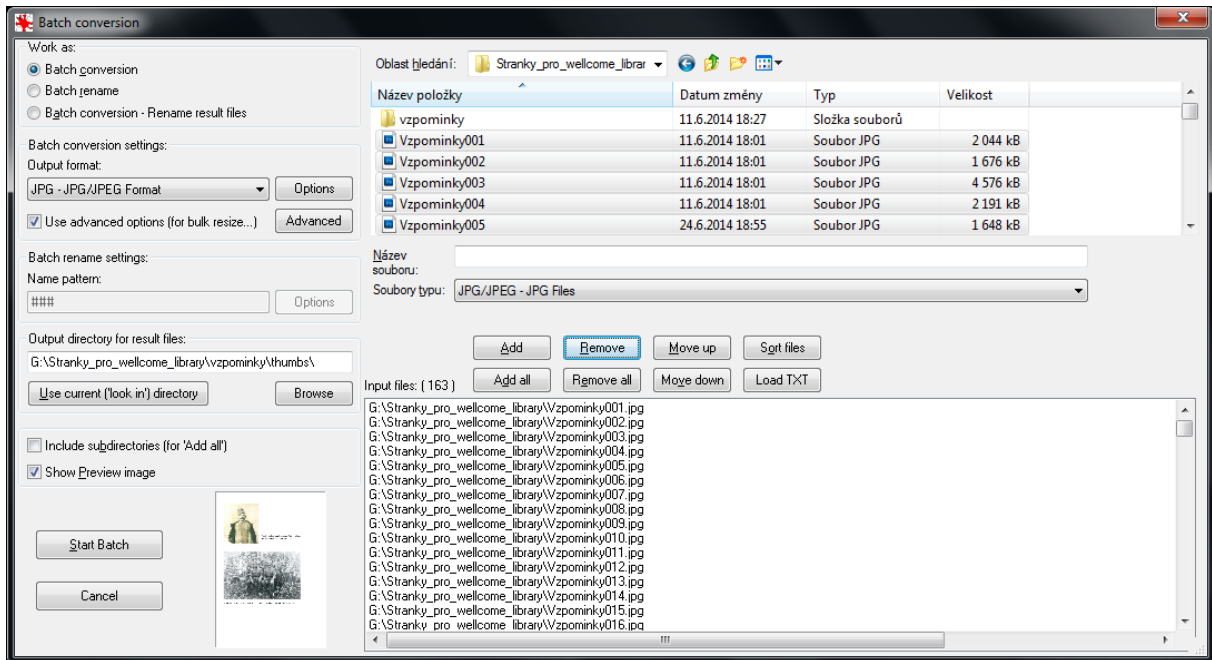
Obr. 21 Zdroj: autoři příspěvku

Tím pro každou stránku vzniká velké množství malých souborů v .jpg, (cca 1000 à 2 kb), což je celkově na každou stránku asi 10 MB, dokument o 164 str. je asi 1,6 GB na serveru.

Generace těchto mozaik trvá pro každou stránku asi 1 minutu, kdy se musí čekat, pak dát ručně v Deep_Zoom_Composeru další stránku, atd. Při 164 str. je to práce na několik hodin. Aplikace WellcomePlayer vyžaduje dále thumbs (miniatury).

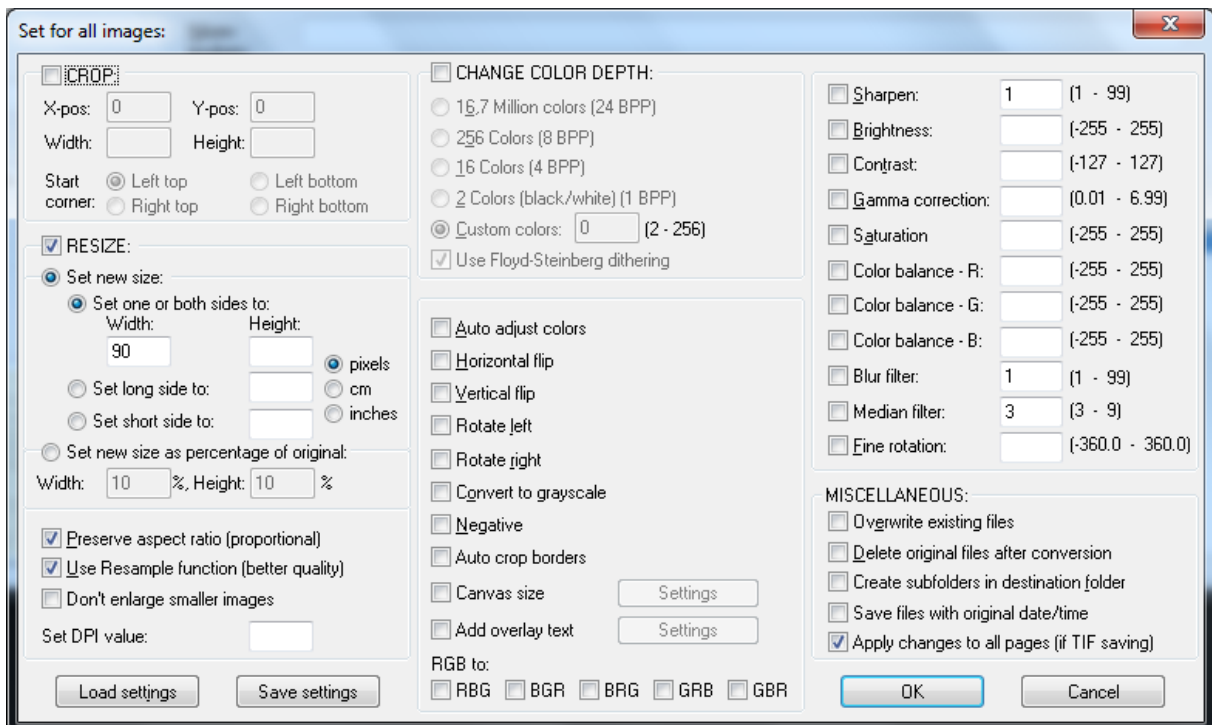
Thumbs (miniatury) se vytvářejí v programu Irfanview hromadně: Batch conversion/rename.

Hromadně vybrat všechny stránky dokumentu, vybrat Add all,



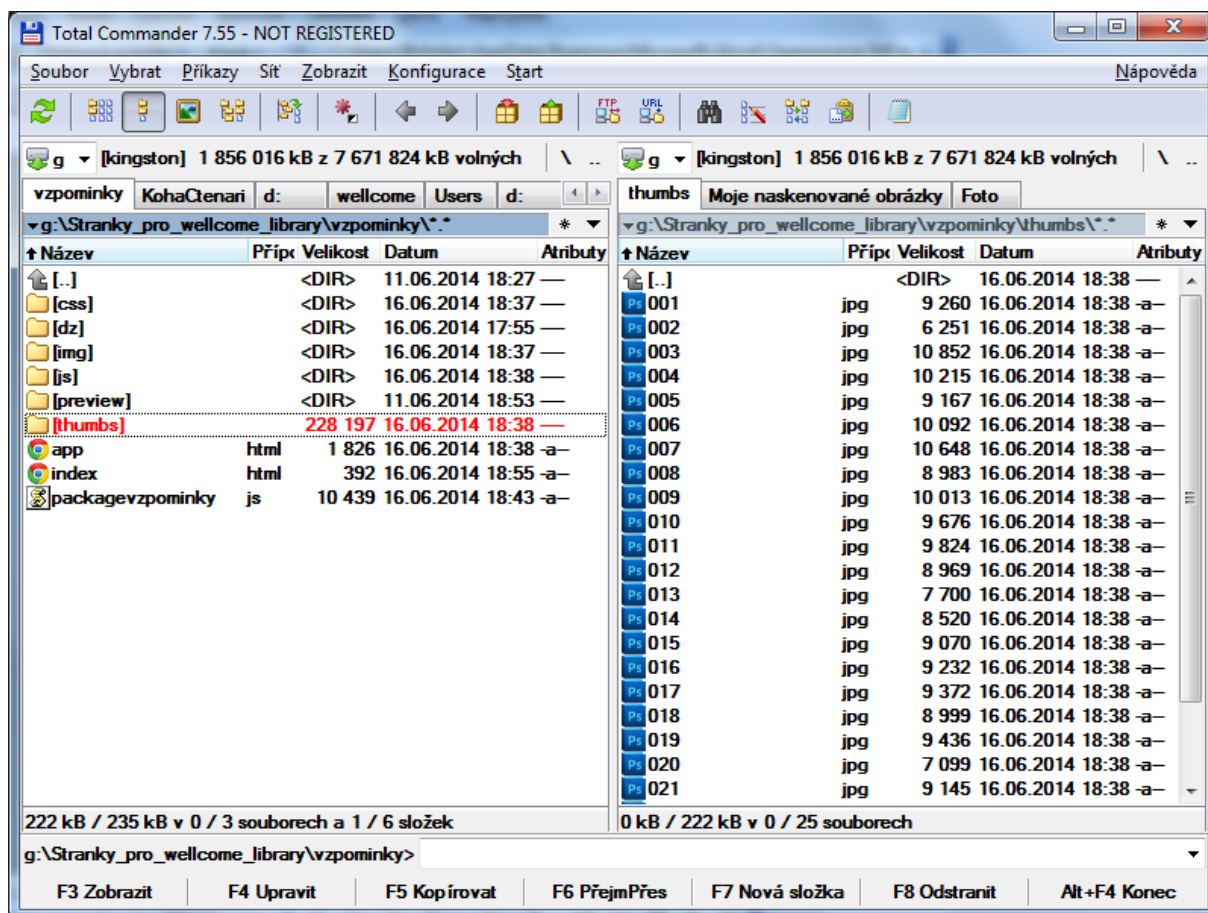
Obr. 22 Zdroj: autoři příspěvku

Add, přenes se do dolního okna Name pattern ###, posloupnost trojčíslí výstupních ###.jpg,
Use Advanced Options (for bulk resize), tlačítko Advanced ,



Obr. 23 Zdroj: autoři příspěvku

Width 90. Tím se vygenerují batchem 001.jpg, 002.jpg, 003.jpg, 004.jpg, ..., miniatury pro thumbnails, které se umístí do adresáře thumbs.



Obr. 24 Zdroj: autoři příspěvku

Umístění obrázků miniatur na serveru v adresáři thumbs.

Uspořádání adresářů na serveru a průběh komunikace:

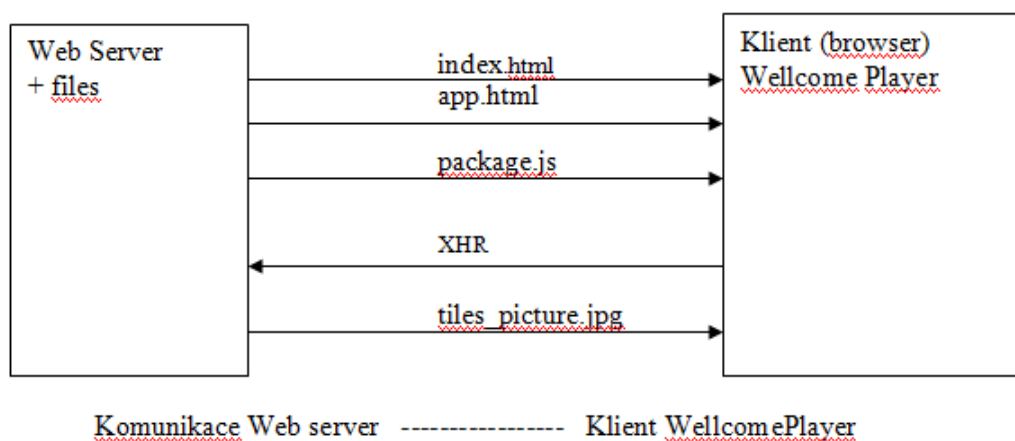
Název	Příp	Velikost	Datum	Atributy
[.]	<DIR>			
[css]	<DIR>		16.06.2014 18:45	G755
[dz]	<DIR>		29.06.2014 13:58	G755
[img]	<DIR>		16.06.2014 18:45	G755
[js]	<DIR>		16.06.2014 18:45	G755
[thumbs]	<DIR>		29.06.2014 14:05	G755
app	html	1 826	16.06.2014 18:46	-644
index	html	392	16.06.2014 18:53	-644
packagevzpominky	js	66 350	29.06.2014 14:09	-644
packagevzpominky_zaloha160	js	64 732	29.06.2014 09:51	-644
packagevzpominky_zaloha163	js	65 946	29.06.2014 10:45	-644

Obr. 25 Zdroj: autoři příspěvku

app.html je html s aplikací, volá javascripty celého prohlížení, index.html je úvodní soubor, který odkazuje na packagevzpominky.js.

Adresář [dz] (Deep Zoom) obsahuje podadresáře [001], [002], [003], ... pro jednotlivé snímky, [thumbs] obsahuje miniatury v .jpg. Oba tyto adresáře se naplní daty získanými pomocí Deep Zoom Composer a Irfanview, jak bylo výše popsáno.

Komunikace mezi web serverem a tenkým klientem. Program Wellcome Player se stáhne ze serveru v JavaScriptu a je interpretován web browserem klienta. V souboru package.js je ve formátu JSON popsána struktura dokumentu.



Obr. 26 Zdroj: autoři příspěvku

Konkrétní implementace Vzpomínky na I. svět. válku, aplikace Wellcome Player ve Všenorské knihovně je na: <http://www.knihovnavsenory.cz/vzpominky>.

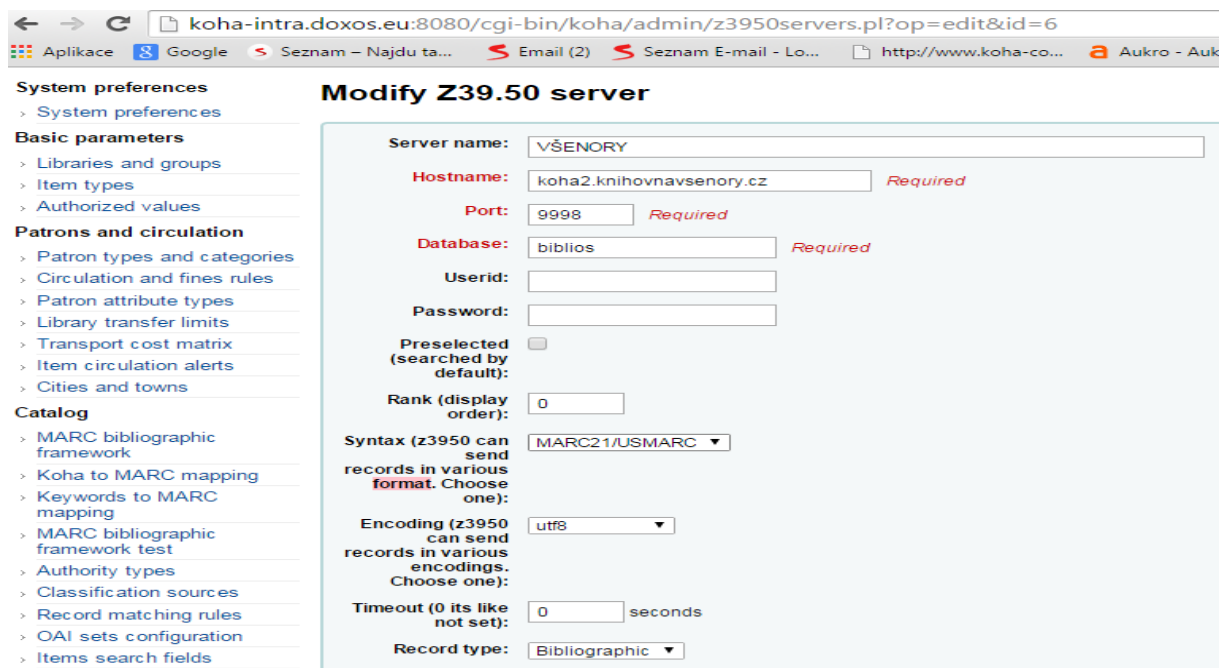
Aplikace KOHA

Koha je knihovní systém s přístupným zdrojovým kódem (open source). Je šířen pod licencí GPLv3 a jeho užití je bezplatné. V Česku používá Kohu několik knihoven, viz blíže na webu komunity Koha v redakčním systému Mediawiki: <http://www.koha-community.cz>, a to včetně podrobných návodů na instalaci na Ubuntu, zpřístupnění na internet, včetně nastavení Z39.50 serveru, pracovních šablon pro katalogizaci, nastavení vyhledávání a třídění v češtině, nastavení maileru, manuálů. Veřejně přístupné pro příspěvky jako wikipedie. Portál Koha komunity je <http://www.knihovni-system-koha.cz/> v Joomla.

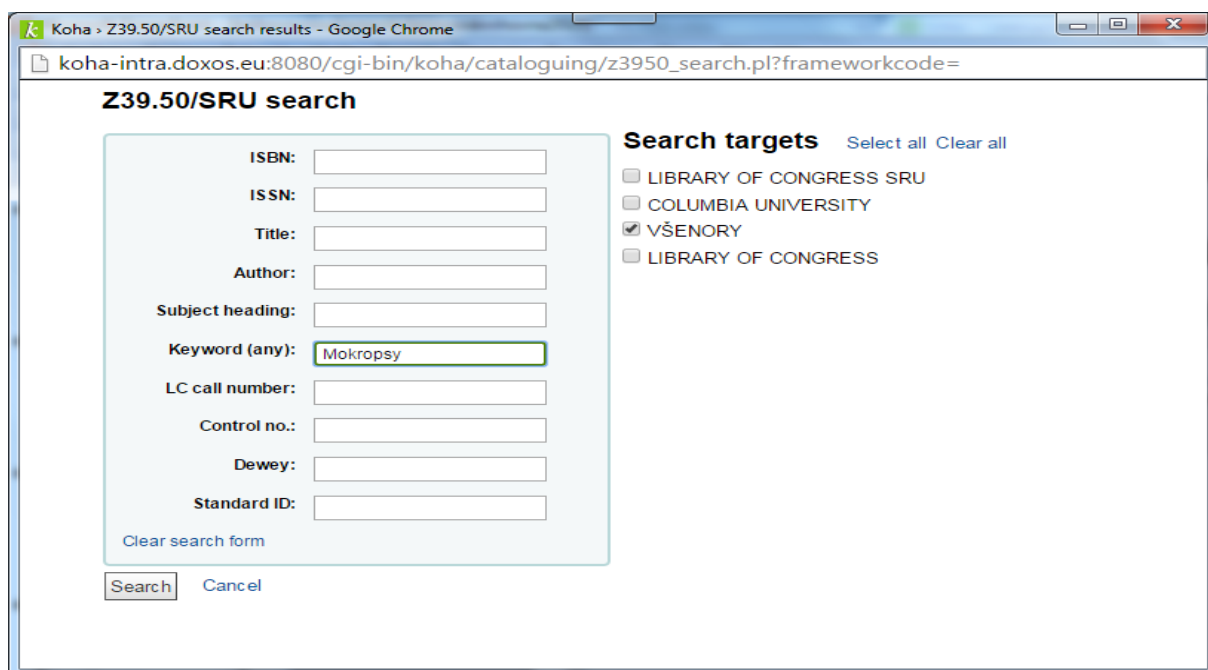


Obr. 27 Mediawiki české komunity Koha. Zdroj: autoři příspěvku

Implementace Koha v úplnosti funkcí pro české prostředí vyžaduje poměrně komplikované nastavení, i když vlastní instalace je celkem snadná. Knihovna Všenory využívá Koha jako Z39.50 server, tak aby Všenorská knihovna mohla být prohledávána dálkově protokolem Z39.50, případně aby z ní šlo stahovat záznamy (zejména regionální). Přenos bibliografických záznamů se provádí exportem z KPWinSQL (AKS) a importem do Koha pomocí SW MarcEdit [viz <http://marcedit.reeset.net/>]. Konfigurace Z39.50 serveru Koha je podrobně popsána na webu komunity <http://www.koha-community.cz>. Adresa Z39.50 serveru je: koha2.knihovnavsenory.cz:9998, formát MARC 21, UTF-8, databáze: biblios.



Obr. 28 Nastavení na straně klienta (též v AKS Koha) cíle (targetu) Všenory. Zdroj: autoři příspěvku



Obr. 29 Vyhledávací klient, vyhledává heslo Mokropsy. Zdroj: autoři příspěvku

Koha > Z39.50/SRU search results - Google Chrome
 koha-intra.doxos.eu:8080/cgi-bin/koha/cataloguing/z3950_search.pl

Results
 You searched for: Raw (any): Mokropsy

Server	Title	Author	Date	Edition	ISBN	LCCN	MARC	Card	Import
VŠENORY	150 let železniční trati Praha-Smíchov - Plzeň - Furth im Wald v historických fotografiích a dokumentech /		2012	Vyd. 1.	9788087338193		MARC	Card	Import
VŠENORY	Dolní Berounka :	Dvořák, Otomar,	2005		9788086720562		MARC	Card	Import
VŠENORY	Dolní Mokropsy 1088 - 1988 /	Novotný, Ladislav	uuuu				MARC	Card	Import
VŠENORY	Horní Mokropsy za starosty Bedřicha Homolky /		1998				MARC	Card	Import
VŠENORY	MUDr. Eugene Jablonský (Horní Mokropsy) Rešerše		2013	1			MARC	Card	Import
VŠENORY	Obecní protokol od roku 1893		1893 - 1933				MARC	Card	Import
VŠENORY	Pamětní kniha školy v Horních Mokropsích založená r.1862 :		1862 - 1910				MARC	Card	Import
VŠENORY	Poustevnice z Humenské :	Reiniš, Stanislav,	1935		(Váz)		MARC	Card	Import
VŠENORY	Ruští emigranty vo Všenorach - Mokropsach - Černošicích :	Kopřivová, Anastasie	2000				MARC	Card	Import
VŠENORY	Ruští emigranty vo Všenorach - Mokropsach - Černošicích :	Kopřivová, Anastasie	2000				MARC	Card	Import
VŠENORY	Ruští emigranti ve Všenorech, Mokropsích a Černošicích (20. a 30. léta XX. století) /	Kopřivová, Anastasie	2003	1. vyd.	8070504250 (brož)		MARC	Card	Import
VŠENORY	Ruští emigranti ve Všenorech, Mokropsích a Černošicích :	Kopřivová, Anastasie	2003				MARC	Card	Import
VŠENORY	Smíchovsko a Zbraslavsko /		1899.				MARC	Card	Import
VŠENORY	Soutěskami Českého krasu /	Dvořák, Otomar,	2010	1. vyd.	9788086367828 (váz)		MARC	Card	Import
VŠENORY	Tajný spolek "Snoš" :	Cemus, Jan	[1939]				MARC	Card	Import

Obr. 30 Odezva Z39.50 serveru Všenory. Výsledky vyhledávání. Zdroj: autoři příspěvku

MARC

```

000  _a(v0z.z)
      _2MRF
245 00 _a150 let železniční trati Praha-Smíchov - Plzeň - Furth im Wald v histor:
      _cMiroslav Petr ... [et al.]
246 33 _aSta padesát let železniční trati Praha-Smíchov - Plzeň - Furth im Wald v
246 14 _aPraha-Smíchov - Plzeň - Furth im Wald
250   _aVyd. 1.
260   _aV Plzni :
      _bStarý most,
      _c2012
300   _a120 s. :
      _bil. (některé barev.)
500   _aObálkový název: Praha-Smíchov - Plzeň - Furth im Wald
520   _aFotografická publikace nabízí přes 200 reprodukcí dobových fotografií a
520   _aobrazový materiál je řazen po směru trati, tedy ze stanice Praha-Smíchov
650 07 _aželezniční tratě
      _zčesko
      _2czenas
650 07 _aželezniční tratě
      _zNěmecko
      _2czenas
650 07 _ahistorické fotografie
      _zčesko
      _2czenas
650 07 _ahistorické fotografie
      _zNěmecko
      _2czenas
651  7 _aPraha - Plzeň - Furth im Wald (železniční trať)
      _2czenas
653   _aVšenory, Dobřichovice, Mokropsy, most, Černošice, Řevnice, Radotín, Chuc
655  7 _afotografické publikace
      _2czenas
655  7 _aibulevní publikace
  
```

Obr. 31 Příklad staženého záznamu MARC 21. Zdroj: autoři příspěvku

Kontakty:

knihovna@vsenory.cz, <http://www.vsenory.cz/knihovna/>,

<http://koha2.knihovnavsenory.cz>

Mgr. Eva Cerniňáková, Ing. Václav Jansa: Otevřený knihovní software Evergreen jako prostředek pro tvorbu společného katalogu

Knihovna Jabok a Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Úvod

Spolupráce nebo vzájemné sdílení práce knihoven jsou v poslední době hojně diskutovanými tématy, ať už na úrovni sdílené katalogizace, tvorby souborného katalogu, národních autorit, nebo článkové databáze, případně dalších činností knihoven. Jednou z oblastí, v níž by knihovny mohly spolupracovat a sdílet svou práci, je oblast automatizace knihoven a knihovních systémů.

Tento příspěvek na zahraničních příkladech i na konkrétním příkladu z České republiky ukazuje, že k provozování sdílené instalace knihovního softwaru je možné použít otevřený knihovní software Evergreen. Koneckonců právě možnost provozovat sdílenou instalaci softwaru více nezávislými knihovnami byla jedním z hlavních důvodů, proč byl již v roce 2008 (kdy byly dostupné i další otevřené knihovní softwary) zahájen překlad Evergreenu do češtiny.

V současné době Evergreen používá přibližně tisíc knihoven různých typů (veřejných, odborných či akademických [Evergreen ILS, 2015]) v řadě zemí (především v USA, Kanadě, dále např. v Gruzii, Nizozemí či České republice). Původně byl vytvořen pro veřejné knihovny v americké Georgii. Do provozu jej zde v roce 2006 nasadila síť PINES (Public Information Network for Electronic Services), která sdružuje 285 knihoven z celé Georgie. Síť PINES spravuje celkem 10,7 milionů knihovních jednotek, má 2,3 milionů čtenářů a ročně eviduje cca 16 milionů výpůjček [Georgia Public Library Service, 2015].

Funkce Evergreenu umožňující sdílení systému

Evergreen je variabilní, robustní a škálovatelný knihovní software, který je od počátku navržen tak, aby jedna jeho instalace mohla být využívána více knihovnami zároveň.

Disponuje nástroji, které umožňují hladké fungování řady nezávislých knihoven s individuálními potřebami v rámci jednoho společného systému. Počítá s minimálně tříúrovňovou hierarchií organizačních jednotek, jimiž jsou konsorcium (tj. sdružení), systém a knihovna. Hierarchická struktura systému je libovolně rozšiřitelná.

Jedním ze základních nástrojů je propracovaný systém oprávnění, která lze uplatnit v různých oblastech a na různých úrovních systému. Obrazně lze hovořit o „horizontálním“ a „vertikálním“ rozměru přidělování oprávnění. Vertikální rozměr určuje úroveň, na které mohou být tato oprávnění uplatněna (např. na úrovni celého sdružení nebo na úrovni knihovny či pobočky). Horizontální rozměr určuje, ke kterým funkcím má který uživatel přístup (jedná se např. o správu systému, vytváření záznamů, půjčování knih atd.), případně zda smí tato oprávnění přidělovat dalším uživatelům; zároveň jsou stanoveny i konkrétní organizační jednotky, ve kterých uživatel může tato oprávnění uplatnit. Celkový počet přibližně pěti set oprávnění je uspořádán do skupin podle typu uživatele a činností, které smí uživatel vykonávat. Každému uživateli musí být přiřazena patřičná skupina oprávnění.

Ve výchozím nastavení Evergreenu je předdefinováno několik skupin oprávnění (včetně dvou základních skupin „čtenáři“ a „personál“, které tvoří vrchol hierarchie), lze také libovolně vytvářet další skupiny oprávnění nebo upravovat stávající skupiny. Pokud má uživatel v knihovně více rolí, lze mu přiřadit sekundární skupinu oprávnění nebo mu individuálně přidělit jednotlivá oprávnění.

Velká variabilita a granularita funkcionality Evergreenu je zajištěna tím, že nastavení jsou definována nejdříve na obecné úrovni (nastavení typů organizačních jednotek v hierarchii systému, skupin uživatelů, pravidel pro délky výpůjček, pravidel pro narůstání pokut aj.), a teprve poté jsou uplatněna u jednotlivých knihoven. Obecné a předem definované prvky nastavení lze přirovnat k dílům stavebnice, ze kterých se poskládá výsledná stavba. Konečná podoba závisí na tom, které stavební kameny se použijí, a na tom, jak a v jakém pořadí jsou umístěny.

Příkladem může být nastavení výpůjční politiky knihovny v Evergreenu. Ta pracuje s:

- jednotlivými vlastnostmi exempláře (např. vlastnická knihovna, umístění v knihovně, typ dokumentu, povolení půjčovat nebo rezervovat aj.),
- výpůjčními pravidly (knihovna, kde probíhá výpůjčka, délky výpůjček, limity pro pokuty, maximální počty výpůjček, pravidla pro rezervace aj.),
- vlastnostmi čtenáře (skupina a přidělená oprávnění, domovská knihovna, věk aj.),
- hierarchií systému a specifickými nastaveními knihovny.

Další podstatnou oblastí je sdílení záznamů. Stávající autoritní záznamy se pouze propojí s bibliografickým záznamem, k jednou vytvořenému bibliografickému záznamu jednotlivé knihovny pouze připojují údaje o vlastnictví nebo jej využijí pro objednávky aj. Pro spolupráci v oblasti akviziční politiky je výhodou, že akvizitěři mají informace, které další knihovny již danou knihovnou jednotku mají ve svém fondu.

Sdílet lze nejen záznamy a nástroje pro správu fondu (např. katalogizační, exemplářové nebo tiskové šablony, seznamy knih vytvořené dalšími uživateli, databázi dodavatelů, pravidla pro generování docházejících čísel časopisů, definice statistických sestav, průzkumy apod.), ale také – s využitím funkce Evergreenu pro rezervaci místností a vybavení – technická zařízení a vybavení, prostory aj.

Nesmíme však zapomenout na to, že spolupráce knihoven je přínosná především pro čtenáře. Ti mohou okamžitě zjistit, která knihovna má ve svém fondu požadovaný dokument a mohou si jej vypůjčit nebo rezervovat. Evergreen má propracovaný systém rezervací, který využívá pokročilé možnosti nastavení a definuje, komu, co, kdy, odkud, kam a za jakých podmínek je možné rezervovat či dopravit. Sdílet je možné také údaje o čtenářích. Zároveň jsou však v Evergreenu nastavení, která umožní sdílení omezit na jednotlivé knihovny nebo systémy, přičemž v případě zájmu může čtenář povolit sdílení svých údajů s libovolnou knihovnou bez ohledu na nastavená omezení. Při sdílení čtenářů lze brát v potaz specifika jednotlivých knihoven (pokud by např. některé knihovny používaly čipové karty a jiné by tyto karty nepoužívaly a neměly ani k dispozici potřebnou čtečku, lze každému čtenáři nastavit více aktivních čtenářských průkazů).

Můžeme shrnout, že v jedné instalaci Evergreenu lze potřebám dílčí knihovny nebo systému knihoven přizpůsobit katalogizační, akviziční i výpůjční politiku, nastavit individuální pravidla pro oznámení, tiskové nebo e-mailové výstupy. Každé knihovně lze také uzpůsobit

online katalog v souladu s grafickým stylem dané instituce, výchozí knihovnu pro vyhledávání, přizpůsobit odkazy i další informace, upravit dílčí funkce online katalogu apod.

Sdílené instalace Evergreenu v zahraničí

Jak již bylo naznačeno výše, model sdílení knihovního systému více knihovnami přináší řadu výhod. Svědčí o tom i skutečnost, že podle údajů uvedených na dokumentačním portálu Evergreenu (Evergreen Libraries) je touto formou realizována téměř polovina ze stávajících šedesáti instalací Evergreenu, což představuje téměř tisíc knihoven [Evergreen Libraries, 2015].² Jde o různé typy sdružení veřejných nebo akademických knihoven, případně též sdružení smíšeného typu, jehož členy jsou veřejné, školní i speciální knihovny (viz Tab. 1). Z hlediska počtu spolupracujících knihoven je velikost jednotlivých sdružení velmi různorodá. Například sdružení ASLAN (Asbury Seminary Library Automation Network) má tři členy, již zmiňované sdružení PINES pak 285 členů.³

Tab. 1 Přehled sdílených instalací softwaru Evergreen

Název sdružení	Geografické umístění	Počet knihoven	Typy knihoven
Asbury Seminary Library Automation Network (ASLAN)	Kentucky a Florida (USA)	3	akademické
Skagit Libraries	Washington (USA)	4	veřejné
Niagara Libraries	Ontario (Kanada)	5	veřejné, akademické, speciální, školní
Midwest Collaborative for Library Services	Michigan (USA)	7	veřejné
Evergreen Virginia	Virginia (USA)	7	veřejné
Consortium of Ohio Libraries (COOL)	Ohio (USA)	11	veřejné, akademické, speciální, školní
Library Services (Tasmania)	Tasmánie (Austrálie)	12	speciální
North Texas Library Consortium	Texas (USA)	13	veřejné
Maine Balsam Library	Maine (USA)	17	veřejné, školní,

² Je nutné poznamenat, že ve skutečnosti Evergreen, ať již formou samostatné, nebo sdílené instalace, využívá ještě více knihoven, neboť zveřejňování údajů na dokumentačním portálu Evergreenu je pro instituce, které Evergreen využívají, zcela dobrovolné.

³ Hledisko velikosti však není zcela jednoznačné, protože terminologie v dokumentaci a na stránkách projektu Evergreen není vždy jednotná: termínem knihovna je označována jak jedna organizační jednotka, tak i systém knihoven s více pobočkami nebo organizačními jednotkami.

Název sdružení	Geografické umístění	Počet knihoven	Typy knihoven
Consortium			speciální
NC Cardinal	Severní Karolína (USA)	17	veřejné
SC LENDS	Jižní Karolína (USA)	20 (89 org. jednotek)	převážně veřejné, jedna speciální
Missouri Evergreen	Missouri (USA)	22	veřejné
North of Boston Library Exchange	Massachusetts (USA)	28	veřejné, akademické, speciální
Conifer	Ontario (Kanada)	29	akademické, speciální
United Georgian Catalog	Tbilisi (Gruzie)	36 (94 org. jednotek)	převážně akademické
Merrimack Valley Library Consortium	Massachusetts (USA)	36	veřejné
OWWL (Pioneer Library System)	New York (USA)	42	veřejné
King County Library System	Washington (USA)	49	veřejné
Georgia PINES	Georgie (USA)	52 (285 org. jednotek)	veřejné
Pennsylvania Integrated Library System (PaILS)	Pensylvánie (USA)	64	veřejné
Sage Library System	Oregon (USA)	70	veřejné, školní, akademické
BC Libraries Cooperative	Manitoba (Kanada)	74	veřejné, akademické, speciální, školní
Bibliomation	Connecticut (USA)	79	veřejné, školní (střední a základní školy)
Evergreen Indiana	Indiana (USA)	107	převážně veřejné, okrajově školní a speciální
Central/Western Massachusetts Automated Resource Sharing	Massachusetts (USA)	144	převážně veřejné

Zdroj: autoři příspěvku

Spolupráce knihoven přináší užitek především čtenářům, kteří mohou využívat knihy i další informační zdroje z celého sdružení. Zároveň dochází k úsporám finančních i lidských zdrojů při sdílené správě systému či společném využívání bibliografických záznamů. Spolupráce však často přesahuje sdílení knihovního systému a zasahuje i do mnoha dalších oblastí. Může se jednat například o společnou akviziční politiku, umožňující efektivní vynakládání prostředků na nákup knih, sdílenou správu webových stránek, sdílení materiálního vybavení, společná školení či spolupráci při přípravě rozvojových projektů a získávání grantů a dotací. Díky značným úsporám finančních prostředků, které tím vznikají, lze realizovat projekty a služby, které by si samostatné knihovny nikdy nemohly dovolit. I v případě malých sdružení lze dosáhnout výrazného zkvalitnění služeb čtenářům. Ve velkých sdruženích, např. v těch, která jsou tvořena knihovnami v rámci celého územního celku (státu), se mohou úspory pohybovat v řádech milionů dolarů. Např. knihovny ve sdružení PINES během prvních deseti let spolupráce ušetřily celkem 11 milionů dolarů za jednorázové výdaje, 61 milionů dolarů za pravidelné platby a cca 20 milionů dolarů za sdílený provoz knihovního systému, školení personálu, kurýrní služby apod. [Georgia Public Library Service, 2015].

První sdílená instalace Evergreenu v ČR

Protože Evergreen byl prvním lokalizovaným softwarem s otevřeným zdrojovým kódem v České republice, kde do té chyběly zkušenosti s provozem knihovních softwarů bez podpory komerčního dodavatele, už samo nasazení tohoto softwaru do standardního provozu české knihovny znamenalo do určité míry vykročení na nejistou půdu (a bylo také mnohými knihovníky zpochybnováno). Evergreen byl proto v České republice zpočátku zaváděn pouze v podobě samostatných instalací. Bylo tomu tak i v případě Knihovny Jabok, která Evergreen používá již od roku 2011. [CERNIŇÁKOVÁ, 2013] Od samého počátku však bylo zřejmé, že podstatnou výhodou Evergreenu je právě možnost využívání knihovního systému více knihovnami, a to dokonce knihovnami zcela nezávislými. Takové knihovny potom mohou v maximální míře sdílet náklady na provoz a správu systému i knihovní procesy.

K reálným úvahám o spolupráci došlo na semináři „Evergreen v českých knihovnách 2014“, na kterém byla naznačena myšlenka vytvoření společného katalogu knihoven využívajících Evergreen. [JANSOVÁ, 2014] Knihovna Jabok tuto myšlenku následně začala rozvíjet ve spolupráci s knihovnou Katolického domova studujících (KDS). Knihovna KDS byla vhodným partnerem pro realizaci pilotního projektu společného katalogu i z toho důvodu, že žádný katalog do té doby neprovozovala. Nebylo tudíž nutné řešit převod dat, který podle našich zkušeností bývá nejnáročnější fází zavádění knihovního systému.

Východiskem projektu pilotního společného katalogu byl předpoklad, že společné provozování systému bude vyžadovat větší objem práce navíc pouze v počáteční fázi projektu. V dalších fázích/letech by šlo již o provoz nastaveného systému, který Knihovna Jabok v každém případě udržuje.

Plán projektu pilotního katalogu zahrnoval následující oblasti:

- smluvní zakotvení spolupráce a sdílení služeb a dat knihovního systému,
- vytvoření doporučených společných pracovních postupů,

- nastavení systému pro provoz společného katalogu a jeho testování.

Spolupráce byla právně zakotvena formou **dvoustranné smlouvy mezi Jabokem v roli provozovatele a KDS jako účastníka společného katalogu**. Smlouva stanovuje práva a povinnosti provozovatele i účastníka společného katalogu.

Ve smlouvě jsou řešeny především následující záležitosti:

- vymezení pojmů a předmětu smlouvy,
- sdílené služby a přístup k nim,
- způsoby spolupráce a postupy pro vybrané situace,
- zodpovědnost jednotlivých stran,
- finanční podmínky,
- ochrana dat a osobních údajů čtenářů,
- podmínky a postupy vztahující se ke správě systému nebo k přechodu na vyšší verzi softwaru,
- podmínky případného ukončení spolupráce.

Součástí smlouvy je aktuální znění společné katalogizační politiky a doporučených společných pracovních postupů pro práci ve společném katalogu.

Těžištěm **doporučených společných pracovních postupů** se staly postupy vztahující se ke katalogizaci. Bylo nutné zaručit požadovanou kvalitu bibliografických záznamů pro přispívání do Souborného katalogu ČR s ohledem na skutečnost, že žádná z pracovníků knihovny KDS nemá knihovnické vzdělání ani zkušenosti s katalogizací ve formátu MARC 21 podle pravidel RDA. Dále bylo nutné stanovit pravidla pro používání čárových kódů jednotlivými knihovnami pro nepřirůstkované exempláře (např. časopisy) a čtenáře tak, aby v budoucnu nemohlo dojít k nežádoucím duplicitám, a také mj. promyslet postup při přispívání do Souborného katalogu ČR. Stanovení doporučených společných pracovních postupů předcházela důkladná analýza procesů a potřeb obou zúčastněných knihoven. Pro zveřejnění dokumentace doporučených pracovních postupů byl využit vyhrazený virtuální prostor na stávajícím dokumentačním portálu Evergreen DokuWiki CZ [Evergreen DokuWiki CZ, 2015].

Stěžejní fází přípravy bylo **nastavení systému pro provoz společného katalogu a jeho testování**. Přestože Knihovna Jabok má dlouholeté zkušenosti s provozem knihovního systému s využitím softwaru Evergreen, bylo nutné v praxi otestovat některá nastavení v prostředí s více knihovnami. Knihovní systém Knihovny Jabok dříve nepočítal s provozem katalogu ve více knihovnách, proto jej bylo nutné vyčistit a patřičně upravit. Některá nastavení, která se původně vztahovala k celému systému, byla zúžena pouze na Knihovnu Jabok. Byla rovněž doplněna nebo upravena dílčí nastavení, byly sjednoceny názvy organizačních jednotek, změněny názvy skupin čtenářů tak, aby nebylo nutné vytvářet skupiny pro každou knihovnu zvlášť apod.

Časová osa projektu

Konkrétní představu o průběhu projektu přináší níže uvedená časová osa pokrývající období od konce roku 2014 do září 2015.

- **Koncem roku 2014** došlo k dohodě o vzniku společného katalogu projektu a předběžným ujednáním o podmínkách tohoto projektu. Poté byla podána žádost o dotaci v programu VISK 3 (žádost byla úspěšná a dotace byla poskytnuta v plné výši).
- **Na jaře 2015** byly podniknuty první kroky k praktické realizaci projektu, především teoretická příprava a ověření možných nastavení na testovací verzi katalogu Evergreen. Zároveň mezi zapojenými knihovnami proběhla diskuse o vhodném uspořádání/nastavení knihovny a výpůjčních pravidel a o konečné podobě smlouvy o spolupráci. Byly řešeny i dílčí praktické záležitosti, např. žádost knihovny KDS o siglu a prefix čárového kódu, zjišťovaly se možnosti spolupráce společného katalogu se Souborným katalogem ČR apod.
- **V červnu 2015** bylo zahájeno školení katalogizátorů z knihovny KDS. Katalogizace byla průběžně procvičována na testovací instalaci Evergreenu. Souběžně byly řešeny další praktické záležitosti (tisk čárových kódů, pořízení čtečky čárových kódů, instalace služebního klienta Evergreenu na počítačích v knihovně KDS apod.). Koncem června byla v produkční instalaci systému Evergreenu Knihovny Jaboku provedena nastavení potřebná pro provoz společného katalogu a byly vytvořeny doporučené společné katalogizační postupy.
- **Od 1. července 2015** probíhalo zpracování fondu knihovny KDS, na kterém se podílely tři katalogizátorky (neknihovnice). V průběhu července byla zpracována většina fondu (cca 3 200 knihovních jednotek).
- **V červenci a srpnu 2015** probíhala druhá etapa nastavení, především výpůjční politiky knihovny KDS. Souběžně byl proveden přechod knihovního systému na vyšší verzi a poté byl nastaven a přizpůsoben online katalog knihovny KDS. Koncem srpna proběhlo školení pracovníků KDS pro práci ve výpůjčním protokolu a bylo podepsáno definitivní znění smlouvy o spolupráci.
- **10. září 2015** byla v knihovně KDS zahájena registrace čtenářů a půjčování ve společném katalogu v knihovním softwaru Evergreen.

Aktuální stav

V současné době již knihovna KDS využívá společný katalog ke všem knihovnickým činnostem v oblasti katalogizace a výpůjčního protokolu. Pro každou z knihoven byly podle jejich potřeb nastaveny katalogizační i výpůjční politiky a při dosavadním provozu společného katalogu nebyly v oblasti výpůjčních nebo katalogizačních politik obou knihoven zaznamenány žádné problémy s výjimkou detailů typických pro ladění nově zaváděných informačních systémů.

Jak Knihovna Jabok, tak knihovna KDS používají vlastní rozhraní online katalogu⁴, ve kterém je pro uživatele v rámci systému přednastaveno vyhledávání v dané knihovně a jsou v něm zohledněna specifika obou knihoven (odkazy, informace o registraci do

⁴ Katalog Knihovny Jabok je dostupný na adrese <http://www.jabok.cuni.cz>, katalog knihovny KDS na adrese <http://kds.jabok.cuni.cz>.

knihovny, informace o bezhotovostním platebním styku apod.). Potřebám jednotlivých knihoven byl přizpůsoben také grafický vzhled online katalogu (loga, použité barvy apod., viz obr. 1 a 2).

Kromě specifického rozhraní obou knihoven bylo vytvořeno i univerzální rozhraní společného katalogu (obr. 3).

Knihovna JABOK Katalog Knihovny Jabok

Jazyk: Czech Změnit Moje konto

Úvodní stránka katalogu Knihovna Jabok Databáze Jednotná informační brána Nápověda

Hledat v katalogu [Pokročilé vyhledávání](#) [Procházet katalog](#)

Hledání: Typ: Formát: Knihovna: Hledat


[Zpřesnit mé původní vyhledávání]

Nové hledání [Pokročilé vyhledávání](#) Seřadit podle Seřadit podle relevance Zobrazit více podrobnosti Omezit na dostupné exempláře Seskupit nosiče a vydání

Výsledky vyhledávání Výsledky 1 - 10 z přibližně 1144 Strana 1 z 115 1 2 3 4 5 6 7 8 Další ▶

Autor	Další			
Gairns, Ruth	(10)	1.	Death with reservations <i>Kingsbury, Kate</i> Kniha (c1998) Signatura 812 KJK Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)	<input checked="" type="checkbox"/> Rezervovat <input type="checkbox"/> Přidat do mého seznamu
Dickens, Charles 1812-1870	(5)	2.	The life of Moses : the Yahwist as historian in Exodus-Numbers <i>Van Seters, John</i> Kniha (c1994) Signatura SZ-4.3 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)	<input checked="" type="checkbox"/> Rezervovat <input type="checkbox"/> Přidat do mého seznamu
Brueggemann, Walter	(4)	3.	Solomons prayer : synchrony and diachrony in the composition of I Kings 8, 14-61 <i>Talstra, Eep</i> Kniha (c1993) Signatura SZ-4.3 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)	<input checked="" type="checkbox"/> Rezervovat <input type="checkbox"/> Přidat do mého seznamu
Kollmannová, Ludmila 1921-	(4)	4.	The eschatology of Second Zachariah : a study of the formation of a mantological wisdom anthology <i>Larkin, Katrina J. A.</i> Kniha (c1994) Signatura SZ-4.3 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)	<input checked="" type="checkbox"/> Rezervovat <input type="checkbox"/> Přidat do mého seznamu
Murphy, Raymond	(4)	5.	Values in social work <i>Horne, Michael 1953-</i>	<input checked="" type="checkbox"/> Rezervovat <input type="checkbox"/> Přidat do mého seznamu
Schaefer, Richard T.	(4)			
Wallwork, Adrian	(4)			
Austen, Jane 1775-1817	(3)			
Věcné téma	Další			
angličtina	(133)			
sociální práce	(46)			
Starý zákon	(33)			
etika	(32)			
bible	(29)			
křesťanství	(29)			
biblická exegeze	(22)			
biblická interpretace	(21)			

Obr. 1 Ukázka rozhraní online katalogu Knihovny JABOK. Zdroj: autoři příspěvku

 **Katalog knihovny KDS** Jazyk: Czech

Úvodní stránka katalogu [Knihovna KDS](#) [Beletrie](#) [Poezie](#) [Drama](#) [Naučná literatura](#) [Náповéda](#)








Hledat v katalogu [Pokročilé vyhledávání](#) [Procházet katalog](#)

Hledání: Typ: Formát: Knihovna:


[Zpřesnit mé původní vyhledávání](#)

Seřadit podle

Výsledky vyhledávání Výsledky 51 - 60 z přibližně 160 Strana 6 z 16 [◀ Předchozí](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#) [8](#) [9](#) [▶ Další](#)

Autor	Další	51.	52.	53.	54.	55.	56.	57.
Dickens, Charles 1812-1870 (5)		 Sam's letters to Jennifer : a novel <i>Patterson, James.</i> Kniha (2004.) Signatura 812 PaJ Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Knihovna KDS)	 Encyclopedia of Buddhism E-kniha (c2004.)	 Encyclopedia of American religions <i>Melton, J. Gordon.</i> E-kniha (2003)	 I am a soldier, too : the Jessica Lynch story <i>Bragg, Rick.</i> Kniha (2003.) Signatura 812 BrR Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Knihovna KDS)	 Encyclopedia of science and religion E-kniha (2003)	 English pronunciation in use self-study and classroom use. Intermediate. Audio CDs <i>Hancock, Mark.</i> (c2003) Signatura 80.3 HaM Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Knihovna KDS)	 Encyclopedia of islam and the muslim world (2003)
Kollmannová, Ludmila 1921- (4)		<input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>
Tolkien, J. R. R. (John Ronald Reuel) 1892-1973 (3)								
Austen, Jane 1775-1817 (2)								
Chesterton, G. K. (Gilbert Keith) 1874-1935 (2)								
Cornwell, Patricia Daniels (2)								
Defoe, Daniel asi 1661-1731 (2)								
Doyle, Arthur Conan Sir 1859-1930 (2)								
Věcné téma	Další							
angličtina (21)								
History (8)								
jazyková výuka (5)								
náboženství (5)								
Fiction (4)								
anglická literatura (4)								
antikví lázky (4)								

Obr. 2 Ukázka rozhraní online katalogu knihovny KDS. Zdroj: autoři příspěvku

 **SPOlečný Katalog** Jazyk: Czech

Úvodní stránka katalogu [Souborný katalog ČR](#) [Jednotná informační brána](#) [Náповéda](#)






Hledat v katalogu [Pokročilé vyhledávání](#) [Procházet katalog](#)

Hledání: Typ: Formát: Knihovna:

[Zpřesnit mé původní vyhledávání](#)

Seřadit podle

Výsledky vyhledávání Výsledky 1 - 10 z přibližně 1144 Strana 1 z 115 [1](#) [2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#) [8](#) [▶ Další](#)

Autor	Další	1.	2.	3.	4.	5.
Gairns, Ruth (10)		 Death with reservations <i>Ringsbury, Kate.</i> Kniha (c1998.) Signatura 812 KJK Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)	 The life of Moses : the Yahwist as historian in Exodus-Numbers <i>Van Seters, John.</i> Kniha (c1994) Signatura SZ-4.3 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)	 Solomons prayer : synchrony and diachrony in the composition of I Kings 8, 14-61 <i>Talstra, Eep.</i> Kniha (c1993) Signatura SZ-4.3 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)	 The eschatology of Second Zachariah : a study of the formation of a mantological wisdom anthology <i>Larkin, Katrina J. A.</i> Kniha (c1994) Signatura SZ-4.3 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)	 Values in social work <i>Horne, Michael 1953-</i> Kniha (c1999) Signatura SPR-1 Dostupné pro výpůjčku: 1 z 1 exemplářů (Katalog Evergreen)
Dickens, Charles 1812-1870 (5)		<input type="button" value="Rezervovat"/> <input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Rezervovat"/> <input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Rezervovat"/> <input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Rezervovat"/> <input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>	<input type="button" value="Rezervovat"/> <input type="button" value="Přidat do mého seznamu"/>
Brueggemann, Walter (4)						
Kollmannová, Ludmila 1921- (4)						
Murphy, Raymond (4)						
Věcné téma	Další					
angličtina (133)						
sociální práce (46)						
Starý zákon (33)						
etika (32)						
bible (29)						
Název edice	Další					
Gale virtual reference library (26)						
Social issues primary sources collection (10)						
Wordsworth classics (5)						
New international biblical commentary Old Testament series (4)						

Obr. 3 Ukázka univerzálního rozhraní společného katalogu. Zdroj: autoři příspěvku

Aktuálně zbývá také dokončit některá nastavení, např. definovat dílčí statistické sestavy pro potřeby statistických výstupů jednotlivých knihoven. Dále bude nutné dokončit dokumentaci doporučených pracovních postupů a společné katalogizační politiky. Již nyní se však potvrzuje správnost předpokladu, že společné provozování knihovního systému bude vyžadovat práci navíc pouze v počáteční fázi projektu, při přechodech systému na vyšší verzi nebo při případných rozvojových projektech. Při běžném užívání

katalogu pro standardní činnosti však bude společný provoz již nastaveného systému představovat úspory času a financí.

Závěr

Jak zahraniční, tak nyní již i české zkušenosti potvrzují, že knihovní software Evergreen je vhodný pro nasazení do provozu knihoven se složitou organizační strukturou, které potřebují sdílet jeden knihovní systém, ale zároveň potřebují zachovat specifika jednotlivých knihoven. Stávající zkušenosti z provozu Knihovny Jabok a knihovny KDS v praxi ukazují, že i v českém prostředí lze provozovat společný katalog zcela nezávislých knihoven a že spolupráce knihoven (ať už v rámci využívání společného katalogu, nebo jiná) je nejen možná, ale že může pro zúčastněné knihovny představovat výhody ve formě sdílení zkušeností i finančních či lidských zdrojů.

Nezbývá než doplnit, že všechny zkušenosti a praktické výstupy z projektu (mj. návrh dohody o spolupráci knihoven, návrhy řešení společných pracovních postupů a doporučená nastavení softwaru Evergreen) budou v duchu filozofie otevřeného softwaru sdíleny s dalšími knihovnami prostřednictvím dokumentačního portálu Evergreen DokuWiki CZ [Společný katalog Evergreen, 2015].

Literatura a informační zdroje

CERNIŇÁKOVÁ, Eva. 2013. Knihovní systém Evergreen s otevřeným zdrojovým kódem v Česku: zkušenosti po roce a půl provozu. In: *INFORUM 2013 : 19. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích* [online]. ISSN 1801-2213. Dostupné z:

<http://www.inforum.cz/sbornik/2013/22/>

Evergreen DokuWiki CZ: Dokumentační portál české komunity Evergreenu [online]. 2015. [Praha]: Knihovna Jabok [cit. 24. září 2015]. Dostupné z:

<http://knihovna.jabok.cuni.cz/dokuwiki/doku.php/start>

EVERGREEN ILS. 2015. About Us. In: Evergreen - Open Source Library Software [online]. [cit. 24. září 2015]. Dostupné z: <http://evergreen-ils.org/about-us/>

Evergreen Libraries. 2015. In: Evergreen DokuWiki [online] [Atlanta]: GPLS and others, ©2008-2015 [cit. 7. červenec 2015]. Dostupné z: http://wiki.evergreen-ils.org/doku.php?id=evergreen_libraries

GEORGIA PUBLIC LIBRARY SERVICE. 2015. PINES: Georgia's Statewide Library Card [online]. Atlanta: Georgia Public Library Service. Dostupné z:

http://www.georgialibraries.org/fact-sheets/PINES_Facts_2015.pdf

JANSOVÁ, Linda, JANSA, Václav a CERNIŇÁKOVÁ, Eva. 2014. Zpráva ze semináře Evergreen v českých knihovnách 2014. Ikaros [online]. 2014, 18(11) [cit. 25. září 2015]. urn:nbn:cz:ik-14292. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/14292>

Společný katalog Evergreen (SPOK). 2015. In: Evergreen DokuWiki CZ: Dokumentační portál české komunity Evergreenu [online]. [Praha]: Knihovna Jabok, 2015 [cit. 24. září 2015]. Dostupné z: <http://knihovna.jabok.cuni.cz/dokuwiki/doku.php/spok:start>

Mgr. Lenka Maixnerová, Bc. Michal Závíška: Katalogizační pravidla a jejich použití v praxi

Národní lékařská knihovna

Úvod

Národní lékařská knihovna (dále jen NLK) je ústřední specializovaná knihovna, jejímž základním posláním je shromažďování, zpracování, zpřístupňování, správa a dlouhodobé uchování biomedicínských informací. Jmenná katalogizace patří mezi elementární činnosti knihovny, jejímž výsledkem je vytvoření bibliografického záznamu, který umožní uživateli nalézt dokument podle základních identifikačních údajů. Bibliografickým zpracováním (tj. vytvářením bibliografických záznamů) se NLK hlouběji zabývá již od roku 1947, kdy začala s vytvářením národní oborové bibliografie *Bibliographia medica* Českoslovac.

Vytváření bibliografických záznamů je proces, během něhož se řídíme knihovnickými pravidly nebo doporučenými standardy. Hlavním standardem pro jmennou katalogizaci jsou tzv. katalogizační pravidla. Ta určují, které údaje z popisovaného dokumentu se mají zaznamenat, jakým způsobem, případně jak je upravit. Strukturu zaznamenaných údajů určuje tzv. bibliografický formát. Dalšími používanými standardy jsou Mezinárodní doporučení pro bibliografický popis ISBD a národní interpretace.

Jmenné zpracování prošlo v NLK stejně jako v jiných institucích v ČR bohatým vývojem. Základní používané standardy pro jmenné zpracování byly: Pruská instrukce, Sovětská pravidla, Anglo-americká katalogizační pravidla (dále jen AACR) včetně jejich revizí, Pravidla jmenného katalogu, ČSN 01 0195 Bibliografický (dokumentační) a katalogizační záznam, Mezinárodní doporučení pro bibliografický popis ISBD, bibliografický formát UNIMARC, bibliografický formát MARC 21, od roku 2015 katalogizační pravidla RDA (Resource Description and Access), která nahrazují AACR2.

Dodržování knihovnických standardů není závazné, ale doporučené, jejich dodržování je známkou určité kvality. [KUBALOVÁ, 1995] V současné době jsou stanoveny minimální standardy například pro spolupráci se SK ČR (Souborný katalog ČR). Nekritické používání standardů může však vést k tomu, že máme bezchybně vytvořené bibliografické záznamy, které jsou však pro řadu uživatelů buď obtížně vyhledatelné, nebo i zcela nevyhledatelné, případně i nesrozumitelné. Cílem jmenného zpracování by neměl být perfektně vytvořený bibliografický záznam sestavený přesně podle pravidel, ale umožnění uživatelům nalézt požadovanou informaci, ukázat, co knihovna má, pomoci vybrat ze zdrojů knihovny.

[CANNASIATO, 2010]

Při jmenném zpracování v NLK se snažíme dodržovat všechny doporučované standardy, ale též klademe důraz na používání zdravého selského rozumu. V některých případech při jmenném zpracování volíme v NLK jiné řešení, které více vyhovuje tomu, aby byl popsán dokument nalezen. Zejména se jedná o použití katalogizačních pravidel, kde v řadě případů jejich striktní dodržování vede k tomu, že je obtížné některé dokumenty dohledat, a to nejen uživateli, ale i samotnými knihovníky. Jakékoliv výjimky z dodržování standardů vždy ověřujeme v zahraničních knihovnách, databázových centrech a jiných katalogizačních

agenturách a snažíme se o uplatnění tzv. „best evidence practice“ (inspirujeme se například v Národní lékařské knihovně USA a v databázi Medline).

Současné používané standardy pro jmenné zpracování v NLK jsou:

- katalogizační pravidla RDA pro zpracování na monografické a seriálové úrovni,
- bibliografický formát MARC 21 pro zpracování na monografické, seriálové i analytické úrovni,
- formát MARC 21 pro autoritní záznamy,
- interpunkce podle ISBD je součástí zápisu dat,
- národní interpretace.

Tab. 1 Přehled používaných standardů podle typu záznamu

	Monografická úroveň	Seriálová úroveň	Analytická úroveň	Autoritní záznamy
Katalogizační pravidla	RDA od 2015	RDA od 2015	Vlastní po vzoru databázových center, zejména databáze Medline	RDA od 2015
Bibliografický formát	MARC 21 od 2014	MARC 21 od 2014	MARC 21 od 2011	MARC 21 od 2014
Interpunkce podle ISBD	Součástí zápisu dat	Součástí zápisu dat	Součástí zápisu dat	Součástí zápisu dat
Národní interpretace	ANO s výjimkami	ANO s výjimkami	NE	ANO s výjimkami
Celkový počet záznamů (stav k 25. 8. 2015)	150.780	16.783	802.233	146.266

Zdroj: autoři příspěvku

Metody

Pro jmenné zpracování jsme zpracovali několik pracovních postupů (zkrácená verze), z nichž je patrné dodržování standardů:

Monografické zpracování

- Vytvoření akvizičního záznamu pro akviziční objednávku (ISBN, název),
- kontrola, zda je v databázi obálek obálka a obsah, pokud ne, naskenují se a odešlou do databáze obálek,

- stáhnutí záznamů přes Z39.50, při více nalezených záznamech přebírat v tomto pořadí: u českých NK ČR, SKČR, JIB; u zahraničních NLM Bethesda, SKČR, JIB, u dokumentů Světové zdravotnické organizace databáze WHO, SKČR, JIB,
- pokud není záznam nalezen v žádné jiné databázi, provést zápis včetně propojení autorských údajů s autoritními záznamy, případně vytvoření návrhů autorit,
- při existenci plného textu (např. dokumenty WHO, ÚZEL, SZÚ apod.) uvést odkaz na plný text do pole 856 s poznámkou v podpoli \$z,
- supervize návrhu autority a její odeslání do databáze národních autorit NK ČR,
- supervize celého záznamu,
- formálně logické kontroly před odesláním do souborného katalogu Caslin.

Seriálové zpracování

- Vytvoření bibliografického záznamu stažením záznamu přes Z39.50 s využitím databázi ISSN, NLM Bethesda, NKČR, ...; primárně se vytváří záznam na tištěnou verzi s doplňujícími informacemi pro verzi elektronickou včetně zaznamenání ISSN online verze do opakovaného výskytu pole 022,
- kontrola, zda v databázi obálek je obálka, pokud ne, naskenuje se a odešle do databáze obálek,
- uvést odkaz na stránky časopisu případně o dostupném online archivu do pole 856 s poznámkou v podpoli \$z,
- supervize celého záznamu,
- formálně logické kontroly před odesláním do souborného katalogu Caslin.

Analytické zpracování

- Vytvoření bibliografického záznamu podle různých metod (snahou je záznam nezapisovat a tím se vyhnout vytváření překlepů apod.):
 - import záznamu od nakladatele,
 - import záznamu z databáze Medline (prostřednictvím PubMed nebo Z39.50 OVID) nebo Bibliographia medica Slovaca (Z39.50) – pouze zahraniční bohemika,
 - kopírování údajů z webových stránek časopisu,
 - přepis údajů s využitím skenovacího pera,
- kontrola stažených nebo přepsaných údajů,
- propojení autorských údajů s lokálními autoritami, pokud autorita neexistuje, je vytvořen její návrh,
- propojení záznamu na zdrojový dokument pomocí pole BMC,
- při existenci plného textu uvést odkaz na plný text do pole 856 s poznámkou v podpoli \$z,
- supervize návrhu autority a její odeslání do databáze národních autorit NK ČR.

Příklady odchylek v katalogizační praxi NLK

Zpracování seriálů

Zpracováním seriálů se v NLK intenzivně zabýváme již od roku 1975, kdy jsme začali vytvářet souborný katalog periodik pro oblast lékařství a zdravotnictví. V roce 2001 jsme do databáze periodik začali bibliograficky zpracovávat i elektronické verze periodik. Do roku 2008 jsme respektovali pravidla pro vytváření seriálových záznamů, ve kterých je doporučováno pro elektronickou verzi tištěného periodika vytvořit vlastní bibliografický záznam. Postupně začala mít většina periodik též elektronickou verzi a docházelo k tomu, že jsme téměř pro každý titul měli vytvořeny 2 bibliografické záznamy. Pokud došlo ke změnám v popisných údajích a bylo nutné vytvořit nový záznam, tak se ze 2 záznamů staly dokonce 4 záznamy:

Příklad

Archives of pediatrics & adolescent medicine. 1994–2012

Archives of pediatrics & adolescent medicine [elektronický zdroj]. 1994–2012

JAMA Pediatrics. 2013–

JAMA Pediatrics [elektronický zdroj]. 2013–

U titulů, kde dochází k častějším změnám názvových údajů, tak přibývá velké množství záznamů v katalogu. Vzhledem k tomu, že NLK buduje i souborný katalog biomedicínských periodik, začalo být v letech 2004–2008 velice obtížné udržet zpracování periodik v odpovídající kvalitě. Přibývala nespokojenost uživatelů i knihovníků, většinou se ztráceli ve velkém množství bibliografických záznamů, nemohli najít buď odkaz na plný text (který byl pouze u elektronické verze), nebo na tištěný exemplář (který byl pouze u tištěné verze dokumentu). Takovéto situace nastávaly i přes to, že záznamy byly vzájemně proodkazované podle katalogizačních pravidel. U některých seriálů existují různé jazykové mutace, řada seriálů má velice podobný název, a to vše přispívá k zmatení uživatelů. Při katalogizaci seriálů využíváme databázi ISSN, souborný katalog Caslin a katalog seriálů National Library of Medicine (dále jen NLM) USA. Při přebírání záznamů z NLM jsme si všimli, že pro tištěnou i elektronickou verzi seriálu vytváří vždy pouze jeden záznam, kde uvádějí ISSN tištěné i elektronické verze. Pro uživatele je toto řešení velice komfortní, z jednoho záznamu mají přístup jak do elektronické, tak tištěné verze, aniž by museli prohlížet 2 záznamy. U periodik je navíc jednoznačný trend ze strany uživatelů upřednostňování elektronické verze před tištěnou. V roce 2008 jsme došli k rozhodnutí, že záznamy periodik na tištěnou i elektronickou verzi sloučíme v jeden záznam.

V bibliografickém formátu UNIMARC bylo možné použít poznámku pro ISSN v podpoli \$b elektronický zdroj. V MARC 21 bohužel není možné mít poznámku k číslu ISSN a v NLM to vyřešili přidáním podpole \$0. Stejný postup jsme navrhli i pro vytvoření národního podpole \$0 v poli 022. Bohužel nám tento návrh byl zamítnut s tím, že se to dá obejít jiným způsobem (přidáním pole 776 Vydání na jiném nosiči). V současné době vyváříme poznámku k číslu ISSN v poli ISSN v kulatých závorkách.

Další výhodou jednoho společného záznamu pro uživatele je i propojení katalogu NLK se službou Serial Solutions, kdy se nám automaticky u záznamu zobrazuje odkaz do plného textu (pokud máme přístup) a není nutné vytvářet nové záznamy na elektronické dokumenty:

Záznam dokumentu		Zdroj: katalogy Medvik	1 z 2
Název	JAMA Pediatrics		
Autor	American Medical Association		
Datum vydání	2013-		
Nakladatelské údaje	Chicago : American Medical Association, 2013-		
Fyzický popis	sv.		
Jazyk	angličtina		
Země	Spojené státy americké		
Typ dokumentu	časopisy / seriály		
ISSN	2168-6203 2168-6211 (elektronická verze)		
Odkaz	domovská stránka časopisu		
Signatura	NLK: neváz. 710		
Číslo záznamu	MED00180398		
Persistentní link	http://www.medvik.cz/link/MED00180398		

Schránka
schránka: přidat

Další akce
kopie

Dostupnost dokumentu

NLK	31
Knihovny Medvik	31
Souborný katalog	1

Online přístup NLK
[Medline Complete \(EBSCOhost\)](#)
od 2013-01-01 do Před 1 měsícem

Zobrazení záznamu
[standardní](#)
[citace](#)

Obr. 1 Zdroj: autoři příspěvku

U periodik je též problematické vytváření nových záznamů, pokud dochází ke změně názvových údajů. Uživatelé (včetně knihovníků) často tuto změnu nezaznamenají a chtějí např. JAMA Pediatrics z roku 2010 a nejsou schopni pomocí odkazu přejít na jeho předchůdce. V tomto případě stále respektujeme pravidla a vytváříme nové záznamy, ale v exemplářových údajích uvádíme informaci, že starší čísla jsou dostupná u předchůdce:

Záznam dokumentu Zdroj: katalogy Medvik 1 z 2 

Název **JAMA Pediatrics**
 Datum vydání 2013-
 Nakladatelské údaje Chicago : American Medical Association, 2013-
 Fyzický popis sv.
 Jazyk angličtina

Dříve jako [Archives of pediatrics & adolescent medicine](#). Chicago : American Medical Association, 1994-2012. sv... ISSN: 1072-4710; 1538-3628 (elektronická verze)

Exempláře dokumentu [zpět na detailní záznam](#)

Medvik 31 Další knihovny 1 Knihovna

Signatura	Svazek ▲▼	Umístění	Status	Služby
710 pn00083187	2015 / 169 / 7 613-704	NLK čítárna	volný 24 hodin	Služby na místě
710 pn00082928	2015 / 169 / 6 515-612	NLK čítárna	volný 24 hodin	Služby na místě
710 pn00082642	2015 / 169 / 5 415-512	NLK čítárna	volný 24 hodin	Služby na místě
710 pn00082345	2015 / 169 / 4	NLK čítárna	volný 24 hodin	Služby na místě

Obr. 2 Sloučený záznam je též výhodný při propojení seriálového a analytického záznamu. *Zdroj: autoři příspěvku*

Analytické zpracování

Analytické zpracování, kterým se v NLK zabýváme již od roku 1947, bylo v prvních ročnících budováno přesně podle doporučených českých standardů. S postupem času však bylo nutné tuto praxi změnit. Šlo zejména o pravidlo 3 autorů, které se ukázalo jako nedostatečné a od 70. let jsme začali uvádět všechny autory. Do roku 2005 jsme v záznamech uváděli pouze pracoviště prvního autora, od roku 2006 uvádíme pracoviště u každého autora, pokud je dohledatelné. Analytické záznamy byly tvořeny po vzoru velkých databázových center, nejvíce inspirace NLK převzala z databáze Medline. V záznamech uvádíme všechny dostupné abstrakty (většinou český a anglický), názvy v jiných jazycích přebíráme ze všech dostupných zdrojů (obsah, webové stránky časopisu apod.), nalezené překlepy a pravopisné chyby zapisujeme ve správném tvaru, chybný tvar uvádíme v polích variantního názvu. Citaci zdrojového dokumentu uvádíme do samostatného strukturovaného pole BMC, které obsahuje následující podpole:

- a = rok vydání dokumentu
- b = ročník
- c = číslo
- d = strany od-do
- e = datum vydání
- f = strany online verze

g = číslo online verze
i = ISSN
m = název zdrojového dokumentu
n = název zdrojového dokumentu - zkrácený
o = řada
x = ID časopisu
y = Nakladatel article ID
z = ISBN

Podpole ISSN, název zdrojového dokumentu, název zdrojového dokumentu zkrácený, ISBN se automaticky přebírají ze zdrojového záznamu vyplněním/propojením podpole x = ID časopisu. Pro všechny analytické záznamy vytváříme (pokud je to možné) i záznamy na zdrojové dokumenty. Z podpolí pole BMC automaticky vygenerujeme skládané MARC pole 773:

BMC\$- BMC - rok, ročník, číslo, strany, zdroj ...	
\$a: Rok	2015
\$b: Ročník	78
\$c: Číslo	1
\$d: Strany od-do	24-33
\$i: ISSN	1210-7859
\$m: Název zdrojového dokumentu	Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie
\$x: ID časopis	MED00010979
\$y: Meditorial Article ID	50965

Obr. 3 Vytvořené pole BMC. Zdroj: autoři příspěvku

773\$- Zdrojový dokument/hostitelská jednotka	
1)	0 = Poznámka se zobrazuje
2)	# = In
\$w: Identifikační číslo záznamu	MED00010979
\$t: Název	Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie
\$x: ISSN	1210-7859
\$g: Informace o propojení	Roč. 78, č. 1 (2015), s. 24-33

Obr. 4 Vygenerované pole 773. Zdroj: autoři příspěvku

Strukturované pole BMC navíc umožňuje virtuální propojení s plným textem uloženým v Digitální knihovně NLK (Kramerius), prostřednictvím metadat plného textu a strukturovaného pole BMC, což by bylo velice složité u pole 773.

Přechodem na MARC 21 se nám bohužel do analytických záznamů přenáší i vložená interpunkce, kterou je potřeba umazat.

V letošním roce s přechodem na nová katalogizační pravidla RDA v ČR jsme se v NLK rozhodli, že tato pravidla nebudeme aplikovat na analytické zpracování. Důvodem bylo, že údaje, které se mají do analytického záznamu uvádět, patří vlastně do záznamu zdrojového dokumentu, kde je uvádíme, tudíž je nadbytečně přebírat tyto údaje do analytického popisu, zejména pole 336 a 338, které byly Pracovní skupinou pro analytické zpracování určeny jako

povinné i pro minimální záznam. Prověřením celosvětových bibliografických databází (Medline, EmBase, WoS, Scopus apod.) jsme zjistili, že žádná instituce RDA do analytického popisu neaplikovala, přestože v monografickém a seriálovém zpracování pravidla RDA používají (např. NLM USA, National Agricultural Library USA).

Autoritní záznamy

Vytváření autoritních záznamů v NLK se stalo součástí jmenného zpracování od roku 1999. V roce 2000 se nám podařilo převést do databázové podoby ručně psanou kartotéku lékařů, která byla v minulosti v NLK budována a obsahovala přibližně 30 000 záznamů. Bohužel z dnešního pohledu proběhla tato akce příliš brzo, přepisované údaje nebylo možné ověřovat v zahraničních databázích, řada jmen byla přepsána chybně, bylo i velké množství duplicit. Od začátku vytváření autoritních záznamů považovala NLK za důležité uvádět do biografické poznámky co nejvíce údajů umožňujících jednoznačnou identifikaci autora, zejména dosažené akademické tituly, autorovu afiliaci, uvedení autorských děl. Tyto údaje považujeme za důležité při rozlišování stejných jmen, případně jmen, kde je uvedena pouze inícia. Bohužel jsme se nesetkali s pochopením u správce národních jmenných autorit v NK ČR. Jako důvod bylo uvedeno, že tyto údaje jsou nadbytečné a do autoritních záznamů nepatří. Původní verze autoritních záznamů, ve které biografická poznámka obsahovala pouze datum a místo narození, datum a místo úmrtí, obor působnosti a publikační obory se postupně ukázala pro většinu institucí nedostačující a nyní je možné do ní uvádět i další údaje, jako akademické tituly apod. NLK preferuje při vytváření autoritních údajů zaznamenat co nejvíce údajů, které umožňují jednoznačnou identifikaci autora. Je škoda, že jsme například nevytvořili národní interpretaci ohledně zápisu jmen zahraničních autorek v české podobě s koncovkou -ová (např. povinností vždy uvést odkaz s koncovkou -ová). Kooperativní vytváření autoritních záznamů je velikou předností katalogizační praxe v ČR, ale domníváme se, že není nutné, aby biografické poznámky byly vždy předělávány do jedné formalizované podoby. Z hlediska použití mohou mít různou formální podobu, aniž by to narušilo spolupráci knihoven. Je škoda, že nedošlo k užší vazbě při vytváření národních a muzejních autorit, které jsou nyní vytvářeny odděleně (společné je pouze ID autority a záhlaví autority).

Monografické zpracování

Při monografickém zpracování v NLK platí, že nejdříve se snažíme bibliografický záznam stáhnout a případně doplnit o deskriptory MeSH. K originální katalogizaci záznamů přistupujeme pouze tehdy, pokud nejsou dostupné záznamy pro stažení prostřednictvím nějaké databáze pomocí protokolu Z39.50. U některých typů dokumentů jsme vytvořili vlastní instrukci pro jmennou katalogizaci. Např. při zpracování závěrečných grantových zpráv používáme metodiku, podle které jsme i v AACR2 uváděli všechny autory a neuváděli jsme pojem rukopis, který je z našeho pohledu pro koncové uživatele mírně matoucí (většinou je chápán jako psaný rukou).

Názvové údaje

Zvolení hlavního názvu se jeví jako velice snadná záležitost, v praxi se však někdy stává, že stejný dokument má v různých institucích různý název. V NLK se vždy v nejednoznačných případech přikláníme k tomu, pod jakým názvem prodává titul nakladatel/knižní distributor, přestože podle pravidel by měla být za hlavní název zvolena jiná varianta (např. graficky zvýrazněná).

Monografická suplementa

NLK se od 90 let zabývá jmenným zpracováním monografických suplement. Pro jejich zpracování existuje instrukce Doporučení pro popis monotematických čísel/ svazků, příloh a rejstříků pokračujících zdrojů platná od roku 2012. Vzhledem k tomu, že NLK v této době měla již v databázi okolo 20 000 bibliografických záznamů na monografická suplementa, rozhodli jsme se nadále pokračovat v praxi zacházet s údaji seriálu jako s edicí (tato varianta je dle instrukce možná pouze u seriálů, kde všechna čísla jsou monotematická). Použití národní instrukce je náročnější na zpracování, z hlediska uživatele je jedno, zda je údaj seriálu zapsán v poli edice nebo v některém propojovacím poli 7xx. Zapsání údajů o seriálu v edičních údajích se ukazuje jako vhodnější např. při vytváření bibliografických citací, neboť ediční údaje jsou součástí citace. Variantu zápisu údajů o seriálu do edičních údajů jsme opět převzali ze zahraničních databází.

Retrokatalogizace

NLK má v elektronické podobě zpracovaný celý fond na monografické a seriálové úrovni, z velké části i analytickou úroveň. Většina záznamů vznikla přepisem nebo skenováním původních katalogizačních lístků do formátu MARC zapsaných podle různých katalogizačních pravidel. Opravy starších záznamů provádíme vždy, když jsou nějakým způsobem špatně vyhledatelné. Stále pracujeme na obohacování i těchto starších záznamů, aby byly pro uživatele přínosnější: doplňují se deskriptory MeSH, abstrakta, propojují se autorské údaje s autoritami, skenují se obálky a obsahy.

Diskuse

Přechod na nová katalogizační pravidla RDA, ke kterému jsme v ČR přistoupili v letošním roce, vzbuzuje různé, ať už pozitivní, nebo negativní reakce. V NLK nová pravidla pro monografické a seriálové zpracování rutinně používáme od dubna 2015. Velice pečlivým zvážením jsme se rozhodli, že nebudeme pravidla RDA používat pro analytický popis. Podrobně se různými změnami a jejich dopady v katalogizační praxi zabývá Mgr. H. Dvořáková ve svém příspěvku „Co přináší změny katalogizačních pravidel a bibliografických formátů?“. Nabízí se otázka, neměli bychom se nad tímto dokumentem zamyslet a případně některá rozhodnutí změnit, upravit? Nezapomněli jsme opravdu při přechodu na nová pravidla vypíchnout: „významnost informace určuje uživatel svou potřebou“ [SCHWARZ, 2015] a soustředit se zejména na úplnost a srozumitelnost bibliografických záznamů a vytváření autoritních záznamů místo lpěním na některých nepodstatných věcech. Některá rozhodnutí vzbuzují mírný údiv, např. Katalogizační dotaz

č. 621, kdy se doporučuje autory nezaznamenat, přestože v dokumentu jsou uvedeni a zaznamenat pouze údaj o kolektivu z titulní stránky. Jaké plynou výhody ze zaznamenání všech autorských údajů? Určitě pro uživatele, pro samotné autory, ale i pro knihovníky, když se například budou rozhodovat, zda je možné zveřejnit digitalizovanou podobu dokumentu.

Současné technické prostředky nám umožňují ke katalogizaci začít přistupovat jiným způsobem než dosud. Zatím se stále snažíme popsat v úplnosti jeden dokument a jen minimálně tento záznam propojujeme s ostatními záznamy. Nabízí se ale otázka, zda by nebylo pro uživatele přehlednější, kdyby se bibliografický záznam skládal především z vazeb na různé autoritní záznamy a vyjádření rolí těchto autorit vůči popisovanému dokumentu. V současnosti používáme jen autority u původců, případně akcí. Určitě by se ale hodily i u dalších údajů, jako jsou nakladatelé nebo edice. Samozřejmě, že takové úvahy narážejí na problém, že na vytvoření všech potřebných autorit není dostatek prostředků, možná bychom se ale mohli zamyslet, jestli při vytváření záznamů neděláme nějakou zbytečnou práci na úkor jiné, pro uživatele prospěšnější...

Závěr

V procesu jmenného zpracování považujeme v NLK za důležité používání knihovnických pravidel a standardů, ale je pro nás důležitý princip, že cílem jmenného zpracování není vytvoření podle pravidel bezchybných bibliografických a autoritních záznamů, ale záznamů, které budou užitečné pro uživatele. Z dostupné literatury je vidět, že si pod pojmem perfektní katalogizační záznam může každý představovat něco jiného [BADE, 2008]; je to záznam vytvořený přesně podle katalogizačních pravidel nebo je to záznam, který se dostane nejrychleji k uživateli, případně záznam, který přesně odpovídá potřebám uživatele, je to záznam, který nejnázve dovede uživatele k relevantní informaci, je to záznam, který obsahuje nejvíce informací, je to záznam, který je nejefektivněji zpracovaný apod. Používání katalogizačních pravidel a dalších standardů je pro katalogizační praxi velice užitečné a pro vzájemné sdílení záznamů a další spolupráci mezi knihovnami i nezbytné. Pokud však přestaneme myslet na uživatele a začneme pravidla aplikovat bez ohledu na jeho potřeby, tak se náhle jeví jako neúčelné. Při vytváření národních interpretací, schvalování doporučení pro minimální a doporučené záznamy, bychom uživatele vždy měli brát v potaz. Při katalogizaci je třeba mít stále na zřeteli možná trochu frázi, ale jistě dobré základní pravidlo každé knihovnické práce, které zní: „A co na to uživatel?“

Literatura a informační zdroje

BADE, David. The perfect bibliographic record: Platonic ideal, rhetorical strategy or nonsense?. *Cataloguing and Classification quarterly*, 2008, vol. 46, no. 1, s. 109–133.

KUBALOVÁ, Hana. Standardy pro jmenné zpracování. *Národní knihovna*, 1995, roč. 6, č. 1, s. 26–27.

CANNASCATO, Daniel. An essay on cataloguing. *Library philosophy and practice*, November 2010, s. 1–9.

DVOŘÁKOVÁ, Helena. Co přináší změny katalogizačních pravidel a bibliografických formátů? Ikaros [online], 2015, roč. 19, č. 6. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/17522>

Katalogizační dotaz č. 621. Dotazy ke katalogizaci [online], 2015. Dostupný z: <<http://katdotaz.nkp.cz/zobraz.phtml?id=621>>

SCHULTZ-JONES, Barbara, SNOW, Karen, MIKSA, Shawne, HASENYAGER, Richard. L. Jr. Historical and current implications of cataloguing quality for next-generation catalogues. *Library trends*, 2012, vol. 61, no. 1, s. 49-82.

SCHWARZ, Josef. Re: Zápis z 33. zasedání ústřední knihovnické rady [e-mail]. Konference Knihovna [online], 14. 1. 2015.

STOKLASOVÁ, Bohdana. Cíle a charakter katalogizační politiky Národní knihovny v Praze. *Národní knihovna*, 1995, roč. 6, č. 1, s. 23-25.

STOKLASOVÁ, Bohdana. Vývoj katalogizačních pravidel v České republice ve 20. století aneb marné vzdorování zahraničním vlivům. *Národní knihovna*, 1999, roč. 10, č. 2, s. 55-62.

PhDr. Mgr. Eva Novotná: TEMAP aneb Zpřístupnění a další hrátky s kartografickými dokumenty

Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Projekt TEMAP

Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze (dále PřF UK) pracuje již pátým rokem v konsorciu s Moravskou zemskou knihovnou a Masarykovou univerzitou v Brně na projektu TEMAP (tj. technologie pro zpracování mapových sbírek v ČR, [<http://www.temap.cz>]). Jádrem projektu byl vývoj a testování softwarového nástroje Georeferencer, doplněného ze strany PřF UK softwarem na detekci neznámého kartografického zobrazení. Pracovalo se ale i na popisných a technických metadatech. Byly vytvořeny nové metodiky reflektující nová mezinárodní katalogizační pravidla Resource Description and Access (dále RDA) pro popis speciálních kartografických dokumentů i jejich variant pro staré tisky. Byly vytvořeny unikátní procesy pro digitalizaci a zpřístupnění map, atlasů a globů, vytvářely se portály věnované kartografům. Zároveň se věnovala velká pozornost respektování autorských práv a zveřejňují se pouze plné texty a objekty autorsky volně nebo opatřené licenčními smlouvami. Nové možnosti pro zpřístupnění a vyhledávání kartografických zdrojů se otevřely exporty dat do portálu Staré mapy.cz nebo do mezinárodního portálu Oldmaps online. K základním tématům byly vytvořeny volně dostupné e-learningové kurzy s testy. Práce byly dokumentovány bohatou publikační činností.

Popisná metadata

V počátcích projektu byly zkoumány možnosti jmenného a věcného popisu a postupně byly vytvářeny dílčí metodiky zaměřené na problematiku katalogizace jednotlivých typů kartografických dokumentů, jako jsou mapy, staré mapy, mapová díla, atlasy, geomorfologické modely nebo glóby. Tyto materiály dosud nebyly v Česku v takovém rozsahu nebo vůbec katalogizovány, proto bylo třeba speciální katalogizaci otestovat, metodicky popsat a prakticky použít. [NOVOTNÁ, 2013] Vznikly i seznamy formálních deskriptorů, které se postupně doplňovaly do Souboru národních autorit. Řešily se i otázky spojené s věcným popisem jako problematika chronologické hranice starých map, atlasů a glóbů. [NOVOTNÁ, 2015] Základními normami pro katalogizaci byla pravidla AACR2/R, nová pravidla RDA⁵, dále ISBD (CM), ISBD (A) a výměnný formát MARC 21. Mezi hlavními výstupy pak hrály důležitou roli nové metodiky pro katalogizaci kartografických dokumentů [NOVOTNÁ, 2014] a pro katalogizaci starých kartografických tisků a rukopisů podle RDA v MARC 21. [NOVOTNÁ, 2014] Na žádost pracovní skupiny pro speciální dokumenty NK byl na počátku roku 2015 zpracován zvláštní návod pro popis rozměrů map v podpoli 300 \$c. Při katalogizaci speciálních kartografických dokumentů se v Mapové sbírce pracuje metodou de visu, tj. s dokumentem v ruce. Bibliografické záznamy se zpracovávají

⁵ Od dubna 2015 povinná v České republice.

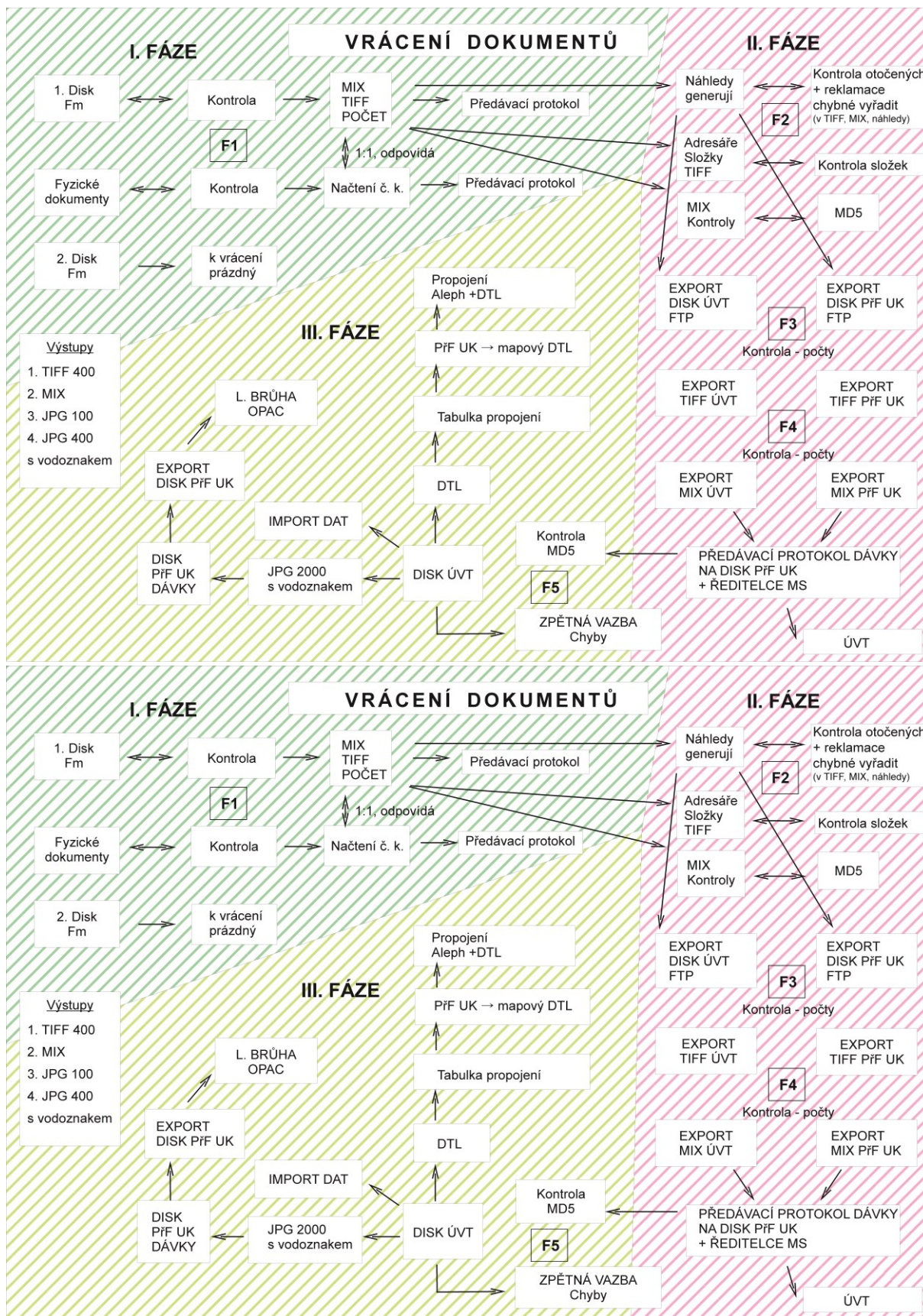
do softwaru Aleph. Ročně zpracovaly 3 knihovnice na celý úvazek minimálně 11 000 bibliografických záznamů a kolem 15 000 jednotek. Celkem bylo zpracováno 53 000 bibliografických záznamů a 70 000 jednotek (stav k 1. 9. 2015). Veškeré záznamy procházejí obsahovou i formální kontrolou. Pro potřeby odborníků i pro generování metadat do digitalizace bylo nezbytné vytvářet co nejpodrobnější záznamy. Velký důraz byl přitom kladen na tvorbu geografických autorit [NOVOTNÁ, 2013] a vyplňování matematických údajů (měřítko, kartografické zobrazení a souřadnice).

Digitalizace

Proces digitalizace je poměrně složitý. Technické vybavení ani lidské zdroje neumožňovaly realizovat digitalizaci v Mapové sbírce. Proto se každoročně vypisovalo výběrové řízení. Při výběru dodavatelské firmy se kladl důraz především na parametry deskového skeneru (maximální formát předlohy, maximální rozlišení, kalibrace, certifikace, apod.), dále na ochranu dokumentů jak při převozu, tak i bezpečné uložení během skenování. Firma musela také prokázat schopnost vytvořit technická metadata ve formátu mix podle mezinárodních standardů prezentovaných The Library of Congress. V roce 2015, ale i v předchozích letech zvítězila brněnská firma Microna vedena paní Fialovou. Poskytovala precizní služby za relativně dobré ceny. Skenování realizovala na deskovém skeneru certifikovaném ČUZK, který byl pravidelně kalibrován.

K digitalizaci byly přednostně vybírány staré mapy a atlasy do roku 1850, rukopisy, rarity, bohemika vydaná nebo podle úmrtí posledního autora do roku 1945 (časová hranice ochrany autorského práva). Před předáním digitalizační firmě byl každý dokument fyzicky zkontrolován, očištěn, opatřen jednoznačnými identifikátory: označením čísla skenu a čárovým kódem. Následně proběhlo načtení čárových kódů do tabulky, v níž byl ke každému kódu vypsán název skenu, přírůstkové číslo a systémové číslo. Tento přehled identifikátorů sloužil jako příloha k předávacímu protokolu, digitalizační firmě pak jako podklad pro tvorbu technických metadat. Zároveň se využíval ke kontrole dokumentů při návratu. Pro proces digitalizace byly mapy rozděleny do jednotlivých dávek zhruba o 1600 mapách. Předávání pak probíhalo podle stanoveného harmonogramu.

Při zpětném předání mapových listů se načetly čárové kódy z dokumentů a porovnály se se seznamem, vytvořeným při odvozu. Další kontrola komparovala počty skenů ve formátu GeoTIFF a k nim přidružených metadat ve formátu MIX. Počty musely vždy souhlasit. Byly vygenerovány náhledy ve formátu JPEG v rozlišení 100 DPI a zmenšené na 30 % původní velikosti formátu TIFF. Tyto soubory později sloužily jako náhledové obrázky v prostředí DigiTool. Dále se kontrolovala kvalita dodaných dat. Skeny neměly vykazovat vady úplnosti, ořezu nebo chybné natočení apod. Následoval složitý proces dalších kontrol a zpracování k předání na Ústav výpočetních technologií UK (dále ÚVT).



Obr. 1 Schéma vrácení dokumentů z digitalizace. Autorky: E. Novotná, L. Svátková

Kromě map byly v roce 2014 digitalizovány také staré atlasy. Jelikož atlasy vyžadují specifické zacházení i skenování, bylo nutné vypsát odlišné výběrové řízení. Podstatné rozdíly v zadávací dokumentaci tvořily především požadavky na skener (o formát větší než u map). Výběrové řízení vyhrála Knihovna akademie věd (Digitalizační centrum s pracovištěm v Jenštejně). K digitalizaci bylo připraveno 41 atlasů (více než 9000 stran). Technická metadata byla vytvářena v dodavatelské firmě Microna ve standardu MIX (verze 2.0), který obsahuje povinné elementy s dalšími vnořenými elementy [<http://www.loc.gov/standards/mix/>]. Technická metadata k digitalizovaným obrázkům GeoTIFF byly zpracovány v programu Exiftool, jenž vygeneroval soubor RDF/XML. Ten byl následně transformován šablonou XSLT do XML ve standardu MIX (verze 2.0). Název souboru MIX se shodoval s názvem souboru digitálního obrazu GeoTIFF. Technická metadata následně procházela kontrolou v Mapové sbírce. Prověřovalo se, zda obsahují kompletní a správné údaje, především odpovídající systémové číslo, které bylo zásadní pro propojení objektu s jeho bibliografickým záznamem. K tomu účelu byl využíván skript vytvořený Ing. Tomášem Bayerem, Ph.D., z Katedry aplikované geoinformatiky a kartografie. Pokud byly nalezeny nesrovnalosti, chybné soubory se odeslaly zpět dodavateli k opravě. Po kontrolách skenů a metadat následovalo rozdělení jednotlivých objektů do složek podle systémového čísla. Díky tomu se skeny vícelisté mapy nebo stránky atlasu zpřístupnily v DigiToolu pod jedním metadatovým záznamem. Pro kontrolu kvality zkopírování jedné digitalizační dávky, která v průměru obsahovala objem dat přibližně 400 GB, byl využíván skript na kontrolu kontrolních součtů MD5. Tato kontrola zaručovala, že při kopírování velkého objemu dat nedošlo k poškození souborů. Po všech kontrolách se prověřená data nejprve nahrávala na FTP, ale protože se tento způsob neosvědčil, předávala se data na externím disku na ÚVT.

Konverze připravených dat do souborů METS a hromadný import probíhaly jako zpracování dat na interním úložišti ÚVT automatickým nástrojem do validního souboru metadat, tzv. METS balíčku (jehož součástí tvoří technická metadata ve formátu MIX), GeoTIFFy, automaticky generované jpeg2000 s vodoznakem. Vytvořené METS balíčky se překopírovaly do složky pro automatický hromadný import do repozitáře. Bibliografické záznamy byly poté ručně v Mapové sbírce kontrolovány a připojovány k mapám protokolem Z39.50. V září 2015 byla zpracována poslední, 38. dávka v digitalizační firmě. Celkově se zpracovalo v digitalizační lince 60 000 map a stránek atlasů (konkrétně 14 000 stran z 91 atlasů). Zcela jinak probíhala digitalizace glóbulů. Ta byla vzhledem k omezeným finančním prostředkům pojata jako experimentální.

Bylo zdigitalizováno a zpřístupněno celkem 10 glóbulů. Na digitalizaci se podíleli odborníci z ČVUT pod vedením prof. Dr. Ing. Karla Pavelky a odborníci z Univerzity v Ghentu (Belgie) z týmu prof. dr. Philippa De Maeyera. Fotografie glóbulů pořídil student fakulty Michal Kowalski. Práce na zpřístupnění stále pokračují. [HYNDRÁKOVÁ, 2014]

Právní aspekty užití digitalizovaných děl

Vše je možné zdigitalizovat, ale není možné užít. Veřejnosti se zpřístupňují především plné texty nebo obrazy map a atlasů autorsky volné, tj. takové, kde majetková autorská práva vypršela 70 let po smrti tvůrce nebo posledního žijícího spoluautora. [NOVOTNÁ, VONDRÁKOVÁ, 2012] U anonymních nebo pseudoanonymních děl trvá ochrana 70 let od

posledního vydání díla. Pokud dojde k první publikaci díla po uvolnění autorských majetkových práv, autorské dílo je znovu chráněno po dobu 25 let. Pro volné dílo platí, že se stane součástí obecného fondu a může být užito kýmkoliv, kdykoliv a bezplatně, opakovaně a jakkoliv. [TELEC, TŮMA, 2007] Práva nakladatele pak končí 50 let po vydání (tj. aktuálně v roce 1965).

Zkoumaly se i nové možnosti užití osiřelých děl. Za osiřelé dílo se považuje dílo tehdy, není-li určen jeho autor, nebo i když je určen, není nalezen ani po provedení důsledného vyhledávání podle § 27b zaznamenaného způsobem stanoveným autorským zákonem.

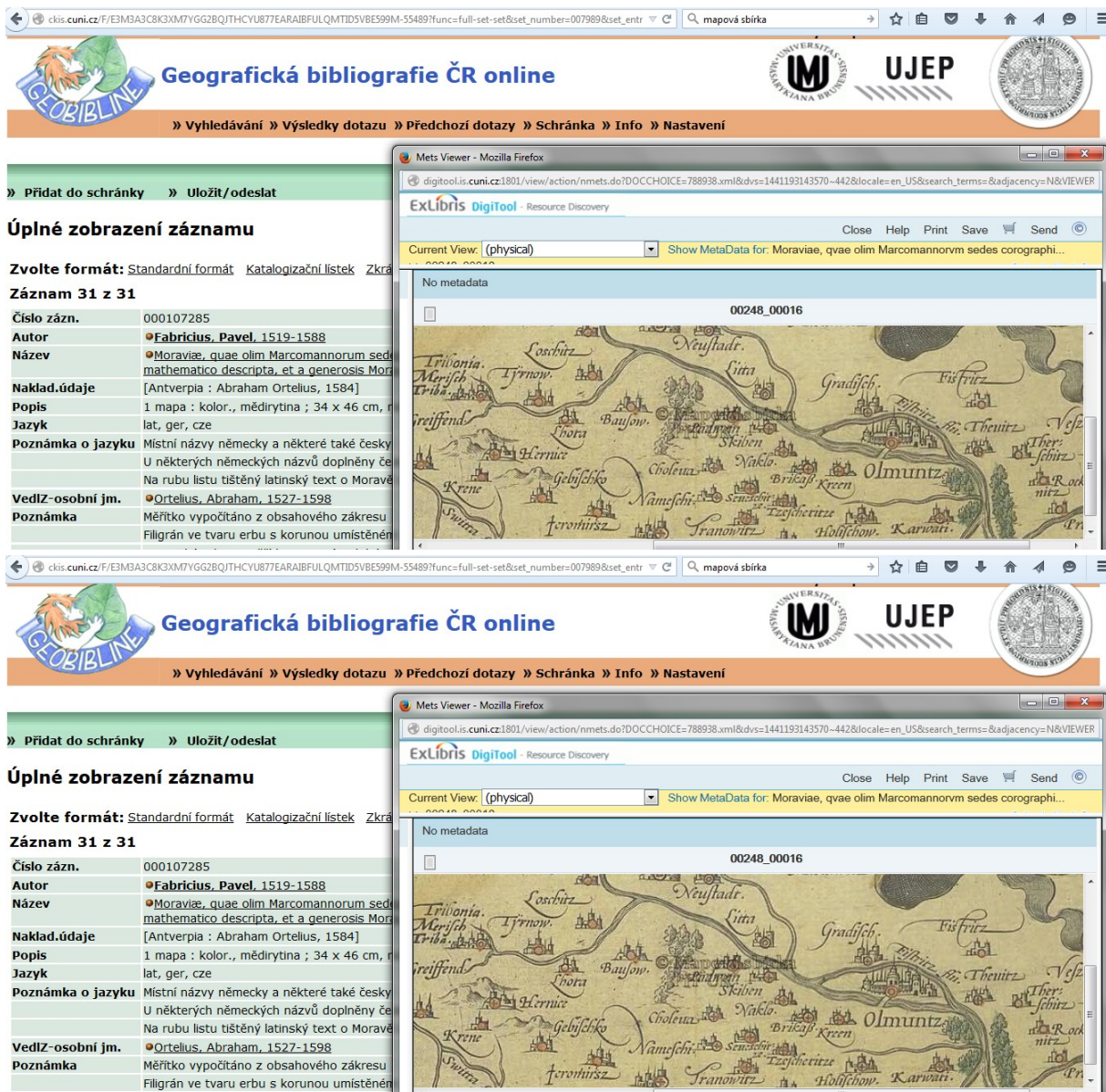
Novela autorského zákona umožňuje v paragrafu 37a knihovnám, sbírkám, muzeím a galeriím rozmnožit pro účely digitalizace, zpřístupnění, indexace, katalogizace uchovávání nebo obnovy osiřelá díla v podobě knih, časopisů, novin nebo jiných písemností nebo osiřelé dílo kinematografické nebo audiovizuální, které je součástí jejich sbírek.

Zvláštní ustanovení se vztahují na zaměstnanecká a školní díla. U obou typů zůstávají zachována osobnostní autorská práva, ale majetková práva vlastní buď zaměstnavatel, nebo je může získat škola uzavřením licence.

Existují ale legální cesty, jak zpřístupnit díla autorsky chráněná. [NOVOTNÁ, 2013] K užití autorského díla je zpravidla nutný souhlas autora, jenž má právo na autorskou odměnu. Ani po smrti autora nesmí být porušována osobnostní práva autora. Užití autorského díla je možné v písemné nebo ústní formě na základě smlouvy, jejíž obsahové náležitosti stanoví zákon. Smluvní strany licenční smlouvy jsou poskytovatel licence a nabyvatel licence.

Poskytovatel licence, vždy fyzická osoba, může být autor, dědic autora nebo osoba vykonávající majetková autorská práva (zaměstnavatel autora). Licenční smlouvou autor nabyvateli poskytuje oprávnění k výkonu práva dílo užít k jednotlivým způsobům nebo ke všem způsobům užití, v rozsahu omezeném nebo neomezeném, a nabyvatel se zavazuje, není-li sjednáno jinak, poskytnout autorovi odměnu.

Další okruh zpřístupnění se tedy týkal licenčních smluv s redakcemi profilových periodik. Například pro databázi GEOBIBLINE Knihovny geografie PřF UK byly připraveny a využívány licence k užití digitálních plných textů článků. Od redakcí se získávaly licenční smlouvy a rozhodnutí o délce embarga, tedy doby, po kterou má být plný text blokován. Pro zpřístupnění plných textů v databázi GEOBIBLINE bylo uzavřeno 14 smluv. Dále se uzavíraly autorské licenční smlouvy. Dlouhý i několikaletý proces vyhledání dědiců přes archivy a notářská rozhodnutí byl v několika málo případech korunován úspěchem. Podařilo se najít žijící dědice a přesvědčit je o uzavření smlouvy pro užití děl. Takto byly uzavřeny smlouvy s dědici prof. Karla Kuchaře, doc. Ludvíka Muchy, RNDr. Anny Dvořáčkové a prof. Jaromíra Janky. Dědicové dalších významných kartografů se hledají. Je ale možné, že se jejich díla dostanou do databáze osiřelých děl.



Obr. 2 Zpřístupnění plných textů a obrazů v databázi GEOIBLINE. Zdroj: autorka příspěvku

Vysokoškolské kvalifikační práce zveřejňuje již většina českých vysokých škol od roku 2010. Se studenty jsou uzavírány licenční smlouvy na školní díla. Problém je se staršími pracemi, kde se jen obtížně a výjimečně dohledávají autoři.

Zveřejňují se i výstavy z Knihovny geografie. Po zajištění licenčních smluv s autory se digitální kopie nahrávaly do Digitálního univerzitního repozitáře. Užívají se jako externí odkazy prostřednictvím centrálního katalogu UK.

Zpřístupnění v katalogích

Katalogizované kartografické dokumenty se následně automaticky zpřístupňují jako externí odkazy bibliografických záznamů v **Centrálním katalogu UK** v Praze. Ze všech knihoven a sbírek UK je možné vybrat si pouze záznamy Mapové sbírky nebo anglické rozhraní. Téměř 53 000 bibliografických záznamů je možné zobrazit v 5 formátech (Standard format,

Catalog card, Citation, Name tags, MARC tags) a v 11 citačních stylech (např. APA, CSE, Harvard, ISO 690, Chicago, IEEE, MLA atd.). Pro srovnání databáze Národní knihovny ČR obsahuje 14 525 bibliografických záznamů kartografických dokumentů (k 1. 9. 2015). Měsíčně jsou bibliografické záznamy exportovány do **Souborného katalogu ČR**, kde jsou opatřeny siglou instituce vlastníci mapy. Duplicitní záznamy jsou při importu vyřazovány. 95% import dat z Mapové sbírky svědčí o unikátnosti importovaných záznamů v rámci Česka. Jen v roce 2014 bylo přijato do souborného katalogu 12 000 bibliografických záznamů z Mapové sbírky. Celkově bylo odesláno a přijato již 40 000 záznamů. Každý den probíhá automatický export dat z Knihovny geografie a Mapové sbírky do databáze Geografická bibliografie ČR on-line, **GEOBIBLINE**, z katalogu UK, včetně vazeb na externí objekty v Digitálním univerzitním repozitáři. Jde o největší nekomerční oborovou databázi na světě. V září 2015 obsahovala již 205 000 bibliografických záznamů a 40 000 připojených plných textů především z profilových periodik a také objektů, především map. Vytváří ji Knihovna geografie PřF ve spolupráci s Mapovou sbírkou téže instituce a dalšími českými knihovnami. Naplnění databáze probíhá jak originální katalogizací, tak importy dat. [NOVOTNÁ, 2014]

K práci s databází byl připraven veřejně dostupný webinář [https://www.youtube.com/watch?v=B3Mfxku_xuw].

Zpřístupnění v Digitálním univerzitním repozitáři

Externí odkazy jsou prolinkovány k digitalizovaným mapám a atlasům uloženým v Digitálním univerzitním repozitáři (dále DUR). Digitální mapová sbírka se zveřejňuje prostřednictvím softwaru Digitool. Přístup je umožněn v českém i anglickém jazyce. Vyhledávací rozhraní není ideální, neboť nebylo primárně určeno pro vyhledávání map. Za celou dobu trvání projektu se bohužel nepodařilo prostředí moc vylepšit. Již na podzim 2015 by proto měl být spuštěn nový mapový portál sbírky na adrese: www.mapovasbirka.cz. Přes stávající potíže jsou mapy nejnavštěvovanější položkou v DUR. Podle statistik bylo od ledna do července 2015 zobrazeno 207 000 objektů map. Výstupy mapových obrazů jsou pro archivaci v GeoTiffu (400 DPI) a pro veřejnost s vodoznakem v jpeg2000. Z popisných metadat lze vyhledávat ve dvou rozhraních (v jednoduchém a pokročilejším) podle polí: název, autor (invertovaně), sekundární autoři, předmětové heslo, vydavatel, rok vydání, žánr/forma a jazyk. Záznamy je možné také pouze prolistovat a prohlížet si metadatum ve třech formátech. Náповěda je vpravo nahoře pod ikonou otazníku. Digitální sbírka čítající **48 200** digitalizovaných map, které tvoří **26 649** (stav k 1. 9. 2015) digitálních objektů (map ve více listech a atlasy), je dostupná 24 hodin denně. Obsahuje také **91 atlasů: 67 nakladatelských a 24 sběratelských atlasů. Nakladatelské se zpřístupňují jako celek, tj. v jednom objektu jsou obsaženy všechny strany, sběratelské se zpřístupňují jako jednotlivé mapy, tak, jak byly původně vydávané.**

Webové prezentace

Pro prezentaci kartografických materiálů z Mapové sbírky UK vznikl portál **Mapová sbírka** [www.mapovasbirka.cz]. Stává se rozcestníkem pro veškeré produkty vzniklé v Mapové sbírce, včetně digitalizovaných map, atlasů, modelů, globů i plných textů. Byl také prvním

portálem v České republice zpřístupňujícím kompletně glóbovou sbírku. V roce 2014 portál zpřístupnil fotografie a odborný popis 83 glóbů, telurií a armilární sféru. V kolekci se nacházelo 14 starých glóbů. Tehdy byly zpřístupněny poprvé i 4 digitalizované glóby jako 3D modely v různých formátech (3D pdf, WRL, WebGL, Google Earth, avi), prozatím v nižším rozlišení, s ohledem na optimalizaci zpřístupněných dat uživatelům. V roce 2015 se zpřístupní další 4 glóby. Pro tvorbu běžného 3D modelu je třeba přibližně 250 fotografií. Originální model má velikost kolem 100 MB a po komprimaci zhruba 10–15 MB. Webové stránky jsou dostupné i v anglickém jazyce.

3D geomorfologické modely a plastické mapy

Po konzultacích s odborníky byly také poprvé v českém prostředí přesně stanoveny definice a rozdíly mezi modely a plastickými mapami. Modely reliéfu jsou definovány jako 3D modely Země vyrobené buď aditivními procesy (sádra, dřevo atd.), nebo subtraktivními procesy, při nichž jsou modely vyřezané z nějakého materiálu (mědi, dřeva, plastu, pěny). Plastická mapa pak vzniká z listu papíru potaženým plastem nebo ze samotného plastu, kde list je ohříván a lisován přes formu (například model reliéfu).

V Mapové sbírce se nachází 28 plastických map, 4 modely a 2 atlasy plastických map. Tyto modely a plastické mapy byly v průběhu roku nejen odborně zkatalogizovány, ale také nafoceny panem Michalem Kowalskim. Focení proběhlo jednak v běžném režimu snímků, ale také nasnímáním pohledů z více stran a následným spojením do 3D modelu i v digitální podobě. V dohledné době budou zpřístupněny na portálu Mapové sbírky.

Portál prof. Karla Kuchaře⁶

Je věnován jednomu z nejvýznamnějších představitelů české kartografie, jehož život a dílo byly padesát let spjaty s Mapovou sbírkou UK v Praze. Karel Kuchař byl významný český kartograf, geograf a historik kartografie. Portál zpřístupňuje plnotextové dílo díky licenční smlouvě, která byla uzavřena s jeho synem, K. Kuchařem mladším

[<http://web.natur.cuni.cz/gis/kuchar>]. Stažení plných textů nebo objektů je možné pouze po odsouhlasení textu licence „*Kartografická a vědecká díla smějí být použita pouze pro studijní účely, je zakázáno používat je ke komerčním účelům v jakékoli hmotné či nehmotné formě nebo je aplikovat či modifikovat.*“ Databáze obsahuje kolem 600 dokumentů děl autora a o něm.

Články se nejprve zpřístupňovaly v databázi GEOBIBLINE, kde jsou doposud. Struktura portálu, který se stále aktualizuje, obsahuje: mapy (lze je zoomovat, budou doplněny díky častému spoluautorství s prof. Jankou); archiválie (fotografie a archivní osobní dokumenty Karla Kuchaře), bibliografie, životopis a seznam dostupných internetových zdrojů a literatury; články (z titulů *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, *Kartografický přehled*, *Sborník Československé společnosti zeměpisné a Zprávy Geografického ústavu ČSAV*); monografie; novoročenky, P. F. Kabinetu pro kartografii ČSAV (od roku 1958 do roku 1974); recenze (v titulu *Kartografický přehled*) a zprávy (pro časopis *Kartografický přehled*). [CHRÁST, 2015]

⁶ Karel Kuchař (1906–1975)

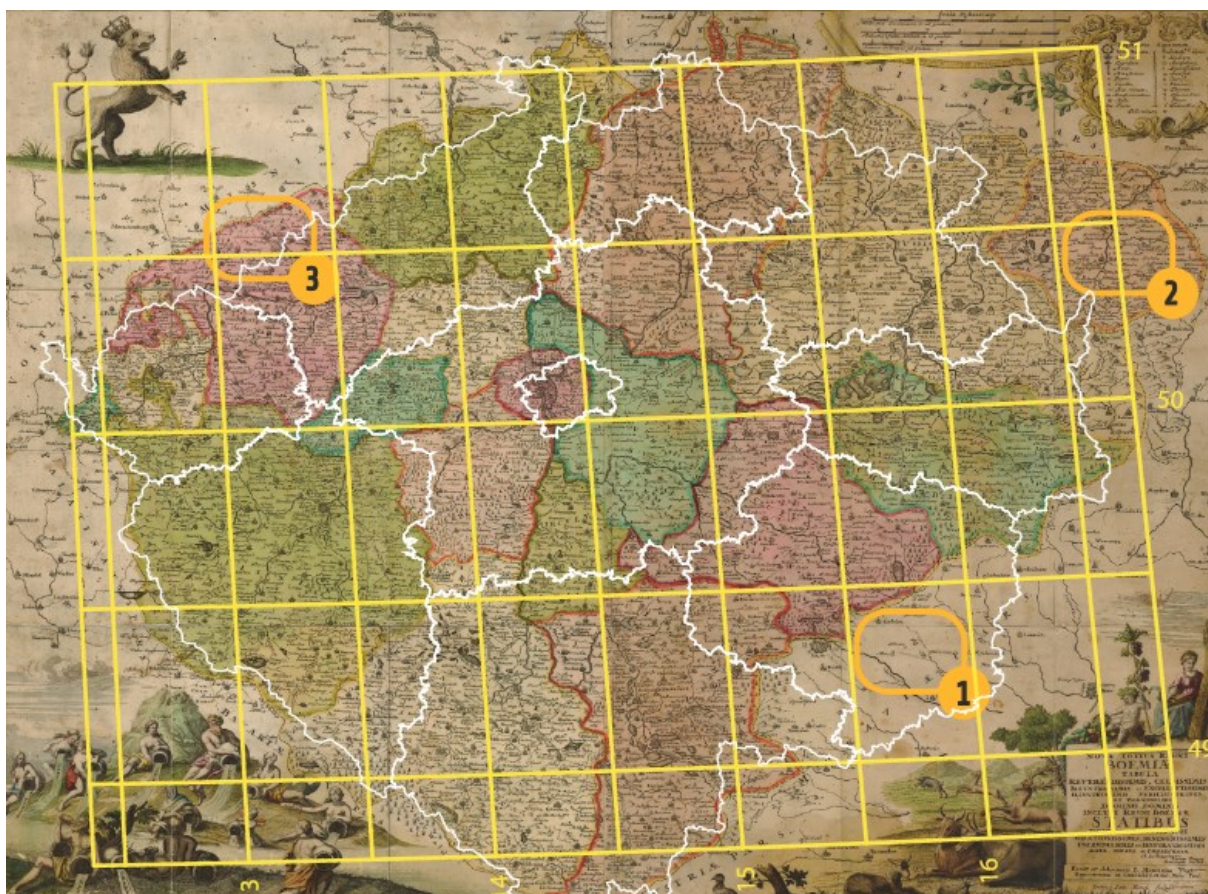
SW detect proj

Program pro určení neznámého kartografického zobrazení vypočítal dr. Tomáš Bayer z Katedry aplikované kartografie na PřF UK v Praze. Kartografické zobrazení představuje předpis, který jednoznačně přiřazuje bodu ležícímu na zemském povrchu polohu v mapě. Kartografická zobrazení se používají proto, že umožňují znázornit zakřivený zemský povrch v rovině mapy. Naskenované mapy lze testovat tímto programem a zjistit řadu zajímavých kartografických informací. Testuje se jeho implementace do programu georeferencer. [BAYER, 2014]

Program je charakterizován těmito hlavními vlastnostmi:

- pro množiny do 30 bodů se doba výpočtu pohybuje v řádech desítek sekund,
- podporuje 80 kartografických zobrazení,
- lze ho konfigurovat přes příkazovou řádku,
- může být spuštěn na libovolném operačním systému (podpora kompilátoru g++).





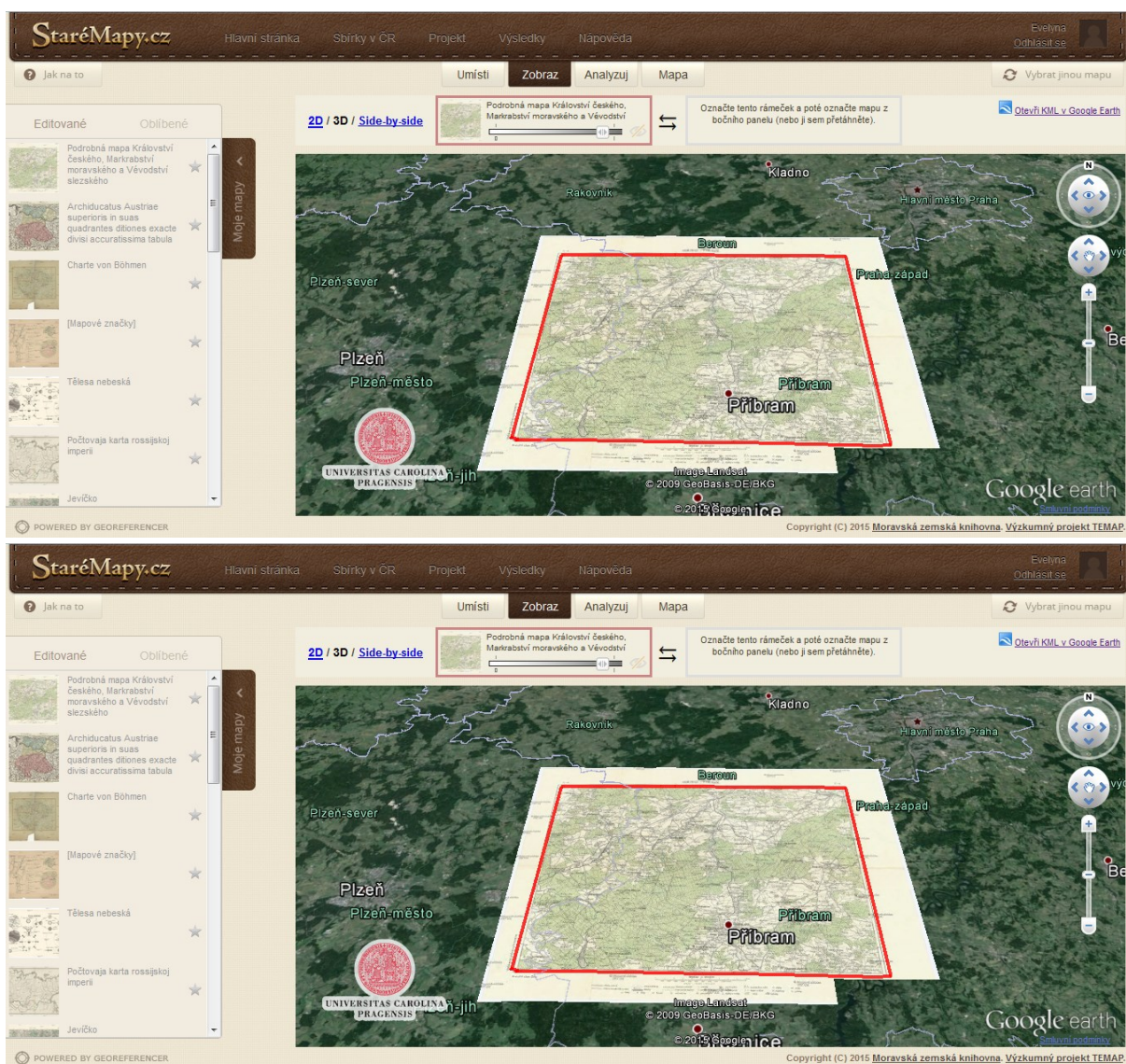
Obr. 3 Ukázka kartometrické analýzy mapy Českého království od M. Vogta (1712) pomocí sw detct proj určuje Nicolosiho zobrazení, orientaci mapy, při překrytí staré a nové mapy vidíme přehled krajů, zajímavosti i chyby. Například průběh historické hranice, Kladsko jako součást Čech (do 1742) nebo chybný zákres v oblasti Krušných hor. *Zdroj: autorka příspěvku*

Georeference

Portál [staremapy.cz](http://www.staremapy.cz/) [<http://www.staremapy.cz/>] patří mezi pilíře projektu TEMAP. Mapy ze sbírky se zde nejen zveřejňují, ale dále obohacují o georeferenční body. Mapy Mapové sbírky a Knihovny geografie PřF UK sice již obsahují souřadnice v bibliografických záznamech v poli 034 a podpoli 255 \$c, ale bohužel řada sbírek, knihoven a archivů nemá prostředky nejen na georeferenci, ale leckdy ani na základní bibliografický popis. Georeference dobrovolníků u digitalizovaných dokumentů jsou pak jedinou možností, jak mapy zveřejnit tak, aby je koncoví uživatelé mohli vyhledávat alespoň podle souřadnic a geografického vyhledávání, nikoliv však podle geografických autorit nebo jiných selekčních údajů.

Druhé kolo soutěže [staremapy.cz](http://www.staremapy.cz/) začalo v listopadu 2014 a končilo 31. 1. 2015. Uspořádaly ho společně Moravská zemská knihovna a Mapová sbírka PřF UK v Praze. Vítězem se stal Ondřej Dedek, učitel zeměpisu z Ostravy, který zpracoval jen v průběhu soutěže 28 000 bodů, celkově se však již blíží k 200 000 [<http://www.staremapy.cz/vysledky/#konecne-vysledky>]. Soutěž napomáhá efektivně georeferencovat staré mapy v českých paměťových institucích pomocí dobrovolníků z řad veřejnosti. Z 15 500 map UK bylo již georeferencováno 11 000. Na podzim 2015 se předpokládá i možné propojení centrálního

katalogu UK s Georeferencerem, které umožní přímý přístup ke georeferencované mapě. Pro soutěžící bylo společnými silami MZK a PŘF UK vytvořeno jednoduché instruktážní video [<http://www.youtube.com/watch?v=lweVYLD5BmY&feature=youtu.be>]. Celkem 46 000 map bylo připraveno ke georeferencování spoluprací 19 českých sbírek, muzeí archivů a knihoven.



Obr. 4 Ukázka georeferencované mapy v 3D zobrazení na Google Earth. Zdroj: autorka příspěvku

OldMaps Online

Díky georeferenci starých map zpracovaných „moudrými davy“ v rámci projektu TEMAP může pravidelně probíhat export dat do portálu OldMapsOnline, jenž obsahuje již 400 000 map ze světových mapových sbírek. Zapojeny jsou například Britská knihovna, Národní knihovna Skotska, sbírka Davida Rumseyho, knihovny Harvardské univerzity, Nizozemský národní archiv, Mapová sbírka Univerzity Karlovy, Mapová sbírka Geografického ústavu Masarykovy univerzity nebo Moravská zemská knihovna v Brně. Celkově bylo za PŘF UK exportováno 15 000 záznamů.

Princip vyhledávání vychází z metody geografické lokalizace hledaného území (technologie MapRank Search) [<http://www.mapranksearch.cz/>]. Základní vyhledávání je možné z podkladové mapy nebo podle toponym zapsaných do řádku. Výběr map je možné zúžit na časové ose. V roce 2014 byl výrazně Ing. Petrem Přidalem, Ph.D., upraven skript pro konverzi metadat do podoby vhodné pro zpracování v nástroji Georeferencer a v portálu OldMapsOnline. Nyní je do těchto systémů předáváno více relevantních údajů. V rámci tohoto exportu byla generována metadata pro všechny jednolistové mapy uložené v repozitáři. Nalezené záznamy jsou doprovázeny náhledy a metadaty s názvem, datem vydání, měřítkem, autorem, spoluautorem a nakladatelem. Je možné nahlédnout zpět do katalogu nebo na původní objekt do repozitáře.

Dne 21. 7. 2015 byla spuštěna nová verze a byla představena mobilní aplikace umožňující na přístrojích vybavených GPS zobrazit aktuální polohu na podkladě staré mapy. [ŽABIČKA, 2015]

E-learning

Ve spolupráci s Ing. Markétou Potůčkovou, Ph.D., z Katedry aplikované geoinformatiky a kartografie vznikly e-kurzy ke zpracování starých map s těmito tematickými okruhy:

- technologie digitalizace starých map,
- principy katalogizace starých map,
- georeferencování starých map,
- kartometrické analýzy,
- digitalizace glóbů.

Kurzy jsou dostupné ve volně dostupném systému Moodle

[<https://dl2.cuni.cz/login/index.php>] pro výuku i na webových stránkách projektu [<http://web.natur.cuni.cz/gis/temap/index.php/e-learning>].

Základní struktura kurzů obsahuje teoretický úvod, literaturu, dostupné programy, příklady a praktické testy. [POTŮČKOVÁ, 2013]

Závěr

V rámci projektu bylo zkatalogizováno 53 000 bibliografických záznamů kartografických dokumentů a 70 000 jednotek do SW Aleph a nacházejí se v Centrálním katalogu UK v Praze. Jde o největší on-line katalog map v České republice. Do Souborného katalogu ČR bylo exportováno a přijato již 40 000 bibliografických záznamů. K účelům odborné katalogizace byly připraveny 2 metodiky pro katalogizaci kartografických nových a starých tisků. Bylo zdigitalizováno, označeno popisnými a technickými metadaty a prostřednictvím Digitálního univerzitního repozitáře a dalších katalogů a portálů v souladu s autorským právem zpřístupněno již 48 000 map, 91 atlasů a 10 glóbů. Tento počet se v roce 2015 ještě zvětší o 11 000 dokumentů. Na konci projektu bude zpřístupněno unikátních 60 000 skenů map a atlasů. Pro srovnání unikátnosti objemu digitálních map například knihovna amerického kongresu zpřístupňuje 40 000 digitalizovaných map (k červenci 2015). Digitalizované mapy se georeferencují v programu georeferencer pomocí soutěží dobrovolníků. Nástroje pro

kartometrické analýzy se stále zdokonalují a byly vylepšeny o detekci neznámého kartografického zobrazení. Georeferencované mapy mohou být importovány do světového portálu OldMapsOnline. Webové prezentace zpřístupňují glóbovou sbírku, geomorfologické modely i portály velkých kartografů. Projekt umožnil rozvoj databáze Geografická bibliografie ČR on-line, která byla doplněna záznamy, plnými texty a digitálními objekty kartografických bohemik. Obsahuje 205 000 bibliografických záznamů a 40 000 připojených plných objektů. K práci se starými mapami bylo pro veřejnost připraveno 5 e-learningových kurzů. Staré mapy je možné nejen efektivně zpřístupnit, ale i si s nimi zábavně pohrávat.

Literatura a informační zdroje

NOVOTNÁ, Eva. Staré mapy a grafiky v Geografické bibliografii ČR on-line. Knihovna – knihovnická revue [online]. 2013, roč. 24, č. 1, s. 5–27. ISSN 1801–3252. Dostupný z:

<http://knihovna.nkp.cz/knihovna131/13105.htm>.

NOVOTNÁ, Eva. Katalogizace glóbů. In: ŠVEJDA, Antonín (ed.). *Rozpravy Národního technického muzea v Praze*. 1 vyd. Praha: Národní technické muzeum, 2015. ISSN 0232–0916.

NOVOTNÁ, Eva. *Certifikovaná metodika pro katalogizaci kartografických dokumentů podle RDA. Certifikovaná metodika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2014. 79 s.

Dostupné z: <http://web.natur.cuni.cz/gis/temap/index.php/katalog-mapove-sbirky-uk/metodiky/84-mapova-sbirka-uk/112-certifikovana-metodika-pro-katalogizaci-kartografickych-dokumentu-podle-rda>.

NOVOTNÁ, Eva. *Certifikovaná metodika pro katalogizaci starých kartografických tisků a rukopisu podle RDA v MARC21. Certifikovaná metodika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2014. 111 s. Dostupné z:

<http://web.natur.cuni.cz/gis/temap/index.php/katalog-mapove-sbirky-uk/metodiky/84-mapova-sbirka-uk/113-metodika-pro-katalogizaci-starych-kartografickych-tisku-a-rukopisu-podle-rda-v-marc21>.

NOVOTNÁ, Eva. Geografické autority a harmonizace rejstříku v databázi GEOBIBLINE. *Acta onomastica*. 2013, roč. 54, č. 1, s. 351–363. ISSN 1211–4413.

HYNDRÁKOVÁ, Markéta. Virtual exhibition of Globes. In: *9th International Workshop Digital Approaches to Cartographic Heritage* [CD-ROM]. Budapest: Commission on Digital Technologies in Cartographic Heritage, 2014.

NOVOTNÁ, Eva a Alena VONDRÁKOVÁ. Zpřístupnění a užití digitalizovaných kartografických děl. *Geografické rozhledy*. 2012, roč. 22, č. 3, příloha, s. 1–4. ISSN 1210–3004.

TELEC, Ivo a Pavel TŮMA. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007. xviii, 971 s. Velké komentáře. ISBN 978–80–7179–608–4.

NOVOTNÁ, Eva. Možnosti užití díla autorsky chráněných kartografických děl. ProInflow [online]. 31. 10. 2013 [cit. 2013–10–07]. Dostupné z:

<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/773>

NOVOTNÁ, Eva. Full texts in the Czech geographical bibliography database. *Geoinformatics FCE CTU*. 2014, roč. 13, č. 1, s. 5–10. ISSN 1802–2669.

CHRÁST, Josef. Nový web věnovaný prof. Karlu Kuchařovi. Ikaros [online]. 2014, roč. 18, č. 2 [cit. 2015–09–21]. urn:nbn:cz:ik-14204. ISSN 1212–5075. Dostupné z:

<http://ikaros.cz/node/14204>

BAYER, Tomáš. Estimation of an unknown cartographic projection and its parameters from a map. *GeoInformatica*. 2014, roč. 18, č. 1, s. 621–669. ISSN 1384–6175.

ŽABIČKA, Petr. Světový portál starých map v novém [online]. Brno: MZK, 21. 07. 2015 [cit. 2015–09–19]. Dostupný z: <http://www.staremapy.cz/press/21-07-2015-oldmaponline/>

POTŮČKOVÁ, Markéta. E-learnigový kurz Staré mapy: digitalizace, katalogizace, kartometrické analýzy. *Geografické rozhledy*. 2013, roč. 23, č. 2., s. 12–13. ISSN 1210–3004.

Ing. Jiří Mika: Česká analytická bibliografie – od vize ke koncepci

Středočeská vědecká knihovna v Kladně

Letos v květnu na konferenci Inforum vystoupil Josef Schwarz s úvahou na téma aktuálního stavu analytické bibliografie v České republice a svůj příspěvek nazval *Česká analytická bibliografie – fantom, chiméra nebo iluze?* Otazník vložil nejen za název, ale i za první větu abstraktu, který uvozuje publikovanou verzi příspěvku. [SCHWARZ, 2015]

„Bibliografie českých časopiseckých článků a dalších nesamostatných dokumentů má poměrně dlouhou historii, jaká však bude její budoucnost ve chvíli, kdy národní zpracovatelský systém selhal, odpovědné instituce dávají od věci ruce pryč a na kolbišti zůstává pouze několik posledních donkichotů?“ táže se Josef Schwarz a v následujícím textu popisuje situaci, v jaké se nacházela česká analytická bibliografie na počátku roku 2015 a v jaké se, nutno přiznat, nachází i v současné době. Odpověď na otázku položenou v úvodu svého příspěvku, tedy jaká bude budoucnost analytické bibliografie, Schwarz nenalézá, nicméně naznačuje tři rysy, které jsou pro ni typické a které je třeba v jejím dalším vývoji sledovat:

- Analytická bibliografie není ve stadiu klinické smrti, stále se jedná o nezbytný nástroj pro získávání informací o člancích a statích, její význam umocňuje možnost přístupu k plnému textu;
- Moderní systém analytické bibliografie by měl umožňovat integraci heterogenních zdrojů vytvářených různými institucemi, přičemž významnou platformou pro toto řešení může být Centrální portál knihoven;
- Systém české analytické bibliografie musí někdo metodicky koordinovat.

Díky Josefu Schwarzovi nemusíme dnes na této konferenci rekapitulovat poslední etapu z historie analytické bibliografie v České republice, stačí na Schwarzův příspěvek odkázat. Podobně můžeme odkázat na referát Tamy Pršíňové, který zazněl na konferenci Knihovny současnosti před rokem a je publikován ve sborníku. [PRŠÍNOVÁ, 2014] Autorka se v něm věnuje celé historii analytické bibliografie u nás, sleduje vznik a vývoj Kooperačního systému článkové bibliografie na začátku 90. let minulého století a podrobně popisuje dění v oblasti kooperativní bibliografie po zániku stěžejního pracoviště, jímž bylo oddělení analytického zpracování v Národní knihovně ČR. Cennou součástí tohoto příspěvku je obsáhlá bibliografie k tématu a soupis zhruba třicítky knihoven a dalších institucí, které v rámci Kooperačního systému článkové bibliografie přispívaly do společné databáze ANL. S odvoláním na zmíněné příspěvky připomeňme už jenom jednu skutečnost: Po zrušení oddělení analytického zpracování v Národní knihovně, k němuž došlo na počátku roku 2011, zaniklo jediné pracoviště, které mělo jako svou hlavní náplň činnosti kromě samotné tvorby bibliografie, tedy praktické excerpce, také metodiku a koordinaci všeobecné (myšleno tím ne-oborové) analytické bibliografie na národní úrovni. Technickou správu databáze ANL převzalo oddělení souborných katalogů a metodiku po formální stránce – nikoli však v praktické rovině – odbor doplňování a zpracování fondů Národní knihovny.

Za této situace se dalším osudem analytické bibliografie na národní úrovni či dalším možným vývojem Kooperačního systému článkové bibliografie začala zabývat bibliografická sekce Sdružení knihoven ČR. Tato sekce sdružuje bibliografy z krajských a některých

specializovaných knihoven, tedy odborníky zabývající se regionální a oborovou bibliografií. Většinou jsou to zástupci institucí, které se podílely na realizaci Kooperačního systému článkové bibliografie a na tvorbě databáze ANL, slovy Josefa Schwarze tedy ti „poslední donkichoti“, kteří zůstali na bibliografickém kolbišti po odchodu bibliografů z Národní knihovny.

V říjnu 2012 vznikla při Sekci SDRUK pro bibliografii pracovní skupina pro analytickou bibliografii. Z diskusí, průzkumů a analýz, které členové této skupiny uskutečnili jak mezi bibliografy, tak mezi referenčními pracovníky, rešeršéry a uživateli, se ukázalo, že analytická bibliografie vskutku není ve stádiu klinické smrti, je stále potřebná, využívaná, a že je nadále rozvíjena v řadě institucí a na pracovištích, která rozhodně nelze označit za donkichotská. Všechny krajské knihovny považují tvorbu analytické bibliografie za významnou součást své odborné činnosti i poskytovaných služeb. Z četných oborových bibliografií zmiňme alespoň rozsáhlé bibliografie Národní lékařské knihovny (*Bibliographia medica Czechoslovaca*), Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., (*Bibliografie české literární vědy*) nebo Historického ústavu AV ČR, v. v. i., (*Bibliografie dějin Českých zemí*). Na základě svých zjištění přistoupila pracovní skupina ke zpracování vize dalšího rozvoje analytické bibliografie, kterou rozvedla do návrhu koncepce. Dodejme, že tento úkol – vytvoření koncepce české analytické bibliografie – nevyšel pouze z přesvědčení členů pracovní skupiny o smyslu takové práce, ale že jí byl také zadán Ústřední knihovnickou radou. V další části tohoto příspěvku prezentujeme názor pracovní skupiny na to, jak by se analytická bibliografie v České republice mohla a měla rozvíjet v dalších letech, míříme tedy do budoucnosti. Na rozdíl od Josefa Schwarze nehovoříme proto už o české analytické bibliografii jako o *fantomu, chiméře nebo iluzi*, nýbrž snažíme se jí vrátit charakter odborné činnosti, jež má *vizi a koncepci*.

Česká analytická bibliografie je součástí české národní bibliografie

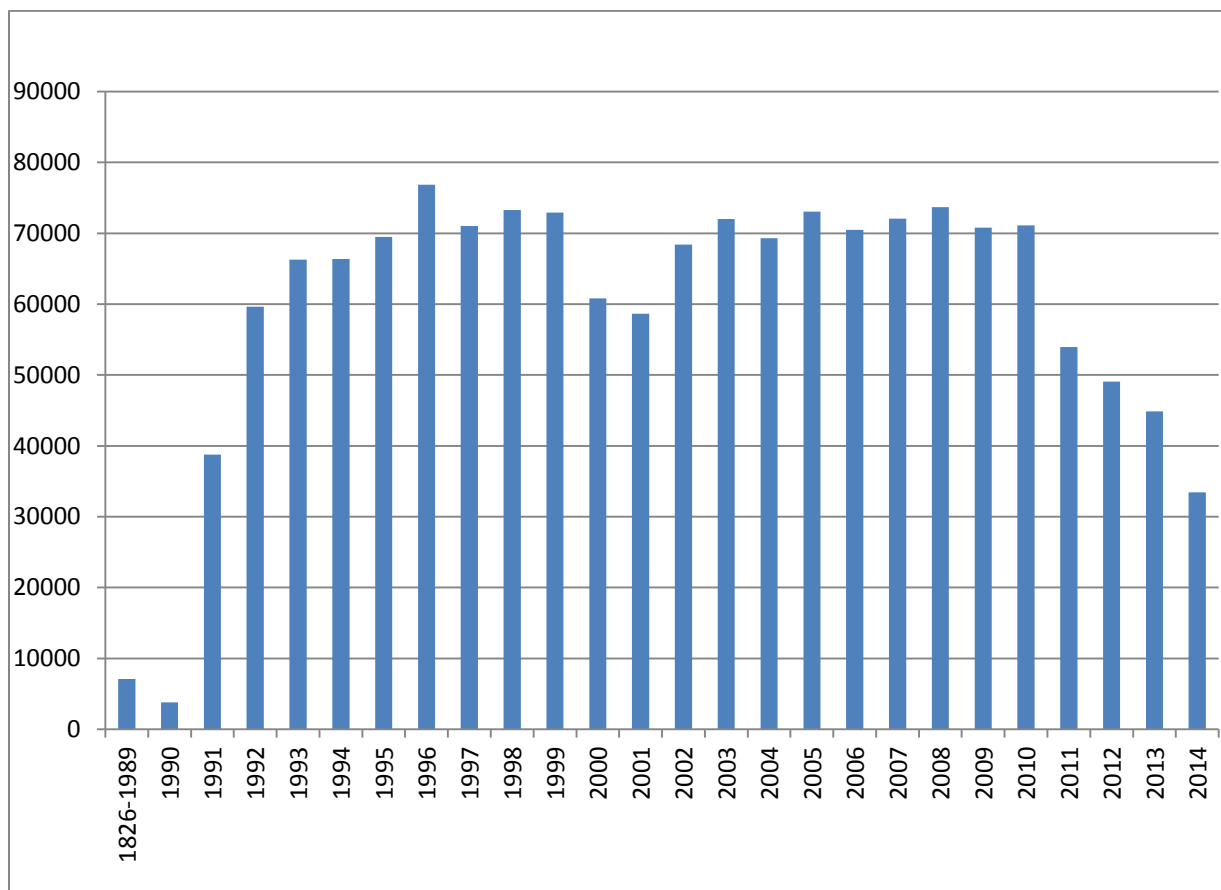
Tato teze, kterou považujeme za výchozí bod koncepce, se může zdát samozřejmá a snad i zbytečná, přesto tomu tak není a její uvedení si zaslouží určitý komentář. V knihovním zákoně se hovoří o tom, že Národní knihovna ve spolupráci s krajskými a specializovanými knihovnami zpracovává národní bibliografii, zákon už ale nedefinuje, co se národní bibliografií rozumí. Podle *České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy* je národní bibliografie „univerzální primární bibliografie registrující veškerou národní tiskovou produkci dané země (státu), vymezená jazykově, územně, provenienčně anebo tematicky (obsahově)“. [TDKIV, 2014] Pod termínem „veškerá tisková produkce“ si lze jistě představit veškeré knihy a periodické publikace vydané tiskem, včetně článků v těchto publikacích obsažených. Jak zmiňuje Tamara Pršíňová ve svém příspěvku prezentovaném na loňské konferenci, takto se k bibliografickému zpracování článků také postavili v roce 1953 zakladatelé a autoři edice *České časopisy* (později *Články v českých časopisech*), která obsahovala soupisy novinových a časopiseckých článků a vycházela jako zvláštní řada *Bibliografického katalogu ČSR*. [PRŠÍNOVÁ, 2014, s. 194] Opírali se přitom o doporučení, jež bylo formulováno na Mezinárodní konferenci pro zlepšení bibliografických služeb pořádané UNESCO v Paříži roku 1950. [UNESCO, 1950]

Pravidlo, že analytická bibliografie je součástí národní bibliografie, platilo po celou dobu vydávání soupisů i následně během tvorby databáze ANL. Uznávala je i Národní knihovna

ČR, jak dosvědčuje například název publikace *Národní bibliografie: analytický popis* vydané Národní knihovnou v roce 1993. [ANDĚROVÁ, 1993] Po odstoupení z Kooperčního systému článkové bibliografie však Národní knihovna toto stanovisko opustila.

Soubornou databází pro českou analytickou bibliografii je databáze ANL

Databáze ANL – *Výběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících* – je vytvářena od roku 1992 a v současné době obsahuje více než 1,5 milionu záznamů. Její podstatnou část tvoří záznamy článků z novin, časopisů a sborníků vydávaných od roku 1991 do současnosti.



Graf 1 Počty záznamů v databázi ANL podle roku vydání zdrojového dokumentu. Zdroj: autor příspěvku

Z průzkumu, který se z iniciativy pracovní skupiny pro analytickou bibliografii uskutečnil v únoru 2015 ve veřejných knihovnách, vyplynulo, že databáze ANL je využívána v krajských knihovnách, v Národní knihovně ČR a také zhruba v polovině oslovených městských knihoven. Pro informační pracovníky těchto knihoven by ukončení tvorby souborné databáze znamenalo nárůst práce při zajišťování služeb uživatelům, změny pracovních postupů, včetně nutnosti vlastní exerce. Databáze ANL slouží také jako vhodný doplněk k oborovým bibliografiím, protože obsahuje záznamy článků z periodických publikací, které oborové bibliografie často pomíjejí. Tato její funkce však byla

oslabena po ukončení excerptce v Národní knihovně, neboť právě zde se velká část takových časopisů zpracovávala.

Návrh koncepce předpokládá, že databáze ANL bude nadále vytvářena a využívána jako souborná databáze české analytické bibliografie. Jedná se o významný bibliografický zdroj obsahující záznamy článků zpracované za posledních více než 20 let a stejný význam by si měla uchovat i do budoucna. Znamená to hledat nové způsoby jejího doplňování a reflektovat aktuální stav v oblasti vydávání tištěných periodických publikací, vzniku elektronických dokumentů a digitalizace knihovních fondů.

Databáze ANL je indexována a zpřístupňována Centrálním portálem knihoven (CPK)

Jednou z funkcí databáze ANL hned od jejího vzniku bylo, že soustřeďovala záznamy z různých zdrojů, nejprve hlavně ze všeobecné bibliografie zpracovávané Národní knihovnou a z regionálních bibliografií krajských knihoven, později stále více také z oborových bibliografií, do zdroje jediného, a zjednodušila tak informačním pracovníkům a uživatelům práci při vyhledávání. Obdobnou funkci bude mít i pro CPK – bude do něj vstupovat jako jeden informační zdroj integrující více zdrojů dílčích. V ideálním případě by to mohl být jediný zdroj, který bude do CPK poskytovat veškeré záznamy článků a také je bude trvale archivovat. V rámci CPK pak databáze ANL může získat na hodnotě spojením s dalšími informačními zdroji, především s plnotextovými databázemi, jako je databáze českých médií Anopress IT a další. Propojováním záznamů z databáze ANL a článků v elektronické podobě už se zabývalo v minulosti několik projektů, v rámci CPK může dostat toto rozšiřování funkcionality databáze ANL nový rozměr.

Databáze ANL vzniká kooperativním způsobem a integruje bibliografické záznamy ze tří oblastí: z oborových bibliografií, z regionálních bibliografií a ze všeobecné bibliografie

- **Oborové bibliografie** zachycují články z různých vědních či praktických oborů. Poskytovateli záznamů z těchto bibliografií jsou bibliografická pracoviště specializovaných knihoven a institucí zaměřených na příslušné obory. Záznamy budou importovány do databáze ANL za předpokladu, že oborová bibliografie a její excerptční základna odpovídá zaměření a rozsahu české analytické bibliografie a bude zpracovávána v souladu s platnými katalogizačními a bibliografickými standardy. Předpokladem samozřejmě bude také ochota bibliografického pracoviště do databáze ANL přispívat a souhlas jeho vedení s takovouto formou spolupráce.
- **Regionální bibliografie** zachycují články z regionálních nebo i neregionálních zdrojů, tematicky zaměřené na určitý region. Poskytovateli záznamů do databáze ANL jsou krajské knihovny, případně základní knihovny ve větších městech. Krajské knihovny navazují na předchozí praxi a poskytují záznamy podle obdobných zásad, jako tomu bylo při spolupráci na Kooperačním systému článkové bibliografie. Záznamy z městských knihoven budou do databáze ANL importovány za předpokladu, že zaměření těchto regionálních bibliografií není duplicitní s regionální bibliografií krajských knihoven a že jsou zpracovávány v souladu s platnými katalogizačními a bibliografickými standardy. I v tomto případě je předpokladem

zájem bibliografického pracoviště a souhlas vedení knihovny s poskytováním záznamů do databáze ANL.

- **Všeobecná bibliografie** zaznamenává články z různých oblastí kulturního, společenského a politického života a z vědních, technických a praktických oborů, které nejsou zachyceny oborovými nebo regionálními bibliografiemi. Jejich poskytovateli byla do roku 2010 především Národní knihovna ČR. Oddělení analytického zpracování Národní knihovny excerpovalo těsně před ukončením své činnosti, tedy v roce 2010, 242 titulů pravidelně vycházejících periodických publikací a dalších 142 titulů seriálů s řídkou periodicitou, sborníků nebo monotematicky zaměřených čísel. [ANDĚROVÁ, 2011] Tato excerpce představovala asi 40 000 zpracovaných bibliografických záznamů za rok. Výpadek excerpce Národní knihovny nahradily po roce 2011 částečně krajské knihovny v rámci kooperačních projektů realizovaných s finanční podporou z programu VISK 9/I – první byl uskutečněn v roce 2012 a zatím poslední je realizován v letošním roce. Excerpováno je asi 220 titulů seriálů, z nichž je zpracováno necelých 20 000 záznamů ročně (v roce 2014 to bylo 17 479 záznamů). Návrh koncepce předpokládá, že tvorba všeobecné bibliografie se aspoň v omezeném rozsahu vrátí do Národní knihovny, která ji bude zpracovávat ve spolupráci s krajskými knihovnami a za přispění oborových bibliografií, případně s podporou některého z programů VISK.

Za českou analytickou bibliografii a za správu databáze ANL odpovídá ze zákona Národní knihovna ČR

Tento bod je logickým vyústěním bodu 1 (česká analytická bibliografie je součástí národní bibliografie), současně vychází z osvědčené praxe před rokem 2011 a reaguje na problémy z posledních let, kdy neexistovalo žádné statutární pracoviště na národní úrovni, jež by zajišťovalo metodiku analytické bibliografie, koordinaci její tvorby a správu, respektive rozvoj jejího hlavního nástroje – databáze ANL. Návrh koncepce vychází z ustanovení § 9, odst. 2b, knihovního zákona, v němž je uvedeno, že Národní knihovna „zpracovává národní bibliografii a zabezpečuje koordinaci národního bibliografického systému“ [ČESKO, Zákon č. 257/2001], a předpokládá, že všechny výše uvedené činnosti – metodika české analytické bibliografie, koordinace zpracování a správa databáze ANL – budou opět patřit do „sféry zájmů“ Národní knihovny ČR. Pokud má být databáze ANL plnohodnotným informačním zdrojem a významnou součástí CPK, je nutné její tvorbu řídit, spolupracovat s přispívajícími institucemi, aktualizovat excerpční základnu, zabývat se duplicitami záznamů a řadou dalších konkrétních problémů. Je to oblast, kde se stýká metodika v obecné či teoretické rovině s každodenní praktickou činností.

V závislosti na vývoji informačních technologií a na základě jednání s nositeli autorských práv jsou bibliografické záznamy obohacovány o odkazy na plné texty článků z volných nebo licencovaných zdrojů

Je zřejmé, že do budoucna analytická bibliografie nevystačí jen se zaměřením na tiskovou produkci, tedy na bibliografické zpracování článků publikovaných v tištěných zdrojích, ale

že se bude muset vyrovnat s existencí zdrojů v elektronické podobě. V databázi ANL existují již nyní odkazy na plné texty článků. Možnosti, které nabízejí e-dokumenty, a problémy, které jsou s jejich využitím spojené, jsou však velmi rozmanité a široké a zaslouží si pozornost specializovaného pracoviště. V ideálním případě by to mělo být ono metodické a koordinační pracoviště, které pod oblast metodiky zahrne i řešení vztahu analytické bibliografie k elektronickým dokumentům, elektronickým informačním zdrojům a digitálním knihovnám.

Česká analytická bibliografie bude financována ze státního rozpočtu, z rozpočtů územně samosprávných celků a z dalších veřejných zdrojů

Tvorba a využití české analytické bibliografie zůstanou součástí standardních knihovnických a informačních služeb a s ohledem na to by také měly být zajištěny finančními prostředky. Metodika a koordinace bibliografického systému, provoz a rozvoj databáze ANL, řešení vazeb na plné texty článků a zpracování všeobecné bibliografie budou financovány ze státního rozpočtu, a to prostřednictvím Národní knihovny ČR, případně s podporou některého z programů VISK. Zpracování regionální a oborové bibliografie bude tak jako dosud financováno z rozpočtů krajských knihoven a institucí, které provozují příslušná odborná bibliografická pracoviště.

Výsledky ankety, kterou pracovní skupina pro analytickou bibliografii uskutečnila ve veřejných knihovnách, ukázaly, že pro většinu pracovníků referenčních služeb je databáze ANL stále nejpohodlnější cestou, jak se dostat k článkům a informacím publikovaným primárně v tištěné podobě. Tuto cestu založili a prošlapali naši předchůdci. Návrh koncepce směřuje k tomu, aby neskončila ve slepé uličce. Jestliže to bude něco stát, jsme přesvědčeni, že to budou účelně vynaložené prostředky a že za ně budeme mít službu, kterou (ve smyslu publikace *Neocenitelné služby knihovny a jak je ocenit* [ŘEHÁK, 2013]) ocení nejen knihovničtí rešeršéři, ale především samotní uživatelé.

Literatura a informační zdroje

SCHWARZ, Josef. Česká analytická bibliografie – fantom, chiméra nebo iluze?: Úvaha na okraj aktuálního stavu problematiky. Inforum 2015: 21. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích 26.–27. května 2015, Praha [online]. Praha: Albertina icome Praha, 2015 [cit. 2015-07-03]. Dostupné z: <http://www.inforum.cz/pdf/2015/schwarz-josef.pdf>

PRŠÍNOVÁ, Tamara. Česká (národní?) článková bibliografie – přežitek, nebo moderní služba čtenářům? In: *Knihovny současnosti 14: sborník z 22. konference, konané ve dnech 9. až 11. září 2014 v areálu Univerzity Palackého v Olomouci*. Ostrava: Sdružení knihoven ČR, 2014, s. 194–201. ISBN 978-80-86249-71-1. Dostupné také z: <http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2014/Sbornik2014.pdf>

TDKIV: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2015-07-09]. Dostupné z: <http://tdkiv.nkp.cz/>

UNESCO. *General report of the Conference on the Improvement of Bibliographical Services, UNESCO House, Paris, 7–10 November 1950*. Paris: UNESCO, 1950, čl. 2 a 3, s. 4–6. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001270/127057eb.pdf>

ANDĚROVÁ, Ivana et al. *Národní bibliografie: analytický popis: příručka pro zpracovatele*. Praha: Národní knihovna, 1993. 412 s. MAKS. ISBN 80-7050-148-0.

ANDĚROVÁ, Ivana. Perspektivy Kooperačního systému článkové bibliografie. *Čtenář*. 2011, roč. 63, č. 10, s. 347-353. ISSN 0011-2321. Dostupné také z:

<http://ctenar.svkkk.cz/clanky/2011-roc-63/10-2011/perspektivy-kooperacniho-systemu-clankove-bibliografie-a-baze-anl-89-1012.htm>

ČESKO. Zákon č. 257/2001 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2001, částka 98, s. 5683-5688. ISSN 1211-1244.

ŘEHÁK, Tomáš et al. *Neocenitelné služby knihovny a jak je ocenit*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 103 s. ISBN 978-80-7478-413-2.

PhDr. Iva Horová, Filip Šír, DiS.: Zachraňme naše zvukové dědictví aneb Co můžeme nabídnout našim uživatelům?

Akademie múzických umění, Moravská zemská knihovna

Pohledem do historie zjistíme, že světově známý a velice zcestovalý spisovatel Karel Čapek uvažoval o zvukových dokumentech silně nadčasově a zcela „kvalifikovaně“. Jeho vize se však v minulém století bohužel nenaplnila. Ucelený přehled o problematice a historii snah kolem otázek Národní fonotéky neboli – dle Karla Čapka – Národní diskotéky si můžeme utvořit z bakalářské práce studentky Kabinetu informačních studií a knihovnictví FF MU Heleny Novotné, která se jako první pokusila o shromáždění relevantních dobových pramenů a názorů. [NOVOTNÁ, 2015]

Karel Čapek. O Národní diskoteku. Lidové noviny 2. 5. 1932:

Ta možnost soustředit doma ražené gramofonové desky v nějaké státní diskotéce nám uvádí na mysl projekt uměleckého výboru při Společnosti národů: aby každý stát soustředil a uchoval v nějaké národní diskotéce cenné desky obsahující jednak národní folklór, jednak vynikající díla domácích skladatelů nebo výkonných umělců a uměleckých souborů, pokud jsou nahrána na gramofonových deskách. Tak by vznikl skutečný archív národní hudby v autentickém a vrcholném provedení, archív sloužící k mezinárodní propagaci domácího umění, k rozšiřování rádiem, k vědeckému studiu atd. – věc jistě žádoucí. Je možno, že výbor znalců při Společnosti národů dosáhne mezinárodního přijetí tohoto plánu: pak budeme i my povinni zřídit národní diskotéku. Nebylo by dobře použít nového tiskového zákona k tomu, aby se z povinných exemplářů gramofonových desek počala už teď zřizovat ta budoucí národní diskotéka, pokud nejsou matrice vytlučeny a materiál rozbit? Potom by opatřování starších desek bylo příliš nesnadné – a drahé. Dnes lze udělat začátek prostě jasným ustanovením, že se i na gramofonové desky u nás ražené vztahuje předpis o povinných výtiscích. Prozatímni archivování a katalogizování československých desek by jistě nebylo tak těžkým technickým problémem; a byli bychom z prvních, kdo by začali zakládat státní hudební archív mechanické hudby, k němuž se dříve nebo později nevyhnutelně dojde všude. [ČAPEK, 1932]

Záměrně jsme uvedli celý text z *Lidových novin*, neboť je tak aktuální i v 21. století a je v něm možné nalézt obecné návody k řešení, že je to až k neuvěření.

Co vlastně víme o zvukových dokumentech? Jsou to jenom kompaktní disky a MP3 formáty nebo také audioknihy a jiná novodobá média? Nezapomínáme ale také na daleko unikátnější, mnohem starší a v mnoha případech velice opomíjené historické nosiče ze začátku 20. století? Nám jde o celé spektrum existujících zvukových nosičů: od Edisonových fonoválečků a Berlinerových gramofonových desek po magnetické pásy, cívky a kazety až k vinylovým deskám a digitálně nahrávanému zvuku na kompaktních discích. A jde nám také o technická zařízení, na kterých lze příslušné nosiče přehrát. Existuje zde více než 115 let historie zaznamenávání zvuku na území českých zemí, o kterých stále nemáme adekvátní povědomí a znalosti. Přitom se jedná o nedílnou součást nejen našeho, ale i evropského kulturního dědictví. Proto jsme se v Moravské zemské knihovně v Brně rozhodli, že jako první z paměťových institucí v České republice vytvoříme unikátní databázi, která shromáždí co nejkomplexnější přehled o existenci, umístění a podobě zvukových

dokumentů na území České republiky. Do určité míry tak chceme nahradit tu stále chybějící kamennou instituci – národní fonotéku = národní zvukový archiv. Protože ovšem nemůžeme v MZK shromažďovat fyzické nosiče (tj. vytvářet archivní depozitní fond), ale budujeme databázi záznamů o nich, jde o proces budování národní fonotéky ve virtuální podobě. Proto se naše databáze – portál jmenuje Virtuální národní fonotéka. K tomu, abychom mohli shromáždit co nejvíce záznamů a informací o zvukových dokumentech, potřebujeme spolupráci všech „zvukových“ institucí: archivy, knihovny, muzea, galerie, ale i soukromé a komerční subjekty. Neboť bez zapojení, bez spolupráce, bez sdílení a snah o společně prospěšný cíl, nelze náš záměr naplnit. A co je vlastně naším záměrem?

- Stát se portálem prezentujícím všechny zvukové dokumenty nejen v paměťových institucích České republiky v uživatelsky přívětivém prostředí,
- prohloubit a dokončit průzkumy fondů paměťových institucí,
- zaměřit se na tvorbu metodických materiálů pro zvukové dokumenty,
- iniciovat masivní evidenci a katalogizaci zvukových dokumentů, mj. za pomoci projektů v programu VISK 5 a vytvořit návody a pomůcky pro zpracovatele,
- usilovat o přípravu Virtuální národní fonotéku na využívání pro sdílenou katalogizaci,
- identifikovat nejvýznamnější sbírky zvukových dokumentů na našem území,
- dosáhnout konsensu odborné veřejnosti v aplikaci existujícího doporučení o výběrové digitalizaci,
- spolupracovat na registru digitalizace pro zvukové dokumenty,
- plnit funkci sektorového agregátora metadat,
- respektovat aktuální znění autorského zákona,
- spolupracovat také s komerčními subjekty,
- agregovat diskografické údaje za účelem kompletace informací o produkci zvukových dokumentů na území ČR od nejstarších dob,
- organizovat edukaci problematiky ve spolupráci s vysokými školami,
- prezentovat portál na seminářích a konferencích v České republice a zahraničí,
- získávat dotace prostřednictvím projektů s partnery v České republice či zahraničí,
- rozvíjet další funkce portálu Virtuální národní fonotéka (zejména jako vstupní brány pro zahraniční instituce a projekty, např. Europeana Sounds).

Co nabízí Virtuální národní fonotéka? (www.narodnifonoteka.cz)



Obr. 1 Úvodní stránka Virtuální národní fonotéky. *Zdroj: osobní archiv autora*

Úloha tohoto specializovaného elektronického informačního zdroje spočívá ve zprostředkovávání informací o:

- existenci,
- obsahu,
- lokaci,
- fyzickém stavu,
- dostupnosti fyzického a/nebo digitálního objektu,
- existenci digitalizované formy.

Tyto možnosti poskytují uživateli vybrat si to, co je pro něho nejzajímavější. Co to přesně je? Informace o existenci nahrávky, bibliografický popis, přehled institucí, vlastníci dokument, v jaké formě existuje, odkazy do dalších lokálních databázových systémů a webových stránek elektronických obchodů. Je třeba připomenout, že autorský zákon se na zvukové dokumenty vztahuje stejně jako na ostatní typy dokumentů. Obvykle to znamená, že teprve po uplynutí 70 let od smrti všech, kdo se na výrobě zvukového dokumentu podíleli, lze příslušnou nahrávku volně zpřístupnit v prostředí internetu prostřednictvím digitální knihovny dané instituce. V opačném případě je tu pouze možnost poslechnout si nahrávku přímo v instituci, která primární dokument vlastní, anebo dokument zakoupit. [HOROVÁ, 2015]

Jak pracujeme s vašimi daty?

Do VNF importujeme bibliografické záznamy ve formátech používaných v knihovnách, tj.: MARC 21/UNIMARC, ISBD, AACR2/RDA. Doporučujeme proto důsledné dodržování standardů, které jsou určené pro přispívání do Souborného katalogu ČR (<http://www.caslin.cz/spoluprace/standarty/standarty-pro-souborny-katalog-cr>), a to jak z hlediska formální a obsahové správnosti, tak rozsahu. Důležitá je hlavně konzistence v oblasti kódovaných údajů.

Neznamená to ale, že záznamy které nebyly pořízeny v knihovnách a podle uvedených knihovnických standardů, do databáze nepřijmeme, zejména vzhledem k tomu, že jedněmi z nejdůležitějších součástí VNF jsou pro nás databáze soukromé firmy Supraphon a Českého rozhlasu. Jejich metadata však vznikala podle rozdílných, do značné míry proprietárních neknihovnických metodik a záznamy tak musejí z důvodů možnosti jejich importu do VNF procházet náročnějším zásahem – jsou na straně VNF nejprve konvertovány do formátu MARC 21. Jde o dvě z mála výjimek, ke kterým přistupujeme vzhledem k unikátnosti a významu obou sbírek. Dalším případem je import diskografických záznamů, které nepopisují obsah konkrétní sbírky a jsou proto často velmi stručné. Tyto záznamy nám však umožňují zjišťovat, co bylo v minulosti nahráno a co bylo vydáno.

Kvalita záznamů je pro fungování VNF zásadní, a to z důvodu co nejpřehlednějšího zpřístupnění informací o zvukových sbírkách a dokumentech za pomoci využití tzv. deduplikace. Důvod, proč přistupujeme k deduplikaci, je vytvoření uživatelsky přívětivého prostředí, ve kterém zprostředkováváme informace o dokumentu a zároveň i o tom, ve kterých všech paměťových institucích se daný dokument nachází. V současnosti přitom ale nespojujeme záznamy pro totožné nahrávky na různých nosičích. [HOROVIČ, 2015]

Jak můžete vy pracovat s daty ostatních?

Při vyhledání záznamu získáme též informaci o fyzické podobě zvukových dokumentů v té které instituci. Záznamy jsou propojené do domovské instituce, resp. do katalogů knihoven. V případě, že je dokument zdigitalizován, je připojen a zobrazován aktivní odkaz do „mateřské“ digitální knihovny, takže v některých případech si lze nahrávku rovnou také přehrát. V případě, že se dokument nachází na portálu Supraphonline.cz, Radioteka.cz, Audiotéka.cz, je odkazováno na možnost zakoupení digitální kopie.

Rok vydání

Zobrazuji 1 - 10 z 91 pro vyhledávání: 'Krkonošská pohádka'. [Poslat e-mailem](#)

Vybrat vše | Výsledků na stránku 10 | Seřadit podle Relevance

1 **Krkonošská pohádka 2**
 Jak dostal Kuba od Krakonoše dukát
 Hlavní autor Šimková, Božena, 1935-
 Vydáno 2001
 InSTITUTE:
 Knihovna Jiřího Mahena v Brně
 Knihovna a tiskárna pro nevidomé K.E. Macana
 Moravská zemská knihovna
 Národní knihovna České republiky
 Supraphon
 Středočeská vědecká knihovna v Kladně
 "...Krkonošská pohádka..."
 Koupit nebo přehrát na www.supraphonline.cz

2 **Krkonošská pohádka**
 Hlavní autor Šimková, Božena, 1935-
 Vydáno 2000
 InSTITUTE:
 Knihovna Jiřího Mahena v Brně
 Městská knihovna v Ústí nad Orlicí
 Moravská zemská knihovna
 Národní knihovna České republiky
 Supraphon
 Středočeská vědecká knihovna v Kladně
 Vědecká knihovna v Olomouci
 "...Krkonošská pohádka..."
 Koupit nebo přehrát na www.supraphonline.cz

Upřesnit hledání

VYDAVATEL ▲

Supraphon	57
Editio Supraphon	4
Multisonic	3
Supraphon a.s.	3
COMODO	2
KTN	2
více ...	

INSTITUTE ▲

Knihovna Jiřího Mahena v Brně	21
Vědecká knihovna v Olomouci	21
Národní knihovna České republiky	18
Moravská zemská knihovna	17
Supraphon	17
Středočeská vědecká knihovna v Kladně	14
více ...	

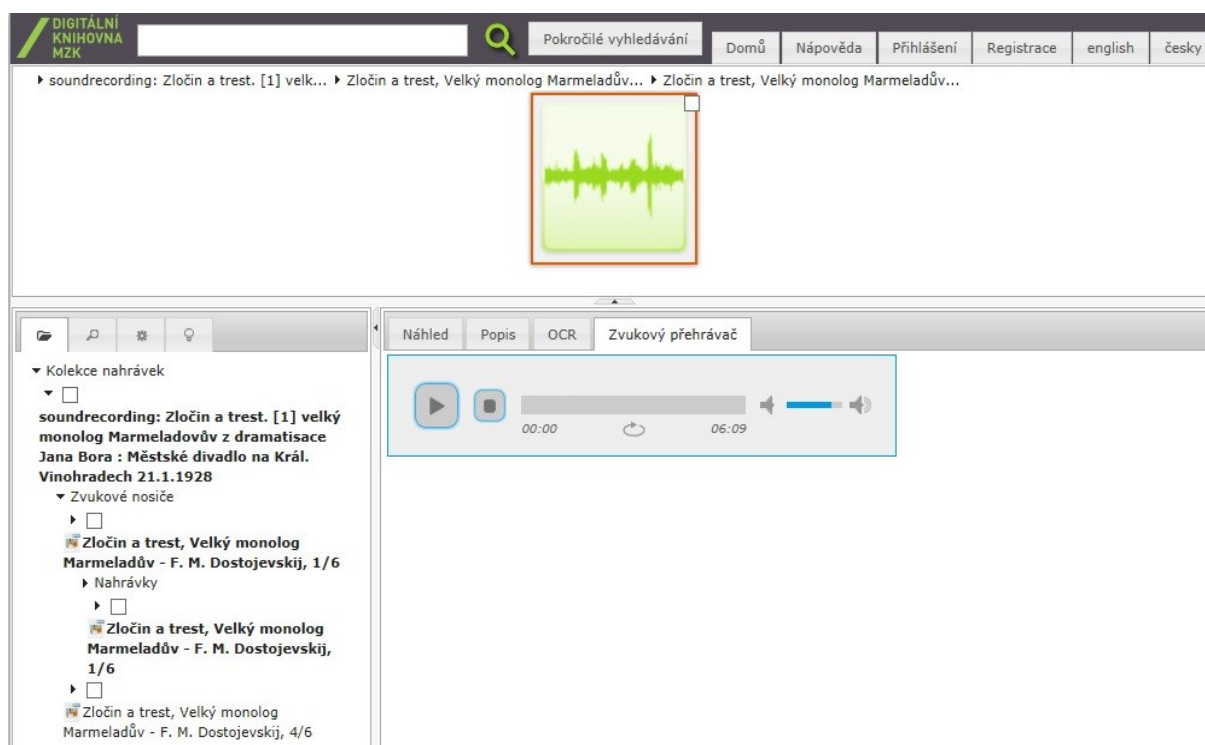
AVAILABILITY ▲

supraphon	7
other	2

DOPORUČENÁ TÉMATA ▲

Obr. 2 Zvýrazněné výsledky po zadání dotazu. Časová osa, záznamy se zobrazenými lokacemi. Zdroj: *osobní archiv autora*

Pokud se daný dokument nachází v digitální knihovně (v případě MZK je to Kramerius 5), můžeme si ho buď přehrát v budově instituce (autorským zákonem chráněné), nebo odkudkoliv na Internetu (autorským zákonem nechráněné).



Obr. 3 Odkaz do digitální knihovny MZK Kramerius 5. Zdroj: osobní archiv autora

Prispěvatelé projektu

Jak již bylo zmíněno, bez spolupráce se neobejdeme. Mezi hlavní partnery, kteří již přispívají svými záznamy do VNF, patří archiv soukromé firmy Supraphon, a.s., a e-shop Supraphonline.cz a nově též Český rozhlas, zatím pouze se svým e-shopem Radioteka.cz. Tyto dvě instituce jsou pro nás stěžejní a velice si vážíme toho, že je uživatelé ve VNF nebudou postrádat. Dále máme kompletní přehled o produkci audioknih z portálu Audioteka.cz. V neposlední řadě máme také diskografické záznamy první československé gramofonové firmy ESTA.

Přehled přispívajících institucí:

- Národní knihovna České republiky,
- Moravská zemská knihovna v Brně,
- Národní muzeum – České muzeum hudby,
- Supraphon, a.s.,
- Český rozhlas – Radioteka,
- AUDIOTÉKA.CZ, s. r. o.,
- krajské knihovny:
 - Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích,
 - Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně,
 - Krajská knihovna Vysočiny,
 - Krajská vědecká knihovna v Liberci,
 - Městská knihovna v Praze,

- Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
- Vědecká knihovna v Olomouci,
- veřejné knihovny:
 - Knihovna Jiřího Mahena v Brně,
 - Knihovna města Hradce Králové,
 - Městská knihovna Kutná Hora,
 - Městská knihovna v Přerově,
 - Městská knihovna v Ústí nad Orlicí,
- specializované knihovny:
 - Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana.

Jak opravdu funguje Virtuální národní fonotéka?

Vyzkoušejte sami. Je to jednoduché, stačí jít na www.narodnifonoteka.cz.

Literatura a informační zdroje:

ČAPEK, Karel. O Národní diskoteku. Praha: Lidové noviny, 2. 5. 1932, roč. 40, č. 233. [Cit. 2015-09-11]. DOI: Lidové noviny. Dostupné z:

<http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:1c02fcf0-a9a8-11dc-9493-000d606f5dc6&q=diskoteku>.

HOROVÁ, Iva a Filip ŠÍR. Kulturní dědictví ČR na zvukových nosičích: hrozby a příležitosti v 21. století. In: *Infos 2015 : 39. medzinárodné informatické sympóziium : 14.-17. apríla 2015, Stará Lesná*. Bratislava: Spolok slovenských knihovníkov, 2015, 524 s.[cit. 2015-09-11]. Dostupné z: <http://www.infolib.sk/sk/spolok-slovenskych-knihovnikov-kniznic/infos-2015/zbornik-infos-2015.html>.

IASA Technical Committee, 2005. The safeguarding of the Audio Heritage: Ethics, Principles and Preservation Strategy [online]. Johannesburg: International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA), 2005. Dostupné z: <http://www.iasa-web.org/tc04/audio-preservation>.

IASA Technical Committee, 2009. Guidelines on the Production and Preservation of Digital Audio Objects [online]. Johannesburg: International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA), 2009. Dostupné z: <http://www.iasa-web.org/tc03/ethics-principles-preservation-strategy>.

IASA Technical Committee, 2014. Handling and Storage of Audio and Video Carriers [online]. Johannesburg: International Association of Sound and Audiovisual Archives (IASA), 2014. Dostupné z: <http://www.iasa-web.org/handling-storage-tc05>.

NOVOTNÁ, Helena. *Metodika průzkumu fondů paměťových institucí se zaměřením na zvukové dokumenty pro databázi Virtuální národní fonotéky*. Bakalářská práce. Vedoucí práce PhDr. Iva Horová. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Kabinet informačních studií a knihovnictví, 2015. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/399234/ff_b/Bc_Helena_Novotna_399234.pdf.

ŠÍR, Filip a Petr ŽABIČKA. *Metodika pro digitalizaci a on-line zpřístupňování gramofonových nahrávek a dalších zvukových dokumentů pro paměťové instituce*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2014. Dostupné z: <http://goo.gl/kt0sr5>.

ŠÍR, Filip. Research on the Production of Czech Sound Recordings to 1946 Focusing on the Gramophone Company ESTA. ProInflow: časopis pro informační vědy [online], 2014, 6(1). ISSN 1804-2406. Dostupné z:
<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/proinflow/article/view/944>.

Bc. Vojtěch Vojtíšek, Bc. Alena Chodounská: Efektivní intranet – rozjezdy a pravidelné linky

Městská knihovna v Praze, Národní technická knihovna

Pro správné fungování každé knihovny je zásadní, aby důležité interní informace byly snadno dostupné a dohledatelné pro všechny zaměstnance. Zejména ve větších knihovnách se na jediném procesu podílí několik lidí z různých oddělení. Pokud má knihovna dobře sloužit svým čtenářům, musí tito lidé efektivně komunikovat a spolupracovat. Intranet umožňuje právě takové sdílení informací a spolupráci v online prostoru. Při jeho tvorbě lze postupovat několika způsoby. Je možné vytvořit vlastní web s omezeným přístupem, nebo využít existující softwarová řešení, která se liší nejen cenou, ale také funkcionalitou a mírou zapojení uživatelů, případně zkombinovat více nástrojů. Potřeby každé organizací jsou individuální a hned z počátku je nutné si dobře ujasnit, co knihovna od Intranetu očekává, jaké funkce by měl mít, ale také komu a jak má sloužit. Intranet je velmi užitečný nástroj, ale nebude nikdy zdarma, a je třeba počítat s investicemi, ať už zdrojů finančních, časových, nebo lidských.

Intranet Městské knihovny v Praze

Městská knihovna v Praze (MKP) se svými 41 pobočkami a 470 zaměstnanci je největší veřejnou knihovnou v České republice a efektivní sdílení informací patří ke klíčovým nástrojům zajišťujícím její fungování.

Rozhodnutí vybudovat Intranet jako základní nástroj vnitropodnikové komunikace se uskutečnilo v roce 2010 a stála za ním představa Intranetu, který splňuje kritéria webu 2.0. Co to znamená? Takový systém nemá sloužit pasivnímu jednosměrnému sdělování informací ze strany vedení podniku („nástěnka“), nýbrž má se stát interaktivním „hřištěm pro každého“, které slouží ke komunikaci každého s každým napříč organizační strukturou a podněcuje také spolupráci ve stejném smyslu. Tuto základní funkci Intranetu doplňují další klíčové prvky, jako je vyhledávání, kategorizace vkládaných informací (včetně takových, které nutně nejsou spojené s vnitropodnikovým děním a slouží pro vzájemnou inspiraci). Intranet zároveň vedle kontaktů na zaměstnance otevírá možnosti pro sdílení informací o vlastní osobě, což například usnadňuje překonávání komunikačních bariér, které mohou vznikat mezi lidmi, kteří pracují ve stejné instituci, ale pravidelně se nesetkávají. Základní myšlenka „hřiště pro každého“ je uskutečňována prostřednictvím editací obsahu – každý ze zaměstnanců je jeho tvůrcem. To s sebou nese vedle pozitivních důsledků také nutné investice. Při zavádění Intranetu v podobném rozsahu, jako je tomu v MKP, je nutné počítat s investicí finančních prostředků v řádu milionu korun. Proč? Vedle prostředků investovaných do vybudování infrastruktury – samotného systému – se v daleko větší míře jedná o personální náklady: čas zaměstnanců, který obnáší přes úvodní a opakovaná školení pak zejména vlastní vkládání informací. Z dosavadní mnohaleté zkušenosti přesto můžeme konstatovat, že jde o *investici, která se vyplatí*.

MediaWiki

Pro implementaci Intranetu v MKP byl zvolen engine [MediaWiki](#), což je svobodný software distribuovaný pod licencí GNU PL, aktivně vyvíjený od roku 2003. Pozitivně hodnocenými kritérii bylo zejména široké využití v rámci projektů Wikimedia Foundation podporující požadavek dlouhodobé udržitelnosti a zaměření na kolektivní vytváření dokumentů a snadné zakládání stránek.

Příklady využití Intranetu v MKP

Využití Intranetu na bázi otevřené platformy má v zásadě pouze jedno omezení – jeho uživatele. Ti jej mohou používat jako znalostní databázi, kde najdou dokumenty (vnitropodnikové, archivní, platné, připravované, z vnějšího světa), pracovní postupy, cestovní zprávy, přehled služeb, kontaktů, návodů, vzorů, webových stránek, diskusí, příkladů z praxe, ale také vtipných historek a výzkumných dat. Uveďme alespoň několik konkrétních příkladů:

Hušák, Martin	Zaklánačský meč	fan-fiction	(c), --Vojtěch Vojtíšek, OKF-PM 18. 9. 2013, 15:03 (CEST)	Publikace MKP	zpracováno Jilková -- Jilkovam 9. 10. 2013, 15:50 (CEST)	--Tomáš Viček 9. 10. 2013, 18:49 (CEST)	--Kozojedn 16. 10. 2013, 13:11 (CEST)	Informace k vydání přiloženy	V:WSICHNIE-KNHOVNAIHAŠÁK, Martin
MKP	Vzorník 2013	sborník	(c),--Vojtěch Vojtíšek, OKF-PM 1. 10. 2013, 14:44 (CEST)	Publikace MKP	zpracováno Trnková -- Jilkovam 7. 11. 2013, 09:13 (CET)	--Tomáš Viček 7. 11. 2013, 09:19 (CET)	--Kozojedn 8. 11. 2013, 15:36 (CET)	Tiráž obsahuje navíc údaje: "Edice E-knihovna řada Vzorníky" a "Editor Tomáš Viček, Josef Straka", termin publikování 10.11.2013	V:WSICHNIE-KNHOVNAIHSborník - Vzorník 2013
Hašek, Jaroslav	Povídky (díl první)	povídky	volné dílo, --Vojtěch Vojtíšek, OKF-PM 23. 10. 2013, 12:41 (CEST)	Publikace MKP				Tiráž obsahuje navíc údaje: "Editor Tomáš Viček", ke spuštění projektové stránky leden/2014 , zpracovat v rámci projektu Jaroslav Hašek	V:WSICHNIE-KNHOVNAIHAŠEK, JaroslavPovídky I
Hašek, Jaroslav	Povídky (díl druhý)	povídky	volné dílo, --Vojtěch Vojtíšek, OKF-PM 23. 10. 2013, 12:41 (CEST)	Publikace MKP				Tiráž obsahuje navíc údaje: "Editor Tomáš Viček", ke spuštění projektové stránky leden/2014 , zpracovat v rámci projektu Jaroslav Hašek	V:WSICHNIE-KNHOVNAIHAŠEK, JaroslavPovídky II
Losíková, Michaela	Kničky nejen do školy v kostce	sborník	volné dílo, CC, --Vojtěch Vojtíšek, OKF-PM 18. 11. 2013, 10:37 (CET)	Publikace MKP				Tiráž obsahuje navíc údaje: "Editor Michaela Losíková", k vydání: listopad/prosinec 2013 , Projekt Kničky nejen do školy @	V:WSICHNIE-KNHOVNAILOSÍKOVÁ, Michaela
Polák, Jaroslav A.	Divný obraz a divní vězňové	próza	CC, --Vojtěch Vojtíšek, OKF-PM 6. 6. 2013, 10:18 (CEST)	Publikace MKP	zpracováno Jilková -- Jilkovam 10. 7. 2013, 12:40 (CEST)	--Tomáš Viček 28. 3. 2013, 11:58 (CET)	--Kozojedn 15. 7. 2013, 11:29 (CEST)	titul již v Koniáši	V:WSICHNIE-KNHOVNAIPOLÁK, Jaroslav

Obr. 1 Příklad využití MediaWiki jako nástroje projektového managementu – pomocí společně upravované tabulky procesů. *Zdroj: autoři příspěvku*

Historie Městské knihovny v Praze - portálová stránka

[editovat]

Obsahuje odkazy na stránky zabývající se historií MKP. **Základní podoba stránky se teprve vytváří, je proto zatím neúplná.**

Texty o historii MKP

- [Městská knihovna v zrcadle století \(1891 - 1991\)](#) - autor: Zdeňka Čermáková; zpracováno v r. 1991
- [Brožura ke 111. výročí MKP\(PDF\)](#) - kolektiv autorů; vydáno v r. 2002
- [Stručná historie MKP](#) - autor: Jan Vávra, r. 2007
- [Historie MKP 1891 - 2004\(PDF\)](#) nebo [\(PowerPoint\)](#) - autor: Jan Vávra, r. 2004
- [Vývoj knihovní sítě MKP od r. 1891 do r. 2011](#) - autor: Jan Vávra, r. 2011
- [Budovy Městské knihovny v Praze \(historicko-topografický nástin\)](#) - autor: Leopold Kühn; zpracováno v r. 1991
- Antonín Sova - knihovnik [\(PDF\)](#) - autor: Zuzana Nešporová - absolventská práce na VOŠIKS Brno r. 2006

Dobové tisky, informační brožury a další historické dokumenty

- [Knihovna hl. města Prahy a stavba její ústřední knihovny \(PDF\)](#) - autor: Jan Thon; vydáno v r. 1926
- [Knihovnická fantazie - aneb pražská městská knihovna v r. 2028 \(PDF\)](#) - autor: Jan Thon; vydáno v r. 1928
- [Pražská městská knihovna \(informační brožura 1956\) \(PDF\)](#) - autoři: Josef Hušek a Rudolf Málek; 18 stran A5
- [Městská knihovna v Praze \(informační brožura 1982\) \(PDF\)](#) - autor: Markéta Zádorová; 71 stran A5
- [MKP - 100 let služby Pražanům \(informační brožura 1990\) \(PDF\)](#) - autor: Jan Vávra; 32 stran A5
- [Výroční zprávy MKP od r. 2002](#) - portálová stránka

K jednotlivým pobočkám:

- [Historie knihovny mládeže v Praze 4. Na Veselí 5 \(1963 až 2007\)](#) - autor: Mgr. Marta Šuráňová; 12 stran

Ostatní

- [Archiv MKP](#) - struktura kompletu historických archiválií MKP, předaných Archivu hlavního města Prahy
- [Seznam archiválií MKP](#) - tabulka v Excelu obsahující cca 7,1 tis. archivních položek
- [Kategorie Archiválie MKP](#)

Portál portálových stránek

Jan Vávra, Kancelář ředitele MKP

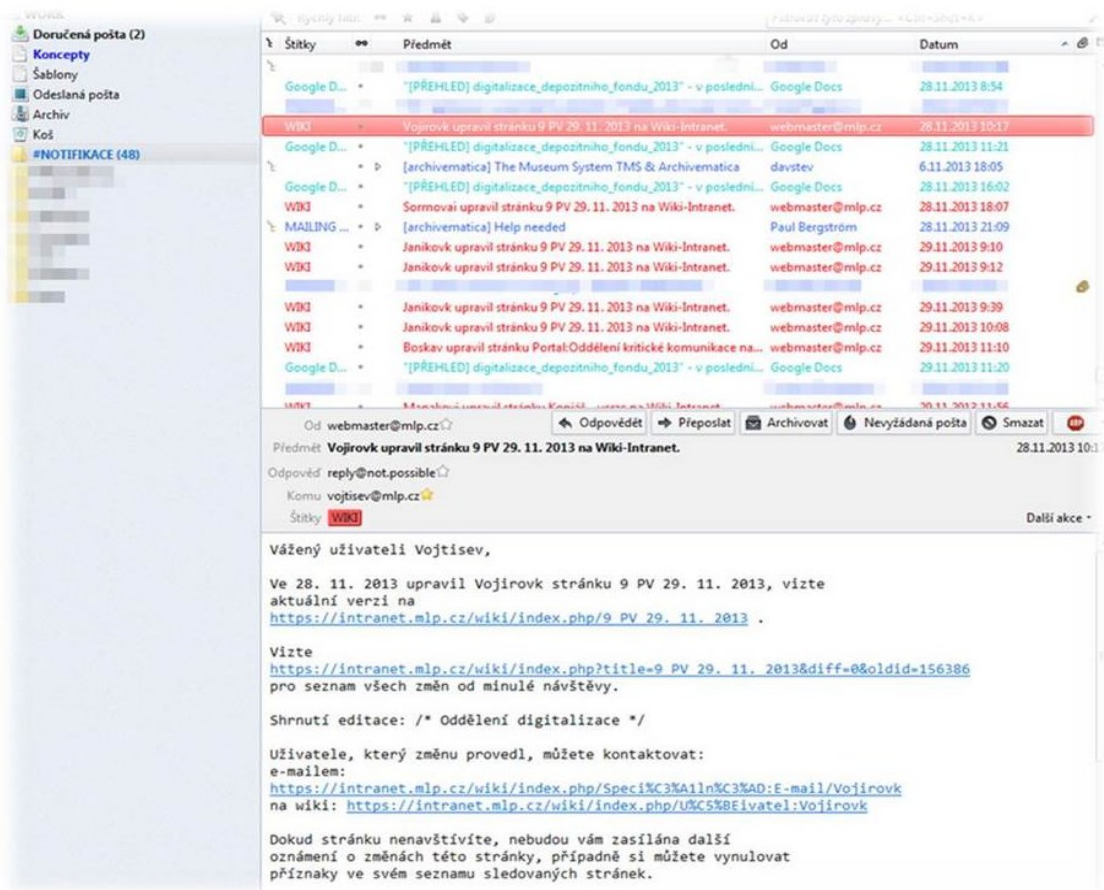


URL odkaz na tuto stránku

<https://intranet.mlp.cz/wiki/?curid=5075>

Kategorie: Portálové stránky | Historie MKP

Obr. 2 Příklad využití MediaWiki jako archivu – konkrétně stránka s historií Městské knihovny v Praze. Zdroj: autoři příspěvku



Obr. 3 Příklad využití MediaWiki jako automatického systému upozornění – sledováním změn a uplatněním filtrů pro třídění e-mailů lze lépe organizovat čas. Zdroj: autoři příspěvku

Historie verzí stránky „E-publikování“

Zobrazit protokolovací záznamy k této stránce

Procházení historie

Do roku: Do měsíce: všechny Pouze smazané Přejít

(ted) = rozdíl oproti nyníjší verzi, (předchozí) = rozdíl oproti předchozí verzi, m = malá editace
(Nejnovejší | Nejstarší) Ukázat (50 novějších | 50 starších) (20 | 50 | 100 | 250 | 500).

Porovnat vybrané verze

- (ted | předchozí) 25. 11. 2013, 09:17 Vojtisev (diskuse | příspěvky) (51 354 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 23. 11. 2013, 09:54 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (51 615 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 21. 11. 2013, 13:41 Oppelts (diskuse | příspěvky) (51 529 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 20. 11. 2013, 16:30 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (51 472 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 19. 11. 2013, 15:52 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (51 370 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 19. 11. 2013, 15:08 Vcekt (diskuse | příspěvky) (51 284 bajtů) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 19. 11. 2013, 14:17 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (51 221 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 18. 11. 2013, 10:37 Vojtisev (diskuse | příspěvky) (51 121 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 8. 11. 2013, 15:36 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (50 689 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 8. 11. 2013, 13:15 Vcekt (diskuse | příspěvky) (50 434 bajtů) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 8. 11. 2013, 13:12 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (50 372 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 8. 11. 2013, 09:09 Vcekt (diskuse | příspěvky) (50 273 bajtů) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 7. 11. 2013, 15:47 Vojtisev (diskuse | příspěvky) (50 211 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 7. 11. 2013, 09:19 Vcekt (diskuse | příspěvky) (50 150 bajtů) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 7. 11. 2013, 09:13 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (50 088 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 4. 11. 2013, 10:09 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (49 986 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 4. 11. 2013, 09:19 Sinkmajl (diskuse | příspěvky) (49 901 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 1. 11. 2013, 16:15 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (49 843 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 29. 10. 2013, 16:19 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (49 645 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 29. 10. 2013, 13:07 Oppelts (diskuse | příspěvky) (49 559 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 29. 10. 2013, 12:12 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (49 502 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 29. 10. 2013, 12:00 Sinkmajl (diskuse | příspěvky) (49 330 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 25. 10. 2013, 10:19 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (49 212 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 23. 10. 2013, 11:41 Vojtisev (diskuse | příspěvky) (49 043 bajtů) (←Přehled: přidal jsem nové tituly - Jaroslav Hašek: Povídky I a II) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 18. 10. 2013, 11:53 Vojtisev (diskuse | příspěvky) (48 221 bajtů) (←Přehled: přidán nový titul pro 2014) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 17. 10. 2013, 09:50 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (47 956 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 17. 10. 2013, 09:48 Vcekt (diskuse | příspěvky) (47 869 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 16. 10. 2013, 12:11 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (47 805 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 15. 10. 2013, 14:43 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (47 718 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 11. 10. 2013, 13:55 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (47 516 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 9. 10. 2013, 17:49 Vcekt (diskuse | příspěvky) (47 415 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 9. 10. 2013, 14:50 Jilkovam (diskuse | příspěvky) (47 352 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 8. 10. 2013, 12:00 Kozojedm (diskuse | příspěvky) (47 248 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)
- (ted | předchozí) 4. 10. 2013, 15:22 Vcekt (diskuse | příspěvky) (46 990 bajtů) (←Přehled) (zrušit editaci)

Obr. 4 Příklad využití MediaWiki jako správce verzí – každá stránka je ukládána ve svých verzích, a lze tak změny snadno dohledat či přímo vracet. *Zdroj: autoři příspěvku*

Statistika stránek	
Obsahové stránky	6 330
Stránky <small>(Všechny stránky na wiki včetně diskusí, přesměrování apod.)</small>	34 588
Načtené soubory	17 509
Statistika editací	
Počet editací od založení wiki	240 853
Průměrný počet editací na stránku	6,96
Délka fronty údržby ↗	3
O uživateli	
Registrovaní uživatelé	871
Aktivní uživatelé (seznam členů) <small>(Uživatelé, kteří v posledních 28 dnech provedli nějakou operaci)</small>	209
Boti (seznam členů)	1
Správci (seznam členů)	7
Byrokraté (seznam členů)	6
Statistika zobrazení	
Celkový počet zobrazení	7 071 740
Počet zobrazení na editaci	29,36

Obr. 5 Statistika využití MediaWiki v MKP. Zdroj: autoři příspěvku

Čím MediaWiki není?

MediaWiki není systém, který lze začít používat ihned po „rozbalení z krabice“, po nainstalování. Pozornost je třeba věnovat například poměrně specifickému editování vlastního obsahu – uživatelé se musí naučit nový syntax.

MediaWiki jakožto starší systém primárně nepočítá s přístupem z mobilního zařízení, chybí tedy např. šablony pro responzivní zobrazování napříč zařízeními.

Dlouhodobě se zaměstnanci MKP také potýkají se specifickým vyhledáváním, které je závislé na vybudování rozsáhlého indexu, jenž je zatím v MKP pouze částečný.

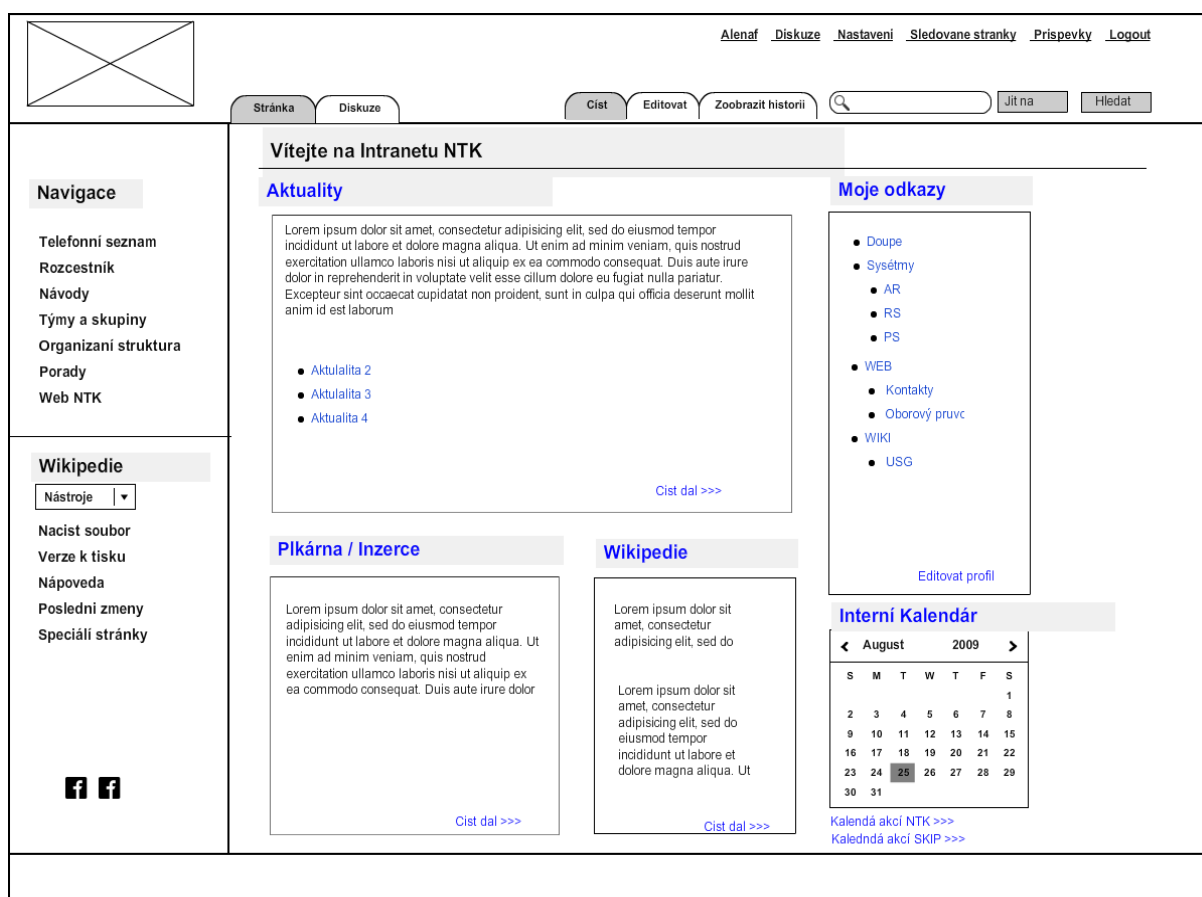
Zásadní výhoda – totiž, že tvůrcem obsahu je každý z uživatelů – může být pochopitelně současně negativem: pokud systém jeho uživatelé nebudou aktivně využívat, nebude svou roli plnit. Intranet na bázi MediaWiki je zkrátka takový, jaký si jej vytvoříte.

Wiki Intranet Národní technické knihovny

Národní technická knihovna využívá Wiki Intranet od dubna 2015. Podobně jako v případě Městské knihovny byl i v NTK kladen důraz na vytvoření interaktivní platformy, kde budou zaměstnanci moci samostatně vytvářet a editovat stránky podle svých potřeb. Za ideou nového Wiki Intranetu stojí zejména Fórum pro uživatelskou podporu, jehož členy jsou pracovníci z celé knihovny, kteří mají zájem o zvyšování uživatelského komfortu zákazníků.

Wiki Intranet NTK vychází jednak z potřeby zlepšit komunikaci napříč celou knihovnou, ale také z předpokladu, že jen dobře informovaní knihovníci, mohou poskytovat kvalitní služby. Právě pracovníci služeb a členové fóra začali Wiki Intranet využívat jako první již v pilotní fázi.

S využitím MediaWiki jako Intranetu seznámil pracovníky NTK ředitel Městské knihovny RNDr. Tomáš Řehák v listopadu 2013. Právě pozitivní zkušenosti Městské knihovny byly jedním z rozhodujících argumentů pro otestování a posléze využití tohoto řešení také v NTK. Wiki tým pověřený spouštěním nového Intranetu navázal na práci předchozí pracovní skupiny, která zmapovala potřeby zaměstnanců pomocí rozhovorů a online dotazníku a navrhla informační strukturu. Na základě těchto informací, dalších konzultací s MKP a zkušeností s pilotním provozem byl vytvořen návrh hlavní strany a informační sktruktury Wiki NTK (tj. kategorizaci stránek) a seznam technických požadavků. Zároveň byl připraven plán spuštění nového Intranetu a zaškolení zaměstnanců.



Obr. 6 Drátový model hlavní strany Wiki Intranetu NTK. Zdroj: autoři příspěvku

Při tvorbě hlavní strany byl kladen důraz zejména na jednoduchý design s minimem zásahů do výchozího vzhledu a nastavení, aby bylo možné snadněji provádět upgrady na vyšší verze MediaWiki. Hlavní strana byla nakonec oproti návrhu ještě zjednodušena. Jediné rozšíření, které bylo nainstalováno, umožňuje uživatelům snadnou úpravu wiki stránek pomocí jednoduchého editačního rozhraní. Díky tomu je tvorba a editace stránek uživatelsky přívětivější, což zlepšuje využívanost Wiki NTK.

Obr. 7 Hlavní strana Wiki Intranetu NTK, září 2015. *Zdroj: autoři příspěvku*

Úvodní strana nyní obsahuje pouze tři prvky. Panel **Moje odkazy** je převzatý z Intranetu Městské knihovny v Praze a nabízí základní sadu odkazů potřebných zejména při službě u pultu, kterou si může každý pracovník upravit podle sebe. V **Nejtek** vychází jednou týdně články s informacemi týkajícími se chodu knihovny a provozu služeb. **Amplion** je určen pro kratší aktuality a cílem je, aby jej využívali všichni zaměstnanci, kteří potřebují ostatním sdělit novinky v projektech a procesech i neoficiální zprávy. Kromě toho je na každé straně k dispozici hlavní navigace v levém sloupci a vyhledávací okno v horní části obrazovky, umožňující plnotextové prohledávání Intranetu.

Využití Intranetu v NTK je podobné jako v Městské knihovně v Praze. Kromě sdílení informací jej řada pracovníků využívá také pro koordinaci projektů a týmovou spolupráci. Nejčastěji se na wiki nachází stránky:

- metodiky, manuály, návody,
- zápisy z porad,
- projektové stránky týmů a pracovních skupin,
- rozcestníky odkazů.

Centrální pult



Telefony: 232 002 534 / 445

Obsah [skrýt]

- 1 Ráno
- 2 Základní úkony
- 3 Složitější úkony
- 4 Večer - konec směny 22:00
- 5 Další
 - 5.1 Služební fond
- 6 Návod

Ráno [editovat | editovat zdroj]

1. Zapněte všechny 3 počítače, oba **selfchecky a plátno** (momentálně mimo provoz).
2. Na počítači blíže k výtahům ("Výpůjčky 1") zapněte **program pro tisk** (printscreen).
3. Na počítači nejdál od výtahů ("Výpůjčky 3") zapněte **ALEPH - katalogizaci a program Biblioconversion**.
4. Vytiskněte **seznam objednávek na vyřazení** (z předchozího dne). Ty najdete na regálech a poté v ALEPHu v režimu čtenáře zkontrolujete, jestli sedí jméno uživa požadavek vymažte. Když se stane, že některou z knih ze seznamu na regálu objednávek nenajdete, zkuste se podívat, jestli není na svém místě (VV, sklad) nebo n e-mail uživateli, jestli jí nemá doma a zapište ji do dokumentu **Pravdepodobne_ztracene_knihy_NTK.xls** (na disku N).

Základní úkony [editovat | editovat zdroj]

- **Objednávky** - díky zapnutému programu pro tisk se automaticky tisknou objednávky, které si průběžně vyzvedávají skladníci. Ti poté přinesou na CP knihu s vloženou o

Obr. 8 Ukázka manuálů: Portál Služeb NTK. Zdroj: autoři příspěvku

Od dubna 2015 je Intranet nastaven jako výchozí webová stránka na všech zaměstnaneckých počítačích. Okamžitě po otevření prohlížeče se pracovníci dozvědí o všech novinkách v knihovně a zároveň jim slouží jako rozcestník nejpoužívanějších odkazů. K Wiki NTK je možno po přihlášení přistupovat také vzdáleně, z libovolného počítače připojeného k Internetu.

Zápis do tabulky:

- **Aktivity:** aktuální stav a termín poslední úpravy/změny/aktualizace/upgrade.
 - **AKTUALIZOVÁNO** - od poslední aktualizace/úpravy uběhlo méně než 1-2 měsíce, veškeré linky a a nadávka EIZ jsou funkční a aktuální
 - **NUTNÁ AKTUALIZACE/KONTROLA** - od poslední aktualizace uběhlo více než 2 měsíce či došlo k podstatným změnám (v nabídce EIZ a dalších fondů)
 - **V PŘÍPRAVĚ** znamená, že daná jazyková verze není uveřejněna či je v průběhu připomínkování
- **Komentář:**
 - **ZVEŘEJNĚNA:** daná jazyková verze je schválena a zveřejněna pro zákazníky NTK
 - **Kontrola:** datum předposlední (předcházející) verze (v závorkách uvedeny iniciály autor dané úpravy); dokumentace dodržení termínu aktualizace

Přehled současných oborových průvodců, Léto 2015 [editovat | editovat zdroj]

Oborový průvodce	Autor	Editor	Aktivity
Architektura	Andrea Kučerová (předáno ACh)	Alena Chodounská	NUTNÁ AKTUALIZACE/KONTROLA
Architektura počítačů	Pavel Žák (předáno PF)	Pavla Francová	AKTUALIZOVÁNO 29.7.2015 PF
Bezpečnost a Kryptologie	Pavel Žák (předáno PF)	Pavla Francová	AKTUALIZOVÁNO 29.7.2015 PF
Biologie	Pavla Francová	Pavla Francová	V PŘÍPRAVĚ
Biomedicínské inženýrství	Pavla Francová	Pavla Francová	AKTUALIZOVÁNO 29.7.2015 PF
Doprava	Andrea Kučerová (předáno ACh)	Alena Chodounská	NUTNÁ AKTUALIZACE/KONTROLA
Dopravní stavitelství	Marek Janik	Marek Janik	V PŘÍPRAVĚ
Ekonomika a Management	Andrea Kučerová (předáno PP)	Petra Procházková	AKTUALIZOVÁNO 24.7. 2015 PP
Elektrotechnika	Pavel Žák (předáno PF)	Pavla Francová	AKTUALIZOVÁNO 29.7.2015 PF

Obr. 9 Ukázka projektového řízení: Koordinace oborových průvodců NTK. Zdroj: autoři příspěvku

Závěr

Po pěti měsících ostrého provozu už je možné ocenit výhody MediaWiki a zvážit i její nevýhody. Z uživatelského hlediska je důležité, že Wikipedie.cz nebo Wikipedie.org jdou dobře známé a zavedené nástroje, které většina lidí zná a je zvyklá používat při vyhledávání

informací. MediaWiki automaticky vytváří verze všech stránek a kdykoliv je možné vrátit se k předchozí. Zároveň jsou archivovány všechny informace o provedených editacích. Velmi vítaná je možnost sdílení informací a dokumentů, bez nutnosti nastavovat oprávnění a přístupy do adresářů. Překvapivě dobře funguje MediaWiki jako nástroj pro spolupráci a řízení projektů. Hlavní nevýhodou MediaWiki bývá složitá editace, což se v NTK částečně podařilo odstínit díky rozšíření popsanému výše. Problematická tak zůstává zejména tvorba tabulek, které je třeba tvořit pomocí wiki znaků, nebo jazyka HTML v pokročilé editaci.

Ing. Petr Žabička: Google aplikace ve službách knihovny

Moravská zemská knihovna v Brně

Tento příspěvek byl napsán v aplikaci Dokumenty Google podle prezentace vytvořené v aplikaci Prezentace Google.

Když jsem byl osloven, abych přednesl něco o tom, jak Moravská zemská knihovna v Brně využívá produkty firmy Google, nebyl jsem si v první chvíli jistý, jestli bude o čem mluvit. Ano, používáme Kalendář a Dokumenty, ale to je snad přece normální a dělá to skoro každý. Jenže pak se začnou vybavovat další a další aplikace a služby, bez kterých by to nešlo (nebo šlo, ale člověk by si musel zvykat).

Například prezentaci k tomuto textu najdete na „snadno“ zapamatovatelné adrese docs.google.com/presentation/d/1Rw-Kn4ACL2iNGBikk_guyXLpLT3ZhG0Oje17NKj2l24. Stejnou prezentaci najdete ale i na adrese <https://goo.gl/KYbkIC> – díky službě Google url shortener (zkracovač URL). V tomto případě existuje i řada jiných, konkurenčních produktů. To se ale nedá říci o další ze služeb, kterou MZK využívá: prohledávání webu knihovny pomocí Google Vlastního vyhledávání. I když by nebyl problém zprovoznit si vlastní řešení s využitím volně dostupného softwaru, řešení od Googlu, který weby MZK stejně indexuje, je jednodušší, a tím i podstatně levnější na nasazení a správu (funguje totiž tak nějak „samo“ a funguje dobře).

V úvodu jsem zmiňoval, že tento text vznikl v aplikaci Dokumenty Google. To je podobně jako velká většina aplikací firmy Google webová aplikace, tedy aplikace fungující v internetovém prohlížeči. Tím je v případě MZK velmi často Google Chrome, byť samozřejmě používáme i alternativní prohlížeče. Prohlížeč je aplikace běžící na nějakém počítači – což je v dnešní době i tablet nebo telefon, na nichž často běží operační systém Android, také z dílny Google. Pro ten MZK vyvíjí aplikaci pro přístup do digitálních knihoven Kramerius běžících v řadě českých knihoven. Tato aplikace je zdarma dostupná v online obchodu Google Play.

Řadu newebových aplikací Googlu doplňuje ještě aplikace Picasa, umožňující udržet si přehled o obrázcích na vlastním počítači. Výhodou Picasy je zde i možnost publikovat vybrané obrázky nebo alba ve Webových albech Picasa.

Aplikace pro firmu

Pro provoz MZK jako organizace jsou klíčovými Google Apps for Work. Jedná se o nejčasněji používané aplikace Googlu ve firemním balení. To prakticky znamená, že instituce má pod kontrolou vytváření uživatelských účtů, nastavení oprávnění uživatelů a do jisté míry i chování jednotlivých aplikací, například to, zda mohou uživatelé své dokumenty a kalendáře sdílet s uživateli mimo vlastní organizaci. Vzhledem k tomu, že klíčovou aplikací Googlu je Gmail, může organizace touto cestou zajistit služební gmailové účty všem svým zaměstnancům pod firemní doménou. Pokud pak některý zaměstnanec firmu opustí, organizace má nadále přístup k dokumentům, které tento uživatel vytvořil.

MZK má to štěstí, že začala Aplikace Google využívat už v roce 2008, kdy bylo možné získat zdarma licenci pro 200 uživatelů, která nám postačuje (MZK má v současnosti v Google aplikacích založeno 154 účtů) – v současnosti je možné aplikace pro firmu využít už jen v rámci měsíční bezplatné zkušební verze. Výjimku (možnost získání bezplatného přístupu) mají jen školy a od února tohoto roku i neziskové organizace [viz <http://google-cz.blogspot.cz/2015/02/startuje-program-google-pro-neziskove.html>], což znamená, že knihovny mají šanci Google aplikace zdarma využít, dokonce s možností získat grant na reklamu v reklamním systému Googlu (Google Ad Grants). Z hlediska bezpečnosti nelze aplikacím Google nic vytknout – již v roce 2012 získaly Google aplikace pro firmy certifikaci ISO 27001 a úspěšně prošly i řadou dalších bezpečnostních auditů.

Využití aplikací

V předchozím odstavci jsem zmiňoval Gmail jako jednu z klíčových aplikací Googlu. Tu v MZK využívá řada zaměstnanců pro soukromé maily, pro služební účely ji však MZK z historických důvodů nepoužívá a spoléhá se na lokálně provozovaný systém včetně webové aplikace RoundCube.

Jak již bylo uvedeno, nejvyužívanějšími aplikacemi Googlu jsou tak v MZK Kalendář a Dokumenty. Kalendář je již nepostradatelný pro plánování pracovních schůzek a jednání. Jeho výhodou je podpora standardů a dostupnost mobilní aplikace. Některé kalendáře (např. akce knihovny) je možné plně zveřejnit, zajímavá je i možnost přijímat do kalendáře pozvánky zvenjšku, nebo naopak pozvánky lidem mimo knihovnu rozesílat mailem. Dokumenty Google jsou pak mocným nástrojem pro týmovou práci. Díky tomu, že uživatelé vidí v reálném čase, jak jejich kolegové dokument mění, velmi se urychluje spolupráce při tvorbě dokumentů: není nutné dokument zamykat, pokud jej chci měnit, není nutné si dokumenty posílat mailem, je možné nad dokumenty diskutovat, je možné dělat změny v režimu oprav apod. Dokumenty lze také sdílet v rámci organizace, ale i mimo ni. Výborně se takto dá spolupracovat i na dálku například s kolegy z jiných knihoven.

V MZK jsou nejvíce využívanými, resp. vytvářenými typy dokumentů textové dokumenty, pak tabulky a prezentace. Použitelné jsou i Formuláře, umožňující vytvářet jednoduché ankety a analyzovat odpovědi respondentů nebo sloužící jako jednoduché registrační formuláře k pořádaným akcím. Z dalších formátů stojí ještě za zmínku Nákrasy, i když klasická tabule na zdi je v tvůrčím procesu často nenahraditelná.

Mapy

Aplikace Mapy firmy Google prošla v minulosti rozsáhlým vývojem a postupným zlepšováním. MZK využívá mapy a satelitní snímky poskytované Googlem jako jeden z mapových podkladů v systému staremapy.cz, v jehož rámci uživatelé georeferencují staré mapy z řady mapových sbírek na našem území. Mapy však MZK využívá i aktivně: jednak pro vytváření orientačních mapek při pořádání konferencí a jiných akcí, jednak tím, že je coby organizace geograficky ukotvena na svém místě na mapě a z tamního profilu vede odkaz na podrobnější informace o knihovně včetně stránky knihovny v systému Google+ (což je nepříliš úspěšná odpověď Googlu na úspěch Facebooku). Pokud uživateli nestačí

mapa, může se podívat na svět z úrovně ulice, v případě MZK je však v rámci Google Street View přístupné i přízemí knihovny.

Samostatnou kapitolou je pak navigace, jejíž jedinou nevýhodou je snad jediné určitá závislost na internetovém připojení.

Publikování na webu

Všechny weby provozované MZK jsou sledovány prostřednictvím Google Analytics. To je nástroj, který sleduje návštěvnost webů, chování návštěvníků, dokáže přinést přehledové informace o tom, jaká zařízení používají pro přístup na web, odkud jsou a řadu dalších informací.

Některé z webů, provozovaných knihovnou jsou zaměřeny na jeden konkrétní projekt. V takových případech využíváme pro jeho vytvoření Google Sites. Příkladem mohou být například stránky projektu Benediktinský klášter Rajhrad jako kulturní fenomén [rajhradskyklaster.cz] nebo informační stránky o projektu Virtuální národní fonotéka. Mimo převážně statické stránky nabízí Google i možnost vytvářet blogy (Blogger) nebo diskusní fóra a mailové konference (Skupiny – Google Groups). Videá je možné publikovat na YouTube [kanál MZK je na adrese <https://www.youtube.com/user/MoravianLibrary>]. Pro komunikaci v rámci MZK i v rámci širších týmů využíváme mimo Skype i aplikaci od Googlu – Google Hangouts, která umožňuje v podstatě totéž co Skype, tedy zasílání textových zpráv, hlasové a videohovory.

Další nástroje

Z dalších v MZK využívaných nástrojů není možné pominout Google Translate, který je neocenitelným pomocníkem například, když dorazí e-mail v cizím jazyce, kterým příjemce nevládne, pokud je nutno najít informace na cizojazyčném webu apod.

Pro hledání informací jsou cenné i specializované služby jako Google Patents (vyhledávání v patentech), Google Scholar je vhodným nástrojem pro hledání odborných textů, autorům odborných textů ale přinese například i informaci o citovanosti jejich článků. Google Books je pak digitální knihovnou, zpřístupňující digitalizované nebo komerčně dostupné dokumenty z fondů knihoven z celého světa, z nichž značné množství Google sám zdigitalizoval.

Zajímavá je v této souvislosti služba Ngram Viewer, která umožňuje porovnávat četnost určitých frází v čase [<https://books.google.com/ngrams>].

Není všechno zlato...

Ani v případě Googlu však nesmíme zapomínat, že jde o komerční firmu, která své služby může kdykoli zásadním způsobem změnit nebo přestat poskytovat. To v minulosti postihlo například Google Reader, propracovanou čtečku RSS/Atom kanálů, která začala nejprve ve vývoji stagnovat a později byla zrušena s odůvodněním, že již existuje řada kvalitních alternativ.

Obdobná situace nyní nastala i se službou Google Code. Tu využívají programátoři pro zveřejňování zdrojových kódů svých aplikací, zpřístupněn tak byl v minulosti například

i Kramerius. Nedávno Google oznámil, že tato služba ukončí provoz v lednu 2016. I v tomto případě jsou však k dispozici dostatečně kvalitní alternativy.

Jak je vidět, Moravská zemská knihovna využívá celou řadu technologií firmy Google. Je pravděpodobné, že k velké většině z nich existují alternativy, není ale jisté, že dosahují tak vynikajícího poměru mezi cenou a kvalitou, resp. použitelností.

Služby v akci

Úvodní slovo k sekci „Služby v akci“

Garant bloku: Mgr. Ivo Kareš

Spolugaranti: Mgr. Eva Měřínská, Mgr. Miroslava Sabelová

Při výběru zajímavých nápadů pro tento blok jsme oslovili zejména kolegyně a kolegy z krajských a městských knihoven, mající přehled o dění ve svém regionu.

Během středečního dopoledne, před po celou dobu zaplněným sálem, zaznělo celkem 12 příspěvků. Dva byly zaměřeny koncepčně/metodicky, zbylé pak představovaly konkrétní služby knihoven. Byla zvolena forma krátkých prezentací (max. 20 min) s možností kladení otázek.

Stručně o příspěvcích z našeho pohledu:

Značka není jen logo. Platí to i pro knihovny? / Pavlína Lonská, Městská knihovna v Praze
Logo je vždy jen třešničkou na dortu, záleží na celém jednotném vizuálním stylu. Ten vyvolává u zákazníků pocity, o které nám jde. Zavedení jednotného loga pro všechny holandské knihovny trvalo 6 let.

Vracení knih na pobočkách, Bleskovka a jiné doplňkové služby / Barbora Urbánková, Knihovna Bedřicha Beneše Buchlova Uherské Hradiště
Služba Bleskovka (objednávání knih z fondu knihovny z jakékoliv lokace přímo k vypůjčení u pultu) nemá v této knihovně početní limit, je možné si tímto způsobem objednat neomezený počet knihovních jednotek. Jediným limitem je poplatek 10 Kč za každou objednanou knihu.

Setkání dvou světů... neslyšící v knihovně / Lucie Romancová, Krajská knihovna v Liberci
Knihovnice a knihovníci z liberecké krajské knihovny se každý týden účastní lekce znakové řeči, aby se zdokonalovali v komunikaci s neslyšící menšinou. Pro neslyšící se tím zmenšila bariéra a knihovnu využívají.

Knih do vlaku / Ilona Salajková, Městská knihovna Mikulov
Kniha do vlaku navazuje na projekty typu [Little Free Library](#). Soustředí se na cestující vlakem, knihovničky jsou umístěné na nádražích. A první byla v Mikulově.

Biblioterapie / Marcela Kořínková, Knihovna Kroměřížska
Knihovna Kroměřížska nabízí biblioterapeutické služby z rukou knihovnice s terapeutickým vzděláním, která spolupracuje s odbornými lékaři. Takovou službu nelze zavést snadno a není pro každou knihovnu.

Komunitní plánování a knihovna, portál Sociální pomoc Písecka / Roman Dub, Městská knihovna Písek
V rámci komunitního plánování města může být knihovna jeho neuralgickým bodem – nejen obývákem, ale i mozkem. V Písku je knihovna tahounem této aktivity.

Lekotéka, Muzikoterapie, Arteterapie / Martina Bartáková, Mgr. Soňa Štoudková,
Knihovna J. Mahena v Brně

Mezi oblíbené hračky lekotéky patří různé předměty se šněrováním. V repertoáru hudebních nástrojů má knihovna J. Mahena rovněž zvukové hračky a další nástroje, které používá k muzikoterapii pro děti i pro dospělé.

Knihovnám pro inspiraci, uživatelům k užitku / Pavel Zajíc, Městská knihovna v Rožnově pod Radhoštěm

V Rožnově slouží knihovna od kolébky až do hrobu, jak s nadsázkou poznamenal pan ředitel. Představil, jakým způsobem se knihovna věnuje slabozrakým a nevidomým čtenářům. Přestože jich je 25, věnuje se jim s velkou péčí.

Služby bez hranic (péče knihovny o polskou minoritu) / Jana Galášová, Městská knihovna Český Těšín

Český Těšín patří mezi města, kde je více než 10 % obyvatel polské národnosti, s dvojjazyčností se tedy potkávají i v knihovně a knihovna/knihovníci musí umět poskytnout služby pro česky i polsky mluvící klienty.

Více hlav více dokáže – komunitní spolupráce v Klimkovicích / Zuzana Konvičková,
Městská knihovna Klimkovice

V Klimkovicích umí knihovna vyjít vstříc skautům, hasičům, maminkám i zástupcům města. Umí své služby nabízet všude, od vánočních trhů až po noční hry.

Projekt LibDesign / Alena Chodounská, LibDesign

V rámci tohoto projektu vznikla sada karet, které v jednoduchosti představují metody, jež mohou zlepšit služby v knihovnách. Autoři projektu stojí o zpětnou vazbu na ně.

<http://libdesign.cz/>

Knihovna na cestách / Andrea Karlovcová, Šmidingerova knihovna Strakonice

Knihovna ve Strakonici nabízí knihy i mimo svoje kamenné zdi pod heslem *Dobré čtivo si vás najde všude*.

Podle zájmu účastníků, bezprostředních reakcí a zpětné vazby v dotaznících můžeme předpokládat, že zvolená forma a výběr prezentací se setkaly s úspěchem. Bude-li podobně koncipovaný blok v programu konference v dalších letech, bude dobré zamyslet se více nad skladbou a pořadím jednotlivých prezentací. Základem samozřejmě bude muset být sledování a sběr tipů na zajímavé a netradiční služby v průběhu celého roku.

Mgr. Pavlína Lonská: Značka není jen logo: platí to i pro knihovny?

Městská knihovna v Praze

Logo vs. značka

Mluvíme-li o budování značky, měli bychom si uvědomit, co všechno takovou značku tvoří. Cílem tohoto příspěvku je vyvrátit mýtus, že značka znamená pouze logo, ať už se jedná o knihovnu, nebo jinou instituci. Logo představuje pouze jedno ze ztvárnění samotné značky, podobně jako například název instituce, slogan, maskot, znělka či vizuální styl. „Značky jsou více než jen jména a symboly. Značky představují způsob, jakým spotřebitelé vnímají produkty a jejich vlastnosti a co k nim cítí – vše, co výrobek či služba pro spotřebitele znamená.“ [KOTLER, 2007, s. 635] Značka je tedy pocit, který se vždy pojí s pocitem, emocemi, dojmy či zkušenostmi lidí, v našem případě čtenářů, uživatelů, klientů nebo návštěvníků knihoven. Základem dobré značky je samozřejmě jedinečný produkt nebo skvělá služba. Co ale rozhoduje při výběru produktu nebo služby, je vnitřní pocit – že jsem jako uživatel, čtenář nebo návštěvník v dané instituci vítaný, hýčkaný, je o mě dobře postaráno a že dostanu něco navíc, než za co jsem si zaplatil. Jak ale takového pocitu dosáhnout? Podobně jako v jiných případech univerzální řešení příliš dobře nefunguje a každé instituci sedí jiný přístup. Může to být kreativní obal, vtipný newsletter, sympatická filozofie firmy nebo třeba sexy ředitel.

Priorita 19 a jednotné označení knihoven

Tématům značek a označení knihoven se začala pracovní skupina Priority 19 při Koncepti rozvoje knihoven věnovat na jaře roku 2015. Pracovní skupinu tvoří dvacet členů z celkem dvanácti knihoven různého typu – městských (Městská knihovna Tábor, Městská knihovna v Třebíči, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Knihovna města Ostravy), krajských (Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje) i odborných (Národní lékařská knihovna) a oborových institucí (Ústav bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě). To celé pod patronátem Městské knihovny v Praze a s garancí Národní knihovny ČR.

Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2011–2015 ve své devatenácté prioritě říká, že je potřeba zvýšit podíl lidí, kteří mají širší povědomí o činnosti knihoven a aktivně využívají jejich služeb. Pracovní skupina se v první etapě své činnosti zaměřila na komunikační podporu samotného dokumentu Konceptu rozvoje knihoven, jehož povědomí bylo nutné v široké knihovnické veřejnosti posílit. Těžiště zájmu se následně posunulo ke spolupráci s připravovaným Centrálním portálem českých knihoven Knihovny.cz, který představuje jeden ze stěžejních cílů celé Konceptce – v tomto směru se pracovní skupina věnovala přípravě informační části portálu (prezentace informací o knihovnách a jejich službách). Na jaře roku 2015 skupina logicky dospěla k tématu označení knihoven, taktéž spjatému s portálem Knihovny.cz, ten by měl výhledově zastřešovat fondy a služby (všech) českých knihoven. Cítíme v tomto směru potenciál, že by portál mohl svým způsobem představovat jednotnou značku českých knihoven. Zájem o téma označení knihoven a budování jednotné značky vyústil v dvoudenní workshop pod vedením konzultantské společnosti Lovebrand, specializované na budování značek.



Obr. 1 Výsledky průzkumu Andrey Peříkové z Knihovny města Ostravy k logotypům českých knihoven. *Zdroj: autorka příspěvku*

Workshop jsme zahájili společným brainstormingem nad novým označením knihoven, respektive nejprve jsme se zorientovali v aktuálním stavu dění doma i ve světě. Vladimíra Buchtová ze Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové připravila shrnutí rešerše zahraniční praxe v oblasti označení knihoven. Marie Dočkalová z Městské knihovny v Třebíči se zaměřila na návrh nového označení knihoven a otevřela otázku návaznosti označení na standardy služeb poskytovaných knihovnami. Andrea Peříková z Knihovny města Ostravy provedla vlastní průzkum logotypů českých knihoven – v něm oslovila 107 knihoven, z nichž 45 odpovědělo. Věděli jste, že v logotypech českých knihoven dominuje motiv knihy? Tento motiv se objevil v jednadvaceti ztvárněních loga oslovených knihoven, populární jsou též typografická loga (10 z oslovených knihoven) a loga obsahující grafické znázornění města či místa (7 z oslovených knihoven). Průzkum například zjistil, že logomanuál používá pouhých 22 ze 45 oslovených knihoven. Patnácti knihovnám se v posledních dvou letech podařilo jejich loga inovovat. Loga v rámci průzkumu hodnotilo 10 nezávislých profesionálů – propagačních grafiků.



Obr. 2 Příklady využití nizozemské národní značky veřejných knihoven de Bibliotheek na reklamních předmětech. *Zdroj: autorka příspěvku*

Pavlaína Lonská z Městské knihovny v Praze připomněla inspirativní příklad z Nizozemska, kde veřejné knihovny používají jednotnou značku *de Bibliotheek*, která zároveň reprezentuje tamní centrální portál knihoven. Oba projekty spravuje Asociace veřejných knihoven v Nizozemsku. Jednotný vizuální styl používá od roku 2009 okolo 80 % veřejných knihoven (především menších městských, které nemají vybudovanou vlastní značku) a jeho použití upravují čtyři grafické manuály (pro tiskoviny, pro tiskoviny určené dětem a mládeži, pro webové stránky a mobilní aplikace). Obdobně sjednocená je též marketingová podpora zapojených knihoven – všechny knihovny zapojené do projektu *de Bibliotheek* si mohou objednat a zaplatit tiskoviny a obrandované propagační předměty online.

Značka potřebuje poslání

Idea knihovny, tedy její myšlenky a hodnoty, bývá formálně reprezentována prostřednictvím vize, mise nebo poslání. Poslání neboli mise v podstatě vyjadřuje dlouhodobou strategii v několika málo větách, říká, kam naše instituce směřuje a jak chce naplnit svoje vize. Jaký význam mají knihovny v životě lidí? Na workshopu jsme se dobrali k několika základním významům z praktické i symbolické roviny.

Funkční význam vyjadřuje, jak může uživatel knihovny vnímat její přínosy. Zaměřuje se spíše na racionální nebo měřitelné argumenty, např.:

- přístup k většině služeb knihovny je zdarma nebo za drobný poplatek, včetně služeb knihovníka,
- v knihovně je možné půjčit si knihu, připojit se na internet nebo získat informace,
- v knihovně je dostupný digitální obsah, který není k dispozici na internetu,
- v knihovně se mohou schovat před deštěm nebo zimou.

U symbolického významu hledáme spíše emoce, které jsou spojeny s užíváním knihovny, a důvody, proč by se měl člověk s posláním knihovny identifikovat:

- knihovna své uživatele inspiruje a podporuje jejich tvořivost,
- knihovna mi pomáhá v mém nejlepším zájmu,
- knihovna je důležité místo v naší obci (ve městě),
- knihovna se podílí na tvorbě kulturního života, je centrem místní komunity,
- knihovna je bezpečné místo.

Plusy a minusy knihoven

Postoj ke značce vzniká především s asociacemi, které mají lidé uloženy v paměti a které si se značkou spojují. Nejčastěji tyto asociace vznikají prostřednictvím osobní zkušenosti – jedná se o ty nejsilnější a obsahově nejvíce nasycené vazby. Asociace se předávají také prostřednictvím doporučení (šušky) a skrze reklamu a propagaci. V rámci workshopu jsme společně stanovili několik ideálních asociací, ke kterým chceme, aby lidé v souvislosti

s knihovnami docházeli. Je pak především na knihovnicích, marketingu a uživatelském zážitku, zda budou tyto stanovené asociace podporovány.

Ideální asociace spjaté s pojmem knihovna mohou být:

- relevantní odpověď na moje otázky,
- spousta informací na jednom místě,
- nalézání nového,
- vstřícní knihovníci,
- můj oblíbený knihovník,
- klid,
- ticho,
- kultivovanost,
- vzdělání,
- bezpečí,
- tvořivost,
- vůně knih,
- čas pro sebe,
- prostor pro soustředění,
- atmosféra pro studium,
- dobrodružství pro děti,
- zajímavá architektura.

Přemýšleli jsme i nad nevýhodami knihoven, jejichž znalost může dobře posloužit jako podklad pro práci s odbouráváním předsudků vůči knihovnám. Měli bychom mít na paměti, že i když nám v praxi nevýhodu nikdo přímo nevyčte, přesto ho může napadnout a od návštěvy knihovny nebo využití jejich služeb odradit. Proto můžeme už dopředu aktivně pracovat na potlačení jejich vnímání.

Brainstorming odhalil tyto nevýhody knihoven:

- některým lidem vadí půjčování knih, protože je to nehygienické,
- nedostatek populárních nových knížek ve velkém množství,
- knihovníci používají svůj žargon a velké množství zkratk, kterému běžní lidé nerozumějí,
- hledání v informačních zdrojích je složité,
- omezená otevírací doba,
- bariéry pro vozíčkáře,
- bezdomovci, devianti a zapáchající lidé,
- některé knihovny sídlí v ošklivých a zastaralých budovách,
- neustálé zákazové nálepky (např. zákaz pití ve studovnách),
- hlavně malé knihovny dělají marketing a s tím související prezentaci navenek svépomocí, takové výstupy často působí neprofesionálně,
- někteří knihovníci jsou paralyzováni ochranou knihovního fondu,

- zaběhnutá klišé:
 - lidé už nečtou,
 - proč děti nečtou,
 - knihovníci čtou v práci a přečetli všechno.

Manifest knihoven

Samotné definici manifestu předcházelo vytvoření stručného představení knihoven, které rychle a jednoduše prezentuje knihovnu a její hodnoty (můžeme se také setkat s anglickým termínem *elevator pitch*).

Knihovna chce být otevřeným a inspirativním místem pro všechny, kteří mají zájem o informace, knihu ke čtení nebo mají chuť jen tak pobýt v místě, kde se potkávají různí lidé a kde se pořádají nešední kulturní akce. Knihovna lidem zdarma a nezištně pomáhá nacházet informace, vzdělávat se nebo třeba získat novou práci. Podporuje v lidech tvořivost a umožňuje jim trávit jejich volný čas přínosnou aktivitou.

Týmová práce následně vyústila v manifest knihoven, který v osmi bodech představuje stěžejní úlohy knihoven ve společnosti. Manifest je formulovaný jako text směřovaný k široké veřejnosti (nikoliv tedy do vlastních řad knihovníků), proto obsahuje řadu příkladů, pod kterými si lidé mohou představit něco konkrétního, naopak záměrně chybí odborná terminologie.

1. Zpřístupňujeme informace a literaturu

Knihovny tu jsou pro všechny, kteří se chtějí něco nového dozvědět nebo strávit čas čtením. Kdokoliv si zde může bezplatně vybírat a půjčovat knížky, časopisy, noviny či nahrávky. To ocení především ti, kteří hledají širokou nabídku, nechtějí kupovat a hromadit knížky, i ti, kteří potřebují poradit s výběrem nebo si přečíst literaturu, kterou nikde jinde neseženou.

2. Umožňujeme přístup k internetu každému

Z každé knihovny se lidé zdarma připojí na internet. To se hodí v těch případech, kdy nemají vlastní připojení. Narůstá totiž množství situací, ve kterých je internet nezbytný nebo výrazně zjednodušuje život, jako například při hledání nové práce. V knihovně se všichni mohou naučit ovládat počítače, psát dokumenty, vyhledávat na internetu nebo posílat e-maily.

3. Jako knihovníci pomáháme orientovat se v informacích

Lidé oceňují knihovníky, kteří pochopí jejich potřeby, pomohou jim vyznat se ve velkém množství informací (třeba když někdo píše bakalářskou práci) nebo pro ně objeví nové čtení (např. dalšího autora historických románů). Knihovny jsou nekomerční, jejich motivací není vlastní zisk, ale přínos pro uživatele, a tak jim dokážou poradit v jejich nejlepším zájmu.

4. Přispíváme k tomu, aby děti četly pro radost

Knihovny si berou za úkol, aby děti četly pro radost. Čtení totiž rozvíjí jejich fantazii, vyjadřování a kritické myšlení. Čtení je smysluplným způsobem, jak trávit volný čas a rozvíjet kreativitu. Knihovníci se snaží přilákat děti ke knížkám prostřednictvím příběhů, pohádek a dobrodružství (např. akcemi typu Noc s Andersenem).

5. Nabízíme vzdělání lidem v každém věku a v každé životní situaci

Lidé se v knihovnách vzdělávají, i když už mají po škole. Navštěvují různé přednášky, školení a kurzy, které mohou využít, pokud hledají novou práci, vracejí se z rodičovské dovolené nebo si jenom chtějí rozšířit obzory. Propojují svůj zájem o literaturu s dalšími tvůrčími oblastmi, jako například s divadlem, hudbou či tancem.

6. Poskytujeme místo, kde se mohou lidé potkávat

Knihovna je veřejný prostor, a tak se zde lidé mohou potkávat. Kdokoliv může do knihovny vstoupit, být tam, trávit tam svůj volný čas a nemuset za to platit. Lidé vnímají knihovnu jako součást místa, ve kterém žijí. I proto se knihovny zabývají regionální tematikou od událostí až po místní autory.

7. Otevíráme prostor pro nekomerční kulturu a inteligentní zábavu

Lidé mohou v knihovnách navštěvovat širokou paletu nekomerčních kulturních akcí. Autorská čtení, výstavy, koncerty nebo promítání filmů jsou propojeny s dalšími aktivitami knihovny. Díky knihovnám tak mají lidé přístup k ojedinělým zážitkům.

8. Přibližujeme miliony digitálních dokumentů

Lidé v knihovnách najdou digitální dokumenty, které nejsou na internetu běžně dostupné. Jde zejména o zahraniční články, e-knihy, akademické informační zdroje nebo streamovanou hudbu. Knihovny také digitalizují staré knihy a archivují některé webové stránky.

Literatura a informační zdroje

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015 včetně internetizace knihoven: knihovny pro EVROPU 2020. In: Ministerstvo kultury České republiky [online]. 2012. Dostupný z: http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf

DUDZIAKOVÁ, Máša a Martin matez JINDRA. Moje značka: brand v sociálních médiích [online prezentace]. 11. 3. 2014. Dostupný z:

<http://www.slideshare.net/matezjindra/mvsm-2014-4-znaka-v-socilnch-mdich>

HRUBÝ, Adam. Jak obléct vaše myšlenky? In: Library Marketing Tuesday 2012 [online].

Brno: PARTSIP, 4. 9. 2012. Dostupný z: <http://vimeo.com/49001209>

KOTLER, Philip et al. *Moderní marketing: 4. evropské vydání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 1041 s. ISBN 978-80-247-1545-2

LONSKÁ, Pavlína. Prezentace knihovních služeb veřejnosti: marketing veřejných knihoven v Nizozemsku. Knihovna Plus [online]. 2013, č. 2. ISSN 1801-5948. Dostupný z:

<http://oldknihovna.nkp.cz/knihovnaplus132/lonska.htm>

Mgr. Barbora Urbánková: „Bleskovka“ a „Všudevracení knih“ – nové nadstandardní služby Knihovny BBB

Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana Uherské Hradiště

Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana (dále jen Knihovna BBB) je veřejná knihovna s univerzálními knihovními fondy a regionální centrum knihoven okresu Uherské Hradiště. Knihovna BBB stojí v centru historického města Uherské Hradiště, které čítá necelých 26 000 obyvatel, z toho je 8649 čtenářů knihovny (statistika knihovny za rok 2014). Budova Knihovny BBB je historická památka. Tato velkolepá stavba, která je bývalou židovskou synagogou, láká potenciální i registrované čtenáře svou architekturou a barvou již z dálky. Budova knihovny byla postavena v roce 1875 a sloužila bohoslužebným účelům početné židovské obce až do druhé světové války.



Obr. 1 Bývalá židovská synagoga – budova Knihovny BBB. *Zdroj: autorka příspěvku*

Dne 22. června 1941 byla budova přepadena skupinou gestapa a místních členů Vlajky a totálně zdemolována. Zasvé vzalo veškeré vnitřní vybavení, varhany, křišťálový lustr, bohoslužebné náčiní, matriky, otlučeny byly židovské symboly. Trosky byly polity benzinem a zapáleny, ale protože se nepodařilo celou budovu vypálit, žhářský pokus byl zopakován 12. srpna. Hasičským sborům nebylo povoleno hořící budovu hasit, a tak vydrancovaná synagoga zůstala v ruinách. V listopadu téhož roku tyto ruiny zakoupilo město za 30 000 korun a určilo je ke zbourání.

Po druhé světové válce bylo rozhodnuto, že budova bude místo zbourání zrekonstruována jako kulturní dům. Sídliť zde měla Slovácká filharmonie, pěvecké sdružení Svatopluk a veřejná knihovna. Rekonstrukci provedli brigádnicky členové těchto organizací. Veřejná knihovna zabírala přízemí budovy a byla otevřena v září 1951. Z původního interiéru synagogy se dochovaly pouze zdobené nosné litinové sloupy. Dne 7. března 1966 celá budova vyhořela. V následujících dvou letech podstoupila další rekonstrukci a od této doby

všechny její prostory slouží výhradně veřejné knihovně. Během ničivých povodní v červenci 1997 bylo přízemí knihovny zaplaveno vodou a celá budova utrpěla značné škody. V letech 1998–1999 z tohoto důvodu podstoupila rekonstrukci interiéru. Od 8. listopadu 1999 opět slouží čtenářům. Na sklonku roku 1999 byla budova synagogy prohlášena nemovitou kulturní památkou. V září 2002 byla dokončena rekonstrukce fasády, která nyní nese původní barvu a částečně obnovené ozdobné prvky.

Knihovna BBB má na území města Uherské Hradiště otevřeny celkem čtyři pobočky. Knihovnu BBB navštívilo za rok 2014 celkem 185 422 návštěvníků a uskutečnilo se v ní celkem 386 258 výpůjček (statistika knihovny za rok 2014).

Služby Knihovny BBB:

- výpůjční služby,
- meziknihovní služby,
- knihovnické lekce pro střední školy a učiliště,
- besedy a lekce infromatické výchovy pro základní školy,
- půjčování e-knih,
- doplňkové služby,
 - půjčování tematických kufříků,
 - půjčování deskových her pro dospělé,
 - počítačové kurzy pro veřejnost,
 - individuální počítačové kurzy pro veřejnost,
 - půjčování elektronické čtečky knih,
 - WiFi připojení k internetu,
 - půjčování tašek na odnos knih,
 - půjčování brýlí,
 - půjčování deštníků,
 - ptejte se knihovny,
 - přebalovací pult,
 - automat na kávu,
 - monitoring denního tisku,
- nadstandardní služby,
 - předregistrace čtenáře na webu knihovny,
 - vracení půjčených knih kdekoli na pobočce,
 - Bleskovka,
 - box na vracení knih – Herbie,
 - expresní donáška z depozitáře,
 - samoobslužné vracení knih.

Bleskovka

Knihovna BBB se snaží každoročně zavádět nové služby, případně inovovat stávající, které by svým zaměřením měly usnadnit čtenářům i návštěvníkům pobyt v knihovně, případně ušetřit jejich čas. Mezi nejnovější nadstandardní služby Knihovny BBB patří Bleskovka. Jedná se o objednání knih, které jsou volné, a jeho bleskové vyřízení. Tato služba se týká výhradně knih, které se nacházejí v dospělém oddělení a jsou momentálně dostupné k vypůjčení.

Čtenář, který si tyto knihy objedná přes webový katalog, je má připravené k vyzvednutí rychle a bez hledání po dobu tří následujících dnů. Za každou takto objednanou knihu zaplatí 10 Kč (i v případě jejího nevyzvednutí).

Jedním z hlavních důvodů zavedení služby Bleskovka bylo zajistit čtenáři, který si našel volnou knihu na webu a chce si ji vypůjčit, aby si ji v čase, než přijde do knihovny, nepůjčil někdo jiný.

Je také řada lidí, kteří by si chtěli půjčovat knihy v knihovně, ale na jejich hledání nemají čas. Raději zaplatí za to, že na ně knihy čekají připravené u pultu. Tímto jsme mohli vyhovět i čtenářům, kteří jsou pracovní vyčerpáni. Tato služba je k dispozici od října 2013.

Proces vyřízení Bleskovky krok za krokem:

- čtenář si vyhledá v online katalogu konkrétní titul;
- čtenář vidí v online katalogu u vybraného titulu vedle statusu „k vypůjčení“ políčko „objednej“;
- čtenář vyplní čtenářské číslo a PIN a zároveň je v tomto kroku informován o zpoplatnění této služby;
- do e-mailové schránky oddělení pro dospělé přijde e-mail s objednávkou a pracovnice oddělení vyhledá knihu ve fondu;
- ve výpůjčním protokolu Clavius se v informacích o čtenáři objeví kniha se statusem „objednáno“;
- ve výpůjčním protokolu Clavius si otevřeme „výpůjčky“ a možnost „ze skladu“ (je to „vracení bez načtení čtenáře“) a načteme kód právě připravené knihy;
- po načtení kódu dané knihy zvolíme možnost upozornění čtenáře na skutečnost, že na něj kniha čeká;
- ve vyřizování objednávek vidíme potvrzení, že kniha čeká a vše proběhlo v pořádku;
- při příchodu čtenáře a načtení průkazu systém hlásí, že na něj čeká připravená kniha;
- knihu načteme čtenáři do konta a zvolíme možnost F4 „Poplatek za expresní objednávku“;
- čtenář dostane na e-mail oznámení o čekající knize;
- pokud si knihu nevyzvedne, před opětovným vřazením do fondu mu vložíme na konto dluh 10 Kč za nevyzvednutí.

Někdy se vyskytují případy, že si čtenář nevšimne, že nedělá objednávku z deponitáře, která se vyřizuje do týdne a je zdarma, ale objedná si omylem Bleskovku. V tom případě jsme

benevolentní a peníze nevybíráme (stávalo se to hlavně první dva měsíce od zavedení této služby). Limit na počet knih objednaných Bleskovkou nemáme – čím víc knih si čtenář objedná, tím víc zaplatí, což samo slouží jako limit.

Pokud již objednaná kniha není k dispozici, píšeme čtenáři oznámení, že se nám ji pro něj nepodařilo zajistit. Objednávky sledujeme během celé půjčovní doby, takže se tyto případy stávají minimálně. Celkově pozorujeme zvyšující se zájem o tuto službu.

Statistika využití služby Bleskovka:

- za rok 2014 – 524 objednaných knih;
- polovina roku 2014 – 258 objednaných knih;
- polovina roku 2015 – 323 objednaných knih.

Všudevracení knih

Čtenářům knihovny je umožněno vrátit knihu zapůjčenou v kterékoliv ze čtyř poboček nebo v hlavní budově knihovny. To znamená, že půjčit si ji musí tam, kde je zařazená dle určené lokace, ale vrátit ji může na kterémkoliv z pěti míst, případně do biblioboxu u hlavní budovy. Vracením kdekoli se rozumí hlavní budova Knihovny BBB (synagoga), pobočky ve Štěpnicích, Mařaticích, Jarošově a Studentském náměstí. Fyzicky se o přesun těchto knih postarají zaměstnanci knihovny. Věříme, že touto službou ušetříme čtenářům to, co nám všem nejvíce chybí, tedy čas.

Proces Všudevracení krok za krokem:

- čtenář vrací půjčenou knihu;
- ve výpůjčním protokolu se po načtení kódu vracené knihy objeví hlášení, že kniha patří do jiné lokace, a my potvrdíme, že chceme přesto vrátit;
- nyní nastupuje jakýsi mezistupeň předcházející fyzickému vrácení knihy tam, kam patří. V této chvíli se načítá vracená kniha automaticky na fiktivního čtenáře, například „přesun z BBB“. Pokud vrací čtenář knihu například v pobočce v Mařaticích, jmenuje se fiktivní čtenář „přesun z Mařatic“. Fiktivní čtenář se jmenuje vždy přesun + označení místa, kde byla kniha vrácena;
- po převezení knih tam, kam patří, jsou znovu načteny do výpůjčního protokolu pomocí VÝPŮJČKY – VRACENÍ a mohou být zařazeny a poskytnuty dalším čtenářům;
- pokud je vracená kniha rezervovaná, odchází čtenáři oznámení, že na něj kniha čeká.

Tento postup s mezistupněm fiktivní čtenář jsme volili ze dvou důvodů:

- bylo potřeba ihned po vrácení knihy čtenářem knihu odečíst z konta, aby čtenáři dál neběžela výpůjční lhůta. Což by se stalo, protože ne každý den je čas na odvezení knih na příslušné místo, to se děje asi 1x týdně;

- druhý problém by nastal v případě, že by kniha byla rezervovaná. Pokud by se rovnou vrátila virtuálně do lokace, kam patří, systém by nabídl posláni upozornění čtenáři, že na něj už jím rezervovaná kniha čeká. Což by fakticky nebyla pravda. Pokud bychom zvolili upozornění neposlat, muselo by se dál řešit, kdy ho posílat, a tuto skutečnost si hlídat. Při použití mezistupně „přesun“ se kniha sice odepíše z konta čtenáře, ale další např. upozornění na rezervaci se rozeběhne až při fyzickém vracení na příslušném místě.

Mohlo by se zdát, že z hlediska statistiky bude vytvářet fiktivní čtenář také fiktivní výpůjčky. Do počítače se skutečně tyto výpůjčky zaznamenávají, nicméně je důležité odfiltrovat je při počítání statistiky, a tím se fiktivní výpůjčky do celkových čísel nezapočítají.

Na každém pracovišti (pobočce) máme určené místo, kam knihy s jinou lokací odkládáme, a náš řidič knihy jednou týdně rozváží tam, kam patří. Tato služba je pro čtenáře k dispozici od ledna 2014.

Čtenáři jsou s našimi novými službami spokojeni a hojně je využívají.

Literatura a informační zdroje

Knihovna Bedřicha Beneše Buchlova [online] [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: www.knihovnabbb.cz

Lucie Romancová: Setkání dvou světů... Neslyšící v knihovně

Krajská vědecká knihovna v Liberci

Krajská vědecká knihovna v Liberci, příspěvková organizace, ve spolupráci s tlumočnickem a lektorem znakového jazyka Bc. Karlem Redlichem, DiS., pracovníkem Centra pro zdravotně postižené Libereckého kraje, věnuje neslyšícím a nedoslýchavým občanům zvláštní pozornost a péči. Nabízí jim možnost využití široké nabídky služeb knihovny včetně mnoha aktivit, a to v různých směrech, které jim do nedávné doby, především z důvodu jazykových bariér, nebyly zpřístupněny.

Někteří ze zaměstnanců knihovny se začali učit český znakový jazyk, aby umožnili osobám, které tímto jazykem komunikují, snazší přístup k informacím a vytvořili přátelštější prostředí knihovny. Já sama jsem několik let pracovala s neslyšícími a nedoslýchavými a jsem ráda, že tyto zkušenosti mohu využít v naší knihovně. S mnohými klienty se již znám a s těmi novými se ráda seznámím a pomohu jim, aby se u nás v knihovně cítili příjemně. Spolu s kolegy, kteří nad rámec svých běžných pracovních povinností věnují čas tomu, aby pronikli do světa neslyšících, se těšíme z nových společných zážitků dvou světů.

Knihovna se otevřela neslyšícím lidem po stránce vzdělávací a naučné. Jednou z větších akcí, kterou zaměstnanci knihovny zajistili pro početnou skupinu neslyšících, byla exkurze, vedená ve znakovém jazyce samotnými knihovníky, v prostorách knihovny i v jednotlivých půjčovnách. Neslyšící byli seznámeni s běžnými službami knihovny i se službami ušitými na míru této cílové skupině. Celou exkurzi si návštěvníci moc pochvalovali, protože někteří, byť na Liberecku žijí třeba celý svůj život, byli v naší knihovně poprvé. Poprvé totiž rozuměli. Toto setkání dvou světů, projevy nadšení a spontánnosti, to vše bylo nezapomenutelným zážitkem.



Obr. 1 Exkurze osob se sluchovým postižením v Krajské vědecké knihovně v Liberci. *Zdroj: autorka příspěvku*

V Krajské vědecké knihovně pořádáme též mnoho vzdělávacích přednášek. Jak ale zpřístupnit neslyšícím i tuto možnost „slyšet a ptát se“ v jejich jazyce? Knihovna zajistila tlumočnicka pro neslyšící zájemce a přednášky byly opravdu tematicky různorodé. Přednáška „Trikové a animované reklamy v kinech první republiky“ Mgr. Michaely Mertové zaujala slyšící i neslyšící návštěvníky, „Jak se vyrovnat s temperamenty dětí“ byla též simultánně přepisována do českého jazyka nebo „Google a mapy“, jež byla opravdu mezinárodní. Těchto přednášek se neslyšící zúčastnili v hojném počtu a pro nás bylo velmi inspirativní sledovat jejich postřehy, které vycházejí z jejich odlišného vnímání světa. Vzájemné obohacení bylo velkým přínosem každého zmíněného podvečera.



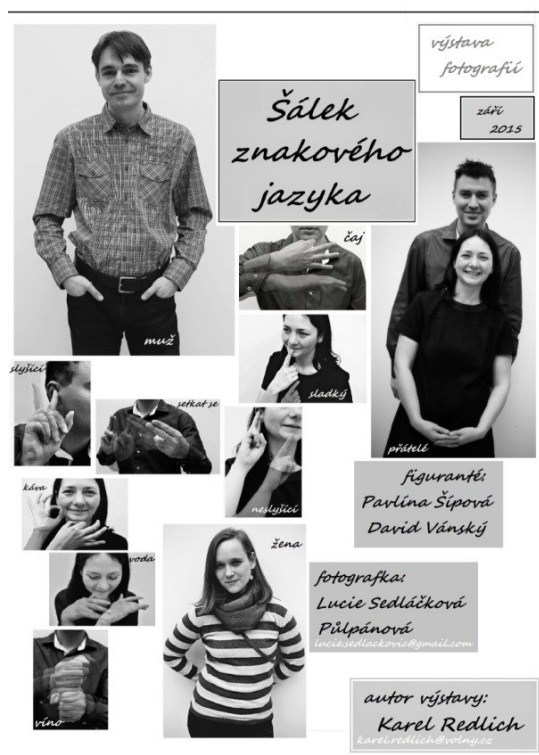
Obr. 2 Přednáška „Trikové a animované reklamy v kinech první republiky“ tlumočená do ZJ tlumočnickem Bc. Karlem Redlichem, DiS. Zdroj: autorka příspěvku



Obr. 3 Neslyšící a nedoslýchaví návštěvníci jedné z přednášek. Zdroj: autorka příspěvku

Knihovna velmi dobře zareagovala i na technický pokrok a možnosti jeho využití pro osoby se sluchovým postižením. Zakoupila počítač s videokamerou, který vyčlenila speciálně pro tuto cílovou skupinu a který je možné využít pro on-line komunikaci ve znakovém jazyce. Nakoupila speciální fond na DVD. Myslíme i na nedoslýchavé a ohluchlé návštěvníky, kteří nepreferují znakový jazyk, a nechali jsme instalovat indukční smyčku u informačního pultu při vchodu do knihovny i v přednáškovém sále a mnohé další. Na podzim začíná cyklus výuky na iPadech pro tři cílové skupiny, přičemž jednou z nich jsou právě osoby se sluchovým postižením (výuka bude tlumočena do ZJ a též je připraven simultánní přepis). Zaměstnanci knihovny rovněž natočili videa ve znakovém jazyce, která lze shlédnout na webových stránkách liberecké knihovny www.kvkli.cz. Jedná se o Průvodce knihovnou pro handicapované a také jsou zde videa natočená podle zkušeností z reálného života při komunikaci s neslyšícími klienty. Vidíme, že celkově se přístup knihoven v otázkách vztahu k lidem se zdravotním postižením mění. Jsme rádi, že mnohé další knihovny v naší republice se snaží být „Deaf friendly“ (přátelské neslyšícím). Umisťují na své webové stránky videa ve znakovém jazyce a informace cílené na osoby se sluchovým postižením. Hrdě se počítáme mezi ně. Naše videa však nejsou tvorbou profesionálů ani v nich neprovázejí samotní neslyšící. Jsou proto jedinečná, jelikož se jedná o tvorbu zaměstnanců knihovny ve spolupráci s tlumočnickem, a mohou další knihovnice a knihovníky inspirovat k tomu, aby se nebáli a vytvořili třeba něco podobného. Nevadí nám, že to není „dokonalé“. Všichni společně máme totiž na mysli informovanost a zpřístupnění informací lidem se sluchovým postižením, kteří hovoří českým znakovým jazykem. A proto jsme rádi, že taková videa máme. Věříme, že tento přístup zaměstnanců knihovny je příkladem velmi dobré praxe a opravdu může směle inspirovat ostatní velké knihovny v České republice i v zahraničí. Knihovna se cíleně zaměřuje i na prezentaci neslyšících lidí a jejich znakového jazyka široké veřejnosti. Uspořádala přednášku, která měla za cíl představit jedinečnost komunity neslyšících.

V letošním roce máme ještě mnohé před sebou. Již druhým rokem se zapojujeme do celorepublikového festivalu Týden komunikace osob se sluchovým postižením (TKOSP) jako programový partner akce organizace Orbipontes. Je to výborná příležitost, jak poukázat na Mezinárodní den neslyšících, který je uprostřed tohoto týdne. Letos chystáme nejen pro neslyšící návštěvníky knihovny dvě přednášky, výstavu a workshop znakového jazyka. První přednášku „Indiánské znakové jazyky“ přednese Bc. Karel Redlich, DiS. Druhou přednášku „Babylon jazyků“ pronese prof. Jan Čermák. Workshop znakového jazyka bude letos, stejně jako loňský rok, též součástí workshopu při Evropském dni jazyků. Ten minulý byl pro návštěvníky, dle jejich vyjádření, velice zajímavý a obohacující. Malí i velcí, mladí i ti věkem dříve narození si tak – mimo jiné – odnesli pár komunikačních dovedností navíc. Věříme, že tak tomu bude i letos. V září v našich prostorách bude poprvé představena výstava fotografií neslyšící fotografky Lucie Sedláčkové Půlpánové. Autorem výstavy s názvem „Šálek znakového jazyka“ je Karel Redlich. I na této aktivitě se podíleli zaměstnanci naší knihovny, konkrétně Pavla Šípová a David Vánský, kteří fotografce stáli modelem. Jedná se o jednotlivé znaky tematicky se hodící do kavárny: Chcete si zajít na kávu nebo na čaj s neslyšícím, který je vám sympatický, a nevíte jak na to? Na výstavě se můžete inspirovat a zajít na něco dobrého rovnou do naší kavárny v knihovně.



Obr. 4 Výstava „Šálek znakového jazyka“. Zdroj: autorka příspěvku

V knihovně již po několik let zprostředkováváme kurzy znakového jazyka pro veřejnost. Vede je slyšící lektor, který má znakový jazyk jako svůj mateřský jazyk a který zve do hodin neslyšící mluvčí znakového jazyka. Tyto kurzy se dlouhodobě těší velké oblibě. Loni knihovna otevřela dva kurzy pro začátečníky, letos připravujeme kurzy i pro pokročilé.

Ráda bych se zmínila i o tom, že v rámci spolupráce a různých akcí a aktivit knihovny vřele vítáme organizace, které v kraji působí a podílí se na pomoci osobám se sluchovým postižením. Jako příklad velmi dobré spolupracující organizace můžeme uvést Centrum pro zdravotně postižené Libereckého kraje, konkrétně pak již zmiňovaného pana Karla Redlicha, a druhou spolupracující organizací je Česká unie neslyšících, oblastní unie Liberec, kde spolupracujeme s paní Renatou Šedivou a panem Milošem Hostonským. Naši spolupráci vnímáme jako vzájemně obohacující a těšíme se na budoucí společné projekty.

Knihovna obecně nebývá vyhledávaným místem neslyšících, ale my se snažíme a děláme vše pro to, aby se u nás všichni, bez rozdílu a míry handicapu, cítili vítání a bylo jim u nás příjemně. Určitě máme všem co nabídnout a těšíme se na vzájemné obohacení našich světů.

Mgr. Ilona Salajková: Kniha do vlaku

Městská knihovna Mikulov

Projekt Kniha do vlaku vznikl z touhy mikulovských knihovnic dostat více knih mezi lidi, kteří nemají čas zajít do knihovny, nechtějí se omezovat otevírací dobou nebo si jen chtějí zpříjemnit cestování, a hlavně podpořit čtenářství.

Inspirovali jsme se projektem Knihovny Jiřího Mahena v Brně Tramvaj čtenářů a pouličními knihovnami, které se zřizují na různých místech po celém světě. Vlaková i autobusová nádraží jsou ideální prostor pro zřízení takovýchto knihovniček. Naším cílem je projekt rozšířit do dalších míst, aby měli lidé možnost knihy vrátit na jakékoliv místo v jakémkoliv městě. Zdá se, že jsme byli první ve světě, kdo začal využívat nádraží jako další místo pro rozšiřování nabídky služeb knihoven; alespoň podle dostupných zdrojů a zkušeností jsme se zatím nesetkali s touto formou nabídky knih.

V nádražní knihovně se sice neobjevují top novinky, ale pro každého se tu něco najde.

Většinou se jedná o vyřazené knihy z fondu, ale mnoho titulů přinášejí lidé, kteří už knihu přečetli a chtějí se podělit s ostatními. Každému se už někdy stalo, že si zapomněl vzít knihu na cestu nebo na dovolenou, v tom případě může nádražní knihovna dobře posloužit. Knihy není třeba vracet, ale příležitostně je dobré věnovat třeba jinou, putovní.

Na projektu se začalo pracovat na jaře roku 2014 a díky spolupráci s ředitelem RSM ČD Brno panem Ing. Lubomírem Křivánkem, který dal projektu zelenou, se mohla knihovnička slavnostně otevřít 29. září 2014 za účasti starosty města Rostislava Koštiala a ředitele ZUŠ Mikulov Ing. Jiřího Vrbky a cimbálové muziky Kolík, která umocnila netradiční zážitek při slavnostním odhalení – otevření knihovničky na vlakovém nádraží.

Po půlroční zkušební době jsme prodloužili nájemní smlouvu s Českými drahami a začali pracovat na rozšíření do dalších měst. Oslovili jsme knihovníky, ředitelství Regionální správy Českých drah a započali projednávání administrativních kroků nutných pro realizaci. Pozitivní zkušenosti nám dali víru v úspěch projektu.

Projekt vzbudil zájem veřejnosti i médií, ale objevilo se i mnoho pesimistických pohledů.

Velkou nedůvěrou v tuto aktivitu měli i pracovníci nádraží. Hlavně se obávali velkého nepořádku, vandalismu, který je na nádražní budově zřejmý, počítalo se i s krádežemi knih. Zatím se však lidé chovají ke knihovně na nádraží v Mikulově uctivě, dobrovolníci o knihovničku pečují, rovnají knihy a sami ji rozšiřují. Knihovnice pravidelně doplňují regály, kontrolují stav a je vidět, kolik titulů přinesli čtenáři z vlastních zdrojů.

Nejoblíbenější kategorií knih, které jsou téměř okamžitě rozebrány, jsou detektivní romány, romány pro ženy a časopisy.

Veřejnost hodnotí knihovnu na nádraží jako velmi pozitivní počin. Pravidelní cestující i turisté jsou nadšeni a dotazují se po dalších stanicích, kde by mohly knihy vrátit či vyměnit. Do současné doby se podařilo projekt rozšířit do deseti vlakových stanic a chystají se další. Realizaci projektu financujeme z vlastních zdrojů, nežádali jsme o dotační příspěvky, jelikož se nám tato cesta zdála jednodušší a hlavně rychlejší. Celkové náklady nejsou nijak vysoké, vlastně jen na pořízení regálu, tiskových materiálů a na čas knihovnic, které spravují nádražní knihovny. Největší a nejkritizovanější položkou je nájemné, které je podle smlouvy s Českými drahami nutné uhradit. Představa, že vstupují-li knihovny do této aktivity na

základě dobrovolnosti a bez poplatků a nabídkou těchto služeb zvyšují úroveň nádražních hal a kulturu cestování, mělo by se to odrazit v bezplatném nájemném, byla ze strany ČD odmítnuta. Částka je však formální a myslím, že realizací projektu Kniha do vlaku se knihovny zviditelní, dají o sobě vědět a to by se mělo pozitivně odrazit i v přístupu veřejnosti k instituci knihoven. Také dáváme najevo, že se nebojíme vyjít ven mezi lidi a realizovat nekomerční aktivity.

Ředitel SKIP ČR Mgr. Roman Giebisch, Ph.D., z Knihovnického institutu Národní knihovny ČR a Mgr. Ilona Salajková, ředitelka Městské knihovny Mikulov, vyjednali s ředitelstvím Českých drah, a.s., zjednodušení a hlavně zkrácení cesty pro ostatní knihovny, které se do projektu Kniha do vlaku chtějí zapojit. Byl vypracován manuál, který má pomoci s realizací, a jmenným seznam kompetentních pracovníků ČD pro celou ČR.

Pro realizaci knihovny na nádraží je třeba počítat s nejméně tříměsíčním schvalovacím procesem. Regionální správa ČD projednává umístění jednotlivých knihovniček na zasedáních a podpis smlouvy ze strany zřizovatele také vezme nějaký čas. V manuálu je též zařazeno doporučení na vzhled knihovničky. Je vhodný bílý či světlý regál a hlavně nový, aby nenarušoval vzhled nádražní haly. Ve smlouvě je uvedeno, že knihovna musí být zajištěna proti pádu, aby nedošlo ke zranění cestujících.

Pro umístění knihovničky doporučujeme konzultaci s přímými pracovníky nádraží, ti nejlépe vědí, kde je tzv. hluché místo, kde je velký pohyb lidí a kde by mohl regál stát, tak aby lidé měli dobrý přístup ke knihám. Až potom je vhodné se spojit s kontaktními osobami pro realizaci.

Pro projekt Kniha do vlaku bylo vytvořeno logo, které obsahuje nejen grafickou podobu, ale i konkrétní údaje o knihovně, která je realizátorem a největším dodavatelem knih. Doporučujeme zřetelně knihy označit tímto logem na hřbetu knih, pak je vidět, které pochází z vlastních zdrojů, které byly dodány veřejností, které doputovaly z jiných měst.

Každá z knihovniček by měla být opatřena pokyny:

- půjč si knihu a příležitostně vrať;
- pokud se ti líbí, můžeš si ji nechat;
- máš-li knihu, o kterou se chceš podělit s ostatními, dej ji do police;
- udržuj knihovnu v pořádku.

Naše motto *Každá kniha si najde svého čtenáře* se realizací Kniha do vlaku již mnohokrát potvrdila jako správná volba. Doplňujeme knihy každé tři týdny a někteří cestující si berou knížky hned z beden. Je pravdou, že se nevrací tak, jak bychom si představovali, ale zatím je málo míst, kam by se mohly odložit.

V současné době realizovali knihovničky na nádraží Městská knihovna Mikulov, Most, Znojmo, Strakonice, Frenštát pod Radhoštěm, Havlíčkův Brod, Chlumeck nad Cidlinou, Brodek u Přerova a Slaný a v nejbližší době slavnostně zahájí provoz Veselí nad Moravou. Pro lepší orientaci a rychlejší přístup k informacím jsme založili stránku <https://www.facebook.com/knihadovlaku>, kde je možné se aktuálně dozvědět o rozšiřujících se knihovničkách. Obrazové materiály slouží k inspiraci pro další realizátory. Do každé knihy vkládáme lístek s kontaktními údaji knihovny a vyzýváme čtenáře ke sdílení

názorů jak na knihy, tak na celkovou realizaci projektu *Knihy do vlaku*. Prozatím jsou reakce spíše skromné, ale věříme, že se povědomost rychle rozšíří.

Velmi důležitým prvkem projektu je prezentace v médiích. Při zahájení provozu knihovny na nádraží jsme publikovali především v místním tisku, následovala reportáž v *MF Dnes*, významné byly komentáře v rozhlase, kde se lidé dozvěděli o možnosti umístit knihy ze svých knihoven do regálu v Mikulově. Letos v létě byla autorka projektu Ilona Salajková oslovena Českou televizí, kde v pořadu *Dobré ráno* seznámila širokou veřejnost se zkušenostmi z realizace a specifikovala úskalí projektu.

Naším dalším cílem je vybudovat širokou síť knihoven na nádražích tak, aby se tato služba stala standardní a aby se cestující, kteří tuto službu budou využívat, mohli spolehnout, že bude možné zapůjčené knihy vrátit kdekoliv. Věříme, že přispějeme k rozšíření čtenářské obce, k pozitivnímu náhledu uživatelů na knihovny jako na moderní zdroj informací, kultury a vzdělání a v neposlední řadě k podpoře kultury cestování.

V další fázi rozšiřování služeb knihoven ve spojení s Českými drahami máme v plánu aktivity, jako jsou soutěže pro čtenáře, kvízy, forma geocachingu, tzv. Geo-knížka, vydání mapky knihovniček na nádražích, veřejné čtení na peroně, ve vlaku, v hale a mnoho dalšího. To však předpokládá širší základnu knihoven, které se zapojí do projektu *Knihy do vlaku*, aby bylo možné společnými silami rozšiřovat nabídku těchto netradičních služeb.

Věříme, že se náš projekt *Knihy do vlaku* ujme a bude se i nadále rozvíjet. Chtěli bychom více spolupracovat s Českými drahami, protože knihy a cestování jsou nedílnou součástí našich životů a je dobré tyto aktivity spojit.

Literatura a informační zdroje

Projekt *Knihy do vlaku* v médiích:

- www.ceskatelevize.cz/porady/10435049455-dobre-rano/415236100071076/?video&index=415678#video
- www.ceskatelevize.cz/porady/10435049455-dobre-rano/415236100071076/?video&index=415665#video
- data.5plus2.cz/5p2pdf/2014/10-10/20141010DMF000_PETPLUSDVA_MF-BRECLAV.pdf
- http://breclavsky.denik.cz/zpravy_region/nadrazni-knihovna-zprijemni-lidem-cestovani-20140927.html
- www.novinky.cz/vase-zpravy/jihomoravsky-kraj/breclav/3453-27388-cestu-vlakem-si-mikulovsti-mohou-zprijemnit-knihou-pujcenu-ve-verejne-knihovnice.html

Více informací na <http://www.mikulov.knihovna.cz/kniha-do-vlaku/>.

Marcela Kořínková: Biblioterapie jako další služba knihoven

Knihovna Kroměřížska

Co je to biblioterapie?

Biblioterapie je (stejně jako např. arteterapie, canisterapie, dramaterapie, muzikoterapie apod.) metoda, která může pomoci lidem v zátěžových životních situacích. V podstatě se jedná o podpůrnou léčebnou metodu, při které biblioterapeut využívá knih či jen částí textů z nich. Musí najít text klientovi „na tělo“ tak, aby odpovídal jeho momentálnímu problému, zdravotnímu stavu, životní situaci atd. Klientovi text přečte a následně s ním společně pracují. V praxi to znamená, že ho nejdříve slovně rozeberou, aby biblioterapeut zjistil, jak klient význam textu chápe. Další metodou práce s textem může být jeho výtvarné nebo písemné zpracování (např. odpovědi na otázky z textu vyplývající). Každou činnost musí biblioterapeut směřovat k tomu, aby si klient z přečteného textu odnesl ponaučení, radu, naději, útěchu, že „v tom není sám“ a že i jeho složitá situace má řešení. Cílem biblioterapie je naučit klienta jinému, optimističtějšímu, „zdravějšímu“ pohledu na jeho problém.

Historie biblioterapie

Velmi často se setkávám u veřejnosti s názorem, že biblioterapie je něco zcela nového. Přitom její historie sahá až do hluboké minulosti. Již ve starověkém Egyptě věřili lidé v léčivou moc psaného textu (viz *Knihy mrtvých*, které vkládali zemřelým do hrobů). Uctívali boha Thovta jako vládce knih, tvůrce řeči a písma. Ve starověkém Řecku byl pro změnu uctíván Apollon jako bůh básnictví a umění. **Aristoteles** je dnes považován za zakladatele poetoterapie. Všiml si, že při přednesu poezie (v té době psané většinou hexametrem) lze ovlivnit duševní i tělesný stav člověka díky rytmu, taktu a muzikálnosti vyplývající z pravidelného střídání lehkých a těžkých dob. O tom, že rytmus čteného textu příznivě ovlivňuje psychosomatiku člověka, byl přesvědčen např. i **Friedrich Wilhelm Nietzsche** (německý filozof, básník, skladatel). Dalšími významnými pokračovateli byli v pozdější době např. **Gerhard Danezer** (německý psychosomatik), **Nossrat Peseschkian** (německý neurolog, psychiatr, spisovatel), **Adolf Adler** (rakouský psychoterapeut, žák Sigmunda Freuda).

Vývoj biblioterapie

K rozmachu biblioterapie došlo na počátku 19. století v Americe. Z té doby je tento pojem spojován zejména se jmény **John Minson Galt** (americký lékař, psal články o účincích biblioterapie) a **Benjamin Rush** (bývá považován za „otce americké psychiatrie“). Byť Benjamin Rush nebyl knihovník, doporučoval tělesně i psychicky nemocným lidem čtení prózy i básní. Zasadil se o to, aby knihovny fungovaly nejen ve věznicích a psychiatrických léčebnách, ale aby vznikaly také v nemocnicích. Rovněž má zásluhu na tom, že se fond stávajících knihoven, ve zmíněných zařízeních vybavený pouze náboženskou literaturou, rozšířil i o beletristická díla a o poezii.

V době 1. světové války využívali biblioterapii jako podpůrnou léčebnou metodu knihovníci i laikové z Červeného kříže. Zřizovali knihovny nejen ve vojenských nemocnicích, ale také v ústavech pro válečné veterány.

Za **zlatý věk biblioterapie** jsou považována třicátá léta 20. století, kdy se tato metoda začala více praktikovat také v Evropě (Skandinávie, Anglie, Francie, Německo). V USA existovali tzv. „čtenářští poradci“, jejichž práce spočívala v sestavování osobních seznamů (konkrétní seznam knih pro konkrétního klienta). Jednou z prvních poradkyň byla **Jennie M. Flexnerová**. Své seznamy vytvářela na základě osobních pohovorů s klienty, pro které organizovala skupinové programy.

Složky biblioterapie

Poetoterapie – léčba pomocí básní (rytmus – viz výše). U nás se touto metodou zabývá např. Mgr. Pavel Svoboda, Ph.D., který ji vyučuje na katedře speciální pedagogiky Univerzity Palackého v Olomouci a využívá jí také se svými klienty. V roce 2007 vydal knihu *Poetoterapie*.

Hagioterapie – léčba za pomoci náboženských textů (Bible). Název pochází z řeckých slov „therapeia“ – péče, léčba, a „hagios“ – čistý, svatý, posvátný. Tento druh biblioterapie je účinný zejména u léčby závislostí (alkoholici, narkomani) a u lidí postrádajících smysl života. Předpokládá se u nich víra v Boha.

Pohádkoterapie (skazkoterapie) – léčba prostřednictvím pohádek a dětských příběhů. Vhodně zvolený text dokáže dítě zbavit např. úzkosti, strachu, vyrovnat se s náročnými životními situacemi. Přečtený text musí být s dítětem správně terapeuticky zpracován.

Imagoterapie – klient se vcítuje do některé postavy z knihy, do jejího myšlení a jednání. Pro zvýšení terapeutického účinku je dobré propojit léčebný postup s dramaterapií. Cílem je, aby klient získal náhled sám na sebe a aby přenesl do svého života nové vzorce chování (např. v zátěžových situacích).

Expresivní (aktivní) biblioterapie – klient sám něco vytváří (kresba, dramatické zpracování textu, psaní poezie, deníku, příběhu...). Psaním může velmi dobře vyjádřit své pocity, zklidnit mysl.

Kdy a komu může biblioterapie pomoci

Biblioterapie pomáhá tělesně i duševně nemocným lidem, stejně tak ale i lidem zdravým, kteří se dostali do složité životní situace (u dětí např. stěhování, šikana, rozvod rodičů, úmrtí blízké osoby, u dospělých např. generační problémy, úmrtí blízké osoby, zpráva o závažné nemoci atd.). Velmi vhodné jsou autobiografické knihy, jejichž autor sám prožívá stejný problém jako klient. Podmínkou je, že všechny texty musí končit pozitivně. Klient po terapeutickém zpracování textu musí nabýt jistotu, že když to zvládli jiní, zvládne to také. Proto je nezbytné, aby biblioterapeut hodně věděl i o psychice člověka.

Biblioterapie v knihovnictví

Biblioterapie se největšího rozmachu v knihovnictví dočkala v USA. V roce 1904 knihovnice **E. Kathleen Jonesová** zavedla používání knih jako součást terapie psychicky nemocných

pacientů. Pracovala v nemocnici v Massachusetts, kde se postarala o to, že v ní bylo zřízeno hned několik knihoven. Celkově se zasloužila o uznání biblioterapie jako knihovnického oboru. Z hlediska knihovnických věd je v USA biblioterapie pojmána jako služba, kterou tamní knihovny nabízejí, a lze ji tam zařadit na úroveň informačních služeb. V Evropě se dá slyšet v souvislosti s biblioterapií např. o Polsku, kde se této problematice také věnují. Česká republika je v tomto směru zatím „polem neoraným“. Biblioterapii praktikují zatím jen někteří psychoterapeuti, ne však knihovníci. Některé knihovny měly snahu např. vytvořit alespoň seznam biblioterapeutické literatury (Krajská knihovna v Pardubicích, Místní knihovna Lednice), ale tyto už nejsou aktualizovány a doplňovány. Nutno však podotknout, že vytvoření seznamu literatury ještě není biblioterapie, stejně jako např. veřejné předčítání z knih nebo doporučování knih knihovníkem. Abychom mohli mluvit o skutečné biblioterapii, je důležité si uvědomit, že s klientem musí biblioterapeut umět psychoterapeuticky pracovat.

Příklad praxe

Knihovna Kroměřížska, příspěvková organizace, poskytuje veřejnosti biblioterapii jako další ze svých služeb od konce roku 2014. Speciálně proškolená knihovnice přijímá klienty v místnosti, do které se nevchází hlavním vchodem, takže klientům je zaručena absolutní diskrétnost. Zájemci tuto novou službu poskytovanou zdarma využívají v „ordinačních hodinách“ vždy ve čtvrtek dopoledne. Využívají jí jak jednotlivci, tak i skupinky. Kromě pravidelných sezení s klienty Knihovna Kroměřížska uspořádala již dva odborné semináře zaměřené na biblioterapii (v letech 2013 a 2014). V letošním roce se uskutečnil cyklus tří přednášek pro laickou veřejnost. Součástí cyklu byl i workshop, při kterém si účastníci vyzkoušeli biblioterapeutickou práci s textem sami na sobě. Přednášky se uskutečnily za podpory Ministerstva kultury a Knihovny 21. století. Samozřejmostí je, že knihovna má na svých stránkách zveřejněný seznam biblioterapeutické literatury, který je knihovnicí-biblioterapeutkou doplňován a aktualizován (viz <http://www.knihkm.cz/sluzby/pro-dospELE/vzdelavani/biblioterapie/databaze-knih.html>). Knihovnice dochází jako dobrovolnice praktikovat biblioterapii také do Psychiatrické nemocnice v Kroměříži.

Osobnost biblioterapeuta

Chce-li knihovník pracovat také jako biblioterapeut, předpokládá se u něj dobrá znalost beletristické i odborné literatury, kterou ve své praxi používá. Z knihovnického hlediska je nutné, aby knihy osobně načetl, protože jen tak si může být jistý, že pracuje s klientem s „textem na tělo“. Velkou roli hraje však fakt, že knihovník-biblioterapeut musí být vzdělán i v oblasti psychologie. Doporučuji absolvování kvalitních psychoterapeutických kurzů a účast na seminářích s biblioterapeutickou a psychologickou tematikou. Nezbytné je mít svého supervizora (psycholog, psychoterapeut), se kterým knihovník konzultuje sezení s klienty. Má-li klient svého psychologa, měl by s ním knihovník navázat kontakt a vzájemnou spolupráci. Opomenout se nesmí ani důležité vlastnosti knihovníka-biblioterapeuta, jako jsou empatie, trpělivost, kreativita při formách práce s přečteným textem, musí si umět zachovat odstup a musí mít zvládnutou práci s hlasem. Je nezbytné, aby byl knihovník pro klienta natolik důvěryhodný, že nemá obavy se mu svěřit se svými

nejintimnějšími problémy. Samozřejmostí je zachování mlčenlivosti ze strany biblioterapeuta, o čemž musí být klient hned v počátku prvního sezení ujštěn.

Závěr

Nebylo by správné tvrdit, že biblioterapie je všemocná. Jak jsem se zmínila už výše, je to pouze podpůrná léčebná metoda. Má několikaletá praxe mi však jasně ukázala, že při správné aplikaci může výrazně napomoci při psychoterapeutické léčbě pacienta. Tuto zkušenost mám potvrzenou od psychologů, se kterými spolupracuji. Ještě cennější jsou pro mě ale pozitivní výsledky mé práce s klienty, ať už s dětskými, dospělými, či se seniory, se kterými praktikuji skupinová i individuální sezení. Mou snahou je rozšířit povědomí o této „Popelce“ mezi ostatními pomocnými terapiemi mezi co nejširší odbornou i laickou veřejnost. Byla bych velice ráda, kdyby se našli další ochotní knihovníci, kteří by se stejně jako já rozhodli pomáhat lidem pomocí biblioterapie. A pokud se podaří i v dalších knihovnách poskytovat biblioterapeutické služby, jako se to povedlo v naší Knihovně Kroměřížska, budu to považovat za svůj velký úspěch.

Literatura a informační zdroje

SVOBODA, Pavel. *Poetoterapie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, 187 s. ISBN 978-80-244-1682-3)

FABINOVÁ, Petra. *Biblioterapie – v souvislostech života s vědomím smrti*. Diplomová práce [online] 2010. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Marek Blatný. [cit. 2015-07-30]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/22236/ff_m_b1/>.

VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: ISV, 1995, 189 s. Knihovnictví. ISBN 80-85866-07-2.

STEJSKALOVÁ, Marina. *Psychoterapie uměním*. Vyd. 1. Praha: Pressto Publishing, 2012, 193 s. ISBN 978-80-905141-0-2.

Mgr. Roman Dub: Městská knihovna Písek a komunitní plánování

Městská knihovna Písek

Činnost Městské knihovny Písek je stanovena střednědobým strategickým plánem knihovny, který jako hlavní směry jejího rozvoje stanovuje několik klíčových oblastí. Jedná se o knihovnicko-informační služby, vzdělávací, komunitní a kulturní aktivity. Komunitní činnost v případě Městské knihovny Písek byla však poměrně dlouho založena pouze na realizaci spíše dílčích aktivit vycházejících z potřeb místní komunity. Jsme přesvědčeni, že dlouhodobě úspěšnou činnost v této oblasti lze realizovat jen v případě, podaří-li se postavit a ukotvit komunitní činnost knihovny na pevném základě v rámci městských a regionálních struktur. V rovině institucionální, a netýká se to pouze komunitních aktivit, nýbrž i činnosti knihovny obecně, může být prvním předpokladem úspěchu integrace činnosti městské knihovny do koncepčních dokumentů města. Ve většině měst se jedná zejména o komunitní plán, strategický plán rozvoje města, strategický plán rozvoje kultury a další. V reálné podobě však integrace do strategických materiálů nestačí. Druhým nezbytným krokem je zahájení úzké spolupráce s dalšími neziskovými organizacemi v rámci městské komunity, v optimálním případě rozšířené o společnou koordinaci činnosti.

Základním cílem, se kterým Městská knihovna Písek vstupovala v červnu 2013 do procesu tvorby komunitního plánu, bylo seznámit zainteresované subjekty s komunitními aktivitami knihovny a navázat spolupráci s poskytovateli sociálních služeb, případně získat nové kontakty. Smyslem bylo také ukázat knihovnu jako veřejný prostor vhodný pro spolupráci, jež skýtá řadu příležitostí pro podporu a rozvoj komunitní činnosti. Je třeba otevřeně přiznat, že stanovení cílů knihovny při vstupu do komunitního plánování bylo do určité míry poznamenáno neznalostí procesu komunitního plánování, stejně jako neznalostí prostředí poskytovatelů sociálních služeb.

Komunitní plán města Písek je strategickým dokumentem, jehož hlavním úkolem je naplnění vize Písecka jako příjemného místa pro život, společné pomoci, podpory a doprovázení. K dosažení této vize byly vytyčeny tři základní cíle: analyzovat potřeby sociálních služeb v dané lokalitě, zpřístupnit a rozvíjet potřebné sociální služby a zajistit informovanost poskytovatelů i uživatelů sociálních služeb. Zadavatelem a partnerem pro vytvoření komunitního plánu bylo město Písek. Proces komunitního plánování vedl řídicí tým projektu, jehož členy byli zástupci tripartity (zadavatelé, poskytovatelé a uživatelé sociálních služeb). Realizační tým složený ze zástupců realizátora – občanského sdružení CHANCE IN NATURE – LOCAL ACTION GROUP – zajišťoval činnosti spojené s procesem komunitního plánování. Na zpracování vlastního obsahu plánu se v podstatné míře podílely pracovní skupiny tvořené ze zástupců zadavatelů, poskytovatelů, uživatelů sociálních služeb a zástupců veřejnosti.

Pracovní skupiny byly zformovány čtyři, z nichž každá řešila problematiku příslušné prioritní oblasti zaměřenou na následující cílové skupiny: senioři, rodiny s dětmi, osoby s postižením a osoby v krizi. Výčet cílových skupin ukazuje na jasnou shodu se zaměřením činnosti řady knihoven v České republice. S výjimkou osob v krizi oslovuje Městská knihovna Písek svými aktivitami a projekty cílové skupiny senioři, rodiny s dětmi i osoby s postižením. Bylo proto jen logickým krokem mít zástupce knihovny právě

v těchto skupinách. Vlastní činnost pracovních skupin byla zahájena metodickým proškolením o principu komunitního plánování a vypracováním jednacího řádu. Pod vedením koordinátora zpracovala každá pracovní skupina pro svou cílovou skupinu analýzu SWOT zachycující silné a slabé stránky skutečného stavu. K jednotlivým prioritám pak byla navržena opatření a vytvořeny konkrétní návrhy dílčích aktivit. Z hlediska účasti knihovny na jednáních šlo o poměrně časově náročnou práci, neboť jednání trvala dvě a více hodin a zpravidla se uskutečňovala v intervalu jednoho až dvou měsíců. Práce v jednotlivých skupinách znamenala rovněž náročnost z důvodu personálního obsazení, neboť v každé skupině působil jeden pracovník knihovny s pracovním zaměřením na danou cílovou skupinu. Na druhé straně jednoznačným přínosem pro knihovnu byla naše možnost navrhovat konkrétní doprovodné aktivity pro jednotlivé cílové skupiny včetně aktivit průřezových. K upevnění postavení knihovny přispělo i konání úvodního veřejného projednávání komunitního plánu, zasedání pracovních skupin a organizace kulatého stolu na téma zajištění informovanosti v prostorách knihovny. K dokončení komunitního plánu a jeho konečnému schválení došlo téměř po dvou letech v březnu 2015.

Obsahově se komunitní plán skládá ze tří částí: analytické, strategické a implementační. Analytická část komunitního plánu zahrnovala sociodemografické analýzy ORP Písek, analýzu stávajících poskytovatelů sociálních služeb, cílových skupin – aktuálně znevýhodněných skupin –, analýzu potřeb zadavatelů sociálních služeb a další. Kromě toho proběhl výzkum názorů veřejnosti, a to formou ankety distribuované uživatelům a jejich rodinám. Distribuce proběhla rovněž v rámci městských úřadů a byla dostupná také na webových stránkách města. Analýza se ovšem netýkala pouze vlastních poskytovaných sociálních služeb, nýbrž také tzv. doprovodných služeb. Přestože doprovodné služby byly v rámci analýz akcentovány v menší míře, lze tvrdit, že informace o nich byly poměrně důležité pro další plánování komunitních aktivit Městské knihovny Písek.

Ve strategické části komunitního plánu jsou uvedeny priority, opatření a jednotlivé aktivity vedoucí k naplnění stanovené vize. Součástí jednotlivých aktivit je jejich charakteristika, doba trvání, odpovědnosti, případně spolupracující subjekty, rozpočet a výstupy. Komunitní plán města Písek si stanovil celkem pět hlavních priorit: podpora a udržení sociálních služeb, podpora a rozvoj sociálních služeb, zkvalitnění systému sociálních služeb, doprovodné služby a všeobecná podpora sociálních služeb. První tři z těchto priorit jsou primárně určeny pro registrované poskytovatele sociálních služeb, zbývající dvě jsou otevřeny i dalším subjektům.

Obecně se proces komunitního plánování potýká s problematikou zajištění informovanosti uživatelů i poskytovatelů sociálních služeb a v rámci všech jednání vystupovala tato potřeba stále do popředí. V souladu se svým posláním a strategií rozvoje se Městská knihovna Písek aktivně přihlásila ke komplexnímu řešení uvedené problematiky. Komunitní plán tak stanovil opatření týkající se přímo knihovny. V něm je formulována potřeba realizace přestavby bývalé školy J. A. Komenského na nové sídlo knihovny, jež splňuje základní požadavek na funkci otevřeného veřejného prostoru a slouží potřebám komunity. V nové budově by knihovna měla zajišťovat plnohodnotné informační služby a poskytovat prostor pro místní sdružení, neziskové organizace, poskytovatele sociálních služeb i zájmové skupiny obyvatel města Písku a okolí. Vedle informačních služeb bude městská knihovna

v nových podmínkách rozvíjet kulturní, vzdělávací a volnočasové aktivity vycházející z potřeb komunity s důrazem na prevenci sociálně patologických jevů.

Konkrétní aktivitou v rámci všeobecné podpory sociálních služeb realizovanou již v současných podmínkách knihovny je zajištění informovanosti v oblasti sociálních a doprovodných služeb, jenž si klade za cíl vytvořit jasně identifikovatelný informační uzel usnadňující uživatelům orientaci v oblasti sociálních služeb. Využití má být i potenciál knihovny jako přirozeného místa předávání a získávání informací. Jako hlavní informační kanál má sloužit internetový portál ve správě knihovny. K maximalizaci oslovení cílových skupin bude portál propojen s hlavními informačními webovými stránkami města Písek. K zajištění informovanosti budou využity rovněž tradiční tištěná média (letáky, tisk). Informace budou poskytovány také prostřednictvím odborných vzdělávacích akcí a e-mailového zpravodaje knihovny.

Ve spolupráci s vedoucími všech pracovních skupin, zástupci realizátora a Odboru sociálních věcí města Písek zahájila naše knihovna práce na tvorbě webu již v prosinci roku 2014. Základním cílem informačního webu sociální pomoci Písecka (www.sopop.cz) se stalo zajištění informovanosti v oblasti sociálních služeb a přispění k rychlejšímu řešení jednotlivých sociálních problémů. Důraz byl kladen také na získávání zpětné vazby od uživatelů. Vzhledem ke splnění cílů webu jsme se dále snažili o vytvoření atraktivního designu. Podstatnou vlastností pro nás byla rovněž přehlednost webu a srozumitelnost informací. Web obsahuje i řadu dalších praktických informací a události z oblasti sociálního a kulturního života města. Správu webu plně zajišťuje knihovna. To znamená pravidelnou aktualizaci dat, kontakt s poskytovateli sociálních služeb, aktualizace seznamu kontaktů a v neposlední řadě propagaci webu.

Obr. 1 Ukázka úvodní stránky webu sopop.cz. *Zdroj: sopop.cz*

Po zkušenostech s procesem komunitního plánování a po zhruba půlročním provozu webu můžeme s jistotou tvrdit, že se knihovně podařilo vykročit více do veřejného prostoru. Prostřednictvím pravidelné správy webu jsme v trvalém kontaktu s poskytovateli sociálních i doprovodných služeb v regionu. Není výjimkou, že někteří z nich se na knihovnu začali obracet se žádostí o spolupráci. Znalost prostředí sociálních služeb a kontakt s poskytovateli i uživateli nám umožňuje bezprostředně reagovat na požadavky komunity. Výsledkem celého procesu je mimo jiné upevnění pozice knihovny v rámci města.

Martina Bartáková, Mgr. Soňa Štoudková, Ph.D., Eva Vojtíšková: Lektotéka, muzikoterapie a arteterapie

Knihovna Jiřího Mahena, Brno

Tři nové služby Knihovny Jiřího Mahena v Brně

Hudební nástroje, hračky, didaktické pomůcky, výtvarné potřeby – věci veřejnosti dobře známé, Knihovna Jiřího Mahena (KJM) jim však dává novou roli, když je uvádí do dalších souvislostí vedle půjčování klasického knihovního fondu. Novou roli dostávají v prostředí, ve kterém se s nimi veřejnost dosud nepotkávala. KJM prostřednictvím dotačního titulu Ministerstva kultury Knihovna 21. století zavedla pro brněnské čtenáře i nečtenáře tři nové služby a těmito unikátními projekty se stala inspirací pro knihovny v rámci celé republiky. Článek, stejně jako prezentace v rámci konference Knihovny současnosti, je postupně představí z pohledu zavádění i postřehů z realizace.

Lektotéka

Lektotéka vznikla v roce 2013, když byl stejnojmenný projekt s podtitulem Hračky a pomůcky pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami podpořen v rámci výše zmíněného titulu. Primární motivace byla dvojí – navázat smysluplně na projekt Ruku v ruce, jehož hlavním posláním byla integrace dětí s různými druhy handicapů (tělesný, zrakový, mentální, zahrnuty byly i děti s poruchami chování a děti ohrožené sociokulturním vyloučením)⁷ a rozvinout jej. Dalším důvodem byly požadavky na nákup hraček a pomůcek pro děti. Jejich využívání během besed je nedocenitelnou přidanou hodnotou všech programů, děti se s nimi seznámí a jejich pedagogové či rodiče je mohou brát jako inspiraci a pořádit je následně i do školy či rodiny. Jedním z průsečíků byly v té době tři pobočky KJM, a tak pilotní soubor hraček směřoval právě k nim – na pobočky v městských částech v Králově Poli, na Staré osadě a v Líšni. Všechny tři pobočky pak přinesly určitou jistotu v podobě spolupráce se speciálními školami – spolupráce s nimi byla významnou podporou při kompletaci souboru hraček a pomůcek v úvodu projektu. Jednalo se o místa, ve kterých dlouhodobě spolupracují se školami pro děti s různými druhy handicapů (tělesný, mentální, kombinovaný, poruchy autistického spektra, dospělí klienti): Mateřská škola a Základní škola pro tělesně postižené Brno na Kociánce, Mateřská škola speciální, Základní škola speciální a Praktická škola ELPIS v Brně na ulici Koperníkova a Effeta – denní stacionář pro lidi s mentálním postižením a autismem v Brně.

Inspirací byly zahraniční organizace, tzv. lektotéky, které se ve světě vyskytují již od šedesátých let 20. století. Průkopníkem byla Skandinávie a právě odtud byl vypůjčen i název

⁷ V letech 2010–2012 byl v KJM realizován úspěšný projekt Ruku v ruce (podpořen z fondů EU), jenž byl zaměřen na integraci dětí s handicapem do většinové společnosti. Za tuto dlouhodobou činnost a inspirativní přínos pro další knihovny byla KJM v nedávné době oceněna titulem Knihovna roku 2012, v roce 2013 jí byla udělena Cena Mosty 2012 za bezbariérovost a soustavnou péči o uživatele s různými druhy handicapů a Cena Biblioweb 2013 za nejlepší knihovnický bezbariérový web. Těchto prestižních cen si KJM velmi váží a považuje je za výraznou motivaci v další péči o své stávající i potenciální uživatele.

projektu (Lekotek – švédský výraz pro Play Library, tj. půjčovnu hraček). Celá služba vychází jednak z potřeby nabízet stále kvalitnější vzdělávací programy pro děti, a jednak z dlouhodobého cíle knihovny jako komunitního aktéra a instituce přinášející vzdělávání bez rozdílu všem. V roce 2013 byl projekt podpořen částkou 15 000 Kč, stejný díl pak přidala KJM z vlastních prostředků. Již v průběhu roku bylo možné konstatovat, že si nová služba našla své příznivce, a to nejen mezi dětmi, jimž byla původně určena – zájem projeví děti a jejich rodiče napříč všemi skupinami čtenářů. Přes prvotní obavy o rychlé opotřebení či náročnou péči o hračky se pracovníci zmíněných poboček rychle přenesli. Služba si našla nejen své zájemce, ale setkala se s velkým pochopením a zodpovědností. Za uplynulou dobu se v podstatě neztratila jediná součástka z dnes již poměrně značného fondu hraček. Ke konci roku se pak připojily další pobočky.

Jedná se o promyšlený mechanismus, který zahrnuje koordinaci a spolupráci na mnoha úrovních. V rámci této nové služby je vytvářen soubor didaktických pomůcek a hraček, se kterými lektoři – pracovníci poboček, kteří programy vytvářejí – během besed pracují. Pedagogové, kteří se svými žáky docházejí na besedy, stejně jako rodiče si mohou vybrat konkrétní pomůcky a hračky, jež si později mohou pro své děti zdarma zapůjčit. Jedná se o podporu rozvoje motorických a komunikačních dovedností, vytváření pozitivního vztahu ke knihovnám a čtenářství a podporu komunitní činnosti knihovny. Je to jedna z cest, jak potřebné pomůcky dopřát i těm, kteří si je z vlastních prostředků nemohou dovolit, a výraznou měrou tak přispět k rozvoji a podpoře pečujících (rodiče, pedagogové) v jejich úsilí o rozvíjení potenciálu těchto dětí, celoživotního vzdělávání a sociální integraci dětí, potažmo dospělých. Děti získávají návyk navštěvovat knihovnu již od útlého věku, přičemž si již nyní uvědomují rozmanité možnosti, které jim taková instituce může nabídnout. Pomocí tohoto projektu navíc knihovna získává potřebné zkušenosti v zemi, která s tímto druhem služby neměla dosud příliš velké zkušenosti.

Kompletace souboru hraček je v kompetenci již zmíněných pracovníků poboček, harmonizaci na všech úrovních realizace projektu pak má na starost koordinátor. Pedagogové ze škol či denních stacionářů jsou vyzváni k předání podnětů k zakoupení konkrétních pomůcek či hraček; dle svých odborných zkušeností vybírají pomůcky také knihovníci. Možnost podat návrh na koupi mají rovněž rodiče či jejich děti. Uživatelé knihovny mají následně k dispozici hračky jak v on-line katalogu, tak v podobě tištěné brožury – ta je unikátní pro každé zapojené pracoviště a obsahuje fotografie i detailní informace. Její součástí je také rozdělení hraček a pomůcek do logických skupin, jako jsou procvičování zručnosti, tematické hry, logické myšlení, puzzle, maňásci, obrázkové knihy se zvuky, hudební nástroje či společenské hry.

Na úspěšný první ročník Lekotéky navázaly další dva, když byl projekt v letech 2014 a 2015 opět podpořen z dotace Ministerstva kultury. Do projektu se v této době ochotně zapojilo dalších čtrnáct poboček v dalších městských částech: Černá Pole, Jundrov, Lesná, Řečkovice, Slatina, Starý Lískovec, Vinohrady, Žabovřesky, Žebětín, Mahenův památník, Tuřany, Maloměřice, Bystrc a Komárov a sedm škol či stacionářů zaměřených na děti se sluchovým a pohybovým handicapem, děti s poruchami chování či integrující romské děti. Začátkem roku 2015 se do projektu zapojila také ústřední knihovna na Kobližné ulici. Stalo se tak napojením na jiný velmi úspěšný projekt Bubnohrátky a muzikoterapeutické pořady, kdy byl veřejnosti nabídnut soubor zejména přírodních perkusních nástrojů. Podobně jako tomu

bylo s hračkami i zde byl zaznamenán velký zájem o půjčování nástrojů. Druhým oddělením KJM, které se do projektu zapojilo, je Knihovna pro nevidomé a slabozraké, do jejíhož fondu byly pořízeny hmatové knihy a tyflopomůcky. Do konce roku přibude i nemalý soubor hraček a pomůcek v rámci Knihovny pro děti a mládež.

Po třech letech fungování služby Lekotéka tak bude možné konstatovat, že projekt značnou měrou zasáhl do nabídky KJM, zaručil si svoji potřebnost a současně zaujal jak laickou, tak odbornou veřejnost. V rámci celé KJM je zapojeno 50 % všech provozů KJM a celkově bude ke konci roku 2015 ve fondu na 350 hraček a didaktických pomůcek z domácí i zahraniční provenience. Služba je zdarma dostupná všem zaregistrovaným čtenářům a celkově na ni bylo během tří let realizace vynaloženo přes 100 tisíc Kč. Na podzim roku 2014 byla KJM navíc oceněna prestižním titulem Knihovna roku 2014 v kategorii významný počin v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb.

Muzikoterapie v knihovně

Knihovna Jiřího Mahena v Brně slouží širokým vrstvám veřejnosti bohatým spektrem služeb. Vedle poskytování a šíření informací nabízí vzdělávací, prožitkové a integrační programy a akce. Stává se tak zároveň místem setkávání, prožívání a sdílení. Programy s muzikoterapeutickou náplní rozšiřují tento už vytvořený prostor nejen o možnost společného prožitku a radosti z hudby, ale také o možnost relaxace, psychohygieny, odpočinku a duševního rozvoje.

Muzikoterapie a hudba

Muzikoterapie je svébytnou expresivní terapií (stejně jako např. arteterapie, dramaterapie, ergoterapie ad.), která využívá zvuku k terapeutickým účelům. Výsledkem takového léčebného působení je navození pozitivních změn ve všech oblastech lidského bytí (rovina fyzická, emoční, mentální, duševní), čímž dochází ke zvyšování kvality života, sociálních vztahů, celkového zdraví a duševní pohody.

Zvuk, hudba a rytmus jsou všude kolem nás. Hudba k nám neodmyslitelně patří a provází nás od samých počátků lidstva, a to nejen aby nás těšila, esteticky uspokojovala a kultivovala, ale také aby nám přinášela tělesné i duševní zdraví, pohodu i rozvoj.

V současné době žijeme vlivem technologií ve zvukově nepřirozeném prostředí plném hluku a zvukového smogu. Jsme přehlčeni hudbou a často, aniž bychom si to uvědomovali, je náš sluch i naše smyslové vnímání přetěžováno. A stejně jako není jedno, jaké jídlo jíme a jakou vodu pijeme, nemůže nám být lhostejné ani to, jakou hudbu posloucháme a jakými zvuky se obklopujeme. Taková hudba, která má relaxační, harmonizující a léčivý charakter, je hudbou muzikoterapeutickou (HOLZER, DRLÍČKOVÁ, 2012; HOLZER, 2013).

Metoda celostní muzikoterapie Lubomíra Holzera

Muzikoterapie má široké a nezastupitelné uplatnění v oblasti sociální péče, zdravotnictví a speciálního školství a je významnou součástí péče o jedince se specifickými potřebami a s handicapem. Stále více ale nachází své uplatnění i v životě intaktní populace, pro kterou se stává cenným zdrojem zkvalitňování života (FALTUSOVÁ, 2014).

V Knihovně Jiřího Mahena nabízíme metodu Celostní muzikoterapie Lubomíra Holzera (CLHM), což je svébytná metoda, která předpokládá holistický přístup ke světu a k člověku a která nevychází z psychoterapie a nepoužívá žádné psychoterapeutické techniky ani postupy (HOLZER, DRLÍČKOVÁ, 2012). Právě to z ní činí metodu velmi univerzální a relevantní i pro veřejný prostor, jakým je knihovna. Může být realizována u všech cílových skupin bez omezení. Aby ale byla účinná a bezpečná, je třeba dodržovat její postupy a principy. Jedním ze zásadních principů je vnímání zvuku jako jediného terapeutického média. Zvuk nemůže být nahodilý, respektuje určitou organizaci melodiky a rytmu a je vždy vytvářen školeným muzikoterapeutem. Z toho pramení i použití nástrojů muzikoterapeutické kvality, tj. nástrojů z přírodních materiálů, s přirozeným laděním a s bohatým spektrem alikvotních tónů. Tomuto kritériu vyhovují nástroje lidové, etnické a staré evropské nástroje (před zavedením temperovaného ladění), jako např. salašnická fujarka, brumle, ústní harfa, šamanský rámový buben, djembe, didgeridoo, tibetské mísy, citera atd. (HOLZER, DRLÍČKOVÁ, 2012).



Obr. 1 Tibetské mísy. Zdroj: archiv KJM, foto Barbora Linková

V knihovně nabízíme následující aktivní i receptivní formy dle metody CMLH:

- **Prožitková muzikoterapeutická relaxace:** Při pasivní muzikoterapeutické relaxaci dochází ke zklidnění, emočnímu uvolnění, energizaci a harmonizaci těla i duše. Muzikoterapeut zpívá, užívá rytmů, vibrací a hry na nástroje s přirozeným laděním. Každý prožitek je vždy jedinečný a neopakovatelný.

Účastníci relaxace leží na podložce, přikryti dekou. V knihovně je muzikoterapie realizována v nově zrekonstruovaném sále, který není rušen a ani nenarušuje provoz knihovny a má všechna potřebná kritéria bezpečného muzikoterapeutického prostoru.

Relaxace je nabízena široké veřejnosti pravidelně v intervalu jednou za 14 dní a skupině osob pečujících o handicapované děti jednou až dvakrát za měsíc. Skupiny se schází v počtu 8–15 osob.



Obr. 2 Prožitková relaxace se Soňou Štoudkovou, Hudební seminář o muzikoterapii pro hudební knihovníky, 28. 4. 2015. Zdroj: archiv KJM, foto Barbora Linková

- **Bubnohrátky (skupinové muzikoterapeutické bubnování):** V případě muzikoterapeutického bubnování nejde primárně o získávání hudebních dovedností, ale o prožitek samotný. Takovéto společné bubnování a zpěv přináší relaxaci, fyzické a psychické uvolnění, podporu neverbální komunikace atd., na psychosociální úrovni vědomí sounáležitosti a vlastní jedinečnosti a identity zároveň. Bubnohrátky nabízíme široké veřejnosti jednou za měsíc a školám (běžným, speciálním a praktickým) a mateřským školám v rámci nabízených besed Hudební knihovny KJM. Skupina je omezena počtem 15 osob.



Obr. 3 Bubnohrátka (lektor Soňa Štoudková), akce knihovny pro širokou veřejnost v zázemí lesní mateřské školy Mariánka. Zdroj: archiv KJM, foto Barbora Linková

- **Muzikoterapeutická pohádka:** Interaktivní příběh s využitím prvků celostní muzikoterapie a rozmanitých lidových a etnických hudebních nástrojů (např. koncovka, fujarka, brumle, ústní harfa, djembe, šamanský buben, tibetské mísy, didgeridoo) dovoluje dětem spoluvytvořit a prožít „pohádkový“ prostor, v němž je možné maximálně rozvinout fantazii, spontaneitu a tvořivost. Kombinace aktivních a pasivních muzikoterapeutických technik podporuje rozvoj empatie, naslouchání, koncentrace, sebevnímání, schopnost relaxace ad. Pohádka je nabízena školám v rámci besed Hudební knihovny KJM.

Receptivní i aktivní muzikoterapie je v nabídce jak pro konkrétní cílové skupiny (základní školy, školy praktické a speciální, mateřské školy, Klub maminek a Klub seniorů, osoby pečující ad.), tak i pro širokou veřejnost. Muzikoterapeutické programy jsou realizovány pravidelně (programy pro širokou veřejnost, relaxace pro osoby pečující), ale i nárazově (Klub seniorů, Klub maminek, muzikofiletické programy pro školy, integrační programy).

Projekty

Projekt Bubnohrátky

Metoda CMLH, která je postavena na práci s kvalitními muzikoterapeutickými nástroji, by nemohla být realizována bez úspěšných projektů, které nám dovolily nástroje v muzikoterapeutické kvalitě zakoupit.

V roce 2014 byl z dotačního programu Knihovna 21. století úspěšně realizován projekt Bubnohrátky, díky němuž bylo možné zakoupit 10 bubnů djembe a sadu perkusních nástrojů pro společné muzicírování (hudební zvířátka, chřestidla, balafon, šamanský buben). Z financí knihovny pak byly dokoupeny zvukomalebné nástroje s meditačním a harmonizačním účinkem, jako např. dešťová hůl, zvonkohra Koshi, tibetské mísy nebo kalimba. Pro potřeby prožitkové relaxace byla pořízena také sada karimatek, dek a polštářků.



Obr. 4 Muzikoterapeutické nástroje z projektu Bubnohrátky. Zdroj: *archiv KJM, foto Barbora Linková*

V praktické rovině projektu bylo realizováno několik desítek muzikoterapeutických dílen. Jednalo se o programy pro mateřské a základní školy, včetně škol praktických a speciálních, pro Klub maminek, Klub seniorů, osoby pečující a širokou veřejnost. Těžištěm projektu byly dílny společného muzikoterapeutického bubnování Bubnohrátky. Zakoupené bubny a perkusivní bicí a melodické nástroje byly využity také pro dílny společného muzicírování Muzikohrátky a pro muzikofiletické pořady (tj. hudebně-vzdělávací dílny s prvky muzikoterapie). Jmenovitě např. pro besedu s názvem „Zpátky ke kořenům“ o hudbě přírodních národů. Dále byly hudební nástroje hojně využity při muzikoterapeutické

pohádce, ve které je pro vyprávění příběhu využito různých lidových a etnických hudebních nástrojů.

Teoretickou rovinu projektu představoval nově vytvořený cyklus přednášek a otevřených workshopů „Muzikoterapeutický podzim“, který měl širokou veřejnost seznámit s rozmanitým a dynamicky se rozvíjícím oborem muzikoterapie. Pozvání přijali odborníci v oboru, jmenovitě např. PhDr. Katarína Grochalová („Švédská muzikoterapeutická metoda FMT“), PaedDr. Lubomír Holzer („Hudba sama neléčí – o metodě celostní muzikoterapie“), Mgr. Anna Neuwirthová, Ph.D., („Hlas v muzikoterapii“), celostní muzikoterapeutka Eva Sádčíková („Relaxační koncert s tibetskými mísami“). Součástí cyklu byl i integrační program společného bubnování s Matějem Záhoříkem, klienty centra Kociánka a přihlášenými účastníky z řad široké veřejnosti. Cyklus otevřel v září 2014 koncert brněnského alternativního hudebníka a bubeníka Pavla Fajta, který ještě též večer představil účastníkům svou muzikoterapeutickou metodu Melodické bubny.



Obr. 5 Přednáška PaedDr. Lubomíra Holzera na Hudebním semináři o muzikoterapii, 28. 4. 2015.

Zdroj: archiv KJM, foto Barbora Linková

Arteterapie

Projekt Expresivní terapie a prožitkové aktivity v knihovně

Na projekt Bubnohrátky úspěšně navázal v roce 2015 projekt rozšiřující nabízené programy o arteterapeutické a artefiletické dílny.

Stejně jako u projektu Bubnohrátky vidíme přínos v následujících oblastech:

- vytvoření komunitního a bezpečného prostoru pro specifické skupiny obyvatel (školy pro děti se specifickými potřebami, těhotné ženy, senioři, maminky s dětmi, handicapovaní lidé, osoby pečující);
- obohacení stávajících vzdělávacích programů pro děti MŠ a ZŠ o pořady přinášející nové, nejen artefietické prožitky a radost z intuitivního tvoření;
- integrace lidí se specifickými potřebami a sociálně znevýhodněných občanů;
- relaxace, psychohygiena, sebepoznání, duševní a osobní rozvoj;
- zapojení knihovny jako společenského a osvětového centra do kulturního dění města a kraje.



Obr. 6 Arteterapie. Zdroj: archiv KJM, foto Barbora Linková

Arteterapie v knihovně si klade za cíl pozitivní prožitek a uvolnění, seznámení se a komunikaci ve skupině a především radost z nalézání vlastní hodnoty za pomoci spontánní tvorby a její vědomé reflexe. Doposud bylo uspořádáno několik akcí pro širokou veřejnost, maminky s dětmi, seniory, atd. V současnosti se poskytované arte-programy nadále vyvíjí a postupně dostávají podobu stále nabídky arteterapeutických sezení pro dospělé a také artefietických dílen pro děti.



Obr. 7 Arteterapie v zahradě s Hankou Sakmarovou, zahrada pobočky KJM v Brně-Maloměřicích, 5. 8. 2015. Zdroj: *archiv KJM, foto Barbora Linková*

Nově také prohlubujeme vzájemnou spolupráci arteterapie s muzikoterapií, např. v rámci dialogických setkání „Dialog s vodou“, „Dialog s přírodou“, v nichž se mohou účastníci vzájemně inspirovat, tvořit a reagovat na sebe skrze hudební a výtvarnou expresi.



Obr. 8 Dialog s vodou, Knihovní klub v Café u Mahena, 24. 8. 2015. Zdroj: archiv KJM, foto Barbora Linková

Cílem nabízených muzikoterapeutických a arteterapeutických programů je rozšířit poskytované služby o akce sledující nejen vzdělávání a přenos informací, ale i sebepoznání a sebezkušenost, a tím vytvořit z prostředí knihovny mnohem důvěrnější a osobnější prostor, který bude veřejnost přitahovat.

Při zrodu Lektotéky byla na prvním místě myšlenka pomoci dětem se speciálními vadami začlenit se co možná nejlépe do společnosti a přesvědčení, že těmto dětem nejvíce pomůže hra praktikovaná v co nejranějším věku, neboť Lektotéka považuje hru za dětskou práci, která rozvíjí všechny typy dovedností a je zdrojem emociálních zážitků. Do budoucna se počítá se systematickým doplňováním a rozšiřováním nabídky na další provozy KJM. Stejně tak je možné ověřit případný zájem u dalších cílových skupin mezi čtenáři i nečtenáři KJM. Uvedení dalších dvou projektů – muzikoterapie a arteterapie – do nabídky KJM je pak přímo navázané na profesní vzdělání konkrétních pracovníků knihovny a odvahu vyjít s touto nezvyklou službou ven. Z tohoto pohledu je přenesení služby v popsané podobě jiným a poměrně složitých procesem – vyžadujícím adekvátní vzdělání konkrétních pracovníků – než v případě Lektotéky, kterou je možné zřídit v rozmanitých podobách. Nicméně kontaktní osoby z KJM jsou ochotné poradit a být nápomocné při jakýchkoli podobných počinech v prostředí dalších knihoven.

Literatura a informační zdroje

FALTUSOVÁ, V. *Aplikace Celostní muzikoterapie v základní škole speciální*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014

HOLZER, L. a S. DRLÍČKOVÁ. *Celostní muzikoterapie v institucionální výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3323-3

HOLZER, L. *Hudba sama neléčí*. 2013. Dostupné

z http://www.muzikoterapie.name/Hudba-sama-neloci/c4312df6_5bfe_4c72_85fe_063b80a2ccc7.aspx?master_c73cda2f_ece9_4045_9520_9485c0f6fb52_newsId=31b7ff6c_c11f_472e_8dbe_16f98139da46

Pavel Zajíc: Uživatelům k užítku, knihovníkům pro inspiraci

Městská knihovna v Rožnově pod Radhoštěm

Jak na službu? Těžká otázka, ještě těžší provedení. Nicméně knihovna je služba veřejná, a proto je vstupní otázka nejenom legitimní, ale také důležitá. Ve svém příspěvku se pozastavím u jedné ze služeb mé domovské instituce, která myslím stojí za zmínku a může upoutat vaši pozornost. Proto vzhůru: Knihovníkům pro inspiraci a uživatelům k užítku. Jak nepřicházet o čtenáře? Když jsem se svou kolegyní před několika lety probíral pracovní záležitosti, narazili jsme mezi řečí na jednu ze služeb, kterou již poskytujeme řadu let a připadá nám velmi přirozená. Avšak jaké bylo mé překvapení, když mne informovala o skutečnosti, že jsme jedna z mála knihoven, která službu chápe následovně. Oč se tedy jedná? Řeč bude o způsobu, jakým v naší knihovně přistupujeme k problematice využití fondu dokumentů určenému pouze a výhradně zrakově hendikepovaným uživatelům (tedy úzkému okruhu uživatelů) a možnostem, jak na celou problematiku nahlížet.

Jistě znáte Knihovnu a tiskárnu pro nevidomé Karla Emanuela Macana, která je podřízena přímo Ministerstvu kultury. Její služby jsou určeny slabozrakým a nevidomým. Řada veřejných knihoven buduje s finanční podporou dotačního titulu Ministerstva kultury Knihovna 21. století fondy dokumentů určených výhradně čtenářům se zrakovým hendikepem a dále je nabízí právě takto hendikepovaným uživatelům.

Nejinak tomu je i v Městské knihovně v Rožnově pod Radhoštěm. Čtenáři – uživatelé –, kteří chtějí využívat služeb naší knihovny určené zrakově hendikepovaným, musejí splňovat a dodržovat ustanovení knihovního řádu a Výpůjčního řádu Zvukové knihovny. Dovolte mi zde zmínit některé důležité body tohoto řádu, jsou to ustanovení bodů 2, 3, 4, 5:

„2. Kompletní fond zvukové knihovny je k dispozici pouze zdravotně postiženým čtenářům (registrovaným dle bodu 3 tohoto řádu). Ostatním čtenářům není možné půjčovat zvukové knihy z produkce Knihovny a tiskárny pro nevidomé K. E. Macana.

3. Podmínkou pro půjčování zvukových knih je řádné vyplnění přihlášky (dle Knihovního řádu), která musí obsahovat i potvrzení lékaře, příp. organizace ZP (potvrzení neobsahuje diagnózu). Osobní údaje čtenářů (dle ustanovení čl. 5 knihovního řádu) jsou získávány a uchovávány pouze pro vedení čtenářské evidence a ochrany knihovního fondu a jsou zpracovávány v souladu s požadavky zákona o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb. a zákona o autorských právech č. 121/2000 Sb. v platném znění.

4. Zdravotně postižení uživatelé služeb zvukové knihovny (registrovaní dle bodu 3 tohoto řádu) jsou osvobozeni od registračního poplatku.

5. Fond zvukových knih zahrnuje nahrávky literárních děl všech žánrů pořízené na magnetofonových kazetách a CD (ve formátu audio a mp3). Fond slouží zdravotně postiženým, především nevidomým a těžce zrakově postiženým.“

Tolik knihovní řád. Pro dokreslení vstupní situace použijí čísla, aby se představa nabídky zhmotnila. Městská knihovna nabízí celkem 1417 zvukových dokumentů (audioknih a zvukových knih, ať už na CD, či analogových kazetách), z toho fond určený výhradně hendikepovaným uživatelům čítá 449 titulů a zbylých 968 titulů je určen všem uživatelům

bez rozdílů. To znamená, že ač je to na první pohled fond celkem rozsáhlý, má nutně své limity.

Naproti tomu Knihovna a tiskárna Karla Emanuela Macana (KTN) nabízí hendikepovaným uživatelům cca 12 000 titulů. To je značně rozdílné číslo, značně rozdílný fond – bohatší. Jak „dostat“ tento fond k našim koncovým uživatelům (hendikepovaným)?

Městská knihovna v Rožnově má s KTN uzavřenu smlouvu o spolupráci, ve které jsou specifikovány podmínky, za nichž obě instituce spolupracují. Od roku 2014 má naše knihovna možnost přístupu do tzv. digitální internetové knihovny KTN, kde můžeme našim koncovým uživatelům stáhnout jakýkoliv požadovaný a dostupný dokument (za dodržení přesných zákonných a smlouvou stanovených podmínek) a dále jim jej poskytnout k využití. Avšak tato věc má svá úskalí. V čem tkví? Abychom si je uvědomili, musíme se podívat na spektrum našich hendikepovaných uživatelů. V našem případě se jedná z drtivé většiny o seniory, kteří byli a jsou našimi dlouholetými klienty. Jsou na naše služby zvyklí a rádi je využívají.

S postupem věku a zhoršujícím se zdravotním stavem však ztrácejí možnost klasicky číst. Je potřeba si uvědomit také skutečnost, že tito lidé ztrácejí nejenom schopnost klasického čtení, ale také řadu jiných schopností, které jim byly po celý život vlastní (bezproblémový pohyb, komunikace s vnějším světem, orientace v neznámém prostředí, navazování kontaktů atp.). Ocitají se tak ve velmi obtížné situaci, která častokrát vede k frustraci a sociální izolaci.

Jak těmto našim dlouholetým klientům, pro které může knihovna přestat být z výše zmiňovaných důvodů zajímavou, podat v těžkém období pomocnou ruku?

Zkousíme to pomocí nabídky zvukových a audioknih, ať už z fondu naší knihovny, či fondu KTN. Jakým způsobem?

- Neustále fond budujeme, rozšiřujeme (roční rozpočet na nákup těchto dokumentů činí 20 000,-);
- propagujeme službu na internetových stránkách (<http://knir.cz/sluzby/proslabozrake/>);
- propagujeme službu formou letáků v knihovně, v čekárnách praktických lékařů či očních specialistů;
- propagujeme službu v rámci cyklu hlasitého čtení v Domově pro seniory v Rožnově, které probíhá jednou měsíčně pod názvem „Nechte knihy promluvit“.

Co konkrétního ve službě nabízíme?

- Asistenci s výběrem titulů (vytištěné seznamy titulů dostupných v KTN) a druhem nosičů (CD, mp3, analogová kazeta – senioři častokrát dávají přednost analogovým kazetám před digitálními nosiči);
- přímé objednání titulů v KTN;
- (telefonická) informace čtenáři o doručení titulu do knihovny, popř. donášková služba;
- fyzické vrácení do KTN – prostřednictvím pošty (bez nákladů na poštovné).

Daří se nám propagace? Nevím, troufám si říci, že ano. Jediným ukazatelem, který je možno sledovat, je počet uživatelů využívajících službu. Aktuální počet je 25 (k 5. 9. 2015).

Lze namítnout, že se jedná o velmi malé číslo, neboť celkový počet registrovaných uživatelů v Městské knihovně Rožnov činí 2949. Avšak dovolte mi z tohoto místa malé srovnání, které je jádrem celého příspěvku.

Celou službu, která se týká půjčování zvukových nosičů z KTN, statisticky vykazujeme jako MVS (meziknihovní výpůjční službu). Právě v kontextu těchto statistik nám vychází zajímavé srovnání. MVS naše knihovna poskytuje jako jednu ze svých standardních služeb všem svým uživatelům. V následující tabulce pak máme možnost porovnat, jak velké procento výpůjček z využití služby MVS tvoří výpůjčky z KTN, které nám vytváří velmi malá skupina uživatelů (0,8 %) z celkového počtu registrovaných uživatelů.

Tab. 1 Srovnání, jak velké procento výpůjček z využití služby MVS tvoří výpůjčky z KTN

Rok	Počet vypůjčených titulů z KTN	Počet vypůjčených titulů z KTN v %	Realizovaných výpůjček MVS z jiných knihoven
2012	124	30,69	401
2013	87	20,09	433
2014	45	14,19	317
2015 (leden–srpen)	75	32,05	234

Zdroj: autor příspěvku

V rámci tohoto srovnání potom vychází skupina hendikepovaných uživatelů jako velmi významný činitel ve využívání služby MVS v rožnovské knihovně. Vždyť necelé 1 % uživatelů tvoří bezmála třetinu výpůjček jedné z velmi důležitých služeb knihovny.

V kontextu tohoto srovnání pak rozhodně vynaložené úsilí, energie a čas na propagaci nevycházejí jako marná investice. Spíše naopak.

Co tedy lze vidět na konci naší snahy?

- Spokojeného uživatele;
- rozšíření nabídky dokumentů;
- vstřícné kroky k lidem v nelehké životní situaci.

A to by mělo být na konci jakékoliv činnosti knihovny. Spokojený uživatel a ještě něco navíc. Nevím, nakolik je tento model přenositelný do jiných knihoven. Jsem si také vědom, že se nejedná o fenomenální výsledky. Avšak rád o práci v knihovnách přemýšlím a tento úhel pohledu mi připadá zajímavý.

Když jsem před několika lety vytvářel jakýsi propagační leták na službu MVS, použil jsem pro tuto zkratku slogan. **MVS? = Malá Velká Služba!** Právě pro zrakově hendikepované uživatele to platí v naší knihovně beze vší diskuse.

Nebo se pletu?

Literatura a informační zdroje

Knihovní řád Městské knihovny Rožnov pod Radhoštěm. Příloha 3: Výpůjční řád Zvukové knihovny. In: knir.cz [online]. 1. 2. 2012 [cit. 2015-09-05]. Dostupné z: <http://knir.cz/files/soubory/pril3zvukovka.pdf>

Jana Galášová: Péče o polskou minoritu v Městské knihovně Český Těšín

Městská knihovna Český Těšín

Historie

Těšínsko (také Těšínské Slezsko) je neobyčejně zajímavý region. Nachází se v nejvýchodnější části Moravskoslezského kraje, své hranice má společné s Moravou, Slovenskem a Polskem. Jeho mimořádnost spočívá v tom, že je územím dvojjazyčným, kde po staletí docházelo k prolínání nejen polské a české, ale později i německé a židovské kultury. Původním obyvatelstvem na tomto území byli od 8. stol. Wislané a Opolané s mocenským centrem v Chotěbuzi-Podoboře a v období Velkomoravské říše patřilo území pod její správu. Po zániku Velkomoravské říše ovládli Těšínsko nakrátko Přemyslovci a od poloviny 11. století připadlo Těšínské knížectví polským Piastovcům. Od začátku mělo Těšínské knížectví blízko k českému královskému dvoru, kníže Měšek I. byl spřátelen s Václavem II., svou dceru Violu dal za ženu jeho synovi Václavu III. Těšínský kníže Přemysl I. byl osobním přítelem a diplomatem císaře Karla IV. a jeho syna Václava IV. Po smrti poslední Piastovny kněžny Lukrecie (1653) připadlo Těšínsko jako léno Koruny české Habsburkům, což trvalo až do r. 1918.

Geografie

Z pohledu geografického je nutno upozornit na r. 1920, kdy bylo Těšínsko v důsledku událostí 1. světové války rozděleno mezi nástupnické státy. Složitá národnostní situace na Těšínsku způsobila, že k určení státní hranice mezi Polskem a Československem na Těšínsku došlo až v r. 1920.

Zmíněné území bylo rozděleno na české Těšínsko (56 %) a polské Těšínsko (44 %). Rozdělena byla i historická metropole Těšín na Český Těšín a polský Cieszyn. Důležitými místy v české části Těšínska jsou Slezská Ostrava (městská část Ostravy), okres Karviná s městy Karviná, Havířov, Orlová, Bohumín, Český Těšín; dále okres Frýdek-Místek s městy Frýdek (městská část Frýdku-Místku), Třinec, Jablunkov.

Dnešní Těšínsko je termín označující bývalé Těšínské knížectví. Historickou metropolí je město Těšín, nejvyšší horou pak Lysá hora. Pohledy na dnešní hranice území se různí. Obecně se zastává pohled geografický, který představuje Těšínsko v jeho historických hranicích. Existuje však také pohled etnický, který vyplývá z používání tzv. obcovacího jazyka, tzn. jazyka, kterým mluví zdejší obyvatelstvo.

Jazyk

Jazykové poměry na Těšínsku jsou složité, avšak o to zajímavější. Po staletí zde žijící národnosti Poláků, Čechů, později Němců a Židů vytvořily jazykově autonomní území. Obyvatelstvo hojně používá těšínské nářečí, kterému Češi říkají „po našymu“, což je dialekt s prvky českými, polskými a německými. Dialekt je natolik odlišný od spisovné češtiny nebo polštiny, že mu jak Čech, tak Polák z vnitrozemí těžko rozumí.

Národnostní složení

Při náhledu na tento region se nesmí zapomínat, že zde žije početná polská minorita. Podívejme se blíže, jaké byly národnostní poměry na Těšínsku v minulosti. Pro porovnání vycházejme ze sčítání lidu před 1. světovou válkou (r. 1910) a ze sčítání o sto let později (r. 2011).

Ze sčítání lidu v r. 1910 uvádím jen tyto stručné údaje: V r. 1910 žilo v nynější české části Těšínska 68 % obyvatel z celého území Těšínska. Obcovací jazyk v dnešní české části Těšínska byl polský (48,5 %), český (39,5 %) a německý (12,0 %). Do 1. světové války přesídlilo 58 545 přistěhovalců polského původu z Haliče do ostravské aglomerace za prací. Podle sčítání lidu z r. 2011 žije v ČR 42 302 obyvatel polské národnosti. Ve většinovém prostoru jsou Poláci usazeni velmi nerovnoměrně, soustředěně však žijí na Těšínsku. V Moravskoslezském kraji žije 28 430 (tj. 2,3 %) osob, které se hlásí k polské národnosti. Většina z nich žije tradičně ve dvou pohraničních okresech Karviná (5,04 %) a Frýdek-Místek (6,48 % z celkového počtu obyvatel) [ONDŘEKA, *Těšínsko* 58, č. 1].

Dvojjazyčnost

Ze statistických údajů vyplývá, že zákonem danou desetiprocentní přítomnost pro uplatňování menšinových jazykových práv překračují Poláci v současné době ve 30 obcích české části Těšínska, v žádné z nich však počet polského obyvatelstva nepřevyšuje podíl ostatního obyvatelstva. Z měst jsou to Český Těšín (13,66 %), Třinec (13,42 %), Jablunkov (15,74 %), z obcí pak např. Hrádek (31,33 %), Bystřice nad Olší (24,13 %) nebo Vendryně (16,06 %). Tímto je vysvětleno dvojjazyčné označení názvu města (Český Těšín, Czeski Cieszyn), ulic (Božkova, Bożka) nebo správních budov (Městský úřad, Urząd Miejski).

Knihovnické služby pro polskou minoritu na Těšínsku

Nejen Městská knihovna v Českém Těšíně, ale i ostatní knihovny na Těšínsku se v rámci svých kompetencí polskou minoritou zabývají systematicky a dlouhodobě. Styčné body v oblasti knihovnictví vznikly na počátku padesátých let 20. století, kdy došlo ke sloučení fondů veřejných knihoven s fondy PZKO (Polský kulturně osvětový svaz), a to ve všech obcích na Těšínsku, kde knihovny PZKO existovaly. Tím byl položen základ vzájemných českých a polských aktivit v oblasti knihovnictví, která trvá dodnes. Knihovny budují knihovní fondy v poměrném národnostním zastoupení obyvatelstva, literaturu v polském jazyce zajišťuje Regionální knihovna v Karviné. Jako pověřená knihovna buduje cirkulační fondy polské literatury, které mají v obcích v okresech Karviná a Frýdek-Místek doplnit nabídku průběžně doplňovaných fondů v polském jazyce. Centrem kulturních a vzdělávacích aktivit pro polské spoluobčany je však Český Těšín, který je hlavním sídlem organizací Poláků žijících v ČR, např. Kongresu Poláků, Hlavního výboru Polského kulturně osvětového svazu, Sdružení přátel polské knihy, ale i polské scény Těšínského divadla. Výrazné postavení zde má i městská knihovna.

Charakteristika Městské knihovny Český Těšín

Město Český Těšín má 24 598 obyvatel, Městská knihovna shromáždí 97 646 knihovních jednotek, (z toho 16 998 svazků knih v polském jazyce), odebírá 138 exemplářů periodik

(z toho 11 pol.), eviduje 97 712 fyzických návštěv ročně (z toho 10 828 pol.) a registruje 4 500 uživatelů (z toho 791 pol.). Uspořádá 742 kulturních (z toho 73 pol.) a 83 vzdělávacích akcí ročně pro 17 064 návštěvníků (z toho 2010 pol.), realizuje 197 834 výpůjček (z toho 16 947 pol.). Eviduje 11 176 návštěvníků internetu, uživatelům zpřístupňuje čtyři vlastní elektronické databáze a dva externí EIZ (údaje z r. 2014).

Aktivity

MěK Český Těšín má samostatné oddělení polské literatury, které kromě knihovnických služeb pořádá kulturní vzdělávací akce pro žáky základní školy a Gymnázium s polským jazykem vyučovacím (obě školy jsou v místě). Knihovna vydává pro každý školní rok nabídku besed a lekcí informační výchovy pro všechny školy ve městě včetně těch s polským jazykem vyučovacím, ve které nabízí dvě desítky besed. Knihovní fondy v polském jazyce jsou dostupné na pěti pracovištích MěK a jsou pravidelně doplňovány. Činnost knihovny v této oblasti je finančně podporována zřizovatelem, na základě projektů pak dotacemi z Ministerstva kultury, Ministerstva zahraničních věcí či Generálního konzulátu Polské republiky v Ostravě.

Více na http://issuu.com/szymczysko/docs/propozycjedlaszkol_2015.

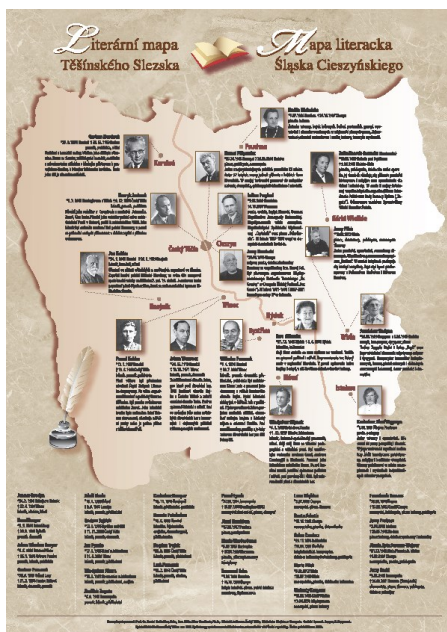
Cyklus česko-polských diskusních salonů

Kulturní akce pro veřejnost organizuje městská knihovna v Čítárně a kavárně Avion v Českém Těšíně, kterou provozuje od r. 2010. Pořádané akce jsou zaměřeny na podporu česko-polské vzájemnosti. K nejvyhledávanějším patří cyklus česko-polských diskusních salonů, který je nazván „Bez stereotypů. Češi a Poláci o sobě navzájem“. Tyto klubové pořady spočívají v tom, že se v diskusi sejde česko-polská dvojice, která spolu hovoří o stereotypech, které přetrvávají v našich myslích i poté, co již byly zrušeny jakékoliv hranice, nejen ty státní. Z Prahy i Varšavy je Těšín na půl cesty. I to je symbolické, že se tyto diskusní pořady odehrávají právě v Těšíně. K pořádání cyklu „Bez stereotypů“ jsme přizvali našeho polského partnera – organizaci Zamek Cieszyn –, který do pořadů vybírá polské hosty. Cyklus probíhá letos již ve třetí řadě, finančně je, nikoliv však kontinuálně, podporován z výše jmenovaných zdrojů. O pořady je velký zájem, úvodní pořad byl vysílán zároveň živě.

- Dvojice překladatelská Václav Burian a Jacek Baluch. Téma: Česko-polské literární překlady. Bohemista Jacek Baluch a polonista Václav Burian skvělým způsobem představili např. úskalí, která čekají překladatele do češtiny a polštiny. Moderátorem byl Jiří Macháček, šéfredaktor literární revue *Protimluvo*, zaměřené na polskou literaturu.
- Dvojice Renata Putzlacher a Petr Prokop Siostrzonek. R. Putzlacher, básnířka, P. P. Siostrzonek, převor Břevnovského kláštera v Praze, oba rodáci z Českého Těšína, ona absolventka polského gymnázia, on absolvent českého gymnázia, se představili v reminiscenci na téma česko-polského soužití na Těšínsku.
- Dvojice designerů Jiří Pelzl a Michał Stefanowski. Téma: Česká a polská tvorba v oblasti designu. V pořadu se představili špičkoví designeři prof. Jiří Pelzl a prof. Michał Stefanowski. Svým zaměřením byl pořad určen spíše odborné veřejnosti.
- Dvojice nezávislých pozorovatelů – Pavel Trojan a Mariusz Szczygieł. Téma: Současná česká a polská společnost, glosy, postřehy, literární tvorba M. Szczygieła.
- Hudební salon Robert Kuśmierski. Akordeonista Robert Kuśmierski, který je částí dvojice Nohavica–Kuśmierski, byl protagonistou večera polské klasické i populární hudby – hry na akordeon.
- Dvojice sociologů Jiřina Šiklová a Radosław D. Zenderowski. Téma: Jak jsme se změnili po roce 1989.
- Dvojice Tomáš Vrba a Andrzej Jagodziński. Téma: O úloze dějin, národních mýtech a národním étosu v současné české a polské společnosti po r. 1989.
- Polsko-slovenský diskusní salon Zgigniew Machej a jeho hosté Peter Šulej a Michal Habaj. Téma: Jaké jsou slovenské stereotypy o Čechách a Polácích a jejich odraz ve slovenské kultuře.

Podpora literárního povědomí v regionu

Další aktivitou podporující česko-polskou vzájemnost je práce s regionální literaturou. Zde dokumentujeme snahy jak česky, tak polsky píšících autorů. Pokud hovoříme o polské minoritě, je nutno na tomto místě zmínit literárně-vědný výzkum polsky psané literatury na Těšínsku, kterému se již dlouhá léta věnuje doc. PhDr. Libor Martinek, Ph.D., z Ústavu bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě. Doc. Martinek byl přizván ke spolupráci na tvorbě *Literární mapy Těšínského Slezska – Mapy literackiej Śląska Cieszyńskiego*, kterou vydala Městská knihovna Český Těšín. Záměrem bylo vytvořit ucelený a názorný místopis literárních osobností na české i polské straně Těšínska. Ke spolupráci na literární mapě jsme přizvali Biblioteka Miejskou w Cieszyně a prof. Daniela Kadlubce z Ostravské univerzity.



Obr. 2 Literární mapa Těšínského Slezska – Mapa literacka Śląska Cieszyńskiego. Více na: <http://www.knihovnatesin.cz/akce/literarni-mapa-tesinskeho-slezska>. Zdroj: autorka příspěvku

Čítárna a kavárna Avion, AVIONoviny

Pro ucelenou informaci týkající se této výjimečné budovy s netradičním konceptem činnosti vydala MěK AVIONoviny, které osvětlují současnost Čítárny a minulost legendární kavárny Avion z let 1933–1939. Noviny byly zpracovány v české i polské verzi, přílohou je soupis historických osobností města Těšín. Více na <http://www.knihovnatesin.cz/citarna-a-kavarna-avion>.

Klubové pořady

Knihovna organizuje různé formy klubových pořadů. Vyplňuje tím mezeru v nabídce kulturních služeb ve městě. Tyto klubové pořady napomáhají k podpoře česko-polské vzájemnosti, což je v našem regionu samozřejmé a žádoucí. Z typů klubových pořadů můžeme jmenovat vzpomínkové večery na významné osobnosti našeho města (např. vzpomínka na herce Bronislawa Poloczka nebo akademického malíře Franciszka Świdera), dále výstavy obrazů či fotografií (Kazimierz Suchanek a Marian Siedlaczek), „polského plakátu“ polských grafiků a výjimkou nejsou jazzové koncerty, na nichž vystupují různé jazzové formace bez ohledu na národnost.

Závěr

Více o této oblasti činnosti MěK Český Těšín je možno zjistit na <http://www.knihovnatesin.cz/>, kde jsou zveřejněny všechny aktivity knihovny včetně fotodokumentace.

Literatura a informační zdroje

ONDŘEKA, Zbyšek. Jazyk příhraničního mikrosvěta. Několik poznámek k nové publikaci.
Těšínsko, roč. 58, č. 1, s. 109–120. ISSN 0139-7605

Mgr. Zuzana Konvičková: Více hlav více dokáže – komunitní spolupráce v Klimkovicích

Městská knihovna Klimkovice

Úvod

V roce 2006 se Městská knihovna Klimkovice rozhodla začít úzce spolupracovat na svých projektech s místními spolky a organizacemi, a posléze tak vytvořit pracovní týmy aktivně spolupracující na zadaných úkolech. Každý subjekt se orientuje na jiný obor (literatura, výtvarné dílny, sportovní aktivity, hudební zaměření, divadlo) a to ve finále vytvoří multižánrové projekty.

Působnost městské knihovny

V roce 1895 vznikl v Klimkovicích Český čtenářský spolek, který půjčoval svým členům a čtenářům české knihy a napomáhal tak k posilování národního vědomí u české části zdejších občanů. Až v roce 1919, rok po vzniku samostatné republiky, byl prezidentem T. G. Masarykem schválen první knihovní zákon, který nařídil všem obcím s více než 400 obyvateli zřídit knihovnu. V roce 1920 vznikla Veřejná knihovna města Klimkovic, byla umístěna na radnici na náměstí v budově zvané Buduněk (obr. 1), čtenářům tak dobře známé z románů Jarmily Glazarové. V Klimkovicích působily ještě spolkové knihovny, knihovna OOS – vlastnila vědecké, tzv. poučné knihy –, OREL a DTJ. Dělnická tělovýchovná jednota měla knihovnu složenou z knih socialistického obsahu a půjčovala je jen svým členům. Také OREL měl tzv. knihovnu zábavnou, cca 200 knih, které půjčoval svým straníkům. V prvních letech po založení se přes prázdniny nepůjčovalo, protože většina tzv. vypůjčovatelů byla z řad učitelů.

V pozdějších letech (1932) se půjčovalo, jen když se konalo obecní zastupitelstvo, protože knihovna byla umístěna v téže místnosti, kde se konaly schůze. Výpůjční doba – v neděli od 9.00 do 10.30 hod. nepřetržitě celý rok! První kapitola činnosti knihovny prakticky končí v roce 1938, kdy se české Klimkovice ocitly v Sudetech. Němci obsadili radnici, udělali probírku knih a asi 2500 svazků vyřadili. Na jaře 1939 okupanti radnici zbourali a trosky knihovny byly provizorně uskladněny v české Obecné škole, kde zůstaly až do konce války. Opět se začalo půjčovat až v září 1946 po osmileté přestávce. Významnou událostí, která také zasáhla do historie knihovny, bylo převzetí patronátu Prahy nad válkou zničenými Klimkovicemi; 18. července 1946 navštívila město čtyřicetičlenná delegace v čele s primátorem dr. Václavem Vackem, který se stal čestným občanem města. Ještě dnes byste našli v některých historických knížkách knihovny značky se znakem Prahy a slovy Praha – Klimkovicím.

Můžeme zde také připomenout anabázi hledání vhodných prostor pro knihovnu. Po šesti stěhováních se našlo místo v domě na Lidické ulici, v nynější budově Základní umělecké školy, kde knihovna sídlí dosud. Do roku 1988 byla knihovna umístěna v prvním poschodí budovy. Stísněné prostory však nevyhovovaly a rekonstrukcí prostor v přízemí knihovna získala přes 200 m² plochy včetně sociálního vybavení a provozního zázemí. Od 1. 7. 1993 je Městská knihovna v Klimkovicích organizační složkou města Klimkovice. Je napojena na

rozpočet města, ze kterého jsou pokryty všechny náklady spojené s činností a provozem knihovny. Od dubna 2000 jsou v knihovně počítačová pracoviště s napojením na internet. Od ledna 2010 knihovna pracuje v automatizovaném knihovnickém systému Clavius. K 31. 12. 2014 měla knihovna 750 registrovaných čtenářů, z toho 293 dětí do 15 let, uspořádala dvanáct akcí pro veřejnost (besedy, výstavy, divadlo) a patnáct vzdělávacích akcí. Velikost obsluhované populace – 4412 obyvatel.



Obr. 1 První veřejná knihovna v budově městského úřadu na náměstí v Klimkovicích v roce 1920.
Zdroj: archiv knihovny

Komunitní spolupráce a projekty

V rámci strategického plánu rozvoje města Klimkovicice do roku 2020 si město stanovilo priority občanské vybavenosti – nejen infrastruktura, ale i kulturní stánky pro různé cílové skupiny obyvatel. Na katastru města již dlouhodobě funguje kino, kulturní zařízení, sokolovna a jsou využívány prostory i nedalekých Lázní Klimkovicice – Jodová sanatoria. Aktivní jsou také různé spolky. Městská knihovna nastartovala úspěšnou spolupráci s místní spolkovou komunitou při organizování kulturních a společenských akcí. Každý subjekt může nabídnout něco jiného, jiný pohled na akci, a tím přispět k pestrosti. Vzniká tak i multižánrový projekt. Následující ukázky úspěšných projektů jsou toho důkazem.

Velké putování z Kraje do Mordoru

První společnou akcí byla rodinná akce na motivy z knihy J. R. R. Tolkiena *Pán prstenů* – „Velké putování z Kraje do Mordoru“. Všem se naskytlo úžasné putování asi 3 km dlouhou trasou lesem, během něhož účastníci plnili na různých místech Kraje méně či více náročné úkoly a disciplíny. Přepadli nás Černí jezdcí, ale uplatili jsme je falešnými prsteny, proběhl hod prstenem na cíl, střelba z Legolasova luku, Bílá čarodějnice zpovídala účastníky a zkoušela je ve znalostech knihy a filmu, všichni museli zdolat lanové překážky v Roklince nebo projít v naprostém tichu kolem spícího bojovníka. Spousty poutníků bylo možno zhlédnout v rozličných kostýmech elfů, trpaslíků, čarodějů, nebo dokonce i strašidelných skřetů. Všichni jsme se prošli světem fantazie a tajuplných bytostí, zasoutěžili si nebo se jen tak pobavili. V cíli putování (v Mordoru) bylo zneškodněno Sauronovo oko a do ohně jsme

hodili prsteny, které všichni obdrželi na startu. Na konci putování čekala všechny účastníky odměna v podobě občerstvení, opékání buřtů, teplého nápoje a malých dárečků. Nejlepší kostýmy a vědomostní kvízy byly vyhodnoceny a odměněny hodnotnými cenami. Zapojeni do akce byli kromě městské knihovny a kulturního a informačního centra také místní skautský oddíl, 1. jízdní hulánský regiment, dobrovolníci a majitel městského koupaliště.



Obr. 2, 3 Velké putování z Kraje do Mordoru. Zdroj: archiv knihovny, foto Zuzana Konvičková, Dan Kozelský

Stavění vánočního stromu a Adventní dostaveníčko

Do stavění vánočního stromu z vyřazených knih se zapojily děti z kreativního kroužku Malý Velký Architekt. Vyzkoušely si podstavu stavitelské práce a zjistily, že i vyřazené knihy ještě mohou posloužit k různým účelům. Finále patřilo „Adventnímu dostaveníčku“ na náměstí v Klimkovicích. Do tohoto projektu se zapojily snad všechny klimkovické spolky a možnost představit své krásné rukodělné výrobky dostaly nejen maminky na rodičovské dovolené. Každý spolek či organizace dostal k výzdobě holý vánoční strom a ukázal tak svou kreativitu. Zapojili se jak knihovna, Centrum volného času Mozaika, mateřská škola, základní škola, Rodinné centrum Želvička nebo i žáci ZUŠ a místní ochotníci – Paměť Klimkovic.



Obr. 4, 5 Vánoční strom v knihovně a Adventní dostaveníčko. Zdroj: archiv knihovny, foto: Zuzana Konvičková, Dan Kozelský

Výstava černého humoru – The Tap Tap

Uživatelé mohli v knihovně navštívit mini výstavu humoristických obrázků, vytvořených speciálně pro Jedličkův ústav v Praze. Výstava černého humoru byla na podporu celostátní sbírky na dostavbu Jedličkova ústavu. Hlavním účelem výstavy bylo upozornit na význam černého humoru jako důležité schopnosti komunikovat o vážných věcech s nadhledem.

Recyklujeme knihy

Že i vyřazené knihy mohou posloužit k dalšímu využití, o tom se přesvědčily děti z mateřské školy, které vytvořily nádherné koláže s tematikou lesa a přírody. Děti si pravidelně docházejí pro další materiál v podobě vyřazeného fondu a tvoří z něj ve svých kreativních dílnách. S těmito výtvy se poté mohou seznámit návštěvníci mnoha výstav, projektů a akcí pořádaných městem Klimkovic. Tak zvaný BookArt se stal velmi populárním a o vyřazené dokumenty z fondu knihovny začal být nevídaný zájem. V letošním roce jsme také zavedli dvě „knihobudky“ do cukrárny na náměstí a do čekárny zubařské ambulance. Tento projekt se setkal s příznivým ohlasem.



Obr. 6, 7 Výstava prací dětí z MŠ na téma „Hajný je lesa pán“. Zdroj: *archiv knihovny, foto Zuzana Konvičková, Dan Kozelský*

Zámecká literární noc

Zdařilou akcí, která proběhla již podruhé, byla „Zámecká literární noc“ (s celodenním programem). Dopoledne jsme vše zahájili loutkovým divadlem v podání Studia bez kliky, v podvečer na nádvoří klimkovického zámku zahájil program Slezský soubor písní a tanců Heleny Salichové, své umění představilo občanské sdružení Paměť Klimkovic – naši divadelní umělci – se scénickým čtením z knihy Jarmily Glazarové *Roky v kruhu*, na různých místech zámku a v blízkém okolí čekaly na děti úkoly, které si nejdříve musely samy najít, po celém prostoru se vinula vůně čerstvě upražené a uvařené kávy z historické káfirny, návštěvníci akce se prošli po celém zámku (i do prostor, které nejsou vždy dostupné). Pan kronikář vyprávěl o dlouhé historii města Klimkovic, své výrobky, tzv. BookArt, vystavili všichni nadšenci, kteří rádi tvoří (třeba z vyřazených knih), a hlavně se všichni těšili na setkání s Michalem Vieweghem, který četl povídky ze své poslední knihy *Zpátky ve hře*. Bylo to velmi milé setkání a nikdo z těch, kdo přišli, určitě nelitoval. Konec páteční noci patřil ochutnávce v Zámeckém vinném sklípku. Všichni návštěvníci si tak mohli říci, že prošli

naprosto všechny prostory klimkovického zámku. Do projektu bylo zapojeno mnoho dobrovolníků, bez kterých by taková akce nemohla být realizována.



Obr. 8, 9 Michal Viewegh, dobrovolnice. Zdroj: archiv knihovny, foto Zuzana Konvičková, Dan Kozelský

Závěr

Po několikaleté zkušenosti s pořádáním společných projektů jsme došli k závěru, že tímto směrem budeme pokračovat i nadále. Není v silách knihovny (zdrojová základna činí jednoho zaměstnance a jednu výpomoc) pořádat velké akce, aby byli uspokojeni jak návštěvníci akce, tak i pořadatelé (z dobře vykonané práce). Jak už bylo zmíněno v předcházející kapitole, městská knihovna se vydala cestou aktivní komunitní spolupráce mezi spolky a organizacemi. Ve městě působí nové Centrum volného času Mozaika, nabízející dětem i dospělým volnočasové aktivity. Výtvarné kroužky nabízí základní škola, hudební vzdělání zase umělecká škola, není tedy nutné, aby všichni dělali totéž a zbytečně si konkurovali. Ale knihovna je zde od toho, aby tyto subjekty dala dohromady a vznikaly tak projekty akcí pro širokou veřejnost. Marketing a mediální podpora se staly samozřejmostí, a tak všichni dohromady naplňujeme plán rozvoje Města Klimkovice do roku 2020. A slovo na závěr: Více hlav – více dokáže, a to platí u nás v Klimkovicích dvojnásob.

Literatura a informační zdroje

KONVIČKOVÁ, Zuzana. Historie knihovny. In: Městská knihovna Klimkovice [online]. 2012 [cit. 2015-09-24]. Dostupné z: <http://www.klimkovice.knihovna.cz/historie-knihovny/>

Alena Chodounská: Libdesign: 35 metod pro lepší služby

KISK, Národní technická knihovna

Proč zrovna služby?

Nové technologie, odlišné potřeby generace uživatelů narozených po roce 2000, dramatické události proměňující společnost a její nároky v globálním měříku. To vše je jen začátek nebezpečné a dobrodružné cesty, která nyní před námi leží. Pokud mají knihovny existovat i na konci 21. století, nestačí jen se přizpůsobit a přežít, musíme toto století aktivně spoluvytvářet a formovat. [LANKES, 2012] Pro začátek si pojdme položit zásadní otázky týkající se dneška. V čem spočívá naše jedinečnost? Proč jsou knihovny nenahraditelné? **Jaká je konkurenční výhoda knihoven v boji o veřejné finance?**

Pokud budeme sami k sobě upřímní, musíme si přiznat, že naše výjimečnost už dlouho nespočívá v shromažďování a poskytování informací, a to zejména v digitálním prostředí, které je pro nastupující generaci přirozené. [HOLMAN, 2011] To, co nás může odlišit od dalších institucí a nástrojů, jsou právě služby – schopnost propojovat konkrétní lidi s těmi správnými informacemi, individuální přístup, práce s obsahem a kontextem literárních a odborných děl. Zároveň se nám otevírají nové možnosti v oblasti občanských a sociálních služeb a potřeba začlenit knihovny do života měst a obcí jako garanty svobody slova a svobodného přístupu k informacím a jako obhájce principů rovnosti a demokracie. [LANKES, 2012]

Služby jsou v knihovnách velmi důležité i z mnohem prostších důvodů. Naši uživatelé nás vidí a hodnotí na základě našich služeb, chápaných v tom nejširším slova smyslu. Důležitý není jen knihovník za pultem, který pomáhá s vyhledáváním. Čistota prostředí, uživatelské rozhraní webu a katalogu, dohledatelnost zdrojů, funkčnost techniky, to vše je zahrnuto v celkovém zážitku z knihovny a musí fungovat dohromady. Důraz na zážitky a emoce je v sociologii a ekonomii dobře zmapovaný jev. [VYSEKALOVÁ, 2014] Orientace na služby navíc umožňuje systematicky vytvářet a řídit procesy v knihovně, neboť práce každého zaměstnance se v takové organizaci vztahuje právě k uživatelům a musí se projevit ve zlepšení kvality služeb.

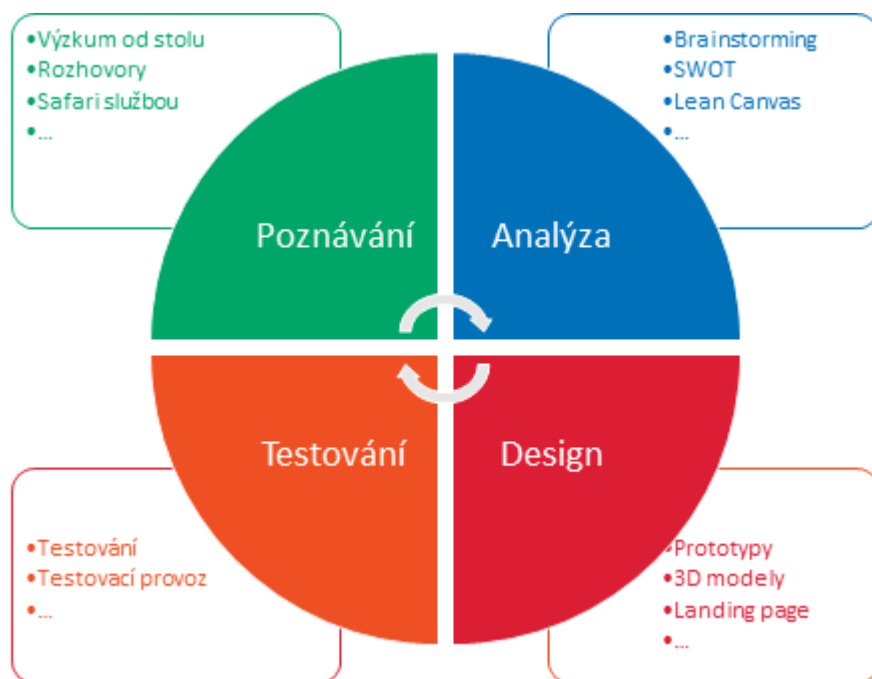
Designové myšlení, designový proces, designové metody

Služby se těžce řídí a propagují. Jsou nehmatatelné a nestálé. Služba není nikdy hotová a neustále se proměňující prostředí nás nutí rychle reagovat. Chceme-li udržet krok s konkurencí a svými zákazníky, je třeba služby neustále zlepšovat a inovovat. Design služeb je přístup, který umožňuje tento živelný proces systematicky řídit a zároveň vytvářet služby, které jsou smysluplné, přívětivé a žádané. [KUMAR, 2013]

Designové myšlení vytváří celkový rámec designu služeb a staví uživatele do centra našeho zájmu (User Orientated Design, User Centered Services). Na vlastní služby se snažíme nahlížet očima uživatele. První otázka, kterou si klademe, není „Co si o tom myslí můj zřizovatel, nadřízený, kolega...?“, ale „Bude to užitečné pro moje uživatele?“

Designový proces umožňující řídit služby a inovace systematicky je tvořen několika fázemi, jejichž počet a názvy se v literatuře různí, ale smysl zůstává stejný. Na začátku každé změny

je fáze poznávání, kdy se snažíme porozumět uživatelům a pochopit jejich životní situaci, potřeby a přání. Zároveň se v této chvíli rozhlížíme kolem sebe, zda už nebyl podobný problém řešen jinde v knihovně. Inspiraci hledáme také v jiných sektorech a vědních oborech. Poznávací fáze má zásadní vliv na úspěch celého designového procesu, protože nám pomáhá poznat skutečné potřeby uživatelů a vyhnout se zbytečným investicím finančním i časovým při tvorbě služeb, o které ve skutečnosti nikdo nestojí. Na poznávací fázi přirozeně navazuje analýza získaných dat a jejich třídění a prioritizace. Utřídění získaných informací je prvním krokem k designové fázi, ve které vytváříme a testujeme prototypy, tedy zjednodušené modely nebo vizualizace připravované služby. Právě postupné vylepšování prototypů na základě zpětné vazby od uživatelů je jádro celého designového procesu. Závěrečné testování, kdy zjišťujeme, jak novou službu vnímají a používají uživatelé, nás přirozeně vrací do první fáze. Designový proces je nikdy nekončící kruh, jehož neustále opakování vede ke kontinuálnímu vylepšování služeb.



Obr. 1 Designový proces. Zdroj: autorka příspěvku

Designové metody jsou konkrétní nástroje pro poznávání, analyzování, designování a testování služeb. Design služeb poskytuje nejen obecný rámec a vizi, jak by měly být služby vytvářeny, ale také návody, praktická doporučení a příklady z praxe.

Design služeb v praxi

Sdílení informací o designu služeb je jedním z cílů týmu Libdesign, který vznikl na půdě Kabinetu informačních studií a knihovnictví. Chceme srozumitelně předávat informace o designu služeb a jeho výhodách a propojovat lidi, které toto téma zajímá. Rádi bychom, aby byl design služeb akceptován jako samozřejmý přístup při řízení služeb a efektivně využíván podobně, jako už je to běžné v řadě zahraničních knihoven, zejména v západní Evropě, Americe a Skandinávii. [IDEO, 2014] Z více jak 150 metod jsme vybrali a sestavili

sadu 35 karet, které kopírují designový proces. Účelem sady *Libdesign: 35 metod pro lepší služby* není předat komplexní informace o vybraných metodách, ale inspirovat, představit ty méně známé a pomoci s designováním služeb v knihovnách a neziskových organizacích. Díky svému formátu jsou karty ideálním nástrojem pro týmovou spolupráci a plánování výzkumu a celého designového procesu. [LIBDESIGN, 2015]

Jednotlivé fáze jsou rozlišené podle barev, takže je možné snadno poznat, kam metoda patří. Na přední straně karty je k dispozici informace o potřebných pomůckách, počtu pracovníků, časové náročnosti a stručný popis metody. Na druhé straně je zjednodušený postup, díky kterému je možné udělat si okamžitě představu o náročnosti a vhodnosti metody.

Poznávání / Analýza / Design / Testování

Design / Cesta službou

Cesta službou

Postup

- 1 Cesta službou je vlastně návrh vaší nové služby na papíře.
- 2 Identifikujte kontaktní místa, která souvisí s konkrétní službou. Seřadte je podle toho, jak jimi budou procházet vaše osoby.
- 3 Sledujte, jak se u různých osob liší kroky a jejich pořadí.
- 4 Identifikujte slabé a silné stránky. Snažte se zjistit co nejvíc přímo od uživatelů a kolegů v první linii.
- 5 K cestě se pravidelně vracíte, aktualizujte ji a kontrolujte, zda nové služby a inovace nekomplikují cestu službou.

Pomůcky: flipchart, post-it, mapa kontaktních míst, osoby
Čas: 1 hodina a více
Lidé: 2-4 kolegové (ideálně z různých oddělení)

Jsou vaše služby intuitivní? Nekladete uživatelům zbytečné překážky? Cesta službou vám pomůže s analýzou stávajících a návrhem nových služeb.

Obr. 2 Designové metody Libdesign – Cesta službou. Zdroj: *Libdesign: 35 metod pro lepší služby*. Brno: Kabinet informační studií a knihovnictví, 2015

Příkladem využití designového přístupu a metod je příprava nových webových stránek Národní technické knihovny dostupných na adrese www.techlib.cz v průběhu roku 2013. Během přípravy proběhla řada rozhovorů se zaměstnanci a uživateli i dotazníkové šetření. Tým pracoval s personami, drátovými modely i podrobnými prototypy a v závěru proběhlo testování použitelnosti webových stránek. [KRUEGER, 2014]

Také samotný projekt Libdesign už jednou designovým procesem prošel. V poznávací fázi proběhlo několik rozhovorů a jedna Focus Group. Od začátku jsme pracovali s prototypy, které jsme kontinuálně testovali na lidech z praxe a vylepšovali. Výstupem ročního projektu je sada karet a konference o Designu služeb. [LIBDESIGN 2015, 2015]

Závěr

Design služeb není všespásný přístup, který rázem vyřeší veškeré problémy spojené s poskytováním služeb. Ukazuje ale cestu, jak o službách a uživateli přemýšlet, a nabízí konkrétní metody a postupy umožňující zlepšovat služby pomalu krok za krokem. Jeho výhodou je zákaznický orientovaný přístup a prostor pro kreativitu a experimenty, neboť je

založen na myšlence, že první pokus není nikdy dokonalý a konečný. Všechny změny a novinky je třeba nejprve otestovat a poté neustále měnit a vylepšovat na základě zpětné vazby. Úspěšné využití designového myšlení dokládá řada zahraničních případových studií. [IDEO 2014; K ČEMU JE DESIGN SLUŽEB, 2014; LINDHOLM, 2015] Také v České republice se jistě najde řada skvělých příkladů a jedním z cílů týmu Libdesign je identifikovat takové služby a rozprodit v knihovnické komunitě živější debatu o službách knihoven a jejich řízení. Proto uvítáme jakékoliv připomínky k sadě karet Libdesign, ale také zkušenosti s řízením a poskytováním služeb. Věříme, že služby jsou hlavním posláním knihoven a že společně můžeme pracovat na jejich dalším zlepšování.

Literatura a informační zdroje

- HOLMAN, Lucy. Millennial Students' Mental Models of Search: Implications for Academic Librarians and Database Developers. *The Journal of Academic Librarianship* [online]. 2011, roč. 37, č. 1, s. 19-27. ISSN 0099-1333. Dostupné z: kolekce Science Direct
- IDEO. Design Thinking for Libraries: a Toolkit for Patron-Centered Design [online]. © 2014 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://designthinkingforlibraries.com/>
- ŠMEHLÍK, David, Julie TOMAŇOVÁ a Adam HAZDRA (eds.). *K čemu je design služeb?: 10 případovek z veřejné sféry*. Brno: Flow, 2014, 91 s. ISBN 978-80-905480-3-9. Dostupné také online z: <http://eknihy.knihovna.cz/>
- KRUEGER, Stephanie. Agile Development at the Czech National Library of Technology (NTK): A Case Study in the Launch of a Robust Online Research & Communications Tool. *ITlib : Informačné technológie v knižnici*. 2014, roč. 18, č. 4, s. 27-36. ISSN 1335-793X. Dostupné z: http://itlib.cvtisr.sk/buxus/docs/Obalka%20a%20strany%20ITlib%204_2014.pdf
- KUMAR, Vijay. *101 design methods : a structured approach for driving innovation in your organization*. B.m.: Hoboken, NJ, 2013. ISBN 978-1-118-08346-8
- LANKES, R. David. *Expect more: demanding better libraries for today's complex world*. B.m.: R. David Lankes, 2012. ISBN 1-4774-7635-0
- Libdesign 2015: Konference o lepších službách (nejen) v knihovnách [online]. 2015 Dostupné z: <http://libdesign.cz/konference/>
- Libdesign: 35 metod pro lepší služby*. Brno: Kabinet informační studií a knihovnictví, 2015
- LINDHOLM, Teresa. Spolupráce knihovny s uživateli: Jak na to? [online]. 2015: Flow, nedatováno [cit. 2015-10-20]. ISBN 978-80-905480-8-4. Dostupné z: <http://eknihy.knihovna.cz/>
- VYSEKALOVÁ, Jitka. *Emoce v marketingu: jak oslovit srdce zákazníka*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 289 s. ISBN 978-80-247-4843-6

Mgr. Andrea Karlovcová: Knihovna na cestách

Šmidingerova knihovna Strakonice

Knihovna na cestách je projekt Šmidingerovy knihovny ve Strakonících. Strakonice leží v jižních Čechách, je to bývalé okresní město s cca 23 000 obyvateli a převážně průmyslovou minulostí – známá je zdejší textilní výroba, konkrétně produkce fezů určených zejména pro zahraniční trh. Dále pak továrna, stále zvaná „zbrojovka“, jež přešla od původní výroby zbraní k výrobě kol a motocyklů ČZ a nyní vyrábí náhradní díly pro automobilový průmysl. Strakonice jsou také známy díky své dudácké tradici, která inspirovala např. Josefa Kajetána Tyla k napsání divadelní hry *Strakonický dudák aneb Hody divých žen*. Tato tradice je v našem regionu stále živá, dudy zní v řadě folklorních souborů a každé dva roky se zde koná hojně navštěvovaný mezinárodní dudácký festival.

Šmidingerova knihovna je veřejná městská knihovna, která byla založena v roce 1843 odkazem kněze Josefa Schmidingera, vlastence a buditele, jenž se snažil ve svém okolí šířit vzdělání a zájem o český jazyk a část svého života strávil ve Strakonících. (Pro zajímavost – J. Schmidinger byl předobrazem pátera Vrby v Jiráskově díle F. L. Věk.) Knihovna sídlí od 50. let minulého století na strakonickém hradě a v současnosti je příspěvkovou organizací s právní subjektivitou, jejímž zřizovatelem je město Strakonice. Šmidingerova knihovna má fond cca 130 000 dokumentů, 4056 registrovaných uživatelů (1041 do 15 let), obsluhuje 80 malých obecních knihoven v regionu a v roce 2014 zaznamenala 137 000 návštěvníků, 271 000 výpůjček a zorganizovala 189 akcí.

Projekt Knihovna na cestách vznikl v roce 2014 s hlavním záměrem – propagace služeb knihovny i mimo její „kamenné zdi“. Rozhodli jsme se představit knihovnu občanům města poněkud netradičním způsobem a na netradičních místech. Cílili jsme zejména na ty, kteří nejsou našimi čtenáři a návštěvníky, a chtěli tak rozšířit jejich povědomost o knihovně a o všem, co nabízí. Knihovna na cestách se poprvé představila vloni v rámci Března, měsíce čtenářů v městské tržnici u kostela – což je prostor v centru města, s velkým denním pohybem občanů. Celý týden jsme zde propagovali veškeré služby knihovny a všech jejích oddělení a nabízeli jsme i možnost půjčení či vrácení knih a časopisů – měli jsme k dispozici počítač s knihovnickým systémem a fungovali jsme coby jakási „mobilní pobočka“. Zájem byl také o prodej vyřazených knih. Kromě této nabídky jsme navíc každý den připravili pro kolemjdoucí kulturní program – vystoupili zde dva gymnazisté s autorskou tvorbou v podobě básní a písní.

Pro poměrně slušný ohlas jsme se pak rozhodli pro další krok, a to postavení Knihovny na cestách v prostoru letního areálu plaveckého stadionu. Inspirací nám byly i další knihovny, které na plovárnách podobné služby již poskytují. Půjčování knih probíhalo během tří letních měsíců, od června do srpna, a dvěma základními způsoby. Jednak běžné půjčování přes výpůjční protokol knihovnického systému – k tomu byl určen vybraný vzorek knih a časopisů z převážně oddechových žánrů. Zájemce se musel prokázat čtenářským průkazem, nebo alespoň občanským průkazem, abychom ho mohli identifikovat coby našeho čtenáře. Ve druhé linii to pak bylo půjčování dokumentů „mimo“ fond, tedy dokumentů vyřazených nebo darů, které knihovna již nevyužije. Tyto dokumenty jsme zájemcům půjčovali proti vratné kauci ve výši 20 Kč. Zároveň jsme samozřejmě stále

propagovali služby knihovny, rozdávali brožury s informacemi o jednotlivých odděleních a vyznačením výpůjční doby a upozorňovali jsme na naše aktuální akce a další projekty. V roce 2015 jsme pak s Knihovnou na cestách na plavečáku pokračovali – podle zkušeností z loňského roku jsme však naši nabídku upravili. Jednak jsme výrazně navýšili počet dní, kdy jsme byli návštěvníkům plaveckého stadionu k dispozici – v roce 2014 jsme po celé tři měsíce půjčovali vždy v úterý a o víkendech a většinu služeb jsme pokrývali vlastními zaměstnanci, letos jsme byli v červnu vždy od pátku do neděle a v červenci a srpnu každý den – pokud tedy nebylo vysloveně nevstřícné počasí. To už jsme zaměstnali několik brigádníků na dohodu o provedení práce. Zrušili jsme také půjčování knih přes výpůjční protokol – v roce 2014 byl o tuto službu velmi malý zájem a dost často také návštěvníci stadionu neměli u sebe doklad totožnosti (o čtenářském průkazu nemluvě), takže jsme jim půjčit nemohli. Zato jsme rozšířili nabídku dokumentů mimo fond půjčovaných proti kauci a také jsme přidali půjčování stolních her – pro děti jsme měli pexesa a puzzle a pro dospělé karetní hry. Každý den byl zájemcům k dispozici také denní tisk.

Shrnutí: V roce 2014 fungovala Knihovna na cestách na plaveckém stadionu 21 dní a celé léto bylo poznamenáno poměrně chladným a deštivým počasím. Celkem jsme zaznamenali 195 výpůjček. V roce 2015 jsme za 64 dní půjčili 763 dokumentů. Celý projekt se několikrát objevil v místních médiích, veřejností byl kvitován pozitivně a kladně jej hodnotil i zřizovatel knihovny.

Shodou okolností jsme pak těsně před letními prázdninami 2015 spustili ještě dva další projekty, a to Knihu do vlaku a Mini.knihovnu. Kniha do vlaku je projekt mikulovské knihovny, jež prošlapala ostatním knihovnám cestu a jako první začala spolupracovat s Českými drahami. Po jejím vzoru jsme tedy i my nejprve uzavřeli s ČD smlouvu a posléze v čekárně vlakového nádraží umístili regál s knihami – opět vyřazenými či nepotřebnými. Pravidla fungování jsou jednoduchá – kdokoliv si může jakoukoliv knihu z nabídky vypůjčit a po přečtení buď vrátit tam, kde si ji půjčil, nebo na jiné nádraží zapojené do projektu, nebo si knihu může nechat. Projekt Mini.knihovna funguje prakticky na stejném principu. Jeho předobrazem je zahraniční koncept Little free library, který se pomalu ujímá i u nás a v leckterém městě či městečku již můžeme najít knihobudku či Mini.knihovnu, která nepotřebným knížkám hledá nové čtenáře. My jsme naši Mini.knihovnu umístili v oddechové zóně města, na břehu řeky Otavy. Její design nám navrhla místní výtvarnice, s níž spolupracujeme i na dalších projektech, zejména v oddělení pro děti. Po téměř tříměsíčním fungování obou projektů je možné konstatovat, že si už žijí vlastním životem, sami lidé už také knihy doplňují a naše knihovna již má jen nenápadný dozor nad jejich provozem.

Všemi třemi projekty se Šmidingerova knihovna snaží jednak o zpříjemnění a zkulturnění veřejného prostoru, v němž se všichni pohybujeme, a jednak o propagaci knih a čtení vůbec. Jedním z PR výstupů ke zmíněným projektům je pak krátká animace vzniklá ve spolupráci s místní základní uměleckou školou, konkrétně se zástupci jejího výtvarného a tanečního oboru, pod názvem *Dobré čtivo si vás najde všude*, dostupná z www.youtube.com/watch?v=pKxZXK_2WVM.

Kreativní knihovny

Úvodní slovo k sekci „Kreativní knihovny“

Garant bloku: Mgr. Daniel Bechný

Spolugaranti: Mgr. Klára Smolíková, Mgr. Martina Wolna

Knihovny 21. století se nacházejí „na hraně zítřka“. Sousedství odkazuje k názvu amerického sci-fi filmu, jehož děj nemá s knihovnami vůbec nic společného, ale v němž se bojuje krok za krokem o přežití [Edge of Tomorrow, 2014]. Na poli knihovnickém není situace tak dramatická, nicméně se jedná o výstižnou metaforu aktuálního boje o legitimnost knihoven ve 21. století. Logickým inovativním krokem je zavádění automatizovaných knihovních služeb a dalších moderních technologií, tento trend se ale může obrátit proti samotnému tvůrci. V boji s konkurencí, jakou představuje například Google, není pozice knihoven lehká. Vždy je ale možné použít nové zbraně nebo stavět na silných stránkách knihoven.

K problematice kreativních knihoven se dá přistupovat několika způsoby; pro nás byly stěžejní dvě cesty, které hledají své nové role a novou identitu knihoven. První myšlenkový směr uvažuje o knihovnách jako o institucích z okruhu kulturních průmyslů. Počátek tohoto proudu můžeme spatřit v pojmu Kulturindustrie ze čtyřicátých let 20. století ve filozofii Frankfurtské školy. Dnešní chápání kulturních průmyslů překonává původní negativní vymezení kulturního průmyslu a soustředí se převážně na efekt, který zhodnocuje společenský život a v ekonomice vede k udržitelnému růstu. [CIKÁNEK, 2013] Do tohoto směru zkoumání jsme zařadili příspěvek Libuše Nivnické z Knihovny Jiřího Mahena v Brně. V rámci mapování kulturních a kreativních průmyslů (KKP) v Brně se rozvinula myšlenka vytvoření Kreativního centra v negativně vnímané, sociálně vyloučené lokalitě. Zda se povede bývalou káznici proměnit díky kultuře, kreativitě a také knihovně na pozitivně vnímané místo, ukáže teprve čas. Pozitivním signálem je, že od počátku spolupracuje město aktivně se stakeholdery.

O tom, jakým způsobem probíhá a co sleduje mapování KKP ve své prezentaci, hovořila Markéta Dubová, která je analytičkou ve firmě ONplan lab, s.r.o. Použila k tomu příklady nejen z Brna, ale i Pardubic a Plzně [viz <http://www.idu.cz/cs/mapovani-na-lokalni-a-regionalni-urovni-mesta-kraj>]. Zatímco v Brně bylo mapování spojeno s káznicí v „Cejlů“, v Pardubicích bylo součástí celkové Strategie kultury a kreativity Pardubic a konečně v Plzni posloužilo pro přípravu kreativního inkubátoru DEPO 2015. Společným výsledkem se ukazuje zejména nedostatečná propagace a podcenění celého sektoru KKP a naopak přínosem je využitelnost mapování při argumentaci zahrnující strategické a ekonomické dokumenty.

Při představení knihoven jako institucí se značným kreativním potenciálem vplouváme do druhého proudu příspěvků a workshopů. Při tvorbě této části programu jsme se s kolegyněmi Klárou Smolíkovou a Martinou Wolnou shodli na tom, že kreativita je proces v knihovnách vítaný, je ale nutné vymezit určitá pravidla hry. Nicméně právě hra, hravost a kreativita se mohou stát těmi pravými příležitostmi pro nalezení nové identity a úlohy knihoven v poskytování služeb, zprostředkování obsahů knih nebo zpřístupňování

informací. Hra se může stát významným hybatelem při designování služeb a prostředkem při předávání znalostí.

Nad procesem změny nejen v knihovnách, ale i v muzeích, se zamyslela ve svém vstupním teoretickém projevu Kateřina Tomešková z Muzea Komenského v Přerově. Důraz kladla zejména na vytvoření a profesionalizaci pozice „knihovnického lektora“, který bude schopen tvořit edukační programy s využitím kreativních a zážitkových aktivit, například při oživení obsahu knihy.

Navazující workshop Kateřiny Tomeškové se zcela jasně vymezil proti klasické nezážitkové pedagogice a po úvodních „ledolamkách“ si účastníci mohli na vlastní kůži vyzkoušet roli knihovnického lektora.

Kateřina Borovanská z marketingové agentury FREYA měla příspěvek s názvem *Knihovna jako skrýš nejlepšího obsahu! Jak ho může prodat pomocí komunikace na sociálních sítích?* Bohužel se někdy ukazuje, že knihovny jsou opravdu dobrými skrýšemi a zavedení sociálních sítí bez kvalitních a vtipných postů tento fakt nevyřeší. Vedle knihovnického lektora se tak rýsuje nezbytnost vytvořit v knihovnách i plnohodnotné místo pro správce sociálních sítí. A to zejména v době, kdy se o Facebooku hovoří jako dinosaurovi, kterého ve světě internetové prezentace nahrazují již nové služby a aplikace.

Petr Škyřík z Kabinetu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity znepokojil posluchače nejen tím, že koncept knihovny jako obývacího města změnil na koncept pracovního města, ale také úvahou nad tím, zda KKP nejsou jen prostředkem k odklánění dotačních peněz. Zatímco koncept knihovny jako obývacího města knihovnám představil a pomáhal utvářet jednotlivce, pak pracovní města knihovnám představuje společnost a její změnu, kterou by knihovny měly reflektovat. Doufejme, že na to budou i nějaké dotace.

Pokud jsme se výše zmínili o hře jako nástroji vhodnému ke vzdělávání, pak příspěvek Jiřího Rydla z Warhorse Studios je naprostou kvintesencí tohoto pohledu. Hra *Kingdome come: Deliverance* [viz <http://kingdomcome.cz/>] aspiruje možná na to, že se jednou zcela změní učebnice historie a místo memorování významných dat se žáci „naložují“ do „reálného“ světa středověku a zažijí a hlavně si velice dobře zapamatují například bitvu u Kresčaku. V hashtagové dílně #OVECAVLK pod vedením Martiny Wolne a Mariky Zadembské z Knihovny Třinec se proháněly nejprve #OVCE a ukazovaly, jak by kreativita měla sloužit spíše k uvědomování si souvislostí než k plochému memorování faktů a měla by řízeně vést k inovacím v knihovnách. Když #OVCE nahradil #VLK, došlo při skupinové spolupráci na praktické brainstormingové metody, které odhalily například, jak použít lžičku, která už neměla v dystopické budoucnosti své místo. Povede se, aby v budoucnosti měly své místo knihovny?

Na tuto otázku se pokusili odpovědět účastníci malé, ale myšlenkově hluboké dílny s facilitátorkou Alexandrou Brabcovou, autorkou programu *Brána muzeí otevřená*. Co když je to tak, že knihovny jsou institucemi, které jsou prověřeny časem a nemusejí se vůbec zabývat překotnou dobou elektronických médií, Facebooku, Instagramu atd.? Mají knihovny přispívat k nezměrnosti virtuálního světa, nebo mají pomáhat lidem světu rozumět? Výsledkem hledání smyslu budoucí existence knihoven by mohlo být soustředění se na jejich vzdělávací funkci, na to, že v džungli informací ukazují směr jako tiché a klidné instituce pro celoživotní vzdělávání.

Klára Smolíková jako spisovatelka, lektorka a metodička působící v knihovnách i muzeích posluchačům sdělila, že hravost je dřina a děti mohou být i dospělí a dospělí se chtějí bavit celý život. Má knihovna splynout s touto vlnou, podporovat tak své nedospělé i dospělé klienty v celoživotním módu hraní a podporovat je v jejich umělé nedospělosti? Jak se pak vyhnout infantilní sebe prezentaci knihovny? Pomohou knihovnám profesionálové? Souběžně s tím, jak se ukazovalo, že hraní je dřina, začalo být jasné, že dřinu představuje také komunikace mezi lidmi. Komunikace se čtenáři i s kolegy bývá problematická. Během změn knihovního řádu v Městské knihovně Tábor si to uvědomila i Eva Měřínská a její kolegyně. Knihovníci nezpanikařili a pozvali si Věru Ondřichovou, PR specialistku, a všichni společně sestavili na míru zaměřený kurz, který jim nejen pomohl vyzkoušet si jednání ve stresových situacích, ale naučil knihovníky, jak si podobný kurz vytvořit při řešení dalších úkolů.

Blok byl bohatý a podle zpětné vazby se ukazuje, že se povedl a o téma kreativity v knihovnách je velký zájem. Na druhou stranu košatost programu nutí účastníky konference někdy k těžkému rozhodnutí, který blok, přednášku nebo dílnu si zvolit. Motto celého bloku „Kreativní knihovny“ bylo *Méně je někdy více*. Příští rok by se to mohlo týkat dílen, o které je tradičně zájem, ale které nenabízí opakování a praktická cvičení si vyzkouší pouze hrstka účastníků.

Literatura a informační zdroje

Edge of Tomorrow [film]. Režie Doug Liman. 2014

CIKÁNEK, Martin. *Kreativní průmysly: příležitost pro novou ekonomiku II*. Nové, rozš. a rev. vyd. V Praze: Institut umění, 2013, 165 s. ISBN 978-80-7008-274-4

Mapování na lokální a regionální úrovni (města, kraje). Institut umění – Divadelní ústav [online]. [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://www.idu.cz/cs/mapovani-na-lokalni-a-regionalni-urovni-mesta-kraj>

Kingdome come: Deliverance [online]. [cit. 2015-10-16]. Dostupné z: <http://kingdomcome.cz/>

Mgr. Kateřina Tomešková, Ph.D.: Jak... aktivně přistoupit ke vzdělávacímu potenciálu kulturních institucí a tvořivě ho využít

Muzeum Komenského v Přerově

Přestože i na počátku 21. století zůstává knihovna, stejně jako muzeum nositelem kulturní a vzdělávací funkce, podoba jejich činnosti se v posledních letech čím dál více liší. Nezávisle na tradičních službách, které obě tyto kulturní instituce v běžné praxi nabízejí veřejnosti, je také mnohdy i na první pohled zřejmá souvislost oblíbenosti edukační činnosti každé z nich s aktuálními změnami a trendy v kultuře, které zrcadlí postmoderní vývoj české společnosti. Knihovnický lektor, který kromě jiného chce také z těchto důvodů porozumět vlastní profesní činnosti a lépe ji umět uchopit, se například může aktivně zúčastnit prezentované přednášky a workshopu. Příležitost nahlédnout do světa muzejně-pedagogické reality může znamenat zjistit, o čem ve skutečnosti je a není kreativní vzdělávání v mimoškolním prostředí, ale také využít nabídky vyzkoušet si na vlastní kůži něco málo z „oživujících“ aktivit. Je známo, že hravá podoba edukačních programů, v nichž bývá uplatněn tvořivý přístup při poznávání, je tím pravým lákadlem, které dnešní mladé generaci stojí za povšimnutí.

Otázka zní, JAK...

Spolu s Komenským sdílíme názor, že čas strávený „v zahradě utěšené podívané“ [KOMENSKÝ, 1966, s. 455], o němž mluví ve spisu *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, může napomoci uchování paměti lidstva, prospět vzdělání a zároveň posloužit mezigeneračnímu předávání kulturních hodnot.

Nezřídka skloňovaný pojem paměťové instituce, který je v prostředí naší společnosti na prahu nového tisíciletí stále častěji připomínán, a to především s ohledem na problematiku ochrany a zpřístupnění kulturního dědictví, kromě jiného také vypovídá o situaci, že i dnes mají české knihovny a muzea nemálo společného. S ohledem na uchování pro ně typických obsahů jde jistě na první pohled o nepochybné tvrzení. Nicméně hlubší studium každodenní reality obou uvedených typů institucí, zvláště pak našich knihoven, přivádí teoretiky i praktiky z muzejně-pedagogické oblasti a z muzeologie k pozastavení se nad problematikou vymezení kulturní a vzdělávací funkce těchto zařízení, kterou zcela oprávněně můžeme považovat za dosud málo veřejně diskutovaný průsečík jejich veřejné činnosti. Na obhajobu rozhodnutí autorky tohoto příspěvku – neřešit rozdíly a nevěnovat zvláštní pozornost odlišnostem vymezujícím poslání knihoven a muzeí – se nabízí přidržen se názorů některých akademiků, kteří široce nahlízejí na tyto instituce nejen jako na místa vhodná k šíření poznatků, ale také jako na prostředí předurčená a navíc zvláště podnětná k předávání kultury.

S ohledem na tvrzení, že v dnešní době bývají české knihovny a muzea v odborné literatuře nejednou přiřazovány ke specifickým a zcela nezastupitelným médiím, má určitě smysl přizvat čtenáře tohoto textu z řad zájemců o edukaci také ke krátkému exkurzu do současné reality naší muzejně-pedagogické praxe. V edukačně podnětných prostorách mnoha soudobých muzejních expozic a výstav dnes probíhají programy, při nichž je bohatým

způsobem podporována tvořivá složka vzdělávání a výchovy. Aktuální zjištění vzešlá z empirických výzkumů učebních situací realizovaných v muzejním prostředí postupně začínají podávat zajímavá svědectví o stále promyšlenějších řadách aplikací didakticky účinných postupů do muzejní edukace, které se opírají o kreativní přístup k poznávání. Kromě vzpomínky na Učitele národů má obsah úvodního motta tohoto příspěvku přivádět představy čtenářů na půdu pomyslné muzejní instituce, kde může každý rozhovor návštěvníků nabývat na mnoha významech, do nichž se navíc tu více tu méně promítají historické souvislosti z dějin lidstva. Edukační procesy přidržující se specifického muzejního obsahu, které zpravidla předcházejí vzniku pedagogicky cenných reflektivních rozhovorů, přinášejí účastníkům programů z řad dětí a mládeže výjimečnou příležitost odhalovat zajímavé poznatky z celé řady oborů lidské kultury. Muzejní pedagogika jako vědní disciplína integrující poznatky – pedagogické, muzeologické a „oborové“ (dle charakteru sbírek), ale také mnohé použitelné názory z ostatních věd (psychologie, antropologie, sociologie, filozofie atd.) – pohlíží na muzejní edukaci jako na „výchovu muzeem“ [ŠOBÁŇOVÁ, 2012, s. 44]. Ve skutečnosti to může znamenat jak působení sbírkami muzea, tak určitým specifickým sociálním prostorem, který svým kulturním přesahem ovlivňuje návštěvníky. Je nabíledni, že takovou podobu výchovy ke kulturním hodnotám a tradicím lze s ohledem na její prosociální kvalitu považovat v období stále sílícího individualismu za zvlášť cennou.

Snad právě proto, že jsou současná muzea i knihovny ze zákona definovány jako společensky prospěšné instituce, bývají tyto veřejnosti obvykle vnímány jako každá jiná služba. A ač svým na první pohled jasně vymezeným charakterem zdaleka neodpovídají tradiční představě lidí o kulturní či vzdělávací instituci, ve skutečnosti jde o stále významnější nositele kulturní a edukační funkce. Průběh zespolečňování hodnot nabývá v případech obou institucí na reálném významu až ve chvíli, kdy začíná docházet ke vzájemnému působení mezi příjemcem informací (návštěvníkem či čtenářem) a předmětem s kulturním obsahem, ať už je tímto muzejní artefakt, nebo kniha. Z hlediska pedagogického jde o didaktický prostředek s edukačním obsahem reprezentující určitou událost, jev či proces, který sám o sobě nese spoustu informací a ty nabízí k interpretacím a k širokému poznávání. Facilitace opírající se o bezprostřední setkání účastníků edukačních aktivit s celou škálou nejrůznějších nosičů informací, jimiž běžně disponují naše muzea i knihovny, pak může velkou měrou podpořit reflexi jedince i celé skupiny, což se projeví i na sebepojetí kultury každého z nich.

Za náročným pedagogickým procesem, k němuž kromě jiného dozajista patří i široce zaměřená edukace v mimoškolním prostředí, dnes na půdě muzeí stojí muzejní pedagogové. S ohledem na uvedenou skutečnost je na místě otázka, kdo nese zodpovědnost za vzdělávání a výchovu mladé generace v našich knihovnách? Knihovní lektor by měl být podle didaktiků společenskovědních oborů stejně jako pedagog v muzeu také „expertem – znalcem ve svém oboru, profilovaným odborníkem na oblast, které lidé v ostatních profesích nerozumí vůbec nebo v potřebné šíři“ [KALHOUS, OBST, 2002].

Z logiky věci vyplývá, že kromě plánování a příprav edukačních aktivit bude k náplni jeho práce také náležet časté vstupování do role facilitátora při učení v knihovně, komunikace s jejími návštěvníky a podávání odpovědí na jejich otázky, včetně provádění reflexe klíčových učebních situací. Při výběru vhodných způsobů pozitivního ovlivňování

poznávání dětí a mládeže se aktuálně nabízí inspirovat se vzdělávacími metodami, jejichž účinnost byla mnohokrát ověřena v muzejně-pedagogické realitě. Jednou z klasických metod, která i po letech praktikování stojí za pozastavení, je didaktická hra. Také v dnešní hektické době, která je kromě jiného plná vizuálních lákadel, dokáže využití jejích prvků při učení stále oslovovat a vést naše děti a mládež k hlubšímu poznávání. Celou řadou pedagogů ze škol, ale i nejedním psychologem specializovaným na vývoj dítěte, je velmi aktivně podporováno uplatnění herních prvků při edukaci, protože je jimi považováno nejen za smysluplné, ale také za zvlášť vhodné. Na uvedenou metodu je také na širokém poli pedagogických oborů pohlíženo jako na víceúčelovou činnost, jež slouží k uspokojování široké škály potřeb dítěte, ale také jako na efektivní didaktický prostředek bezděčného a kontextuálního učení. Aplikace didaktické hry do mimoškolní praxe sleduje nejen konkrétní, ale především široké vzdělávací a výchovné cíle. Prostřednictvím uskutečňování herních činností v neformální atmosféře kulturních institucí se dají s dětmi řešit nejen mnohem složitější učební úlohy než ve škole, ale také lépe vytvářet problémové situace se zkušenostním dopadem. Herní podoba popisovaných edukačních aktivit může být pro účastníky programu silnou motivací k plnění učebních úkolů i k samostudiu. Hra má ambice úspěšně nastartovat a zmobilizovat kognitivní potenciál dětí.

S ohledem na aktuální trend podpořit „novou kulturu“ vzdělávání a výchovy lze na aplikaci didaktické hry do učení v muzeu i knihovně nahlížet také jako na způsob podporující rozvoj tvořivosti dítěte. Jako prostředek tvořivé podoby edukace patří hra s jasně stanoveným vzdělávacím cílem k aktivizujícím metodám, které přinášejí nejen tvořivou atmosféru, ale také podněcují emoční prožívání a radost z poznávání. Popisovaná metoda stimuluje zájem o učení se novým poznatkům, podporuje imaginaci a fantazii dítěte, buduje jeho náklonnost k tvořivým aktivitám a dovednostem. Většina aktuálních výzkumů potvrzuje, že didaktická hra nejenže napomáhá dětem porozumět navzájem jeden druhému, ale také výrazněji rozvíjí schopnost empatie jedinců.

O hravé podobě vzdělávání v muzeu i knihovně lze přemýšlet jako o přirozeném postupu učení, směřujícím k účinnému předávání informací a zkušeností, které lze s ohledem na obsah RVP považovat za zásadní. Obě uvedené instituce, stejně jako škola nebo univerzita, umožňují svým návštěvníkům verbální způsob zprostředkování poznatků, což ale rozhodně neznamená, že se získanými informacemi umí tito dál správně, a navíc sami kreativně nakládat. Přičemž dosahování edukačních cílů v popisované rovině se stejně jako na jiných úrovních odvíjí od vzdělávacích motivů, „což je analogie mezi individuálním tvořivým výrazem a širšími kulturními nebo socio-biologickými souvislostmi objevená v procesu výuky“ [SLAVÍK, WAWROSZ, 2004, s. 175]. Z četných zkušeností učiněných v muzejně-edukačním procesu je známo, že jsou to především dětské účastníci aktivit, kteří se prostřednictvím vyjadřování vlastních názorů a pokládání zvědavých otázek často dožadují zvláštní pozornosti při řešení učebních úloh ze strany svých vrstevníků. Právě oni mají ale také zvláštní zájem o odpovědi poučených profesionálů, kteří jsou schopni poutavým způsobem upevňovat a vylepšovat jejich představy nejen o minulosti, ale i o současném světě.

V českém prostředí, kde dosud tradičně dominuje „nezážitková pedagogika“, jsou očekávané prožitky z hravé podoby tvořivých činností realizovaných v mimoškolní oblasti čím dál tím častěji vyhledávány laickou veřejností, ale i samotnými učiteli, a dalo by se říci,

že se nabídka programů a lekcí paměťových institucí začíná rozrůstat jako houby po dešti. Konkrétně nově objevená místa vzdělávání s působností muzejního a knihovního „genia loci“ tak mají ambice stát se hybnou silou vlastního zájmu návštěvníků z řad školních dětí a mládeže o poznávání a tyto přivádět k samostatným pokusům o uchopení a ovládnutí celé škály poznatků tohoto světa. Komu jinému než knihovníkům a muzejníkům by mělo záležet na tom, aby znalost mladé generace (vzešlá ze získaných soudobých i historických informačních zdrojů) byla podepřena kreativními aspekty edukace. Jde o vysoce efektivní způsob, jak informace získané na půdě našich paměťových institucí, které obohacují poznávání účastníků edukačních aktivit, prolnout s dovednostmi a schopnostmi žáků. Z hlediska „nové kultury“ vzdělávání a výchovy je právě dnes podpora žákovských kompetencí více než kdy jindy považována za klíčovou záležitost. Zdá se, že široká aplikaci kreativního přístupu do mimoškolního vzdělávání může postupně nabývat i na nadčasovém významu, prostřednictvím něhož budou mít mladí lidé v budoucnu blíž k objevení a uchopení vlastního zájmu o celoživotní učení.

Závěrem lze připomenout všeobecně známou myšlenku, že člověk je od přírody tvor veskrze kreativní. Pokud nechceme, aby náš vzdělávací systém v současné mladé generaci Čechů zadupal kreativitu, je zapotřebí podporovat tvořivost dětí pedagogickým přičiněním v nejrůznějších prostředích, která jim umožňují odkrývat celou škálu odkazů. Právě ty totiž stojí za vznikem spojení s dalšími pojmy, o čemž například názorně vypovídají velmi zdařilé výsledky tvorby dětí, které nenabývají jen na podobě vizuálně obrazných vyjádření, ale také na charakteru výstupů v podobě hudebních, tanečních, dramatických, literárních a jiných forem. V kontextu příspěvku zaměřeného na podporu a rozvoj kreativního přístupu vzdělávání v knihovnách se nabízí příznačně ukončit tento odborný text připomenutím jedné z neznámějších metod kreativního myšlení – brainstormingu, případně její psané podoby brainwritingu. Pracovníci knihoven mohou pod vlivem obsahu článku sami využít sváteční chvíle samostudia a po přečtení posledních řádek tohoto textu si například mohou představit, jak na chvíli vstupují do rolí návštěvníků svých vlastních institucí. Tímto jsou postaveni „oběma tvářemi“ před problém, ke kterému se z jejich profesní strany očekává nabídnutí nápadů na jeho vhodné řešení. Každé vyřčené slovo zveřejněné prostřednictvím odborné diskuse pak může společenství knihovníků považovat za inspirativní, a je proto důležité nebát se tuto otevřít a vlastním přičiněním se postupně pokoušet rozvíjet popisované téma – být ve svém pedagogickém jednání co nejvíce kreativní...

Literatura a informační zdroje

Vybrané spisy Jana Amose Komenského. Sv. 4, výbor z Obecné porady o nápravě věci lidských a z Věcného pansofického slovníku. Praha: SPN, 1966, 559 s.

ŠOBÁŇOVÁ, P. *Muzejní edukace.* Olomouc: UP v Olomouci, 2012, 140 s.

KALHOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol. *Školní didaktika.* Praha: Portál, 2002. 447 s.

SLAVÍK, J. a P. WAWROSZ. *Umění zážitku, zážitek umění (teorie a praxe artefilitiky).* II. díl. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta, 2004

Ing. Libuše Nivnická: Kreativně přemýšlet – kreativně jednat: Knihovna v Kreativním centru Brno – káznice Cejl

Knihovna Jiřího Mahena v Brně



Obr. 1 Zdroj: autorka příspěvku

Příspěvek se zabývá příležitostmi a výzvami pro knihovnu v souvislosti s debatami o významu kreativních odvětví pro ekonomický rozvoj města. Prvopočátky kreativních průmyslů spadají do poválečného období a největšího významu začaly nabývat od konce 20. století. Jednotná definice kreativních průmyslů neexistuje, nicméně koncepty se shodují v tom, že kreativita a inovace jsou důležitým prvkem rozvoje měst. Kreativní město je místo, kde se dobře žije, pracuje, tvoří, tráví volný čas. Od této myšlenky se také odrazila vize knihovny jako rovnocenného hráče na poli kreativních odvětví.

Za počátek práce s tímto fenoménem v Brně lze považovat rok 2009, kdy v březnu Zastupitelstvo města Brna na svém zasedání schválilo Regionální inovační strategie Jihomoravského kraje. Od tohoto momentu knihovna průběžně monitorovala dění kolem záměru a formovala první úvahy.

Skutečně tvůrčí práce nastala v roce 2014, kdy byla v rámci zpracování studie proveditelnosti mapována jednotlivá odvětví a probíhala setkání se zástupci. V odvětví literatura a knižní trh se setkali zástupci autorů, nakladatelů, distributorů, knihkupců a také zástupci Knihovny Jiřího Mahena v Brně a Moravské zemské knihovny. V průběhu setkání identifikovali hlavní aktéry tohoto odvětví, kdy v centru stojí samotný čtenář. Za důležité považujeme, že zde byla jasně identifikována role knihoven jako kulturně-vzdělávacích institucí, které zaujímají důležité postavení v celoživotním studiu a neformálním vzdělávání všech věkových skupin. Role knihoven sahá i do sociální oblasti – knihovny zprostředkovávají vzdělání a kulturu i ekonomicky slabší skupině obyvatel. Na jejich činnost má zásadní vliv úroveň školství, ale i celková kultura komunity města nebo postoj rodiny k četbě [viz http://kb.creos.cz/data/editor/File/9_literatura_knizni-trh.pdf].



Obr. 2 Zdroj: autorka příspěvku

Postupně se nám volné obrysy naší vize zhmotňovaly do velmi reálné podoby knihovny, která bude v kreativním centru působit. Při utváření této vize jsme pracovali se všemi souvislostmi historickými, sociokulturními, urbanistickými a především se samotným geniem loci káznice a potenciálem, který nabízí soužití několika odvětví kreativních průmyslů.

Historie lokality a káznice



Obr. 3 Zdroj: autorka příspěvku

Jedná se o lokalitu v těsné blízkosti centra města, původně za městskými hradbami. Počátky vsi Cejl sahají do středověku. V roce 1645 byl Cejl vypálen a zdevastován Švédy. Následující podobu mu postupně vtiskly vznikající manufaktury, dělnická obydlí, ale i paláce textilních

průmyslníků. Odtud se vžil označení moravský Manchester (pozn. autorky: mnohé z historie textilního Cejlu se můžete dočíst v knize Kateřiny Tučkové *Fabrika*). Žili zde obyvatelé české a německé národnosti a také početná židovská komunita. Po druhé světové válce po odsunu Němců byla lokalita dosídlena Romy a další masivní příliv nastal v sedmdesátých letech 20. století. To vše vyústilo v kumulaci sociálních problémů, se kterými město Brno bojuje dodnes. Lokalita bývá často nazývána brněnský Bronx. „Ať už je však okolí Cejlu označováno jakkoliv, fakta hovoří jasně – jedná se o jednu z nejvíce **sociálně vyloučených částí Brna**, která je obyvateli ostatních částí vnímána silně negativně a je považována za oblast, které je lépe se vyhnout. Přes tato negativa se jedná o lokalitu se silným potenciálem z hlediska městské sídelní struktury s atraktivními bytovými jednotkami a podnikatelskými prostory, výborně umístěnou nedaleko centra města.“ [Viz [http://www.kreativnibrno.cz/lokalita/.](http://www.kreativnibrno.cz/lokalita/)]

Další urbanistickou souvislostí, se kterou jsme v naší vizi pracovali, byla blízkost dalších brownfields a zároveň existence živých plánů města na jejich revitalizaci.



Obr. 4 Zdroj: autorka příspěvku

Zajímavý je z tohoto hlediska projekt revitalizace staré Ponávky (2011), těsně navazující na naši zájmovou oblast, který plánuje přeměnu této oblasti v komorní prostor pro pobyt na nábřeží se stromy, pěší i cyklotrasy s přístupem k náhonu a možností posezení. Stavba samotné káznice byla zahájena v roce 1770 a dokončena o osm let později. Do roku 1786 fungovala jako sirotčinec. Poté budovy sloužily původně zamýšlenému účelu věznice, a to až do roku 1955.



Obr. 5 Zdroj: autorka příspěvku

Objekt tvoří komplex vzájemně propojených budov, který je vymezen ulicemi Soudní, Cejl a Bratislavská. Celkově se jedná o cca 8000m².

Kreativní centrum Brno

Výsledek studie proveditelnosti potvrdil, že Brno disponuje vysokým potenciálem lidí pracujících v kreativních průmyslech (20 694 lidí v kreativním průmyslu, což v zaměstnanosti Brna činí 9,4 % obyvatel a téměř čtvrtinu z celé ČR). Dále se ukázalo, že projekt je potřebný a žádaný, je realizovatelný v bývalé káznici, lze jej provozovat a financovat soukromým i veřejným sektorem a je příhodná doba na realizaci (nové programové období EU).

V Kreativním centru Brno v káznici je naplánováno umístění inkubátoru pro začínající podnikatele v kreativních odvětvích, součástí vize jsou i nájemní ateliéry, zkušebny, dílny. Cílem projektu je pomoci rozvinout tvořivý potenciál talentovaných lidí a zamezit tak jejich odlivu mimo Brno. Centrum by mělo poskytnout fyzický prostor pro kreativní tvůrce, poradenství, workshopy a konzultace zaměřené na kreativní profese, **ale také místo pro prezentaci tvůrčího procesu i vytvořených děl, případně jejich prodej. Cílem není do sebe uzavřená komunita kreativců, ale naopak komunitně-kulturní centrum přístupné veřejnosti. Je žádoucí, aby zde byly aktivity, jako třeba přednášky, workshopy, knihovny, které návštěvníky opakovaně na tato místa přivedou.**

Centrum může přilákat do města nový druh investorů napojený na kreativní odvětví.

„Protože vznik kreativního centra by byl velkým zásahem do této čtvrti a zároveň jde o velký projekt, jehož příprava bude ještě několik let trvat, měla by zatím káznice ožít postupně v režimu ‚dočasného‘ provozu, kdy alespoň přes letní měsíce by se tu mohly konat některé akce.“ (Kancelář strategie města)

Knihovna v káznici

Pro Kreativní centrum volí KJM nový model, jež v sobě kombinuje pobočku, komunitní centrum a místo, kde budou nabízeny nové služby připravené na míru nejen dané lokalitě. Ve spolupráci s ostatními aktéry projektu plánuje rozvíjet tvořivý potenciál talentovaných lidí a přispívat k rozvoji kreativních odvětví v Brně. Zcela novými službami je artotéka, Open Air knihovna, navazující také na myšlenku cykločtení, self servis area, Art info centrum. Základní ideou je působit jako centrum rozvoje občanských komunit a kreativity, přičemž nedílnou součástí bude spolupráce s dalšími kulturními a paměťovými institucemi, neziskovými organizacemi, školami a podnikatelskými subjekty v kreativních průmyslech i místní komunitou. Pestrou programovou nabídkou bude prolínat také prezentace paměti místa a příběhů bývalé káznice.

- **Artotéka** se soustředí na prezentaci děl začínajících umělců včetně prezentace nových médií; akviziční práci, stejně jako spolupráci s výtvarníky působícími přímo v kreativním centru bude přibližovat široké veřejnosti toto odvětví a zároveň prostřednictvím kreativních workshopů vzbuzovat jejich zájem o danou oblast, zvyšovat vzdělanost.
- **Koncept Open Air knihovny** je založen na myšlence oživení veřejného prostoru, začlenění služeb knihovny přímo do života komunity a její motivaci k péči o takto revitalizovaný prostor i servis. Inspiraci jsme získali z úspěšného projektu knihovny v sociálně vyloučené lokalitě v Magdeburku.
- **Self Servis Area** dostupná 24 hodin denně by navazovala na venkovní části Open Air knihovny.
- Podobně by zde byla vytvořena oddechová zóna **cykločtení** jako součást cyklotras (viz revitalizovaná Ponávka).
- Informační služby by se specializovaly na shromažďování a zprostředkovávání informací z oblastí kreativních průmyslů – **Art Info Centrum**.
- Součástí by také měly být prostory pro **kreativní dílny, Art Café**.
- Vybraná přednášková činnost by probíhala ve sdílených prostorách bývalé kaple či přímo v celách (reflexe paměti místa).
- Projekt zahrnuje i možnost vybudování prostor **pro dočasné ubytování umělců, přednášejících**, což by znamenalo umocnění výjimečnosti tohoto prostředí a zážitků v něm.
- Příležitost pro mladé tvůrce k **vytvoření architektonického návrhu včetně využití netradičních materiálů**.
- Dále je zde možnost **začlenění chráněných dílen a zaměstnání handicapovaných občanů**.



Obr. 6 Zdroj: autorka příspěvku

Celou vizí prolíná myšlenka knihovny jako místa, které inspiruje, stmeluje, povzbuzuje k občanské odpovědnosti, motivuje, napomáhá prvním průzkumným krokům vedoucím k vysoké profesionalitě. Motto: *Začni zde – jdi kamkoliv.*

Od vize k realitě

Jako velmi pozitivní rys práce nad tímto projektem hodnotím přístup města, resp. Kanceláře strategie města, která se všemi potenciálními stakeholdery průběžně komunikuje, ale také od nich vyžaduje zcela konkrétní formulace záměru a věcných potřeb k jeho naplnění. Ve wish listech jsme museli konkretizovat mj. také požadovanou velikost prostoru a jeho technické parametry (např. nosnost, denní osvětlení, odhlučnění), nároky na energie, jednotlivé technické sítě, vybavenost IT a AVT technikou, speciální osvětlení, mobiliář. Mapovány také byly nároky na dopravní dostupnost, parkovací plochy aj. V aktualizaci z léta 2015 šlo dále i o hrubé odhady finanční náročnosti v investiční a provozní fázi.

Aktuálně 2015:

- 3. 3. 2015 byli jmenováni členové Řídící skupiny projektu Kreativní centrum Brno,
- pokračuje monitoring potenciálních stakeholderů,
- aktualizace wish listů,
- schůzky zájmových skupin,
- jednorázové aktivity,
- schválení financování sanace cca 10 mil. Kč,
- 3/2016 – prostor pro výstavní sál, divadelní sál a prostor pro diskuse,
- Statuární město Brno – podání projektu do OP PIK (2015–2016).

Samozřejmě, cesta od vize k realitě je ještě velmi dlouhá a její úspěch závisí na mnoha okolnostech. Avšak bez **vize, odvahy a vytrvalosti to nejde. Jsem přesvědčena, že náš velký**

úspěch spočívá v tom, že jsme do trendy vlaku nastoupili velmi včas a jsme v něm bráni jako partner, se kterým se počítá.

Literatura a informační zdroje

Kapitola 9. Literatura a knižní trh v Brně. In: kreativní brno.cz [online]. 2015. Dostupné z: http://kb.creos.cz/data/editor/File/9_literatura_knizni-trh.pdf

Lokalita kolem bývalé káznice v Brně. Historie čtvrti Cejl. In: Kreativní brno.cz [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.kreativnibrno.cz/lokalita/>

Markéta Dubová, Olga Škochová: Případové studie mapování kulturních a kreativních průmyslů v Plzni a Pardubicích – odvětví literatura. Patří knihovny do kulturních průmyslů? Pokud ano, co to znamená z pohledu stakeholderů?

ONplan, Kvas

Úvod

Kulturní a kreativní průmysly (dále jen KKP) jsou fenoménem posledních let, kdy si odborná veřejnost a politická reprezentace na všech úrovních začíná uvědomovat jejich ekonomický potenciál. Kultura a kreativita jsou totiž považovány za zdroje vysoké přidané hodnoty a inovací. Evropská komise proto vytvořila strategii jejich podpory v podobě dokumentu Creative Europe 2020, která se promítla i do již otevřených výzev v rámci operačních programů.

Aby však bylo možné KKP na úrovni samosprávy efektivně podporovat, je třeba nejprve zmapovat jejich aktuální stav a zjistit potřeby. To bylo ve spolupráci s Institutem umění – Divadelním ústavem provedeno v Brně, Pardubicích a Plzni. V Brně výsledky mapování posloužily přípravě kreativního centra v objektu bývalé káznice v části Brna zvané Cejl, v Pardubicích výstupy pomohly přípravě strategie kultury a kreativity a v Plzni efektivnímu nastavení kreativního inkubátoru v prostorách DEPO 2015.

Vymezení KKP

Přesné vymezení KKP je spíše předmětem odborné diskuse než jednotné definice, různí odborníci totiž na problematiku nahlíží z různých úhlů pohledu a používají jiná kritéria. Jednotčím prvkem je pouze fakt, že odvětví mají kořeny v umění, umělecké tvorbě a kreativitě. Evropská komise proto definovala KKP pomocí tzv. trojsektorové tabulky (viz) a rozdělila je na kulturní sektor, kulturní průmysly a kreativní průmysly. Tyto sektory pak zahrnují jednotlivá odvětví vymezená na základě příslušných CZ-NACE kódů. [NÁVRAT, DUBOVÁ, 2014] A právě s tímto vymezením počítá i metodika mapování KKP v ČR.

Tab. 1 Vymezení KKP – Trojsektorová tabulka

Sektor	Kulturní sektor	Kulturní průmysly	Kreativní průmysly	Neznámá oblast
Odvětví	Historická památka	Film a video	Architektura	Podpora kulturní činnosti
	Muzea a galerie	Videohry	Reklama	
	Scénická umění	Televize	Design	

	Výtvarná umění	Rozhlas
	Řemesla	Knihy a tisk
	Kulturní a umělecké vzdělávání	Hudba

Zdroj: Český statistický úřad a Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2012, s. 27., vlastní zpracování

Metodika mapování

Metodika použitá při mapování KKP v Brně, Pardubicích i Plzni dělí mapovací proces na několik fází, které na sebe navazují a částečně se i prolínají. Zjednodušeně lze však proces rozdělit na kvantitativní a kvalitativní část.

Kvantitativní část, která je prováděna při všech mapováních stejně, aby bylo možné je navzájem porovnat, má za cíl vytvořit seznam subjektů působících v odvětvích KKP a zjistit, kolik zaměstnávají osob a jakého dosahují obratu. Vychází přitom z komerční databáze subjektů, která umožňuje filtrovat data z rejstříků dostupných v Administrativním registru ekonomických subjektů (ARES). Tato databáze však vykazuje značnou chybovost danou jak aktuálností dat, tak i specifiky subjektů KKP, jako je například činnost prováděná na autorské smlouvy neregistrovaná v ARES. Z toho důvodu je data nutné verifikovat prostřednictvím rozsáhlého vyhledávání na internetu, oslovování subjektů telefonem či e-mailem a především rozhovory s odborníky s přehledem o subjektech KKP v mapovaném území.

V odvětví literatura, knihy a tisk lze příčiny chybovosti v datech vysvětlit na pododvětví knihy a tisk a pododvětví překladatelské činnosti. V pododvětví knihy a tisk je největším problémem množství tvůrců pracujících na autorské smlouvy. Naopak v překladatelských činnostech je v ARESu uvedeno i množství osob, které mají živnostenský list, ale překladatelství se věnují pouze okrajově nebo pracují pro překladatelské agentury, a není tedy možné dohledat bližší informace o jejich činnosti.

K doplnění subjektů jsou pak využívány různé databáze, např. databáze znalců a tlumočnicků Ministerstva spravedlnosti, seznam členů středisek spisovatelů, evidence periodického tisku Ministerstva kultury, báze regionálních osobností a mnohé další. Při mapování tohoto odvětví by proto mohly pomoci i knihovny, pokud by umožňovaly ve svých elektronických databázích třídit všechny subjekty zainteresované na přípravě knih a periodik dle jejich působiště.

Na základě dat získaných v této části je pak provedena kvantitativní analýza počtu subjektů, jejich právní formy, počtu osob, které zaměstnávají, a ročního obratu, kterého dosahují. V některých případech je možné provést i časovou nebo prostorovou analýzu (tj. z hlediska stáří subjektu a jeho prostorového umístění), překážkou však často tvoří nedostatek vstupních dat.

Kvalitativní analýza se naopak soustředí na to, jak jednotlivá odvětví fungují, jaké jsou jejich silné a slabé stránky, a zkoumá, jakým způsobem lze tato odvětví podpořit a zvýšit tak jejich přínos pro rozvoj města. K poznání proto slouží hned několik metod. V centru celé kvalitativní části stojí semináře se zástupci jednotlivých odvětví KKP. Pro každé odvětví je uspořádáno setkání s deseti až dvaceti zástupci (v závislosti na počtu subjektů v odvětví), kteří pokud možno reprezentují co nejširší vzorek respondentů. V odvětví literatura, knihy a tisk jsou tak zváni nejen spisovatelé, ale i knihovníci, vydavatelé, recenzenti, ilustrátoři nebo knihkupci. Tedy nejen subjekty, které v odvětví bezprostředně působí, ale i ti, kteří s ním úzce spolupracují.

Semináře jsou realizovány formou řízené diskuse a na program je možné zařadit i SWOT analýzu či analýzu zainteresovaných stran, tedy subjektů, které mají pro fungování odvětví význam (např. město, kraj, čtenáři, pronajímatelé budov). Záleží na tom, k čemu má analýza ve finále sloužit a co všechno je třeba o odvětví zjistit.

Po seminářích je pak všem subjektů v odvětví zaslán odkaz na webový dotazník s otázkami, které doplňují dosavadní zjištění a umožňují zapojení do procesu i subjektům, které se seminářů neúčastnily.

Ze zjištěných informací je poté vypracována kvalitativní analýza jednotlivých odvětví a spolu s výstupy kvantitativní části tvoří závěrečnou zprávu z mapování.

Mapování v Brně, Pardubicích a Plzni

První mapování podle výše popsané metodiky bylo realizováno v Brně a v omezené míře i v Jihomoravském kraji (nebyla provedena verifikace dat a kvalitativní analýza).

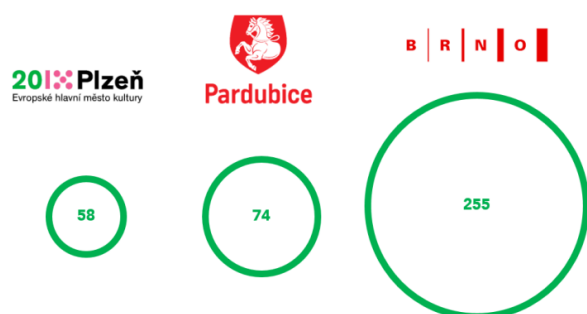
Zadavatelem projektu bylo Jihomoravské inovační centrum, které se rozhodlo využít prostory bývalé káznice ve vyloučené lokalitě přímo v centru Brna, tzv. Cejlu, a přetvořit je na kulturní a kreativní centrum. K tomu bylo třeba zjistit, na jaká odvětví se zaměřit a jak jim pomoci v jejich dalším rozvoji – ať už pomocí vybavení centra, nebo poradenství a vzdělávání. V Brně bylo identifikováno 11 254 subjektů, které zaměstnávají 13,2 % ekonomicky aktivního obyvatelstva ve městě a dosahují obrátu 18,3 miliard Kč ročně.

V odvětví Literatura, knihy a tisk byly identifikovány především problémy s nedostatkem kvalitních autorů a editorů, nedostatkem financí a marketingu. [NÁVRAT, KUJOVÁ, 2014]

V Pardubicích bylo mapování spojeno s přípravou Strategie kultury a kreativity Pardubic a sloužilo jako jeden z jejích analytických podkladů. Bylo zjištěno, že ve městě je aktivních 672 subjektů KKP, které zaměstnávají 2224 osob (tj. 5,4 % ekonomicky aktivního obyvatelstva města) a dosahují obrátu 1,7 miliardy Kč ročně. Jako největší problém v odvětví Literatura, knihy a tisk byl přitom identifikován nedostatek prostoru pro propagaci tamních literátů i čtení jako takového. [NÁVRAT, DUBOVÁ, 2014]

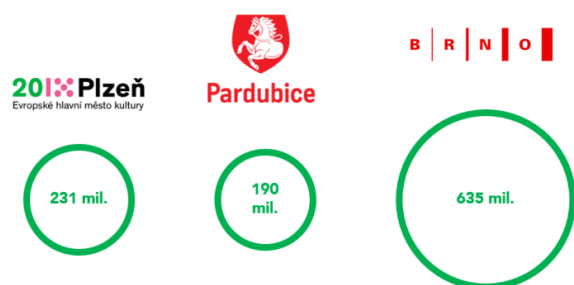
Mapování v Plzni bylo zaměřeno na přípravu kreativního inkubátoru v prostorech DEPO 2015, které ještě donedávna sloužily plzeňskému dopravnímu podniku. Vznikající kreativní centrum by přitom mělo být tím, které bude založeno v rámci Evropského hlavního města kultury a přetrvá i po roce 2015. V Plzni funguje 1056 subjektů KKP a zaměstnávají 4,5 % ekonomicky aktivního obyvatelstva města (3899 osob) a dosahují obrátu 4,1 miliard Kč ročně. I v západočeské metropoli je největším problémem nedostatečná propagace, nedostatek financí a chybějící místo v kulturním programu města. [NÁVRAT, DUBOVÁ, 2015]

POČET SUBJEKTŮ na 10 000 obv.



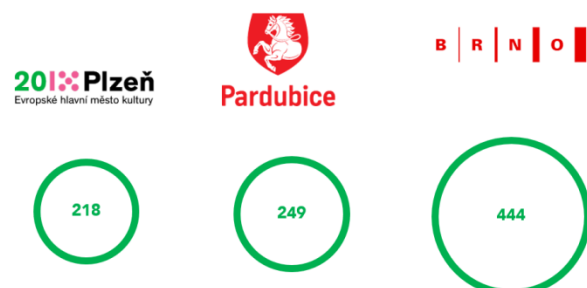
Obr. 1 Počet subjektů KKP v Plzni, Pardubicích a Brně v přepočtu na 10 000 obyvatel. Zdroj: autorky příspěvku

OBRAT na 10 000 obv.

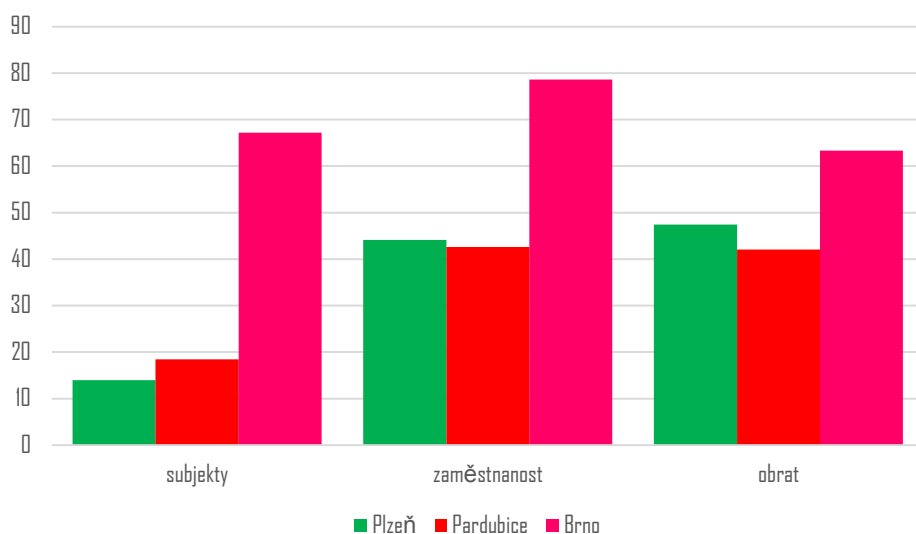


Obr. 2 Obrat KKP v Plzni, Pardubicích a Brně v přepočtu na 10 000 obyvatel. Zdroj: autorky příspěvku

ZAMĚŠTNANOST na 10 000 obv.



Obr. 3 Počet zaměstnanců KKP v Plzni, Pardubicích a Brně v přepočtu na 10 000 obyvatel. Zdroj: autorky příspěvku



Graf 1 Počet subjektů, zaměstnanců a roční obrát v odvětví Literatura, knihy a tisk v Plzni, Pardubicích a Brně v přepočtu na 10 000 obyvatel. Zdroj: autorky příspěvku

Závěr

Mapování kulturních a kreativních průmyslů má zásadní význam pro poznání potřeb subjektů v těchto odvětvích a následné nastavení jejich podpory. Zjišťování ekonomické síly KKP je důležité nejen pro politickou argumentaci významu KKP pro ekonomiku. Zpráva z mapování je pak důležitým analytickým podkladem pro přípravu strategických dokumentů jak samosprávných celků, tak i projektů na podporu KKP.

Literatura a informační zdroje

BEDNÁŘ, P., DUBOVÁ, M., KRAUS, M., NÁVRAT, P. a E. Žáková. *Metodika mapování kulturních a kreativních průmyslů na lokální a regionální a regionální úrovni ČR*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2015

NÁVRAT, Petr a Markéta DUBOVÁ. *Kulturní a kreativní průmysly Plzně*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2015

NÁVRAT, Petr a Markéta DUBOVÁ. *Kulturní a kreativní průmysly Pardubic*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2014

NÁVRAT, Petr a Zdenka KUJOVÁ. Mapování kulturních a kreativních odvětví v Brně. In: *kreativní brno.cz* [online]. 10. 04 2014 [cit. 2015]. Dostupné z:

http://kb.creos.cz/data/editor/File/mapovani_kko_brno_2014_final_med.pdf

NÁVRAT, Petr a Zdenka KUJOVÁ. *Mapování kulturních a kreativních odvětví v Brně: Kvantitativní a kvalitativní výzkum*. 2014

Mgr. Klára Smolíková: Hravá sebe prezentace knihoven

Komise pro muzejní pedagogiku Asociace muzeí a galerií, nyní spisovatelka, lektorka a metodička na volné noze

Za zdánlivou hravostí a lehkostí se může skrývat velká dřina. Nicméně hra je klíčem k neformálnímu vzdělávání. Pokud lákáme čtenáře k aktivnímu přístupu ke knihovnám, nesmíme na hravost zapomínat. Potěšení z objevování, zážitku či tvorby je klíčem, kterým otevíráme brány knihoven čtenářům, jejich zájmu a chuti zde strávit víc času.

Můj příspěvek na závěr „Kreativního bloku“ by měl odlehčenou formou reagovat na předchozí řečníky a již otevřená témata. Ráda bych se podělila o své zkušenosti z doby, kdy jsem sama studenty knihovnictví učila a hledala způsoby, jak v nich tvořivý potenciál probudit. Dotknu se vazby knihoven na mediální kreativitu, kterou by mohly rozvíjet ruku v ruce s mediální gramotností. Neodpustím si paralely s muzejními institucemi, které se potýkají s podobnými výzvami: být hravými místy a neformálně vzdělávat. Zároveň si dopřeji luxus nemluvit zde za žádnou mateřskou instituci, ale pouze za sebe.

Instituce typu knihoven a muzeí se svou povahou kreativitě vzpírají, kreativní jedinci to zde nemají jednoduché, neboť svými nápady a neklidem mají tendenci zažité procesy naleptávat, zpochybňovat i přímo nabourávat. Proto přirozenou reakcí instituce je vypudit tyto osoby ven do sfér tvořivosti nakloněnějších. Kreativce najdeme v reklamě, marketingu, herním průmyslu, bez nápadů jen těžko zaujmeme čtenáře, nadchneme nabídkou volnočasových aktivit. Pokud si však přečteme předchozí větu znovu, uvědomíme si, že všechny body se knihoven týkají a jen těžko je budou saturovat pouze externí pracovníky.

Pryč jsou doby, kdy i šustění ženských šatů čtenáře rušilo a ženská přítomnost muže v knihovně natolik rozptylovala, že se nemohli dostatečně soustředit na práci. Instituce bývaly šité na míru dospělým jedincům, lidem klidným, sice zvědavým, ale v zásadě respektujícím systém, za který spolu s dospělostí převzali zodpovědnost. Jenže kam tito zralí lidé zmizeli? Nepotkáváme je v knihovnách ani v muzeích, nesdružují se v dobročinných spolcích, nepovznášejí ducha na osvětových akcích.

Lidé dnešních dnů nedospívají, chtějí se bavit, stále se učí, dokonce se učit celoživotně musí. O fenoménu *homo ludens* psal již ve třicátých letech dvacátého století holandský filozof Johan Huizinga. Hrající si člověk může být nahlížen jako esence kulturního kvasu a pohybu, odvolat se koneckonců můžeme i k dílu Jana Amose Komenského a jeho konceptu hravého uchopování světa. Jenže ten samý Huizinga píše o jakémsi chronickém nedospívání, neochotě přijmout roli dospělého.

A tato ambivalence – přitažlivost hravosti tvůrčích procesů a odpor k neustálé změně, nedokončenosti – je v knihovnách více než znatelná. Kvas kreativity ruší klid knihoven a knihovníků, není rozumný a nezdá se být ani zcela smysluplný. Pokud však chceme místo knihoven na slunci uhájit, je nezbytné mu otevřít dveře. Jinak by hrozilo, že se knihovny uzavrou do sebe a postupně odumřou, neboť uspokojí méně a méně slábnoucích informačních potřeb.

První, kdo do otevřených dveří knihoven vstoupí, jsou emoce. Mohu si přijít do knihovny vyměnit knihu, mohu si přijít vyměnit zážitky a vášně pro čtení. Záliba ve čtení není zdaleka tak racionální záležitostí, jak bychom si přáli. Zrcadlo knihovníkům nastaví šikovní knižní distributoři, knihkupci, nakladatelé či sami spisovatelé. Knihy fotí s miskou malin, horkou kávou, sušenkami, květinami. Vyvolávají ve čtenářích chutě, libé pocity, lákají je na zážitek. Na čtenářovy pocity útočí nejen novinkovou knihou, ale i respektováním a podporou jeho čtenářského nadšení. Prostorem pro takové sdílení obrazů a dojmů jsou především sociální sítě.

Podobně jako muzejní obchody prodávají tematické suvenýry, mohou knihovny nabízet předměty, které propagují samotný smysl jejich existence – tedy četbu. Tužky, hrnky, záložky, trička, zkrátka předměty, které nápaditým designem a nápisy sdělují, že jejich majitel je zarytý čtenář, nejsou nutným zlem, ale společnou hravou oslavou čtenářství. Poslouží jako dárky a odměny do soutěží, ale také umožní čtenáři jejich zakoupením demonstrovat jeho sounáležitost s knihovnou a společenstvím milovníků knih.

Nelze si nevšimnout, jakou raketovou rychlostí se, a to i mimo knihovny, šíří obliba Noci s Andresenem. Nocování s knihami není moc rozumné, rozhodně je však hravé a plné emocí. Takových akcí na podporu čtenářství může knihovna pořádat vícero a s ohledem na její vlastní potřeby. Když jsem učila tábořské studenty knihovnictví, vyzvala jsem je, aby připravili pro dětské čtenáře tematické programy. Středoškoláci si také počínali „nerozumně“. Při pásmu o hororech četli při svíčkách, na představení sci-fi literatury přišli v kostýmech a bojovali světelnými meči, vyprávění o fantasy literatuře zahájili ukázkou počítačové hry vytvořené podle knihy *Zaklínač*. Přestože si coby studenti nebyli sami sebou a svými prezentačními dovednostmi jistí, tvůrčím přístupem a nadšením pro danou žánrovou literaturu kluky a holky získali na svou stranu. Na stranu knih.

Od učení knihovníků jsem přešla na pole muzejní pedagogiky, kde jsem stála před podobným úkolem. Jak nalákat do zdánlivě strnulé instituce návštěvníky? Jak získat zájem škol? Jak vyjít vstříc seniorům? Jak utrhnout kousek z volného času rodin? Vzdělávací a animační programy muzeí také narážejí na zaběhané pořádky a ruší klid ospalých institucí. Přesto se v dalších a dalších muzeích zřizuje místo muzejního pedagoga, vydělují se lektorské místnosti, do rozpočtu výstav se zařazuje položka na zpracování pracovních listů, interaktivních prvků a didaktických pomůcek. A muzejní edukátor nutí ostatní odborné pracovníky, aby oblékli při muzejní noci kostýmy, aby s ním společně a hravě představovali muzeum, aby předávali nejen povědomí o muzejním poslání, ale i vášně pro sbírkové předměty. Ve vzájemné inspiraci a spolupráci knihoven a muzeí spatřuji velké možnosti, jak se vzájemně obohatit na poli kreativní sebezprezentace.

Poslední výzvou a zkouškou mých tvořivých možností, o kterou bych se ráda podělila, byly a jsou besedy se čtenáři. Na vedlejší koleji, jaksi nespojitě s mou pedagogickou činností na škole střední a vysoké a v kulturních institucích, se věnuji psaní knih. Když jsem před rokem a půl odešla z pozice vedoucí vzdělávání Národního muzea, abych se více věnovala psaní, nenapadlo mě, že právě teď zúročím předchozí animační zkušenosti. Jako jsem se starala o muzejní facebookové a webové stránky či se studenty knihovnictví plnila hravý portál s názvem *Knihozrout*, musím nyní přicházet s novými nápady, jak zaujmout na svých stránkách čtenáře. Jako jsem stavěla náplně popularizačních programů, lámou si nyní hlavu, jak postavit workshop se čtenáři.

Na žádost časopisu *Čtenář* jsem připravila do letošního ročníku rubriku Klářina kuchařka aneb deset receptů na workshopy v knihovně. Zde se mohou zájemci seznámit s nápady, jak hravě v knihovně představovat komiks či které metody se hodí pro workshopy věnované populárně naučným knihám a tématům odborné literatury. Jeden díl jsem věnovala i časopisům a námětům, jak v knihovně pracovat se čtenářstvím časopisů a jak takové programy propojovat se základy mediální výchovy. Vlastně nepřekvapí, že zajímavé možnosti pro společný zážitek se skrývají například v audioknihách. Jedno pokračování se zaměřilo na dramatizaci jako cestě ke knize, příběhu a postavám. Dále jsem se z netradičního úhlu pokusila podívat na čtenářské deníky, které úzce souvisí s recenzováním knih a knižním bloggerstvím. Muzejní přístup nezapře díl zaměřený na hravou exkurzi do dějin knihoven a písemnictví.

Není účelem tohoto textu přepsat již otištěné články, stejně jako v předneseném příspěvku šlo pouze o krátkou upoutávku na seriál. Chtěla jsem knihovníkům předestřít, že hravost není zapovězenou oblastí a kreativita výsadou vyvolených. Otevřenost novému, inspirace oblastmi mimo knihovnictví a probuzení vlastní tvořivosti je nezbytností. Záleží na každé knihovně, do kterých oblastí hravé sebe prezentace se pustí vlastními silami a pro které se spojí s profesionály zvenčí. Ani v jednom případě však nemůže zůstat pracovník knihovny stranou: okoralý a netečný.

Mgr. Kateřina Tomešková, Ph.D.: Profesní ohlédnutí za realizací workshopu Jak... aktivně přistoupit ke vzdělávacímu potenciálu kulturních institucí a tvořivě ho využít

Prezentovaný workshop zaměřený na rozvoj kreativity knihovnických profesionálů, mezi které se mají postupem času etablovat specialisté na podporu a rozvoj edukační činnosti, byl od prvopočátku nesen v pohodovém motivačním a prosocionálním duchu. O této skutečnosti kromě jiného svědčí i realizace vstupního ice-breakingu, kdy se impulsem pro možný vznik křížené komunikace a interakce mezi účastníky stala netradiční prohlídka muzejních artefaktů s haptickou dílnou. Prožitky jedinců i celé skupiny přivedly workshopové společenství ke spontánnímu převyprávění podnětných příběhů ze života či známých úryvků z knih.

Struktura workshopu byla koncipována do třech bloků, jejichž obsah se odvíjel od přiblížení tří vybraných způsobů edukace inspirovaných inovativním přístupem ve vzdělávání.

Zájemcům o poznání cest k efektivnímu využití herní formy kreativních metod v mimoškolním vzdělávání a výchově byly prostřednictvím powerpointové prezentace představeny a vysvětleny příklady z praxe, které dnes z hlediska návštěvníků kulturních institucí patří k nejoblíbenějším. Každý pracovník knihovny, který se rozhodl v průběhu workshopu aktivně vstoupit do role knihovního lektora, si mohl na vlastní kůži vyzkoušet účinek několika konstruktivisticky zacílených aktivit. Jejich výsledná podoba odpovídala jeho invenci – jeho vlastním tvořivým nápadům. *Zašpinění se tvorbou* se stalo pomyslným mottem popisované akce, přičemž s ohledem na předložené metody lze její obsahové jádro zpětně rozdělit do tří tematických okruhů:

- vhodné způsoby využití artefietických a arteterapeutických metod v mimoškolní pedagogické praxi;
- herní způsob převyprávění (historických) příběhů „v roli“ napříč kulturními institucemi;
- didaktická hra na pomezí expresivních oborů.

Nejedna z předvedených aktivit vedla účastníky workshopu k zahájení reflektivní diskuse, kdy šlo skupině o hodnocení její kvality s ohledem na poznávání dětí. Posuzován byl také zvláštní význam zážitkového náboje kreativní činnosti a její vliv na rozvoj emoční roviny jedinců. Živá podoba rozhovorů s potřebou vyjasnit si mezi sebou výsledky tvořivé činnosti podává svědectví o smysluplnosti realizace prezentovaných aktivit, ať už šlo o výstupy ve formě brainstormingu, ilustrace, živého obrazu, krátké divadelní scénky, či didaktické hry. Závěrem lze konstatovat, že o spokojenosti účastníků s náplní workshopu také vypovídala řada praktických dotazů na lektorku. Knihovníci si z workshopu kromě vlastních výtvorů, zážitků, cenných rad a informací odnášeli i poučení, že chtít a nebát se být kreativní může také například slovy Francise Picabia znamenat „vidět to, co vidí ostatní, ale něco jiného si u toho myslet“. Právě porozumění a uchopení obsahu této myšlenky poučenými odborníky při strukturování nového pojetí edukační práce s návštěvníkem může do každodenní praxe paměťových institucí vnést to správné světlo, díky němuž bude mít současný obraz českých knihoven širší příležitost postupně nabývat na daleko atraktivnější podobě...

Věra Ondřichová: Pracovat ve službách je dřina / Dobrá praxe z kurzů komunikačních dovedností

Konzultantka marketingu a PR neziskových organizací, na volné noze

Loni touhle dobou se na mě obrátila kamarádka, ředitelka jedné městské knihovny. Změnil se knihovní řád, změnila se výše poplatků a pokut. Knihovníci cítili, že je třeba se čtenáři víc mluvit. Čtenáři byli rozčilení, že stará známá pravidla přestala platit a že knížky je třeba vracet včas, anebo nést důsledky. Přibylo konfliktních situací. „Chceme nějaký komunikační kurz nebo trénink, abychom se v těch náročnějších situacích cítili líp a věděli, co máme říkat.“

Kurz jsme postavili během několika měsíců. Dělali jsme rozhovory s knihovníky a s vedením knihovny. Zabývali jsme se názory uživatelů na služby knihovny. Prostudovali jsme knihovní řád. Ukázalo se, že v danou chvíli trénink může tvořit jen malou část kurzu. Trénovat se dá, až když jsou jasná pravidla řešení situací a celková filozofie knihovny ve vztahu k zákazníkům.

Kurz proběhl v dané knihovně dvakrát a pak ještě v několika dalších. Jeho přesná skladba se vyvíjí s každým kurzem a řídí se tím, co považuje za důležité daná knihovna a její vedoucí. Ideální struktura pro většinu knihoven je ale tato:

1. **Filozofie knihovny** ve vztahu k čtenářům, kodex služeb čtenářům. Jak se mají čtenáři cítit, co všechno pro ně chceme dělat? Jsme tu primárně pro ně, nebo pro knihy, nebo pro městský úřad?
2. **Manuál řešení standardních situací.** Standardní situace obecně popisuje knihovní řád, přesto je dobré vytvořit ke všem standardním situacím přesný návod – co se má čtenář dovědět / co má dostat na papíře / co mu můžeme vysvětlit, je-li čas / s jakým pocitem a informací má odejít.
3. **Problémové situace.** Popsat typické problémy (ztracená kniha, velká pokuta, půjčka na cizí průkazku, občan-čtenář obtěžuje hlukem/zápachem), pojmenovat správné řešení (jak chce knihovna s problémem zacházet), najít slova a jiné nástroje k řešení situace.
4. **Trénink** se týká především problémových situací, ale nejde ho předřadit před body 1, 2, 3. Prodiskutování a shoda na předchozím je důležitá pro jistotu knihovníků a jejich soustředění na problém.

Ani v jednom bodě jednodenní kurz nevyřeší všechno. Ukazuje ale metodiku, jak s problémem zacházet. Na konci kurzu tedy má knihovna představu:

- **Jak vymyslet a zaznamenat filozofii knihovny v oblasti služeb.** (A hrubý náčrt takové filozofie, na které může dále pracovat.)
- **Jak si udělat manuál řešení standardních situací.** (A hotový manuál pro řešení jedné až tří standardních situací, který může jednoduše dát k dispozici knihovníkům a každému novému zaměstnanci.)

- **Jak zacházet s problémovými situacemi.** (Obecnou osnovu řešení, otázky, které je dobré si položit. A manuál pro řešení jedné až tří problémových situací.)
- **Jak problematické situace trénovat a připravit se na ně** – ať už společně v knihovně, nebo ve dvojicích, nebo jednotlivě, třeba i písemně. (A dvě až čtyři detailně probrané a natrénované problematické situace.)

Pracovat ve službách je velká dřina. Každý den nastane nějaká novinka, na kterou jsme se nemohli připravit. Na druhou stranu ale každý den nastávají desítky situací, které už známe a na které se nachystat můžeme. Jak do toho?

- Vytvořte příležitost pro to, aby se knihovníci mohli spolu bavit o práci. Káva, koláčky a hodina a půl času vyhrazená povídání o konkrétním problému (např. jak zacházet s čtenářem, který zapáchá) může velmi pomoci. Zvláště, když taková hodina a půl nastane jednou či dvakrát každý měsíc.
- Nebojte se manuálů. Dobrá řešení zapište, usnadní to práci současným knihovníkům i zaučování nováčků.
- Sjednoťte se. Když budou všichni trvat na dodržování stejných pravidel, usnadní to budoucí komunikaci se čtenáři.
- Knihovníci si nebudou v komunikaci se čtenáři jistí, když nebudou vědět, co vlastně paní ředitelka (nebo knihovna jako celek) chce. Jak si vlastně přeje řešit ztracené knihy, bezdomovce, uječené děti v knihovně? Knihovní řád je příliš obecným zadáním, které nedává jistotu v konkrétní situaci. Proberte každou problémovou situaci do detailu.
- Dopřejte si moderátora pro své diskuse a dejte mu za úkol klást hloupé otázky. Mnoho knihovníků má pocit, že „všechno znají“, „všechno je zřejmé“, „děláme to už 15 let“ – někteří se bojí říct, že si nejsou v něčem jistí. Jestliže si dovolíme luxus mít „přihloupělého“ moderátora – tomu je dovoleno vše –, často se odkryje problém tím, že se ptá i na tzv. samozřejmé věci.



Obr. 1 Diskuse o náročných komunikačních situacích baví a tmelí tým. *Zdroj: autorka příspěvku*

Koncepce rozvoje knihoven

Úvodní slovo k sekci „Koncepce rozvoje knihoven“

Garant bloku: PhDr. Vít Richter

Závěrečné dopoledne konference Knihovny současnosti je tradičně věnováno naplňování Koncepce rozvoje knihoven. S ohledem na to, že rok 2015 je závěrečným rokem stávající Koncepce, vybrali jsme do programu témata, která jsou v určitém slova smyslu bilanční.

Vlajkovou lodí minulého období byla bezesporu příprava Centrálního portálu českých knihoven. Na realizaci projektu se podílelo několik odborných týmů, které se zabývaly celou řadou analytických prací a přípravou dílčích modulů budoucího systému. Řešitelé projektu se v mnoha ohledech museli pohybovat na zcela novém a neprobádaném území a řešit problémy, se kterými se doposud nesetkali. Projekt od svého zahájení doznal celou řadu změn, ale je velkým úspěchem, že bylo možné na konferenci představit zahájení pilotního provozu. Z tohoto hlediska je nezbytné ocenit především úlohu Moravské zemské knihovny, která převzala odpovědnost za realizaci a budoucí provoz Centrálního portálu.

Druhý bilanční příspěvek byl věnován celkové rekapitulaci digitalizačních aktivit českých knihoven. Digitalizace knihovních fondů byla v českých knihovnách zahájena již v roce 1992 se zaměřením na historické a unikátní sbírky, ale poslední období je podstatně více orientováno na masovou digitalizaci české tištěné literatury 20. a 21. století. V příspěvku Martina Lhotáka jsou uvedeny zajímavé výsledky průzkumu digitalizace v knihovnách různého typu. Díky tomu máme k dispozici souhrnnou informaci jak o výsledcích jednotlivých projektů, tak i o způsobu a objemu jejich financování. Vedle samotného procesu digitalizace je věnována pozornost vývoji různých nástrojů a standardů, které umožňují vzájemnou koordinaci a sdílení výsledků digitalizace. Zásadní význam má vývoj otevřených nástrojů pro zpřístupnění výsledků digitalizace (systém Kramerius) nebo pro zpracování digitálních dokumentů (RDflow, ProArc, ČIDLO) a další. Silným nástrojem je také Česká digitální knihovna, která nabídne jednotné rozhraní pro přístup do všech digitálních knihoven v ČR.

Závěrečný příspěvek je orientován na nejbližší budoucnost. Rok 2015 je také rokem přípravy nové Koncepce rozvoje knihoven na období let 2016 až 2020 s výhledem do roku 2025. Návrh nové Koncepce připravuje Ústřední knihovnická rada ČR. Zástupci knihoven se velmi aktivně zapojili do přípravy vládního materiálu Státní kulturní politika na období 2015–2020 a z toho také vyplývá, že rozhodující priority budoucího vývoje knihoven jsou již zahrnuty v tomto strategickém materiálu a tvoří východisko pro zpracování Koncepce rozvoje knihoven.

PhDr. Bohdana Stoklasová, Petr Žabička, Petra Žabičková: Centrální portál knihoven od počátků k pilotnímu provozu

Knihovna Akademie věd ČR, Moravská zemská knihovna v Brně

Úvod – hlavní milníky CPK

Rok 2010

V březnu 2010 proběhlo společné výjezdní zasedání Ústřední knihovnické rady a přizvaných expertů. Účastníci zasedání zdůraznili nutnost podpory silných centrálních služeb jako jedné z priorit připravované Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011–2015, čímž byl položen základ CPK.

Rok 2011

V roce 2011 probíhala příprava Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011–2015. CPK byl v Koncepci zakotven jako Cíl 6: Vytvořit jednotné rozhraní systému knihoven s cílem zprostředkování všech nabízených služeb z každé knihovny.

Rok 2012

V lednu 2012 schválila vláda ČR Koncepci rozvoje knihoven na léta 2011–2015, čímž dostal CPK jako jeden z jejích cílů „zelenou“. Úvodní práce zajišťovala malá pracovní skupina složená z ředitelů zainteresovaných knihoven a přizvaných expertů. V srpnu 2012 byl zprovozněn informační portál CPK www.knihovny.cz. V roce 2012 vznikla první verze Projektového záměru – základního dokumentu projektu a zároveň podkladu pro oslovení potenciálních dodavatelů technologického řešení pro CPK formou žádosti o informace (RFI – Request for Information).

Rok 2013

V roce 2013 byly formálně jmenovány pracovní skupiny (PS) zaměřené na realizaci jednotlivých dílčích cílů projektu: PS pro centrální portál, PS pro informační zdroje, PS pro sdílení identit a online platby, PS pro MVS a DDS (později byly vytvořeny ještě dočasné pracovní skupiny – v roce 2013 PS skupina pro financování a organizaci a v roce 2014 PS pro přípravu uživatelských scénářů). Vznikla Rada CPK složená z ředitelů zakládajících knihoven. Ustanovením pracovních skupin a Rady CPK došlo k profesionalizaci a formálnímu ukotvení projektu. Vznikla druhá verze Projektového záměru a potenciální dodavatelé technologického řešení pro CPK byli osloveni formou první žádosti o nabídku (RFP I – Request for Proposal). Byly provedeny a vyhodnoceny průzkumy potřeb a očekávání knihoven i jejich uživatelů.

Rok 2014

Od počátku roku probíhaly pod vedením MZK intenzivní práce v oblasti přípravy knihoven a jejich knihovních systémů na zapojení do CPK (interoperabilita). Vznikla třetí verze Projektového záměru v úplné i zkrácené verzi. Po připomínkování Radou CPK byla zveřejněna čtvrtá verze Projektového záměru. Pracovní skupiny dokončily odborný základ zadávací dokumentace pro výběrové řízení na dodavatele technologického řešení CPK a potenciální dodavatelé byli osloveni formou druhé žádosti i nabídky (RFP II), jejíž součástí byl i hrubý cenový odhad. Probíhala intenzivní jednání mezi řediteli zapojených knihoven o organizačním a finančním zajištění projektu, ale nepodařilo se dospět ke konsenzu. Rostly teoretické i praktické zkušenosti členů řešitelského týmu (české knihovny postupně implementovaly řešení všech potenciálních kandidátů na dodávku pro CPK). Společně s nárůstem zkušeností rostly i pochybnosti o vhodnosti původně navrženého řešení „na klíč“ formou služby. Bylo evidentní, že rámec CPK výrazně přesahuje možnosti všech hotových řešení; existovalo několik dobrých kandidátů pro dodání jádra systému, ale specifik mimo pokrytí zůstávalo stále hodně. V listopadu proběhlo zasedání Rady CPK, z něhož vzešly následující závěry:

- výběrové řízení na dodavatele technologického řešení CPK formou služby nebude v roce 2015 realizováno;
- je třeba zvolnit tempo a věnovat se přepracování základních projektových dokumentů, přípravě knihoven na zapojení do CPK, přípravě lokálních zdrojů na zapojení do projektu v rovině smluvní i technické;
- je třeba usilovat o zapojení dalších knihoven – příprava „přitažlivých“ dokumentů, jednání s řediteli, workshopy atd.;
- je třeba otestovat možnost realizace CPK cestou vlastního vývoje. Test buď potvrdí, nebo vyloučí možnost realizace projektu touto cestou. Pokud test nepřinese pozitivní výsledek a bude nutný návrat k výběrovému řízení, budeme na ně lépe připraveni.

Rok 2015

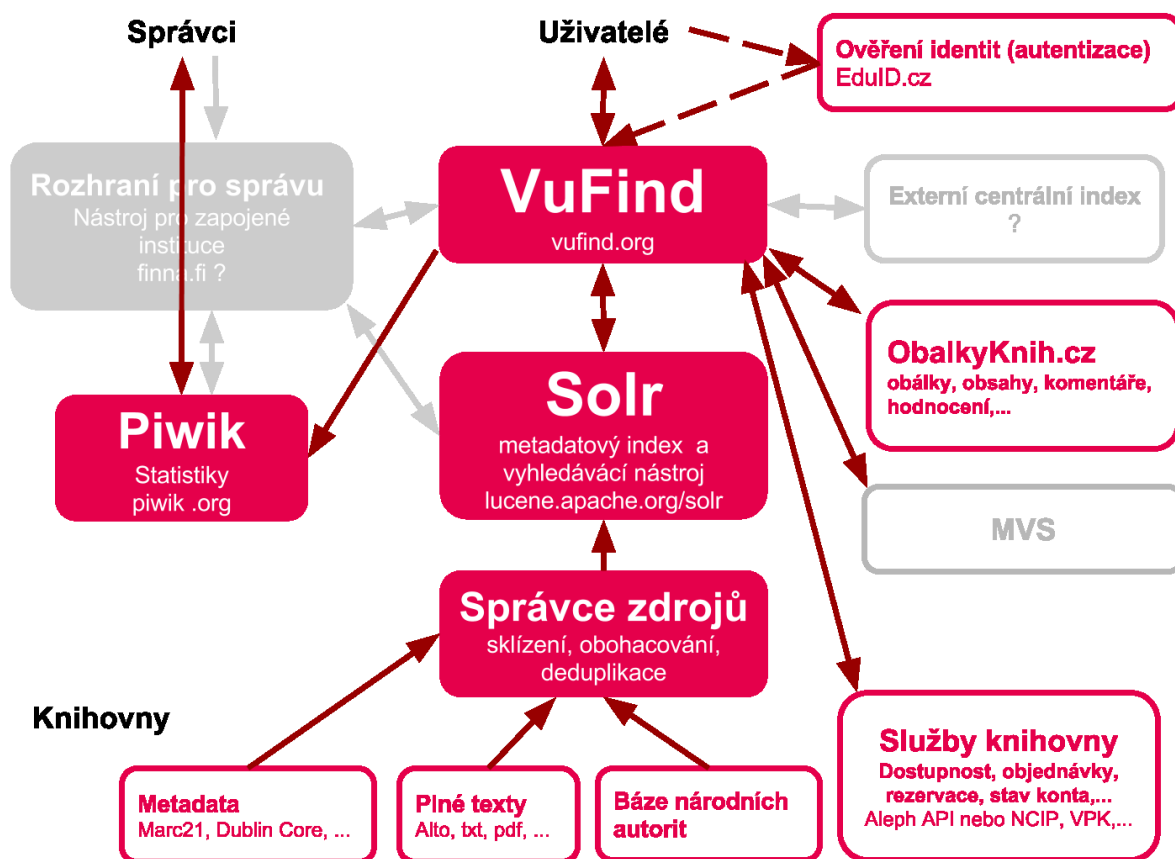
V roce 2015 probíhají práce na projektu v několika liniích:

- **Pilotní projekt (projekt MZK).** Jedná se o základní linii projektu. Největší objem prací tvoří vývoj technologického řešení pro CPK na bázi open source systému VuFind, významnou složkou je pak spolupráce s knihovnami, dodavateli knihovních systémů a informačních zdrojů zapojených do portálu s cílem odladit komunikační rozhraní a procesy výměny dat mezi CPK a jejich systémy.
- **Vstupy pro pilotní provoz, testování (projekt KNAV - pracovní skupiny).** Všechny výše uvedené dokumenty (především Projektový záměr, Požadavky na dodavatele CPK a vyhodnocení jejich odpovědí atd.) tvoří základ (roadmap) pro realizaci CPK v MZK. Dokumenty je třeba průběžně modifikovat. V září zveřejnila MZK beta verzi CPK, kterou budou v první fázi testovat a připomínkovat především členové pracovních skupin CPK.

- **Informační část CPK (projekt MKP).** Paralelně s pilotní realizací CPK vzniká v rámci projektu MKP i informační část CPK, jejíž základ bude k dispozici v závěru roku 2015.
- **Uživatelské scénáře (projekt MKP).** V rámci projektu MKP připravila externí firma ve spolupráci s vedoucími pracovními skupin CPK řadu uživatelských scénářů, které byly otestovány formou prototypování na různých skupinách potenciálních uživatelů CPK. Výsledky budou využity při přípravě provozní verze CPK i nové projektové dokumentace.
- **Business model (projekt MKP).** MKP ve spolupráci s externími odborníky i řešitelským týmem CPK připravila business model CPK z pohledu uživatele a z pohledu knihovny.
- **Organizační a finanční zajištění projektu (projekt KNAV).** V rámci projektu KNAV byly připraveny a se zakládajícími knihovnami CPK projednány základní dokumenty – Smlouva o spolupráci a Jednací řád. Na rozdíl od roku 2014 se letos podařilo dosáhnout konsenzu a ředitelé zakládajících knihoven by se měli formálně zavázat ke spolupráci na CPK do konce roku 2015.
- **Nová dokumentace CPK (projekt KNAV).** Původní dokumentace CPK byla připravována především s ohledem na potenciální dodavatele technologického řešení pro CPK, proto (s určitými modifikacemi) vyhovuje pro realizaci CPK v MZK. Po zapracování zkušeností získaných během realizace portálu v MZK, výsledků uživatelských scénářů a business modelu vznikne v závěru roku 2015 „netechnická“ varianta základní dokumentace pro širší veřejnost.
- **Prezentace.** CPK byl a bude prezentován na všech hlavních odborných konferencích a seminářích v ČR, v posledním kvartále 2015 bude prezentován formou rozsáhlé Roadshow ve všech krajských knihovnách. Součástí Roadshow budou i prezentace pro specializované knihovny.

Úkoly Moravské zemské knihovny v Brně při vývoji CPK

Zatímco ostatní knihovny jsou vůči CPK jednoznačně v roli zákazníka, MZK je kromě pozice zákazníka i v pozici dodavatele. Na rozdíl od loňského roku, kdy měl programátorský tým MZK za úkol zjistit stav připravenosti knihoven a jejich systémů na zapojení do CPK, rok 2015 se již nese ve znamení intenzivního vývoje portálu, při kterém se zúročily v předchozích letech nabyté zkušenosti.



Obr. 1 Schéma CPK. Zdroj: autoři příspěvku

Jak již bylo uvedeno, cílem letošního roku bylo v rámci pilotního projektu vytvořit portál a zapojit do něj co největší počet zakládajících knihoven a také nejdůležitější informační zdroje. Největší penzum práce tak bylo odvedeno na těch částech portálu, které nejsou vidět – jde o moduly pro získávání dat, jejich deduplikaci, obohacování a indexaci, dále rozhraní pro komunikaci s jednotlivými knihovnickými systémy, intenzivně se řeší i problematika autentizace uživatelů portálu a propojení jejich identit.

Dnes již existuje funkční betaverze portálu, kterou testují členové pracovních skupin. Tato betaverze není sice zatím naplněna všemi daty a nejsou do ní zapojeny všechny knihovny, je již ale dobře testovatelné chování portálu a jeho základní funkce. Testování portálu ve fázi betaverze pomáhá také tím, že je při rozhodování, jak řešit některé specifické funkce portálu, možné členům pracovních skupin v praxi ukázat, jak některé funkce portálu pracují.

V průběhu testování vzniklé návrhy a připomínky jsou pak buď přímo zapracovány, nebo – v případě, že na nich není jednoznačná shoda – jsou projednávány s cílem najít optimální řešení. Paralelně pak běží další vývoj, v současnosti jde zejména o dokončování deduplikačního algoritmu a řešení problematiky indexace plných textů z Krameria.

Jedna kategorie problémů však není čistě úkolem MZK. Zapojování knihoven a informačních zdrojů je sice pro budoucí úspěch portálu klíčové, jeho úspěch však závisí na tom, zda knihovny, potažmo dodavatelé jejich knihovnických systémů, budou schopny poskytnout data a komunikační rozhraní potřebné kvality a parametrů. V případě neknihovnických zdrojů (databáze norem, patentů, zákonů, článků, rukopisů a další) je pak navíc nutné domlouvat

individuální způsoby získávání a konverze dat, uzavírat smlouvy a vymýšlet takové způsoby indexace a prezentace těchto dat, které by podaly uživatelům smysluplnou a pochopitelnou informaci.

Pro zapojení knihoven samotných se proto v co největší míře držíme v minulosti stanovených standardů: poskytování bibliografických dat obohacených o údaje o exemplářích v opakovatelném poli 996 přes OAI-PMH, NCIP rozhraní pro přenos informací o stavu čtenářského konta a požadavcích uživatele a zapojení do národní akademické federace identit eduID – přičemž zejména to poslední je možné realizovat prostřednictvím MZK, která je připravena poradit i s ostatními otázkami, které mohou při zapojování knihovny vzniknout.

Vlastnosti portálu

V této kapitole uvádíme stručně základní charakteristiky portálu se zaměřením na klíčové vlastnosti vyhledávání, práce s výsledky dotazu, odkazy na zdroje a služby a přihlašování a práci s účtem.

Základní vlastností vyhledávacího rozhraní je jednoduchost: jedno vyhledávací okno s našeptávačem, které po zadání dotazu bez parametrů vrátí obsah celé databáze, který je pak možno dále filtrovat pomocí faset. Filtrování je možné mimo jiné podle typu dokumentu, roku vydání nebo zdroje záznamu, zpřesnění dotazu lze realizovat i prostřednictvím pokročilého vyhledávání.

Výsledky dotazu jsou pak stručně zobrazeny ve výsledcích vyhledávání: mimo základních bibliografických údajů je záznam obohacen o obrázek obálky, úryvek se zvýrazněným hledaným termínem a dalšími základními informacemi. Uživatel má pak k dispozici několik funkcí, které mu umožní s dotazem dále pracovat (např. RSS, uložení výsledků hledání nebo jejich zaslání e-mailem). Zde je namístě uvést, že záznamy jsou před indexací automaticky deduplikovány a uživatel vidí vždy jen jeden záznam z jedné knihovny, reprezentující celou uměle spojenou skupinu. Vzhledem k tomu, že si CPK trvale uchovává stažené záznamy, je snadné po případném vylepšení deduplikačního algoritmu provést deduplikaci znovu. Při zvolení konkrétního záznamu ze seznamu výsledků pak uživatel pro zachování přehlednosti vidí jen exempláře z preferované knihovny, knihovnu jinou si může vybrat ze seznamu. Na rozdíl od dostupnosti fyzických exemplářů však jsou uživateli zobrazeny najednou všechny odkazy na elektronickou verzi dokumentu (resp. obsah pole 856), případně odkazy na další služby. Jakmile se uživatel přihlásí svým jménem a heslem, začnou se mu v seskupení deduplikovaných záznamů priorizovat záznamy jeho knihovny nebo knihoven. Filtr „Pouze moje knihovny“ pak záznamy ostatních knihoven a zdrojů skryje zcela.

Komplikace nastává při zobrazování údajů o dostupnosti fyzických exemplářů: Zatímco u plně zapojených knihoven je možné zobrazit aktuální dostupnost svazku pro uživatele, například u souborných katalogů nemáme ani informaci o počtu svazků v dané knihovně, proto je u takových svazků uvedeno, že dostupnost je neznámá.

Svá specifika mají i elektronické verze dokumentů: Pokud je zdrojem informace o digitalizovaném dokumentu digitální knihovna Kramerius (resp. Česká digitální knihovna), jsme schopni uživatele informovat o tom, zda jde o dokument volný, nebo autorsky chráněný (a tedy fyzicky dostupný jen v budově té knihovny, kde jej mají

v Krameriu). U obecných odkazů z pole 856 však nelze ze zřejmých důvodů dostupnost stanovit. Odkazy se dále sestavují z informací získaných ze znalostní báze linkovacích serverů (nyní znalostní báze SFX JIB). Experimentujeme i s odkazy na antikvariáty a internetová knihkupectví, což je uživateli často požadovaná funkce.

Z dalších vlastností portálu je vhodné zmínit připravované obohacení nejen o obsahy a obálky, ale i anotace a uživatelské komentáře. Pro tvorbu citací bude CPK využívat aplikaci Citace PRO.

Z hlediska práce uživatele je klíčové, jak s portálem pracuje. Bez přihlášení může uživatel vyhledávat, zobrazovat a stahovat si záznamy a používat odkazy do volných zdrojů. Po přihlášení jakoukoli identitou bude moci ukládat do oblíbených, ukládat výsledky hledání, historii hledání a komentáře. Bude si také moci tuto identitu propojit s jednou nebo více jinými identitami. Pokud se uživatel přihlásí identitou u zapojené knihovny, dostane navíc přístup ke svému uživatelskému kontu u dané knihovny nebo knihoven a bude tak moci čerpat její služby. Zároveň bude moci využít již zmíněného filtru „Moje knihovny“.

Výhled do budoucna

MZK připravila v letošním roce ve spolupráci s Vysokým učením technickým v Brně projekt aplikovaného výzkumu a vývoje do programu NAKI II. Cílem tohoto projektu je vývoj a implementace nástrojů využívajících sémantické technologie do portálu. Pokud tento projekt vyjde, můžeme se těšit ve srovnání se stávajícím stavem na zajímavá vylepšení portálu. Je však nutno podotknout, že projekt NAKI II nemůže suplovat nároky na běžný provoz portálu, tedy zajištění jeho provozu po technické, organizační a smluvní stránce. Nasazování nových verzí jednotlivých komponent portálu, stejně jako zapojování nových knihoven nebo zdrojů, technická podpora uživatelů a zapojených knihoven a vylepšování portálu nad rámec specifikace NAKI II musí být stále hrazeny z jiných zdrojů.

V příštím roce bude nejdůležitější činností zapojování dalších knihoven a informačních zdrojů. V té souvislosti je MZK připravena provozovat i aplikaci adresáře knihoven, který připravuje na základě dat z databáze ADR Národní knihovny tým Městské knihovny v Praze. Tým MZK je také připraven spolupracovat s NK a NTK na vylepšení funkcionality pro MVS. Věříme, že portál Knihovny.cz si v příštím roce najde cestu k uživatelům a ti jej začnou považovat za vstupní bránu do světa našich knihoven.

Ing. Martin Lhoták: České digitalizační projekty, jejich výsledky a agregace

Knihovna AV ČR, v. v. i.

Cílem příspěvku je seznámení se stavem digitalizace a digitalizačních projektů v českých knihovnách. Pro získání aktuálních informací byly knihovny osloveny formou dotazníku. Sběr dat probíhal v období červenec–srpen 2015. Údaje z Knihovny Antonína Švehly byly doplněny až dodatečně a některé výsledky se tedy drobně liší od prezentace na konferenci Knihovny současnosti 2015.

Součástí příspěvku je také stručné seznámení s účelem a výsledky projektu Česká digitální knihovna, jehož hlavním cílem je agregace obsahu digitálních knihoven v České republice.

Digitalizační projekty

Digitalizační projekty jsou v českých knihovnách financovány z několika různých zdrojů. Největší část je zajištěna z veřejných zdrojů. Nejvýznamnějším dílem k tomu přispěly Strukturální fondy EU, v rámci kterých byl financován dosud největší projekt – Národní digitální knihovna –, jehož cílem je zpřístupnění cca 110 000 svazků / 30 000 000 stran. Ze stejného zdroje byla financována digitalizace ve většině krajských knihoven v plánovaném rozsahu 60 000 svazků / 11 000 000 stran. Důležitým stabilním zdrojem financování digitalizace je program MK VISK 7 Kramerius v rámci, kterého je v posledních letech v různých knihovnách digitalizováno cca 1500 svazků / 450 000 stran ročně. VISK 7 využívá řada knihoven a zastává velmi důležitou roli v usazení jednotných standardů, což je dáno zejména tím, že všichni žadatelé se musí zavázat k plnění standardů definovaných Národní knihovnou ČR, která zajišťuje odbornou garanci tohoto programu. Česká republika je v tomto směru poměrně unikátní, v řadě jiných zemí se takto kompletní jednotný standard zavést nepodařilo.

Digitalizační projekty jsou často financovány i z vlastních zdrojů knihoven, významně pomohly také tzv. Norské fondy. Mezi knihovny s vyšším počtem digitalizovaných stran patří např. Knihovna Akademie věd ČR, Národní lékařská knihovna nebo Městská knihovna v Praze. Posledně jmenovaná knihovna se mimo jiné zaměřila na volné zpřístupňování děl, kterým již vypršela autorská práva, což se shledalo s velkým zájmem uživatelů.

Všechny výše uvedené aktivity jsou zaměřeny na novodobé dokumenty, které lze ohraničit rokem 1800. Na rukopisy a staré tisky se specializuje program MK VISK 6 Manuscriptorium. V digitální knihovně se stejným názvem bylo zpřístupněno 13 750 000 stran. Lze očekávat další velmi výrazný nárůst digitalizace starých tisků vzhledem k tomu, že Národní knihovna spolupracuje na projektu se společností Google, který by měl zajistit digitalizaci cca 110 000 svazků / 11 000 000 stran.

Digitalizace - průzkum

V průzkumu, který proběhl v období červenec–srpen 2015, bylo knihovnám položeno několik dotazů:

- počet digitalizovaných stran novodobých dokumentů;

- počet kompletně zpracovaných stran novodobých dokumentů;
- používaný SW pro digitální knihovnu a jeho verze;
- zdroje financování;
- plánované digitalizační projekty a počet stran do roku 2016;
- dotaz na používání Registru digitalizace.

Stejně otázky byly zaměřeny i na oblast rukopisů a starých tisků. Odpověď poskytlo celkem 23 knihoven.

Tab. 1 Počet zdigitalizovaných stran novodobých dokumentů (cca od r. 1801)

Národní knihovna ČR	37 941 254
Moravská zemská knihovna	30 800 000
Knihovna Akademie věd ČR	5 400 000
Vědecká knihovna v Olomouci	1 544 502
Jihočeská vědecká knihovna	1 530 000
Národní lékařská knihovna	1 050 000
Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové	998 000
Městská knihovna v Praze	960 000
Knihovna Vojenského historického ústavu	800 000
SVI Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy	676 308
Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě	537 706
Knihovna Ústavu pro českou literaturu AV ČR	370 000
Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje	366 664
Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně	344 774
Knihovna Národního filmového archivu	325 000
Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem	323 000
Národní technická knihovna	306 328
Muzeum východních Čech v Hradci Králové	300 000
Středočeská vědecká knihovna v Kladně	271 783
Knihovna Divadelního ústavu	190 000
Krajská knihovna Karlovy Vary	179 146
UZEL, Knihovna Antonína Švehly	80 888
Městská knihovna Česká Třebová	12 000
CELKEM	85 307 353

Zdroj: autor příspěvku

Vzhledem k tomu, že některé knihovny zahrnují do statistiky stejné dokumenty (nejvíce jich v rámci projektu Národní digitální knihovna sdílí Národní knihovna ČR s Moravskou zemskou knihovnou v Brně) lze reálně počítat spíše s cca 50 000 000 unikátních digitalizovaných stran, což je i tak poměrně úctyhodný počet. Na druhou stranu se stále jedná pouze o zlomek toho, co by mělo být výhledově v českých knihovnách digitalizováno.

Počet kompletně zpracovaných stran včetně metadat (a tedy také se standardní možností zpřístupnění v digitální knihovně) je pouze o 4 000 000 nižší než celkový počet digitalizovaných stran. Otázkou však může být kvalita a kompletnost všech metadat zaevidovaných v rámci průzkumu.

Nejčastěji využívaným softwarem pro zpřístupnění novodobých dokumentů je jednoznačně open source systém Kramerius, jehož poslední verzi 5 používá téměř 70 % knihoven, většina ostatních využívá některou z jeho starších verzí – 3 nebo 4. Pouze jediná knihovna uvedla, že používá svůj vlastní systém (i ta uvažuje o přechodu na systém Kramerius).

Dle sdělení dotázaných knihoven lze do konce roku 2016 očekávat přírůstek mezi 6,5–10 %, což nominálně znamená 5,5–8,5 mil. stran.

Financování

K financování používají knihovny nejčastěji vlastní zdroje – 39 %, dále program VISK 7 – 29 %, Strukturální fondy / IOP 22 % a na ostatní zdroje připadá 10 %. Pohled na financování z hlediska vložených částek však vypadá odlišně – bezkonkurenčně nejvyšší částkou, cca 400–450 milionů, přispěly v posledních letech Strukturální fondy EU. Pro srovnání je možno uvést nejčastěji využívaný program VISK 7, který poskytuje cca 4 mil. ročně.

Spolupráce s Registrem digitalizace

Všechny knihovny v rámci průzkumu uvedly, že používají Registr digitalizace pro získávání informací o již digitalizovaných datech a pro vkládání informací o vlastních digitalizačních aktivitách. Potvrzuje se tak význam Registru jako systému, který umožňuje zamezit duplicitnímu zpracování a tím přispívá k efektivnějšímu využití prostředků na digitalizaci.

Rukopisy a staré tisky

Do digitalizace rukopisů a/nebo starých tisků se pustilo 70 % dotázaných knihoven.

Jednoznačně neaktivnější je Národní knihovna ČR, pod níž spadá z celkového počtu 15 000 000 digitalizovaných stran celkem 13 750 000. Na dalších místech jsou pak Moravská zemská knihovna v Brně s 800 000 stran a Knihovna Akademie věd ČR s 250 000 stran.

Trochu překvapivé je zjištění, že 65 % knihoven používá pro zpřístupnění svých digitalizovaných starých tisků systém Kramerius, 35 % pak uvedlo digitální knihovnu Manuscriptorium.

Program MK VISK 6 uvedlo jako zdroj financování u rukopisů a starých tisků 37 % knihoven, 50 % využívá vlastní zdroje a 13 % zbývá na další zdroje financování. Z hlediska objemu financí jsou jednoznačně nejdůležitější dva zdroje – program VISK 6 poskytuje cca 8 mil. ročně a Google přispívá každý rok částkou cca 16 mil Kč.

Projekt Česká digitální knihovna

Česká digitální knihovna je hlavním výstupem projektu financovaného z programu MK NAKI v letech 2012–2015. Hlavním cílem je agregace obsahu digitálních dokumentů vznikajících v působnosti knihoven v České republice, čímž vznikne jednotné přístupové místo. Do České digitální knihovny jsou sklížena metadata, plné texty jsou uživatelům

dynamicky zpřístupněny přímo ze zdrojových knihoven (za předpokladu, že to umožní autorská a vlastnická práva). Česká digitální knihovna může zároveň jako sektorový agregátor poskytovat data dalším zastřešujícím projektům na národní i mezinárodní úrovni, zejména projektům Centrální portál českých knihoven Knihovny.cz a Europeana. V současné době je do testovací verze sklizeno 30 milionů stran z Národní knihovny, Moravské zemské knihovny a Knihovny AV ČR. Postupně budou zapojovány další knihovny.

V rámci projektu jsou vyvíjeny softwarové nástroje Kramerius, ProArc a RDFlow. Systém **Kramerius** je využíván pro zpřístupnění digitálních dokumentů ve většině knihoven, které provozují digitální knihovnu. Díky projektu Česká digitální knihovna je k dispozici i poslední verze K5 a webový klient.

ProArc je systém pro vytváření digitálních dokumentů dle standardu NDK definovaného Národní knihovnou ČR. Umožňuje export dat do systému Kramerius i přípravu balíčku pro archivaci. Tento výrobní systém v současné době využívá Knihovna Akademie věd ČR, Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové a Městská knihovna v Praze.

RDFlow slouží k monitorování digitalizačního workflow. Je úzce propojeno s výrobním systémem ProArc, přičemž řada činností je evidována automatizovaně. Automatizovaně také probíhá komunikace s Registrem digitalizace, do kterého jsou na národní úrovni zaznamenávána data o stavu digitalizace.

Hlavními řešiteli projektu Česká digitální knihovna jsou Knihovna Akademie věd ČR a Národní knihovna ČR. Velmi aktivně spolupracuje také Moravská zemská knihovna v Brně a k vývoji přispívají i některé další knihovny. Informace o projektu Česká digitální knihovna jsou k dispozici na <http://www.czechdigitallibrary.cz/>.

Poděkování

Autor příspěvku by chtěl poděkovat za spolupráci při přípravě a vyhodnocení průzkumu Mgr. Tomášovi Foltýnovi a Mgr. Anně Vandasové z Národní knihovny a zároveň všem knihovnám, které poskytly informace o svých digitalizačních aktivitách.

PhDr. Vít Richter: Připravujeme novou Konceptci rozvoje knihoven na léta 2016–2020 s výhledem do roku 2025

Národní knihovna ČR

Rok 2015 je posledním rokem stávající strategie rozvoje knihoven⁸. Na tento strategický materiál by měla plynule navázat **Koncepce rozvoje knihoven na léta 2016–2020 s výhledem do roku 2025** (dále jen Koncepce), kterou zpracovává Ústřední knihovnická rada ČR (ÚKR). Příprava nové Koncepce probíhá po třech liniích:

1. diskuse o nové vizi a prioritách rozvoje knihoven;
2. spolupráce s Ministerstvem kultury na přípravě dokumentu Plán implementace Státní kulturní politiky na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025);
3. využití strategických materiálů z jiných oblastí a resortů, které mají vazbu na činnosti knihoven.

Diskuse o nové vizi a prioritách rozvoje knihoven

Ve dnech 27. až 29. 4. 2015 se v Třešti uskutečnil workshop členů ÚKR se skupinou expertů z různých oblastí knihoven a Ministerstva kultury. Úvodní část workshopu byla věnována plnění stávající Koncepce rozvoje knihoven na léta 2011–2015. Diskuse k nedávné minulosti a současnosti ukázala, že řada dílčích úkolů a projektů byla splněna či vyřešena⁹, ale současně platí, že většina hlavních témat bude pokračovat i do budoucnosti. Pro další pokračování je nezbytné zvolit jiné akcenty a hledat nové postupy, které by vedly ke stanoveným cílům a změnám. Nová Koncepce bude plnit dvě základní poslání, kterým musí být přizpůsoben obsah i forma. V první řadě se bude jednat o vládní materiál, který by měl stanovit základní priority, odpovědnosti a financování stanovených cílů. Na druhé straně se bude jednat o dokument, který by měl usnadnit vzájemnou komunikaci mezi knihovnami. Důležité je, aby každá knihovna i její pracovníci věděli, jakým směrem se současné knihovny a informační instituce vyvíjejí a jaké jsou společné úkoly a problémy, na které je nezbytné se soustředit v každodenní činnosti i při přípravě rozvojových plánů jednotlivých knihoven. Jedním z výsledků diskuse bylo zpracování základní SWOT analýzy, tj. identifikace silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb.

Tab. 1 Identifikace silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb (SWOT analýza)

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none">• nezávislá, veřejná služba;	<ul style="list-style-type: none">• malá ochota ke spolupráci: mezi

⁸ Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015 včetně internetizace knihoven: knihovny pro EVROPU 2020. Knihovna plus [online], 2012, 8(2) [cit. 2015-09-28]. ISSN 1801-5948. Dostupné z: <http://oldknihovna.nkp.cz/pdf/koncepce2011-2015.pdf>.

⁹ Podrobné údaje o plnění všech priorit viz: Stanoviska a dokumenty ÚKR ČR: Podklady pro jednání v Třešti 27. až 29. 4. 2015. In: Ústřední knihovnická rada ČR [online]. 2015 [cit. 2015-09-28]. Dostupné z: <http://ukr.knihovna.cz/stanoviska-a-dokumenty-ukr-cr/>

<ul style="list-style-type: none"> • svobodný přístup k informacím; • dlouhodobě budovaný, strukturovaný fond; • hustá síť knihoven; • spolehlivost a důvěryhodnost, bezpečný prostor; • opozice proti komerci a konzumu; • opora v knihovním zákoně; • existence prostor, jejich vybavení, profesionální personál; • standardy, metodika, kompatibilita; • digitalizace knihovních fondů; • schopnost kvalifikovaně zpracovávat informace; • návštěvnost knihoven. 	<p>knihovny, mezi knihovny a provozovateli, mezi knihovny a uživateli knihoven, mezi akademiky a knihovny, mezi knihovny a jinými institucemi (obava z konkurence, nedostatek kompetence, setrvačnost);</p> <ul style="list-style-type: none"> • omezené využívání Best practices ze světa; • konzervativnost, malá flexibilita, (de)motivace; • přetrvávající bariéry – málo pohotovostní služby, omezená dostupnost v online prostředí, provozní doba, nekompetence (digitální gramotnost, jazykové bariéry, nepřizpůsobiví); • složitý a nepohodlný přístup ke zdrojům, omezená nabídka digitálních služeb, neaktuálnost; • nedostatečná kvalifikace pracovníků – digitální gramotnost, pedagogické dovednosti, marketing, management; • malý důraz na osobní rozvoj – sebereflexe, individuální přístup, kompetence.
<p>Příležitosti</p>	<p>Hrozby</p>
<ul style="list-style-type: none"> • digitalizace – digitální ekonomika; • digital humanities (big data, data mining, kurátor sbírek apod.); • autorský zákon; • dotační programy, evropské fondy (a další...); • tlak na internacionalizaci vědy; • nárůst informačních zdrojů a chaos v nich; • potřeba bezpečných míst, otevřených prostorů; • růst významu vzdělání; • více lidí využívá knihovny; • pokles čtenářské gramotnosti; • prodlužování lidského věku; • nárůst volného času; 	<ul style="list-style-type: none"> • digitalizace, e-čtení – mění se publikační paradigma, konec monopolu; • hyperinflace informací – pro získání informace není knihovna nutná, naprostá většina lidí se cítí zahlcena a unavena nadbytkem informací; • nedostatečné financování – provozní, investice; • prostory – investiční zanedbanost; • legislativa – autorský zákon • born-digitální dokumenty – sběr, uchování, zpřístupnění; • veřejný obraz knihovny – instituce pro 20. století, nebo 19. století?; • knihovnické školství;

<ul style="list-style-type: none"> • samota a potřeba kontaktu; • rozvoj občanské společnosti; • zájem o bezplatné služby; • hlad po kultuře, růst kreativity. 	<ul style="list-style-type: none"> • malá očekávání ze strany veřejnosti; • černé labutě – náhlý zvrat názorů na funkce knihoven.
--	---

Zdroj: autor příspěvku

SWOT analýza a aktivní diskuse postupně vykrystalizovaly v návrh nové vize pro budoucí rozvoj:

Společně* tvoříme knihovny jako nabídku zdrojů** a otevřeného prostoru pro vzdělávání, kulturu a osobní rozvoj****.***

* **Hlavní směr:** podpora spolupráce na různých úrovních: Já. Vy. Čtenáři. Knihovníci. Daňoví poplatníci. Baví nás to.

** **Hlavní směr:** rozvoj zdrojů – knihovní fondy, data, digitalizace, elektronické informační zdroje, média.

*** **Hlavní směr:** prostor – podpora fyzicky existujících knihoven, služby knihoven ve virtuálním prostoru (příjemné místo pro jednoho i pro všechny, stále na blízku, pro každého bez rozdílu, se vzájemným respektem).

**** **Hlavní směr:** rozvoj kreativity, inspirace, využití tradic, knihovna, čtení jako zážitek. Dnes čerpáme z minulosti a tvoříme budoucnost.

V uplynulém období se osvědčilo, že každá priorita stávající Koncepce měla svého zpravodaje či garanta (člen ÚKR), který kolem sebe soustředil různé pracovní skupiny, jež se naplňování priorit věnovaly. Tím se podařilo, že se Koncepce nestala jenom formální záležitostí, ale byla užitečným plánem, podle kterého bylo možné pracovat. Tento princip by měl platit i v budoucnu. Závěr jednání byl věnován debatě o budoucím financování Koncepce a o zaměření dotačních programů, které by měly být koncipovány tak, aby bylo možné stanovené priority podporovat také finančně.

Spolupráce s Ministerstvem kultury na přípravě dokumentu „Plán implementace Státní kulturní politiky na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025)“

V dubnu 2015 schválila vláda novou Státní kulturní politiku na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025).¹⁰ Usnesením vlády bylo ministru kultury uloženo zpracování implementace tohoto strategického dokumentu, která má obsahovat konkrétní úkoly a projekty, včetně nároků na financování a termíny plnění. Ve spolupráci s oddělením literatury a knihoven MK se nám podařilo do tohoto dokumentu dostat celou řadu témat z oblasti rozvoje knihoven, zejména ta, která by měla být podporována formou dotací ze státního rozpočtu,

¹⁰ Státní kulturní politika na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025). In: Ministerstvo kultury [online]. 2015 [cit. 2015-09-28]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-politika/statni-kulturni-politika-na-leta-2015--2020--s-vyhledem-do-roku-2025-252032/>

případně z rozpočtu krajů. Důležitou součástí tohoto materiálu je i vyčíslení nákladů na realizaci jednotlivých priorit či projektů. Návrh „**Plánu implementace Státní kulturní politiky na léta 2015–2020**“ byl v září 2015 rozeslán do meziresortního připomínkového řízení. Po jeho schválení se tento dokument stane základním východiskem pro zpracování nové Koncepce rozvoje knihoven. Níže uvádíme hlavní oblasti, které se přímo dotýkají aktivit knihoven.

Knihovny jako otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra:

- rozvoj vzdělávací role knihoven zejména v oblasti celoživotního a neformálního vzdělávání;
- podpora čtenářské a informační gramotnosti: vytvoření programu podpory čtenářství (školy, knihovny...);
- implementace Strategie digitální gramotnosti České republiky v oblasti knihoven;
- zpracování metodik knihovnických a informačních služeb pro různé typy specifických cílových skupin (např. rodiny s dětmi, senioři, migranti, skupiny ohrožené sociálním vyloučením, zdravotně a mentálně postižení apod.);
 - program Univerzita třetího věku – U3V;
- spolupráce s organizacemi mapujícími kreativní průmysly, definování role knihoven v kreativním průmyslu – spotřebitel/generátor;
- analýza spolupráce vybraných muzeí a knihoven s malými podniky působícími ve vybraných oborech;
- periodické výzkumy čtenářství a vztahu ke knihovnám u dospělé i dětské populace;
- organizace kulatých stolů na téma reidentifikace poslání národních kulturních institucí.

Výstavba knihoven, podpora infrastruktury ICT v knihovnách:

- analýza prostorového zajištění knihoven provozovaných obcemi;
- vybudování metodického centra pro výstavbu a rekonstrukce knihoven;
- finanční podpora investičních projektů veřejných muzeí, galerií a knihoven v regionech;
- vybavování knihoven ICT v oblasti služeb uživatelům (program VISK);
- realizace projektů IROP u krajských knihoven (§ 11 zákona č. 257/2001 Sb.);
- vyhodnocení efektivity revitalizace Klementina a depozitářů Národní knihovny a ověření otázky výstavby nové budovy Národní knihovny;
- výstavba depozitáře Moravské zemské knihovny.

Doplňování knihovnických fondů a informačních zdrojů:

- zavedení dotačního programu na podporu akviziční činnosti knihoven. Zpracování efektivní akviziční strategie s vymezením rolí jednotlivých knihoven;

- kontinuální podpora doplňování zahraniční literatury do fondů knihoven;
- dotační program na podporu akvizice literatury v jazycích národnostních a etnických menšin, zvukových knih pro hendikepované občany (případně v rámci programů Knihovna 21. století a VISK);
- Česká knihovna – projekt na podporu odkupu nekomerčních titulů původní české literatury, literární vědy a věd příbuzných pro veřejné knihovny;
- zajištění elektronických informačních zdrojů (program VISK 8).

Regionální funkce knihoven:

- posílení financování a stability regionálních funkcí knihoven;
- provázání poskytování regionálních funkcí knihoven s metodickým pokynem Ministerstva kultury k vymezení standardu VKIS;
- optimalizace procesů v rámci regionálních funkcí knihoven.

Zavedení systému evaluace veřejných kulturních služeb:

- novela standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami v obcích;
- podpora tvorby metodik měření ekonomické efektivnosti služeb veřejných knihoven a jejich aplikace
- benchmarking knihoven.

Zefektivnění ochrany autorských práv pro služby knihoven v digitálním prostředí:

- sjednání licencí na zpřístupnění knihovnických fondů v digitální podobě;
- kampaň motivující držitele práv k ekonomicky nevyužitelným dílům k jejich volnému zpřístupnění.

Rozvoj služeb knihoven v digitálním prostředí:

- zpřístupnění výsledků digitalizace – podpora rozvoje digitálních knihoven včetně budování rozhraní pro jejich zpřístupnění prostřednictvím mobilních zařízení, podpora user friendly uživatelských rozhraní katalogů a digitálních knihoven; koordinace zpřístupnění digitalizovaných děl;
- dokončení projektu Česká digitální knihovna a jeho další rozvoj;
- centrální systém zpřístupnění děl nedostupných na trhu a dalších e-dokumentů;
 - registr děl nedostupných na trhu;
- metodika pro práci s osiřelými díly;
- rozvoj systému zpřístupnění digitálního obsahu (Kramérius) včetně API a webových a mobilních aplikací;
- standardizace, vytvoření otevřeného rozhraní (API) pro přístup – tvorba specifikací, zajištění vývoje a implementace;

- rozvoj mobilních aplikací – průběžný rozvoj dle dostupnosti, dat, API;
- využití výsledků digitalizace knihovních fondů pro potřeby výuky;
- podpora tvorby systémů regionálních informací (bibliografických, faktografických, plnotextových, multimediálních).

Vytvoření Centrálního portálu knihoven:

- realizace Centrálního portálu knihoven;
 - vytvoření prototypu – zahájení pilotního provozu;
 - další provoz a rozvoj portálu, přidávání zdrojů;
 - vytvoření smluvního rámce spolupráce;
 - zapojení širšího spektra knihoven;
- rozšíření portálu o další typy paměťových institucí (muzea, archivy);
 - implementace podpory dalších metadatových formátů.

Digitalizace knihovních fondů:

- pokračování digitalizace knihovních fondů včetně rozšíření na další typy dokumentů (hudebniny, plakáty, pohlednice, audio atd.) včetně podpory migrací starých dat do podoby odpovídající aktuálním standardům);
- digitalizace výstupů projektů výzkumu a vývoje a jejich systematické ukládání a zpřístupnění prostřednictvím Integrovaného informačního systému památkové péče;
- digitalizace sbírek kulturních paměťových institucí a dalších sbírek z oblasti sociálních a humanitních věd;
- vybudování Metodického centra digitalizace knihovních dokumentů, koordinace digitalizace v knihovnách;
- koordinace činnosti NDK a krajských digitalizačních center, propojení Registru digitalizace a Souborného katalogu České republiky;
- analýza potenciálu metody PPP pro digitalizaci kulturního obsahu;
- využití nástrojů eCulture pro rozvoj kultury včetně podpory z IROP.

Podpora efektivních metod trvalého uchování knihovních dokumentů (včetně knihovních fondů z let 1850–1990):

- realizace Koncepce trvalého uchování knihovních fondů tradičních dokumentů v knihovnách České republiky;
 - zpracování studie mapující podmínky vybudování a provozu fyzické depozitní knihovny;
 - získání finančních prostředků a pozemků pro budování knihovny;
 - prosazení depozitního ukládání v systému českých knihoven včetně legislativních úprav;

- rozvoj spolupráce v budování fondů knihoven a při efektivním sdílení vyřazovaných knih;
- vybudování „depozitní knihovny“;
- založení mezioborového metodického centra konzervace novodobých dokumentů včetně centrálního pracoviště pro odkyselení knihovnických fondů;
 - zahájení odkyselování formou služby v zahraničí;
 - projekt instalace odkyselovacího zařízení v Národní knihovně;
 - provoz linky;
- zpracování standardů pro bezpečné uložení a ochranu knihovnických fondů pro různé typy knihoven.

Uchování národního zvukového dědictví:

- koncepce ochrany a zpřístupnění zvukových dokumentů jako významné součásti kulturního dědictví;
- vybudování metodického a digitalizačního centra pro záchranu zvukových dokumentů v Moravské zemské knihovně v Brně ve spolupráci s Národním muzeem (ČMH);
- zajištění dlouhodobého úložiště pro uchování a zpřístupnění zvukových dat v rámci resortního LTP systému Ministerstva kultury;
- provozování a rozvíjení portálu Virtuální národní fonotéka (role sektorového agregátora).

Uchování národního kulturního dědictví vzniklého v elektronické podobě:

- zajištění rozvoje a provozu systému WebArchiv včetně systému trvalého uchování;
 - zajištění provozních kapacit pro pravidelné sklizení;
 - vybudování nové infrastruktury pro práci v oblasti big data a trvalém uchování;
- legislativní zajištění web-harvestingu – novela zákona č. 257/2001 Sb.; analýza potřeb, analýza zahraničních řešení;
- rozšíření identifikační služby persistentních identifikátorů ČIDLO pro born-digital dokumenty kulturního dědictví;
 - analýza webových nástrojů a možností jejich úprav;
 - vytvoření modulů pro editorské systémy;
 - realizace v praxi – pilotní provoz;
- koordinovaná systematická archivace digitálních dokumentů na fyzických médiích ve fondech knihoven;
 - vytvoření metodiky, infrastruktury;
 - vlastní provoz.

Zavedení povinného výtisku elektronických publikací:

- návrh legislativní úpravy povinného výtisku elektronických publikací;
- novela zákonů č. 37/1995 Sb., č. 46/2000 Sb. a č. 257/2001 Sb.;
- rozvoj a provoz systému e-deposit v oblasti dlouhodobého uchování;
 - přechod z pilotního na rutinní provoz;
 - zajištění dlouhodobé logické ochrany (možnost migrace atd.);
 - rozšíření škály archivovaných formátů;
 - zavedení sdíleného zpracování elektronických dokumentů, použití trvalých identifikátorů, retrospektivní katalogizace.

Podpora důvěryhodného dlouhodobého uložení digitálních dokumentů:

- národní koncepce dlouhodobé ochrany digitálních dat pro knihovny;
- legislativní úprava trvalé ochrany digitálních dat v knihovnách – novela zákona č. 257/2001 Sb.;
- zřízení garantovaného datového centra pro zajištění bitové ochrany digitálních dat knihoven (do budoucna i logické ochrany dat);
- postupné budování sítě certifikovaných úložišť v jednotlivých institucích/knihovnách, pravidelná obnova certifikace a certifikace nových částí systému;
- zřízení metodického centra pro dlouhodobou ochranu digitálních dat;
- zajištění open source řešení systému na dlouhodobou ochranu pro malé a střední instituce prostřednictvím projektu podaného do NAKI;
- zajištění rozvoje a provozu systému LTP Národní knihovny;
 - posílení ICT infrastruktury a zvýšení propustnosti na vstupu do LTP;
 - rozvoj pro přijímání dalších typů dat z oblasti knihoven;
- udržení NDK standardu jako národního standardu pro digitalizaci v knihovnách;
 - udržování a rozvoj stávajících standardů;
 - vytváření nových NDK standardů pro jiné typy digitálních dat vznikající v knihovnách České republiky.

Pracovníci knihoven:

- pokračování v nastavení platového ocenění zaměstnanců kulturního sektoru s ohledem na společenský význam jejich práce;
- analýza platových podmínek zaměstnanců v péči o kulturní dědictví a zavedení opatření vedoucích k jejich adekvátnímu odměňování;
- návrh změny platových předpisů a navýšení limitu finančních prostředků pro odměňování zaměstnanců Ministerstva kultury a jeho organizací;
- aktualizace katalogu prací v kulturním sektoru a jeho propojení s vytvářenou Národní soustavou povolání a kvalifikací;
- zpracování koncepce celoživotního vzdělávání pracovníků knihoven;
- metodika pro systém kreditů, vzor kariérního řádu pro různé typy knihoven;

- vytvoření motivačního systému v knihovnách včetně zavedení nefinančních odměn a benefitů;
- vytvoření pravidel pro interní rozvoj institucí v rámci celoživotního vzdělávání (např. mentorství);
- zpracování obsahové náplně a metodik kurzů pro dílčí profese Knihovník včetně kurzů e-learningu.

Využití strategických materiálů z jiných oblastí a resortů, které mají vazbu na činnosti knihoven

Důležitým podkladem pro zpracování Koncepce budou i strategické materiály z jiných oblastí a resortů. V posledním období jsme se ve spolupráci s Ministerstvem kultury snažili prosadit do nově vznikajících rozvojových dokumentů téma knihoven. Úskalím většiny materiálů tohoto druhu je, že neuvádí finanční zajištění, které je nezbytné pro jejich realizaci. Současně v této oblasti panuje důsledný a tím nepřekonatelný resortismus. Fakticky to potom znamená, že se knihovny a jejich provozovatelé musí spolehnout na dotační programy Ministerstva kultury, jehož rozpočet má spíše stagnující charakter. V následujícím textu uvádíme několik příkladů, včetně konkrétních ustanovení, která se dotýkají knihoven.

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020¹¹

- Podporovat a rozvíjet práci škol, školských zařízení a **knihoven** jako center celoživotního učení, která poskytují nejen počáteční vzdělávání pro žáky a studenty, ale i širokou nabídku dalšího vzdělávání (profesního, zájmového, občanského, rekvalifikačního) zaměřeného na dospělou populaci včetně seniorů, a podílejí se na systému uznávání založeném na Národní soustavě kvalifikací.
- Podpora a rozvoj škol a **knihoven** jako center celoživotního učení.
- Zmapování situace týkající se realizace dalšího vzdělávání ve školách, školských zařízeních a dalších mimoškolních zařízeních (v **knihovnách**, muzeích, vzdělávacích střediscích apod.).

Koncepce podpory mládeže na období 2014–2020¹²

- Podporovat vypracování účinných informačních strategií zaměřených na děti a mládež včetně informačních kampaní.

¹¹ Schváleno usnesením vlády ČR č. 277/2015 z 15. dubna 2015. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020. In: MŠMT [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>

¹² Schváleno usnesením vlády ČR č. 342 z 12. května 2014. Koncepce podpory mládeže na období 2014–2020. In: MŠMT[online]. 2014 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-podpory-mladeze-na-obdobi-2014-2020>

- Rozšiřovat informační síť pro mládež do všech regionů ČR s využitím podpory krajských úřadů, obcí, škol a školských zařízení, nestátních neziskových organizací, **knihoven** a dalších kulturních institucí za účelem umožnění rovného přístupu k informacím.
- Podporovat spolupráci a navazování kontaktů mezi poskytovateli informací na místní, regionální, národní a evropské úrovni včetně výměny informací a osvědčených postupů.
- Usnadňovat přístup k informacím metodami a formami vhodnými a uživatelsky atraktivními pro děti a mládež.
- Podporovat iniciativy a aktivity vedoucí k rozvoji kompetencí dětí a mládeže pro práci s informacemi.
- Podporovat zavádění nových technologií a rovný přístup dětí a mládeže k jejich aktivnímu využívání.
- Podporovat rozvoj organizací pracujících v neformálním a zájmovém vzdělávání s důrazem na kvalitu vzdělávání.
- Podporovat organizace pracující s dětmi a mládeží s důrazem na inkluzivní přístup a mezigenerační dialog.
- Získávat a vzdělávat odborníky, kteří povedou děti a mládež ke smysluplnému využívání moderních technologií.
- Podporovat výzkum v oblasti využívání volného času dětí a mládeže a reflektovat výstupy výzkumů v politice mládeže.
- Vytvářet příležitosti pro další vzdělávání pracovníků pracujících s dětmi a mládeží v oblasti zájmového a neformálního vzdělávání.
- Zlepšovat a rozšiřovat spolupráci škol a školských zařízení s **knihovnami**, muzei a dalšími organizacemi a institucemi v rámci společných projektů.
- Podporovat využívání informačních a komunikačních technologií k aktivnímu trávení volného času.
- Podporovat rozvoj kritického myšlení dětí a mládeže při vyhodnocování informací o nabídce volnočasových aktivit.
- Podporovat mezigenerační a mezivrstevnický dialog v oblasti trávení volného času.
- Podporovat vytváření příležitostí pro smysluplné a aktivní trávení volného času dětí a mládeže vycházejících z jejich potřeb.
- Podporovat nabídku akcí, které podněcují využívání kreativního a inovativního potenciálu dětí a mládeže.
- Zlepšovat přístup dětí a mládeže s omezenými příležitostmi k informacím způsobem pro ně dostupným.
- Podporovat využití potenciálu kulturních, společenských a vzdělávacích center k poskytování příležitostí k neformálnímu vzdělávání.
- Podporovat informovanost dětí, mládeže a široké veřejnosti o rizikových mediálních obsazích a o vhodnosti konkrétních mediálních obsahů pro jednotlivé věkové kategorie dětí a mládeže.
- Podporovat školy, školská zařízení a kulturní instituce ve vytváření vzdělávací nabídky zaměřené na porozumění médiím a její aktivní užívání.

- Podporovat vhodnost i vyváženost zapojování nových informačních technologií při práci s dětmi a mládeží.
- Zvyšovat informovanost o autorských právech.
- Rozvíjet kompetence dětí a mládeže pro kreativní vytváření vlastních mediálních obsahů.
- Podněcovat média ke zveřejňování dětských a mládežnických děl a ke spolupráci s dětskými a mládežnickými tvůrci.
- Využít potenciál **sítě knihoven** případně i jiných kulturních institucí jako přirozených komunitních center v obcích.
- Podporovat projekty spolupráce škol a školských zařízení s **knihovnami** a dalšími kulturními institucemi pro rozvoj čtenářské gramotnosti dětí a mládeže.
- Podporovat kampaně na **rozvoj čtenářství** a společenské prestiže četby.
- Podporovat dostupnost **služeb knihoven** a kulturních zařízení ve městech i na venkově.
- Vzbuzovat zájem dětí a mládeže o specifika vlastního regionu, včetně tradic a zvyků většinové společnosti i sociálních, etnických i kulturních menšin.
- Podporovat vzdělávací projekty zaměřené na poznávání historie, tradic a kultury.

Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013–2017¹³

- Zpracovat šetření o možnostech rozšíření U3V mimo stávající místa poskytování této formy vzdělávání, zvláště s orientací na využití sítě **veřejných knihoven ČR**.
- Podporovat zaměření místních organizací na virtuální U3V a rozvíjet trénování paměti a dalších oblastí neformálního učení seniorů v **městských a obecních knihovnách**.
- Uspořádat informační semináře pro novináře a další mediální aktéry za účelem zvýšení mediální kultury o postavení seniorů ve společnosti.
- Vytvářet prostor pro veřejnou diskusi zaměřenou na destigmatizaci seniorů, proces stárnutí a postavení seniorů ve společnosti, detabuizaci smrti, šíření příkladů dobré praxe mezigenerační spolupráce aj.
- Motivovat mateřské, základní a střední školy a **knihovny** ke každoročnímu otevření jednoho dne seniorům.
- Podpořit rozvoj multigeneračních center poskytujících zázemí pro setkávání napříč věkovými a sociálními skupinami, které zprostředkovávají vzdělávací, zájmové a další aktivity a služby.
- V návaznosti na doporučení Rady vlády pro seniory a stárnutí populace a za pomoci participujících subjektů připravit metodiku pro práci **městských a obecních knihoven** zaměřenou na posilování sociálních vazeb a snášenlivosti v místní komunitě a na rozvíjení mezigeneračního dialogu dětí, mládeže a seniorů. Doplnit vzdělávání knihovníků o příslušnou oblast.

¹³ Schváleno usnesením vlády č. 218 z 30. března 2015. Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. In: MPSV[online]. 2015 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14540>

Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015–2020¹⁴

- Prostřednictvím knihoven zajistit přístup k internetu, k prostředkům ICT a k digitálnímu obsahu pro nízkopříjmové skupiny obyvatel.

Na závěr

V příštích měsících nás čeká závěrečné hodnocení stávající strategie a zpracování návrhu textu nové Koncepce. Ačkoliv z obsahového hlediska máme již dnes formulovány hlavní priority i řadu konkrétních úkolů a projektů, nebude se jednat o jednoduchý úkol. Při diskusích o konečné podobě materiálu bylo vícekrát zdůrazněno, že nová Koncepce má být krátká, úderná a srozumitelná jak pracovníkům knihoven, tak jejich provozovatelům, politikům i široké veřejnosti. Na druhé straně musíme připravit materiál, který je určen pro rozhodování Ministerstva kultury, vlády a dalších orgánů. Musí proto odpovídat základním pravidlům pro zpracování koncepčních materiálů¹⁵. Půjde tedy o složité hledání kompromisu.

Literatura a informační zdroje

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015 včetně internetizace knihoven: knihovny pro EVROPU 2020. Knihovna plus [online], 2012, 8(2) [cit. 2015-09-28]. ISSN 1801-5948. Dostupné z: <http://oldknihovna.nkp.cz/pdf/koncepce2011-2015.pdf>.

Stanoviska a dokumenty ÚKR ČR: Podklady pro jednání v Třešti 27. až 29. 4. 2015. In: Ústřední knihovnická rada ČR [online]. 2015 [cit. 2015-09-28]. Dostupné z: <http://ukr.knihovna.cz/stanoviska-a-dokumenty-ukr-cr/>

Státní kulturní politika na léta 2015–2020 (s výhledem do roku 2025). In: Ministerstvo kultury [online]. 2015 [cit. 2015-09-28]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-politika/statni-kulturni-politika-na-leta-2015--2020--s-vyhledem-do-roku-2025-252032/>

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020. In: MŠMT [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>

Koncepce podpory mládeže na období 2014–2020. In: MŠMT[online]. 2014 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-podpory-mladeze-na-obdobi-2014-2020>

Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. In: MPSV[online]. 2015 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14540>

Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015–2020. In: MPSV[online]. 2015 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/21498>

¹⁴ Schváleno usnesením vlády č. 523 z 1. července 2015. Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015–2020. In: MPSV[online]. 2015 [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/21498>

¹⁵ Metodika přípravy veřejných strategií. In: MMR [online]. [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Microsites/PORTAL-STRATEGICKE-PRACE-V-CESKE-REPUBLICE/Vystupy-projektu>

Metodika přípravy veřejných strategií. In: MMR [online]. [cit. 2015-10-02]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Microsites/PORTAL-STRATEGICKE-PRACE-V-CESKE-REPUBLICE/Vystupy-projektu>

Partneři

Digitalizace business dokumentů

- Outsourcing digitalizace jako průběžná či jednorázová služba
- Implementace systémů pro digitalizaci, třídění a vytěžování dat
- Faktury, smlouvy, dotazníky, personální agendy, klientská dokumentace a další



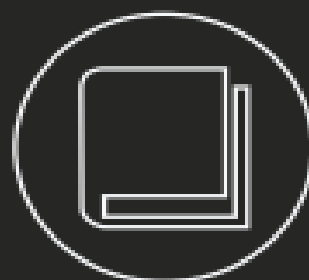
Digitalizace dokumentových archivů

- Digitalizace libovolně rozsáhlých archivů všech typů dokumentů
- Realizace u zákazníka nebo ve vlastních zabezpečených prostorách
- Stavební, účetní, personální, živnostenské archivy, archivy klientských složek a další



Digitalizace knih, periodik a speciálních formátů

- Outsourcing digitalizace na knižních, plochých či speciálních skenerech
- Dodávka robotických, manuálních knižních a speciálních skenerů včetně SW
- Knihy, časopisy, periodika, matriky, mapy, hřbitovní knihy, fotografie a další



Dodávka hardware, software a servisní služby

- SW řešení a podpora třídění dokumentů, vytěžování dat, sledování dokumentů a další
- SW řešení a podpora knižního skenování, OCR a další
- Prodej dokumentových, knižních a ostatních skenerů včetně autorizovaného HW servisu



www.scanservice.cz

Náchodská 2397/23, 193 00 Praha 9 • +420 267 009 965

TRVALÁ AKVIZICE



- Absolutně svobodná volba titulů
- Jednorázová platba při akvizici
- Žádné udržovací poplatky ani poplatky za platformu
- Knihovny mohou sestavit kolekce zcela dle svých specifických potřeb

EBSCOhost® Collection Manager



Intuitivní katalog EBSCO eBooks - **EBSCOhost Collection Manager (ECM)**

- obsahuje **přes 750 000 eKniha a více než 30 000 audioknih** od **více než 1000 vydavatelů**, a to v angličtině, němčině, ruštině, francouzštině i češtině (Karolinum, Nakladatelství MU, FF UK) ad.



MASARYKOVA UNIVERZITA
NAKLADATELSTVÍ



Katalog ECM knihovnám umožňuje:

- Vyhledávat jednotlivé tituly a vybírat jednotlivé eKnihy
- Najít inspiraci v aktuálních oborových kolekcích **Subject Sets**
- Zvolit počet simultánních uživatelů pro jednotlivé tituly (1, 3 nebo neomezený přístup)
- Vytvářet / editovat / exportovat seznamy vybraných titulů
- Nastavit čtenářem řízenou akvizici **PDA**
- Provést přímou objednávku ad.

EBSCO eBooks podporují:

- Integraci s databázemi EBSCO Academic Search, Business Source, CINAHL atd.
- České rozhraní
- **MARC záznamy zdarma**
- **100% integraci s výpůjčkou** v EBSCO Discovery Service (EDS)

Katalog EBSCO eBooks - **ECM** - naleznete na následujícím odkazu <https://ecm.ebscohost.com/User/Login>

Pro založení účtu do ECM katalogu nás prosím kontaktujte přímo. Děkujeme.

The screenshot shows the EBSCOhost Collection Manager interface. Key features are highlighted with callouts:

- Vyhledávání titulů**: Points to the search bar and search options.
- Administrace & Statistiky**: Points to the top navigation menu.
- Nákup & Výběr**: Points to the 'Books' section and the 'Purchase' button.
- eKnihy na EBSCOhost bez poplatků za přístup**: A circular callout on the left side.

The interface displays various book collections such as 'Flipster® available for purchase in ECM!', 'Choice Outstanding Academic Titles', 'Popular Adult Fiction & Nonfiction', 'YBP Core Titles - U.S.', 'YBP Core Titles - UK', and 'Subject Sets'. A shopping cart icon in the top right corner shows '0 Items \$0.00'.

Více informací o EBSCO eBooks naleznete na: <http://www.ebscohost.com/ebooks>

V případě zájmu o zkušební přístup / školení kontaktujte: EPPrague@ebsco.com

VERBIS + PORTARO +PODPORA

Verbis je robustní integrovaný knihovní systém s třívrstvou architekturou (klíent-aplikační server-SQL server). Win32 rozhraní a WWW rozhraní. Obsahuje všechny moduly běžných knihovních systémů jako akvizice, katalogizace správu seriálů a výpůjční systém. Je zde VŠAK něco navíc co není vždy samozřejmostí - a to je *PODPORA na smluvním základě, přímo od autorů*. Jedná se o správu, konfiguraci a dohled systému v reálném čase – vše VZDÁLENĚ. Chybové stavy jsou zaznamenávány a zasílány on-line na server Kpsys na zpracování, je prováděna automatická aktualizace nových verzí, firma provozuje připomínkový a Help-desk systém pro registrované uživatele. Kp-sys nabízí outsourcing a hosting na serverech firmy v datacentru na páteřní síti (i SaaS)

SOUBORNÝ KATALOG

Souborný katalog (dále SK) je jednotná brána pro více databází knihovního systému, která pracuje nad kopíí dat, kde je provedena automatická deduplikace a indexace dat jednotlivých knihoven. Obecně je možné vytvořit oborové souborné katalogy – SK muzejních knihoven nebo galerií, specializovaných oborových portálů. Součástí SK je Z39.50 server

Přispívající instituce pracují ve svém systému, přičemž se při uložení do databáze knihovny záznam automaticky uloží do databáze SK, nebo je stažen automaticky OAI harvestrem

SK řeší problém, že jednotlivé knihovny mají zcela specifické pracovní listy a zcela odlišný způsob zpracování exemplářů atd..(Např. Staré tisky, České muzeum hudby, Divadelní muzeum atp.) Je zde i možnost připojení i knihovny s jiným systémem přes OAI popř. NCIP

Viz: www.portaro.eu\nmcentral , www.portaro.eu\nsoapcentral

DIGITÁLNÍ KNIHOVNA - OBECNĚ

K záznamům (i autoritním) je možné uložit libovolné grafické objekty různého typu včetně obrázků, textových dokumentů atd. Všechny tyto objekty je možné různým způsobem uspořádat – např. ročníky a čísla u periodik. Do systému Verbis je možné importovat data ve formátu v souladu s formátem dat pro Národní digitální knihovnu. Jednotlivé soubory jsou ukládány buď přímo do SQL databáze jako BLOB objekt nebo do file-systému serveru jako soubory (podle nastavených pravidel vzhledem k optimalizaci rychlosti přístupu k digitálním datům). Dokumenty které mají textovou podobu (včetně OCR) se indexují v rámci indexů knihovního systému. Tím vzniká společný vyhledávací index pro bibliografické záznamy a digitální data. Systém umožňuje definovat libovolná pravidla pro přístup k jednotlivým digitálním dokumentům – ošetření autorských práv

PŘÍKLAD - Národní Galerie

Dříve byly data uložena v systému Kramerius a ze záznamu byly z pole 856 pouze odkazy. Provedl se jednorázový import dat z dat určených původně pro Kramerius, provedlo se automatické propojení jednotlivých souboru JPG, OCR textu s bibliografickými daty – dle signatury.

Vznikla společná databáze knihovny a digitálních dokumentů

Vše je provozováno v rámci hostingu na páteřní síti na serverech firmy KP-SYS

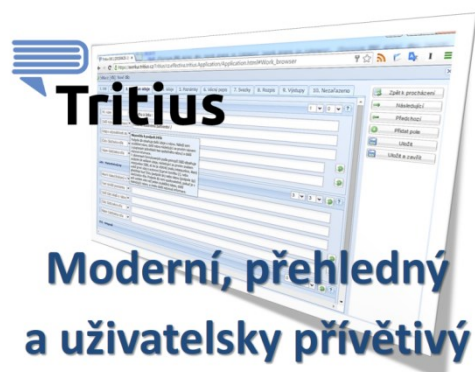
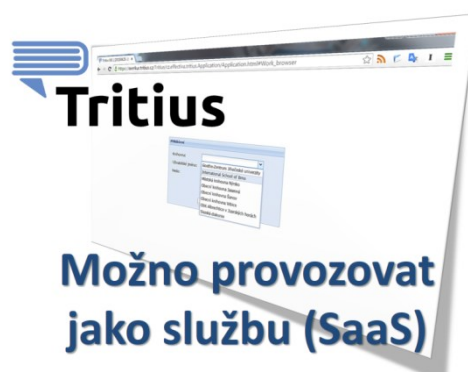
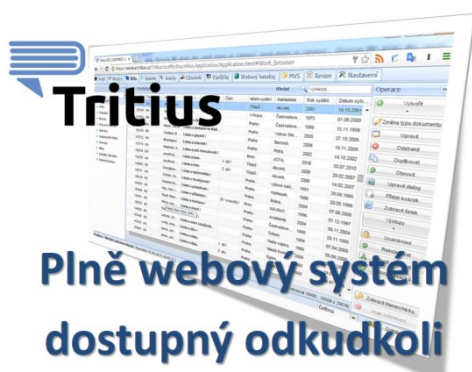
Viz: www.portaro.eu/ng





Webový knihovní systém

Video [zde](#).



Produkční skenery i2S



Skenery řad Suprascan, CopiBook Cobalt a e-Scan patří mezi špičku vysoce profesionálních produkčních skenerů. Jsou skvělým řešením vybavení skenovacíh pracovišť s možností digitalizace vázaných i plochých dokumentů až do formátu 2A0 s vysokou rychlostí skenování.

Každý z modelů umožňuje např. automatické rozpoznání formátu, rozlišení, zaostření, času expozice, korekce nasvícení a vyváženosti bílé barvy. Dokumenty je možné srovnat přitačným sklem, které zvýší kvalitu skenovaných dokumentů a nepoškodí je.

Žádný z modelů produkčních skenerů nevyžaduje ultrafialové nebo infračervené záření. Proto křehké a vzácné snímání předlohy jsou maximálně chráněny a obsluha se poskytuje optimální uživatelský komfort.

Inovativní je také výkonný algoritmus na vylepšení nasnímaného obrazu s příjemným uživatelským rozhraním.

Produkční skenery i2S

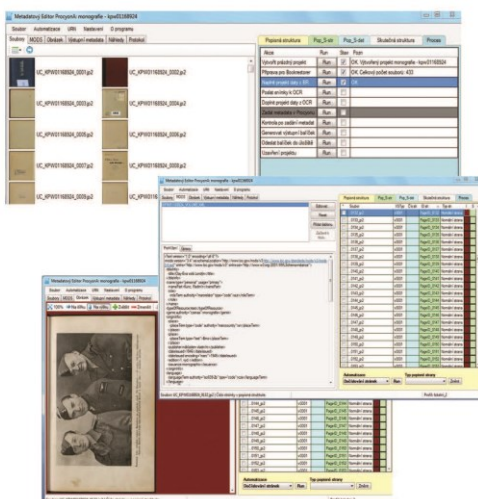


tel: + 420 241 410 660
e-mail: exon@exon.cz
www.exon.cz



ProcyonA

kompletní integrované řešení pro digitalizaci kulturního dědictví



Systém ProcyonA poskytuje kompletní nástroje pro digitalizaci knihovních, archivních, muzejních a sbírkových fondů podle aktuálních standardů. Díky modularitě a integraci specializovaných prostředků (např. pro zpracování obrazu, OCR a automatizaci kontroly kvality) je možné jednoduše přizpůsobit funkcionality systému pro konkrétní potřeby uživatele.

Vestavěné workflow a řada automatizačních prvků předurčují systém ProcyonA pro produktivní využití v digitalizačních projektech všech velikostí. ProcyonA může být snadno začleněn do systémů s architekturou OAIS.

„Baličky“ generované systémem ProcyonA jsou plně kompatibilní se specifikací Národní digitální knihovny ČR, se systémem Kramerius IV a LTP systémem DESA.



ProcyonA

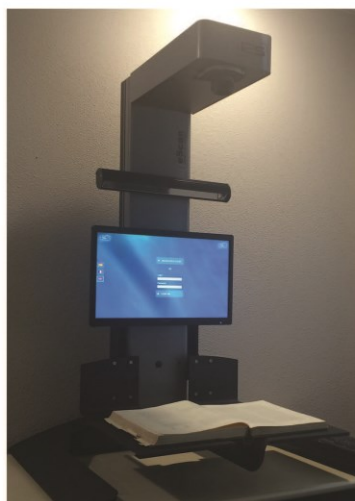


tel: + 420 241 410 660
e-mail: exon@exon.cz
www.exon.cz



e-Scan

samoobslužná stanice pro skenování vázaných dokumentů



Knížní skener e-Scan Open System je kompaktní revoluční výrobek firmy i2S určený pro skenování dokumentů do rozměru A3+++.

Jednoduché ovládání pomocí dotykového displeje přispívá k samostatnému používání bez jakékoliv další podpory či nutnosti obsluhy.

Uživatel dokument vidí na obrazovce (včetně živého náhledu - vidí co skenuje před tím, než začne skenovat) a kontroluje formát tak, aby nasnímaný obraz dokumentu byl ve shodě s požadavkem na rozměr a kvalitu. Dokument je možné uložit na USB klíč, popřípadě do síťového úložiště nebo do schránky el. pošty.

Zařízení poskytuje možnost identifikace uživatele pomocí karty nebo RFID a také tedy umožňuje automaticky účtovat náklady uživateli za provedenou službu.

e-Scan nevyžaduje téměř žádné náklady na údržbu.

e-Scan Open System

samoobslužná stanice pro skenování vázaných dokumentů



tel: + 420 241 410 660
e-mail: exon@exon.cz
www.exon.cz





MĚSTSKÁ KNIHOVNA V PRAZE – POBOČKA LUŽINY



HOŘAVA ARCHITEKTI /ARCHITECTS

- návrhy knihoven a jejich interiérů
- rekonstrukce, revitalizace
- projekty, rozpočty, dozory nad realizací
- konzultace a poradenství

info@horava-arch.cz
www.horava-arch.cz
+420 602 395 346

KNIHOVNY S NÁPADY





Překlady - Tlumočení
Hlasování - Konferenční servis
www.boks.cz

 Ceiba[®]

KOSMAS

ORIS



plus





ČTENÁŘ: měsíčník pro knihovny

- reflektuje aktuální dění v oboru
- je nedílnou součástí celoživotního vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků
- nabízí vám prostor k propagaci
- uchovává historii knihovnictví od roku 1949
- postihuje témata pro všechny typy knihoven



NAPIŠTE SI O PŘEDPLATNÉ na ctenar@svkkl.cz

Časopis *Čtenář* pro vás měsíčně vydává

Středočeská vědecká knihovna v Kladně za podpory MK ČR



Knihovna knihovnická revue



Knihovna: knihovnická revue (ISSN 18013252)

Knihovna: knihovnická revue přináší teoretické studie z oboru knihovnictví, informuje o úspěšných projektech českých a zahraničních knihoven, o aktivní účasti Národní knihovny ČR v domácích i mezinárodních projektech. Vychází od roku 2005 dvakrát ročně. Od roku 2009 procházejí hlavní články nezávislým recenzním řízením. Časopis je platformou pro odbornou činnost spočívající v teoretickém bádání s konkrétními výstupy použitelnými v praxi. Každé číslo rovněž obsahuje Novinky zahraniční knihovnické literatury. Je v databázi EBSCO a ERICH PLUS. Přístupný na <http://knihovnav revue.nkp.cz/>.

Knihovna plus



Knihovna plus - jako obecný knihovnický časopis přináší zprávy z konferencí, seminářů a dalších knihovnických událostí, informuje o novinkách českých a zahraničních publikací z oboru. Je v databázi EBSCO. Přístupný na <http://knihovnaplus.nkp.cz/>

Knihovny současnosti 2015

Sborník z 23. ročníku konference, konané ve dnech 8.-10. září 2015 v areálu Univerzity Palackého v Olomouci

Vydáno za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci dotačního programu Knihovny 21. století.

Sestavila Veronika Chruščová

Jazykové korektury: Jaroslava Bednářová, Martina Němcová

Grafická úprava: Městská knihovna v Praze, Mariánské nám. 1, 110 00 Praha 1

Obálka: Helena Rosová

Vydalo Sdružení knihoven ČR, Mariánské náměstí 98/1, 110 00 Praha 1

1. vydání

ISBN: 978-80-86249-75-9 (pdf)

ISBN: 978-80-86249-76-6 (epub)

ISBN: 978-80-86249-77-3 (prc)

ISSN: 1805-6970